Ray Bradbury

marso kronikos

Ray
Bradbury

marso kronikos

Ray Bradbury

marso kronikos

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė
GRAŽVYDAS KIRVAITIS

VILNIUS
1992

UDK 820-31
Br-152

The Martian Chronicles
by Ray Bradbury, New York, 1966

2-asis leidimas
1-as leidimas – 1967 m.

Mano žmonai Margaritai, su didžia meile

„Didelis daiktas – mokėti stebėtis, – pasakė filosofas. – Kosminiai skridimai mus visus vėl pavertė vaikais“.

RAKETŲ VASARA

Ką tik buvo Ohajo žiema: durys užsklęstos, sandariai uždarytų langų akys apspangusios nuo šerkšno, stogai apkraštuoti varvekliais, vaikai slidėmis leidosi nuo kalnelių, kailiniuotos moterys it didelės juodos meškos lingavo apledėjusiomis gatvėmis.

Ir staiga milžiniška šilumos banga persirito per miestelį. Tikras karšto oro potvynis, tarsi kas būtų palikęs atviras kepyklos duris. Karštis pulsavo tarp namų, krūmų, vaikų. Varvekliai tirpdami krito ir dužo. Plačiai atsivėrė durys. Atsidarė langai. Vaikai nusiplėšė megztinius. Mamos nusimetė meškenas. Sniegas ištirpo, ir pievelėse pasirodė pageltusi pernykštė žolė.

Raketų vasara. Šie žodžiai ėjo iš lūpų į lūpas. Juos kartojo plačiai atvertuose namuose. Raketų vasara. Šiltas dykumos oras keitė raštus ant langų, negailestingai trynė šalčio kūrinius. Slidės ir rogutės staiga pasidarė nebereikalingos. Sniegas, krintantis ant miesto iš šalto dangaus, virsdavo karštu lietumi, prieš paliesdamas žemę.

Raketų vasara. Žmonės stovėjo verandose, nuo kurių teškėjo vandens lašai, ir žvalgėsi į raustantį dangų.

Raketa stovėjo kosmodrome, leisdama rožinius ugnies ir krosnies kaitros kamuolius. Šaltą žiemos rytą raketa kūrė vasarą kiekvienu savo galingų tūtų atokvėpiu. Raketa kūrė klimatą, ir trumpą akimirką krašte įsiviešpatavo vasara...

ILA

Jie gyveno Marso planetoje, name su krištolo kolonomis, ant išdžiūvusios jūros kranto. Rytais buvo galima matyti, kaip ponia K valgo auksinius vaisius, augančius ant krištolinių sienų, ar tvarko kambarius, barstydama magnetines dulkes, kurias kartu su šiukšlėmis išsklaidydavo karštas vėjas. Popiečiais, kai mirusi jūra buvo šilta ir sustingusi, vynuogienojai stovėjo nuleipę kieme, o visi namai tolimame, tarsi iš kaulo išgraviruotame Marso miestelyje buvo uždaryti ir niekas neišeidavo į gatvę, buvo galima matyti patį poną K savo kambaryje, skaitantį metalinę knygą su iškiliais hieroglifais, kuriuos jis braukė ranka, tarsi grodamas arfa. Paliesta jo pirštų, knyga dainavo švelniu senoviniu balsu, pasakojo apie laikus, kai iš jūros kilo raudoni rūkai ir senovės žmonės ėjo į kovą, apsiginklavę elektrinių vorų ir metalinių širšių spiečiais.

Dvidešimt metų ponas ir ponia K pragyveno ant mirusios jūros kranto. Jų protėviai taip pat gyveno tame name, kuris jau dešimt šimtmečių lyg gėlė sukosi aplink, sekdamas saulę.

Ponas ir ponia K buvo dar visai neseni. Jų oda buvo šviesiai rusva, kaip visų marsiečių, akys – geltonos, kaip vario monetos, balsai – švelnūs, melodingi. Kadaise jiems patiko tapyti chemine ugnimi paveikslus, plaukioti kanaluose tais metų laikais, kai vynmedžiai juos pripildydavo žalsvos drėgmės, ištisas naktis kalbėtis svetainėje prie melsvos švytinčių portretų šviesos.

Dabar jie jau nebebuvo laimingi.

Tą rytą ponia K stovėjo tarp kolonų, klausydamasi, kaip dykumos smėlis kaista, tirpsta ir, tarsi gelsvas vaškas, slenka horizonto link.

Kažkas turėjo atsitikti.

Ji laukė.

Ji žiūrėjo į mėlyną Marso dangų, lyg tikėdamasi, kad jis tuoj įsirėš, po to susitrauks ir išmes ant smėlio tviskantį stebuklą.

Nieko neatsitiko.

Nuvarginta laukimo, ji pradėjo klaidžioti tarp rūke skęs-

tančių kolonų. Ramus lietutis dulkė iš angų kapiteliuose, vėsindamas įkaitusį orą, švelniai glostydamas jai odą. Tarsi braidytum po upokšnį karštą vasaros dieną. Ant grindų spindėjo vėsios vandens čiurkšlės. Ji girdėjo vyrą be perstojo grojant knyga, jo pirštai niekada nesibodėjo senovinėmis melodijomis.

Ramiai, nesijaudindama ji pamanė: o, kad jis tiek laiko praleistų su ja, glamonėtų ją, liestų lyg mažą arfą, kaip liečia savo pasakiškas knygas.

Deja. Ji papurtė galvą, vos pastebimai, atlaidžiai. Vokai švelniai pridengė auksines akis. Net jaunus žmones vedybos sendina, jie pernelyg gerai ima pažinti vienas kitą.

Ji atsilošė krėsle, kuris, jai judant, keitė savo formą. Kietai, nervingai sumerkė akis.

Atėjo sapnas.

Rusvi pirštai suvirpėjo, rankos pakilo graibstydamos orą. Po valandėlės ji krūptelėjo, tankiai alsuodama, išsigandusi.

Greitai apsižvalgė, lyg tikėdamasi kažką pamatyti. Bet nusivylė: tarp kolonų nieko nebuvo.

Trikampėse duryse pasirodė vyras.

— Ar šaukei mane?— paklausė susierzinęs.

— Ne!— riktelėjo ji.

— Man pasirodė, kad šaukei.

— Argi? Aš užsnūdau ir sapnavau keistą sapną.

— Dienos metu? Tu retai miegi dieną.

Ji sėdėjo priblokšta.

— Koks keistas, iš tiesų keistas,— sumurmėjo ji,— tas sapnas...

— A?— jam aiškiai norėjosi grįžti prie knygos.

— Aš sapnavau vyriškį.

— Vyriškį?

— Aukštą vyrą, šešių pėdų ir vieno colio.

— Kokia nesąmonė — tai juk milžinas, išsigimėlis.

— Kažkodėl,— ji ieškojo žodžių,— jis neatrodė išsigimęs. Nors ir aukštas. O jo akys — aš žinau, tau tai pasirodys kvaila — jo akys buvo mėlynos.

— Mėlynos akys! O dievai!— sušuko ponas K.— Ką tu dar prisapnavai? Ko gero, jo plaukai buvo juodi?

— Kaip tu įspėjai?— ji paklausė susijaudinusi.

— Tiesiog pasakiau pačią neįtikimiausią spalvą,— šaltai atsakė jis.

— Bet jie iš tiesų buvo juodi!— sušuko ji.— O oda balta baltutėlė. Ach, jis tikrai buvo toks nepaprastas! Vilkėjo keistą uniformą, nusileido iš dangaus ir maloniai užkalbino mane.

– Iš dangaus – kokia nesąmonė!

– Jis atlėkė kažkokia metalinė mašina, tviskančia saulėje,– prisiminė ji ir užsimerkė, norėdama ją vėl išvysti.– Aš sapnavau, kad danguje kažkas žybtelėjo, lyg sviesta į orą moneta. Staiga tas daiktas ėmė didėti ir minkštai nusileido ant žemės,– tai buvo ilgas sidabrinis laivas, apvalus, svetimas laivas. Po to šone atsidarė durys, ir pro jas išėjo tas aukštas vyras.

– Jei daugiau dirbtum, nesapnuotum tokių kvailų sapnų.

– O man jis patiko,– atsakė ji atsilošdama.– Niekada neįtariau turinti tokią vaizduotę. Juodi plaukai, mėlynos akys ir balta oda! Koks keistas vyras – ir vis dėlto labai gražus.

– Savitaiga.

– Tu negeras. Aš jo neišgalvojau, jis pats pas mane atėjo, kai užsnūdau. Net nepanašu į sapną. Taip netikėta, nepaprasta... Jis pažvelgė į mane ir tarė: „Aš atlėkiau šiuo laivu iš trečiosios planetos. Esu Natanielis Jorkas..."

– Kvailas vardas; tai išvis ne vardas,– pertarė ją vyras.

– Žinoma, kvailas, nes tai – sapnas,– ramiai paaiškino ji.– Dar jis pasakė: „Tai pirmoji kosminė kelionė. Mes tik dviese laive – aš ir mano draugas Bertas".

– Dar vienas kvailas vardas.

– Jis pasakė: „Mes esame iš miesto Žemėje – taip vadinasi mūsų planeta",– toliau kalbėjo ponia K.– Tai jo žodžiai. Taip ir pasakė – Žemė. Ir kalbėjo jis kita kalba. Bet vis dėlto jį supratau. Protu. Tai, matyt, telepatija.

Ponas K apsisuko. Jinai sustabdė jį, ramiai paklausdama:

– Ilai, ar niekad nepagalvojai, ar... na... ar trečiojoje planetoje gyvena žmonės?

– Trečiojoje planetoje gyvybė negali egzistuoti,– kantriai paaiškino vyras.– Mūsų mokslininkai nustatė, kad jos atmosferoje per daug deguonies.

– O, kaip būtų puiku, jei ten gyventų žmonės! Ir jie keliautų per kosminę erdvę kokiais nors ypatingais laivais.

– Dėl Dievo meilės, Ila, juk tu žinai, kad aš nepakenčiu tų sentimentalių plepalų. Eime prie darbo.

Diena slinko vakarop, kai, vaikščiodama tarp šnarančių lietaus kolonų, ji uždainavo dainą. Dainavo ją ir dainavo.

– Kas tai per daina?– pagaliau burbtelėjo vyras, įėjęs ir sėsdamas prie ugnies stalo.

– Nežinau.

Pati nustebusi, pakėlė akis. Nesusigaudydama palietė ranka lūpas. Saulė leidosi; namas temstant skliautėsi tarsi milžiniška gėlė. Tarp kolonų papūtė vėjelis. Ugnies stalo viduryje kunku-

liavo sidabrinės lavos ežerėlis. Vėjas kedeno ponios K rusvus plaukus, kažką švelniai šnibždėdamas į ausį. Ji tyliai stovėjo, įsmeigus drėgnas akis į gelsvus jūros dugno tolius, tartum kažką prisimindama.

Išgerk vien žvilgsniais už mane, –
Daugiau nereik man nieko...

dainavo ji švelniai, ramiai, iš lėto.

Lai tavo lūpų bučinys
Taurės dugne palieka.[1]

Dabar ji niūniavo, užmerkusi akis, lengvai judindama rankas vėjyje. Pagaliau nutilo.

Tai buvo puiki daina.

– Niekad nesu jos girdėjęs. Ar tu pati ją sukūrei? – griežtai paklausė jis, žiūrėdamas į ją skvarbiu žvilgsniu.

– Ne. Taip. Ne, iš tiesų nežinau! – ji sumišo. – Aš net nesuprantu žodžių, tai – kita kalba!

– Kokia kalba?

Ji mašinaliai mėtė mėsos gabaliukus į kunkuliuojančią lavą.

– Nežinau. – Netrukus ji išėmė mėsą ir padėjo ant lėkštės prieš vyrą. – Aš tikriausiai pati visa tai sugalvojau. Nežinau kodėl...

Jis nieko neatsakė, tik žiūrėjo, kaip mėsa skęsta šnypščiančioje ugninėje lavoje. Saulė pasislėpė. Pamažu į kambarį įsėlino naktis, tarsi tamsus vynas užpildydama jį iki lubų, prarydama kolonas ir juos abu. Tik sidabrinės lavos atspindžiai švietė jiems į veidus.

Ji vėl pradėjo niūniuoti tą keistą dainą.

Jis tuoj pat pašoko nuo kėdės ir piktai nužingsniavo prie durų.

Vėliau jis baigė vakarieniauti vienas.

Pakilęs nuo stalo, pasirąžė, pažvelgė į ją ir žiovaudamas pasiūlė:

– Skrendam šįvakar ugnies paukščiais į miestą pasilinksminti, a?

– Argi tu rimtai? – paklausė ji. – Gal nesveikuoji?

– Kas čia keista?

---

[1]Eilėraščius vertė Aleksys Churginas.

– Bet mes jau šešis mėnesius niekur nebuvome!
– Manau, kad tai – nebloga mintis.
– Tu staiga pasidarei toks dėmesingas,– pasakė ji.
– Nekalbėk taip,– irzliai atsiliepė jis.– Važiuosi ar ne?
Ji pažvelgė į balzganą dykumą. Patekėjo du balti mėnuliai. Vėsus vanduo glostė kojų pirštus. Ją nukrėtė drebulys. Ji taip norėjo čia pasėdėti, ramiai, tykiai, be garso, kol įvyks tai, ko laukė visą dieną, tai, kas negalėjo įvykti, ir vis dėlto... Dainos melodija vėl suskambėjo ausyse.
– Aš...
– Prasiblaškysi,– paragino jis.– Skrendam.
– Jaučiuosi nuvargusi,– pasakė ji.– Galbūt kitą vakarą.
– Va, imk skraistę,– jis padavė jai flakoną.– Mes ištisus mėnesius niekur neišvažiuojame.
– Išskyrus tavo keliones į Ksi Sitį dukart per savaitę,– ji vengė žiūrėti į jo pusę.
– Reikalai,– pasakė jis.
– Reikalai?– sušnibždėjo ji.
Iš flakono ištekėjo skystis, pavirto į melsvą rūką ir virpėdamas apgaubė jos kaklą.

Ant lygaus vėsaus smėlio, žėruodami lyg įkaitusios anglys, laukė ugnies paukščiai. Baltas baldakimas plakėsi nakties vėjyje, pririštas prie paukščių tūkstančiu žalių kaspinų.

Ila atsigulė po baldakimu. Jos vyras ištarė žodį, ir paukščiai liepsnodami šovė aukštyn į tamsų dangų. Kaspinai įsitempė, baldakimas pakilo į orą. Apačioje suvaitojo dykumos smėlis, melsvos kalvos sparčiai slinko pro šalį. Toli užpakalyje paliko jų namas, lietaus kolonos, gėlės narveliuose, dainuojančios knygos, grindimis čiurlenantys upeliai. Ji nežiūrėjo į vyrą. Girdėjo, kaip jis ragino paukščius, o šie kilo vis aukštyn ir aukštyn į dangų lyg tūkstančiai kibirkščių, lyg raudonai oranžinis fejerverkas, traukdami baldakimą – baltą žiedlapį, liepsnojantį vėjyje.

Ji nežiūrėjo į lekiančius pro šalį mirusius senovės miestus, į namus – iš kaulo išpjaustytas šachmatų figūras, į senus kanalus, kupinus tuštumos ir svajų. Jie skriejo virš išdžiūvusių ežerų ir upių, skriejo lyg mėnulio šešėlis, lyg liepsnojantis deglas.

Ji žiūrėjo tik į dangų.

Vyras kažką pasakė.

Ji žiūrėjo į dangų.

– Ar girdėjai, ką pasakiau?

– Ką?
Jis piktai prunkštelėjo.
– Galėtum būti atidesnė.
– Aš galvojau.
– Niekada nemaniau, kad tu tokia gamtos mylėtoja, bet šįvakar tu nepaprastai domiesi dangumi.
– Jis labai gražus.
– Žinai ką? – lėtai pasakė jos vyras. – Reikės šiandien paskambinti Halui. Neblogai būtų nuvykti pas jį į Žydruosius kalnus ir paviešėti savaitę kitą. Kaip tu manai?
– Į Žydruosius kalnus! – ji staigiai atsisuko, laikydamasi ranka už baldakimo krašto.
– Toks mano pasiūlymas.
– Ir kada tu nori važiuoti? – paklausė ji virpėdama.
– Galėtume išvykti nors rytoj rytą, – kuo abejingiausiai atsakė jis, – pati žinai: anksčiau pradėsi, greičiau...
– Bet mes niekada taip anksti nevažiuodavome!
– Tik šį vienintelį kartą... – šyptelėjo jis. – Mums būtų naudinga šiek tiek prasiblaškyti. Pagyventi tyloje, ramybėje. Juk supranti? Tu nieko kito nesi numačiusi? Važiuojam, a?
Ji giliai atsiduso, kiek padelsė ir atsakė:
– Ne.
– Ką?! – Jo šūksnis pabaidė paukščius. Baldakimas trūktelėjo.
– Ne, – tvirtai pasakė ji. – Aš nusprendžiau. Nevyksiu.
Jis pažiūrėjo į ją. Daugiau jie nekalbėjo. Ji nusisuko.
Paukščiai skrido toliau – tūkstančiai vėjo genamų nuodėgulių.

Auštant saulė įspindo į kambarį pro krištolines kolonas, išsklaidė rūką, ant kurio miegojo Ila. Visą naktį ji sklandė virš grindų ant minkšto miglos kilimo, nusileidusio nuo sienų, kai jinai gulė poilsio. Visą naktį ji miegojo, liūliuojama rūko upės, tarsi valtis, supama begarsių potvynio bangų. Dabar rūkas sklaidėsi, upė nuslūgo, palikusi Ilą ant pabudimo kranto.
Ji atmerkė akis.
Šalia stovėjo vyras. Atrodė, kad jis stovėjo čia valandų valandas, žiūrėdamas į ją. Kažkodėl Ila negalėjo pažvelgti jam į akis.
– Tu vėl sapnavai! – pasakė jis. – Kalbėjai per miegą ir nedavei man miegoti. Tau *būtinai* reikia nueiti pas gydytoją.
– Aš sveika.
– Bet tu tiek kalbėjai per miegus!

– Argi? – ji krūptelėjo.

Šaltas apyaušrio oras veržėsi į kambarį. Ji gulėjo, apgaubta pilkos šviesos.

– Ką tu sapnavai?

Ji kiek patylėjo, stengdamasi prisiminti sapną.

– Laivą. Jis vėl nusileido iš dangaus. Iš jo išlipo aukštasis vyras ir kalbėjosi su manimi. Jis krėtė pokštus, juokėsi, ir man buvo gera.

Ponas K palietė koloną. Iš grindų ištryško garuojančios šilto vandens srovės, ir vėsa išnyko iš kambario. Pono K veidas buvo beaistris.

– O paskui, – kalbėjo ji toliau, – šis vyras tuo keistu vardu – Natanielis Jorkas – pasakė, kad aš graži ir... ir pabučiavo mane.

– Ha! – sušuko vyras. Jo smakras tirtėjo iš susijaudinimo, ir jis staigiai nusisuko į šalį.

– Juk tai tik sapnas. – Ji pralinksmėjo.

– Pasilaikyk sau tuos kvailus moteriškus sapnus!

– Elgiesi kaip vaikas. – Ji atsilošė ant cheminės miglos likučių. Netrukus tyliai susijuokė. – Aš dar kai ką prisiminiau, – prisipažino ji.

– Na, ką dar, sakyk, ką? – suriko vyras.

– Ilai, tu toks irzlus!

– Sakyk! – reikalavo jis. – Tarp mūsų negali būti paslapčių!

Į ją žvelgė paniuręs, rūškanas veidas.

– Niekada tavęs tokio nemačiau, – atsakė Ila; jai buvo ir baisu, ir juokinga. – Nieko blogo neatsitiko, tiesiog tas Natanielis Jorkas pasakė man, kad... na, kad jis pasiims mane į savo laivą, nusiveš į dangų, į savo planetą. Juokinga, ar ne?

– Juokinga! – jis vos neužduso. – Būtum girdėjusi, kaip meilinaisi jam, kalbėjai, dainavai su juo visą naktį, o dievai! Kad tu būtum girdėjusi!

– Ilai!

– Kada jis atskris? Kur nusileis su tuo savo prakeiktu laivu?

– Ilai, nekelk balso.

– Velniop balsą! – Jis įtūžęs pasilenkė prie jos. – O tame sapne, – jis sučiupo ją už riešo, – ar kartais laivas nenusileido Žaliajame slėnyje, a? Atsakyk!

– Na, taip...

– Nusileido šią popietę, taip? – toliau kvotė jis.

– Taip, taip, rodos, tada. Bet juk tai tik sapnas.

– Na... – jis staiga paleido jos ranką, – gerai, kad nors

nemeluoji! Aš girdėjau kiekvieną žodį, viską, ką kalbėjai per miegus. Tu pati paminėjai ir slėnį, ir laiką.

Sunkiai kvėpuodamas jis vaikščiojo tarp kolonų, tarsi apakintas žaibo. Pamažu jis atgavo kvapą. Ji nenuleido nuo jo akių – ar tik jis nesikrausto iš proto? Pagaliau pakilo ir priėjo prie jo.

– Ilai,– sušnibždėjo ji.

– Nieko, nesirūpink...

– Tu sergi.

– Ne.– Jis prisiversdamas alsiai šyptelėjo.– Elgiausi kaip vaikas. Atleisk, brangioji.– Jis šiurkščiai paglostė jai galvą.– Persidirbau pastaruoju metu. Dovanok. Eisiu prigulti...

– Tu taip įširdai.

– Viskas praėjo. Praėjo.– Jis garsiai atsiduso.– Užmirškime tai. Tiesa, vakar girdėjau anekdotą apie Uelą; norėjau tau papasakoti. Tu paruošk pusryčius, aš papasakosiu anekdotą, o apie tai daugiau nekalbėsim, gerai?

– Tai buvo tik sapnas.

– Žinoma.– Jis pakštelėjo ją į skruostą.– Tik sapnas.

Karšta vidurdienio saulė švietė aukštai danguje, ir įkaitęs oras virpėjo virš kalvų.

– Ar nevažiuosi į miestą?– paklausė Ila.

– Į miestą?– jis kilstelėjo antakius.

– Betgi tu visada išvažiuoji tą dieną.– Ji pataisė gėlių narvelį ant pastovo. Gėlės sujudo, praverdamos alkanas geltonas žiotis.

Jis užvertė knygą.

– Ne. Per karšta ir, be to, jau vėlu.

– Taip...– Ji baigė tvarkyti gėles ir žengė durų link.– Aš greit grįšiu.

– Palūkėk! Kur eini?

Ji jau stovėjo tarpdury.

– Pas Pao. Ji kvietė mane!

– Šiandien?

– Baisiai seniai nesimatėme. Tai juk netoli.

– Žaliajame slėnyje, jei neklystu?

– Na, taip, visai netoli, aš tik...– Ji labai skubėjo.

– Tiesa, dovanok,– jis pasivijo ją ir neva apgailestaudamas sulaikė už rankos.– Visiškai buvau užmiršęs: šiai dienai užkviečiau daktarą Nlle.

– Daktarą Nlle!– Ji pajudėjo durų link.

Jis sučiupo ją už alkūnės ir įtraukė atgal į kambarį.

– Taip.

– Bet Pao...

– Pao palauks, Ila. Turime priimti Nlle.
– Aš tik porai minučių...
– Ne, Ila.
– Ne?
Jis papurtė galvą.
– Ne. Be to, iki Pao labai toli. Reikia eiti per visą Žaliąjį slėnį, pro didįjį kanalą, po to žemyn... Šiandieną labai labai karšta, o ir daktarui Nlle, be abejo, būtų malonu tave matyti. Na, kaip?
Ji neatsakė. Jai norėjosi ištrūkti ir bėgti. Norėjosi šauktis pagalbos. Bet ji tik sėdėjo krėsle, įbedusi beprasmišką žvilgsnį į savo rankas, lėtai sukiodama pirštus. Viskas.
– Ila, – sumurmėjo jis. – Tu pasiliksi namie, aišku?
– Taip, – atsakė ji po ilgos pauzės. – Pasiliksiu.
– Visą dieną?
Jos balsas skambėjo dusliai:
– Visą dieną.

Nors diena baigėsi, daktaro Nlle vis nebuvo. Atrodė, kad Ilos vyras nelabai tuo stebėjosi. Vėlai vakare jis, kažką sumurmėjęs, priėjo prie sieninės spintos ir išėmė grėsmingą ginklą – ilgą gelsvą vamzdį su dumplėmis ir gaiduku ant galo. Kai jis atsisuko, jo veidą dengė bereikšmė kaukė, nukalta iš sidabrinio metalo, kaukė, kurią jis visada užsidėdavo, kai norėdavo nuslėpti jausmus. Ji buvo gerai prigludusi prie jo liesų skruostų, smakro, kaktos. Kaukė žybsėjo, kai jis vartė savo grėsmingą ginklą, apžiūrinėdamas jį. Iš vamzdžio sklido nenutrūkstantis vabzdžių dūzgimas – prireikus iš jo, kurtinamai zvimbdami, išlėkdavo auksinių bičių spiečiai. Auksinių, baisių bičių, kurios gėlė, nuodijo ir krisdavo negyvos, lyg sėklos ant smėlio.
– Kur tu išsiruošei? – paklausė ji.
– Ką? – Jis klausėsi grėsmingo dūzgimo dumplėse. – Man nėr ko laukti, jei daktaras Nlle vėluoja. Eisiu pamedžioti. Tuoj grįšiu. Tu juk būsi čia, a? – Sidabrinė kaukė sušvytravo.
– Taip.
– Ir pasakyk daktarui Nlle, kad aš tuoj pareisiu. Iš medžioklės.
Trikampės durys užsidarė. Jo žingsniai nuaidėjo pakalnėn. Ji stebėjo jį einantį, saulės nutvieksta. Pagaliau jis išnyko. Tada ji vėl ėmėsi ruošos – magnetinėmis dulkėmis valė kambarius, raškė šviežius vaisius nuo krištolinių sienų. Ji dirbo sparčiai ir vikriai, tačiau kartais ją apimdavo kažkoks sustingi-

mas, ir nejučiomis, žvelgdama pro krištolines kolonas į dangų, ji uždainuodavo tą keistą nepamirštamą dainą.

Ji sulaikė kvapą ir apmirė, kažko laukdama.

Artėja...

Štai štai įvyks.

Esti tokių dienų, kai girdi artėjančią perkūniją, o aplink – įtempta tyla. Staiga pajunti besikeičiantį oro slėgimą – tai lekiančios virš planetos audros alsavimas, jos šešėlis, jos gūsis, jos pašvaistė. Slegia ausis, ir, įsitempęs kaip styga, lauki artėjančios audros. Nukrato lengvas šiurpulys. Dangų išmargina spalvotos dėmės, debesys tirštėja, kalnai įgauna metalinį atspalvį. Gėlės įspėdamos tyliai dūsauja narveliuose. Jauti, kaip ima judėti plaukai. Kažkur name dainuoja laikrodis: „Lai-kas, lai-kas, lai-kas, lai-kas..." Taip tyliai, švelniai, lyg lašantis ant aksomo vanduo.

Ir staiga – audra! Elektros kibirkštis, ir iš viršaus jau liejasi tamsos verpetai ir juodos perkūnijos bangos, kurios, rodos, palaidos tave amžiams.

Taip buvo ir dabar. Artėjo audra, nors dangus buvo giedras. Kaupėsi elektra, nors debesų nesimatė.

Ila klaidžiojo po pritilusį vasaros namą. Kiekvieną akimirką iš dangaus gali trenkti žaibas, po to – perkūnas, dūmų kamuolys, tyla; pasigirs žingsniai ant tako, beldimasis į krištolines duris, ir ji nubėgs atidaryti...

„Beprotė! – pasityčiojo iš savęs. – Kokios tuščios mintys vargina tavo paiką galvą!"

Ir štai – išsipildė.

Karšto oro viesulas, lyg pro šalį būtų praskriejusi kaitri liepsna. Sūkuringas, veržlus garsas. Metalo žybsnis danguje.

Ila sušuko.

Išbėgusi pro kolonas, ji plačiai atvėrė duris. Prieš ją stūksojo kalvos. Bet ten nieko nebuvo.

Ji norėjo pulti žemyn, pakalnėn, bet tuojau susivaldė. Juk ji turi būti čia, laukti. Ateis daktaras, ir vyras supyks, jeigu ji išbėgs.

Ji sustojo tarpdury, tankiai alsuodama, ištiesus ranką.

Bandė įžiūrėti ką nors ten, kur driekėsi Žaliasis slėnys, tačiau veltui.

„Kvailė! – Ji grįžo į kambarį. – Tai vis tavo vaizduotė. Nieko ten nebuvo – tik paukštis, lapas, vėjas ar žuvis kanale. Sėskis. Nusiramink".

Ji atsisėdo.

Nuaidėjo šūvis.

Aiškus, šaižus grėsmingo [illegible] garsas

Ji krūptelėjo.

Aidas atėjo iš toli. Vienas šūvis. Tolimas greitų bičių dūzgimas. Vienas šūvis. O po jo antras, tikslus, šaltas, tolimas.

Ji vėl krūptelėjo, kažko pašoko, ėmė šaukti, šaukti ir vis nenorėjo nustoti šaukusi. Skubiai perbėgo per namą ir vėl atvėrė duris.

Toli toli nutilo aidas.

Tyla.

Išbalusi ji penkias minutes laukė kieme.

Pagaliau, nuleidusi galvą, pradėjo lėtai klaidžioti tarp kolonų; rankos lietė čia vieną, čia kitą daiktą, lūpos virpėjo. Sutemos lyg tirštas vynas užpildė kambarį. Ji atsisėdo ir laukė. Paėmė gintarinę taurę ir pradėjo šluostyti šalio kraštu.

Ir štai tolumoje sugirgždėjo žvyras, pasigirdo žingsniai.

Ji pakilo ir sustojo vidury tylaus kambario. Taurė iškrito iš rankų ir sudužo į smulkutes šukeles.

Žingsniai už durų neryžtingai stabtelėjo.

Gal prabilti? Gal sušukti: „Prašom, ak, prašom!"

Ji paėjėjo priekin.

Žingsniai pasigirdo prieangyje. Ranka atstūmė velkę.

Ji nusišypsojo durims.

Durys atsidarė. Šypsena išnyko nuo jos veido.

Tai buvo jos vyras. Blausiai švytėjo jo sidabrinė kaukė.

Jis įėjo į kambarį ir pasižiūrėjo į ją. Atidarė ginklo dumples, iškratė dvi negyvas bites; išgirdęs jas tekštelint ant grindų, sutrynė koja ir pastatė tuščią šautuvą į kampą. Tuo tarpu Ila pasilenkusi vis rinko ir niekaip negalėjo surinkti taurės šukelių.

– Ką tu veikei? – paklausė ji.

– Nieko, – atsakė jis nusigręžęs ir nusiėmė kaukę.

– Bet šautuvas... aš girdėjau, kaip tu šovei. Du kartus.

– Medžiojau, ir tiek. Gera kartais pamedžioti. Ar daktaras Nlle nebuvo atėjęs?

– Ne.

– Klausyk... – Jis nepatenkintas spragtelėjo pirštais. – Na, žinoma, dabar prisiminiau. Jis žadėjo ateiti ryt vakare. Koks aš užuomarša!

Jie sėdo valgyti. Ji žiūrėjo į savo lėkštę, bet rankos nelietė maisto.

– Kas atsitiko? – jis paklausė, nepakeldamas akių nuo mėsos gabaliukų, kuriuos mėtė į kunkuliuojančią lavą.

– Nežinau. Aš nenoriu valgyti, – pasakė ji.

– Kodėl?

– Nežinau, nesinori, ir tiek.

Pakilo vėjas. Saulė jau leidosi. Kambarys staiga sumažėjo ir atšalo.

— Aš mėginu prisiminti,— ji pasakė savo šaltam, tiesiam auksaakiui vyrui, sėdinčiam priešais tykiame kambaryje.

— Ką prisiminti?— jis gurkštelėjo vyno.

— Tą dainą. Tą puikią, gražią dainą.— Ji užsimerkė ir pradėjo niūniuoti, bet tai nebuvo toji daina.— Užmiršau. O nesinori jos užmiršti. Norisi visada prisiminti.— Ji ėmė judint plaštakas, lyg ritmas jai galėtų padėti. Po to atsilošė krėsle.— Negaliu prisiminti.— Ji pravirko.

— Ko tu verki?— paklausė jis.

— Nežinau, nežinau, bet negaliu susilaikyti. Nežinau, kodėl man liūdna, bet verkiu, nors nežinau kodėl.

Ji parimo ant rankų, pečiai krūpčiojo.

— Iki rytojaus viskas praeis,— pasakė jis.

Ji nežiūrėjo į jį. Žvelgė į tuščią dykumą, į tamsų dangų, kuriame degė skaisčios žvaigždės. Tolumoje sušniokštė kylantis vėjas, ilguose kanaluose suraibuliavo šalti vandenys. Drebėdama ji užmerkė akis.

— Taip,— pakartojo ji,— praeis.

VASAROS NAKTIS

Akmeninėse galerijose būriavosi žmonės, nelyginant šešėliai tarp melsvų kalvų. Iš viršaus sruveno švelni žvaigždžių ir dviejų Marso mėnulių šviesa. Toliau, už marmurinio amfiteatro, tamsoje dunksojo miesteliai ir vilos, sidabru žibėjo sustingę ežerėliai, nuo horizonto iki horizonto driekėsi tviskantys kanalai. Vasaros vakaras leidosi ant Marso planetos, rimties ir nuosaikumo planetos. Grakštūs it bronzinės gėlės laiveliai slydo žalsvų vyno kalnų paviršiumi. Ilgos gyvenviečių gatvės, tarsi miegančios gyvatės, vingiavo tarp kalvų; vėsiuose nakties pataluose šnibždėjosi įsimylėjėliai. Deglų nušviestose alėjose dar lakstė užsižaidę vaikai. Rankose jie laikė auksinius vorus, kurie leido plonytes voratinklių gijas. Tai šen, tai ten dar ruošė vėlyvą vakarienę, staluose kunkuliavo sidabrinė lava. Naktinėje Marso pusėje, šimtų miestų amfiteatruose rusvi auksaakiai marsiečiai rinkosi praleisti laisvalaikio aplink estradas, iš kurių, lyg gėlių aromatas, sklido maloni muzika ir kilo į ramų orą.

Vienoje estradoje dainavo moteris.

Staiga publika sujudo.

Dainininkė nutilo. Ji palietė ranka gerklę. Linktelėjo muzikantams, ir šie vėl pradėjo iš pradžios.

Muzikantai grojo, o ji dainavo. Šį kartą klausytojai nustėro, palinko priekin, keli vyrai nustebę atsistojo; amfiteatre padvelkė žiemos speigu. Mat moteris dainavo keistą, baisią, stulbinančią dainą. Ji bandė sustoti dainavus, bet žodžiai prieš jos valią sklido iš lūpų:

Ji spindi žavesiu slaptu,
Kaip jos šalies naktis žvaigždėta.
Į ją tiek daug spalvų šiltų,
Tiek atspalvių švelnių įdėta,
Kad net vasarvidžio metu
Dangus jai grožio pavydėtų.

Suglumusi dainininkė užsiėmė rankomis burną.

– Kas tai per žodžiai? – stebėjosi muzikantai.

– Iš kur ta daina?

– Kokia čia kalba?

Vos tik jie papūtė į savo auksines triūbas, vėl pasigirdo toji keista muzika ir lėtai nuplaukė virš publikos, kuri, garsiai kalbėdama, kilo iš vietų.

– Kas tau atsitiko?– klausinėjo vienas kitą muzikantai.

– Kokią melodiją grojai?

– O tu ką grojai?

Moteris pravirko ir nubėgo nuo scenos. Publika pajudėjo iš amfiteatro. Ir visur, visuose Marso miestuose dėjosi panašūs dalykai. Speigas sukaustė juos, lyg krintantis iš dangaus baltas sniegas.

Tamsiose alėjose prie deglų šviesos vaikai dainavo:

...ji atbėgo, o spinta tuščia,
Nieko nepešė vargšas šunytis!

– Vaikai!– pasigirdo balsai.– Kas tai per dainelė? Kur jūs ją išmokote?

– Ji šiaip atėjo mums į galvą. Kažkokie nesuprantami žodžiai!

Durys užsidarė, gatvės ištuštėjo. Virš melsvų kalnų patekėjo žalia žvaigždė.

Visoje naktinėje Marso pusėje vyrus pažadino daina, kurią tamsoje niūniavo jų mylimosios.

– Kokia tai melodija?

Vidurnaktį tūkstančiuose namų moterys pabudo klykdamos ir ašarodamos, ir jas teko raminti:

– Na, nurimk, nurimk. Miegok. Na, kas gi atsitiko? Prisisapnavo?

– Rytoj atsitiks kokia baisi nelaimė.

– Nieko negali atsitikti, pas mus viskas gerai.

Isteriškas raudojimas.

– Aš jaučiu, tai artėja, artėja, *artėja!..*

– Kas mums gali atsitikti? Nusiramink, miegok. Miegok.

Tyku ankstyvą rytą Marse, tylu kaip vėsiame, tamsiame šulinyje. Kanalų vandenyje atsispindi žvaigždės, kambariuose, suspaudę saujose auksinius vorus, miega į kamuoliukus susirietę vaikai, miega, laikydamiesi už rankų, įsimylėjėliai. Mėnuliai nusileido, užgeso deglai, ištuštėjo akmeniniai amfiteatrai.

Ir tik kažkur toli, nakties tamsoje, vienišo panaktinio žingsniai aidi tuščioje gatvėje. Rytui auštant ir jis niūniuoja keistą, negirdėtą dainelę...

ŽEMIEČIAI

Beldimasis vis nesiliovė.
Ponia Ttt piktai atvėrė duris.
– Na, ko reikia?
– Jūs kalbate *angliškai?* – apstulbo už durų stovintis žmogus.
– Kaip moku, taip ir kalbu, – atsakė ji.
– Puikiausia *anglų kalba!* – Žmogus buvo su uniforma. Už jo stovėjo dar trys – visi šypsojosi, susijaudinę, murzini.
– Ko jums reikia? – pasiteiravo ponia Ttt.
– Jūs – *marsietė!* – žmogus nusišypsojo. – Tas žodis, aišku, jums negirdėtas. Taip sako Žemėje. – Jis linktelėjo į savo bendrakeleivius. – Mes iš Žemės. Aš – kapitonas Viljamsas. Prieš valandą nusileidome Marse. Mes – Antroji ekspedicija! Prieš tai čia buvo Pirmoji ekspedicija, bet mes nežinome, kas ją ištiko. Galų gale svarbu, kad mes čia. O jūs – pirmasis mūsų sutiktas Marso gyventojas!
– Marso? – ji kilstelėjo antakius.
– Kitaip tariant, jūs gyvenate ketvirtojoje nuo Saulės planetoje. Tiesa?
– Tai kiekvienas žino, – atšovė ji, įtariai dėbčiodama į juos.
– O mes, – jis prispaudė savo putnią, rausvą ranką prie krūtinės, – mes iš Žemės. Taip, vyrai?
– Tikrai taip, sere! – atsiliepė visi.
– Čia Tyro planeta, – pasakė ji, – jeigu jus domina jos tikrasis vardas.
– Tyro, Tyro. – Kapitonas alsiai nusijuokė. – Puikus vardas! Bet pasakykit, mieloji, iš kur išmokot taip puikiai kalbėti angliškai?
– Aš nekalbu, o galvoju, – atsakė ji. – Telepatija! Sudie!
Ir ji užtrenkė duris.
Įkyrusis žmogus vėl pradėjo belsti.
Ji pravėrė duris.
– Ko dar? – klausiamai pažvelgė.
Žmogus stovėjo toje pačioje vietoje droviai šypsodamasis. Jis ištiesė į ją rankas.

– Manau, kad jūs ne visai suprantate...

– Ką? – burbtelėjo ji.

Žmogus žiūrėjo į ją, išpūtęs akis.

– Mes atskridome iš Žemės!

– Neturiu laiko, – pasakė ji. – Reikia virti, tvarkytis, o kiek dar siuvimo! Jums tikriausiai reikia pono Ttt – jis viršuje, savo kabinete.

– Taip, taip, – sumišęs pasakė žmogus iš Žemės mirkčiodamas. – Susimildama, pakvieskite poną Ttt.

– Jis užsiėmęs. – Ji vėl užtrenkė duris.

Šį kartą beldimasis buvo tiesiog akiplėšiškai garsus.

– Klausykite! – Kai durys vėl prasivėrė, žmogus įšoko į kambarį, lyg norėdamas ją nustebinti. – Argi taip elgiamasi su svečiais?

– Ką tik išploviau grindis! – sušuko ji. – Kiek purvo prinešėt! Nešdinkitės! Jei jau einat į mano namus, tai bent nusivalykit kojas.

Žmogus išsigandęs pažiūrėjo į savo purvinus batus.

– Negaišinkime laiko dėl niekų, – pasakė jis. – Toks įvykis! Jį reikia atšvęsti.

Jis ilgai nenuleido nuo jos akių, lyg trokšdamas priversti ją suprasti, ko jie nori.

– Jei mano krištolinės bandelės suzmeko orkaitėje, – pagrūmojo ji, – apkulsiu su pliauska! – Ji nuskubėjo prie mažos, karštos orkaitės. Sugrįžo raudona, sukaitusi. Ryškiai geltonų akių, šviesios rusvos odos, plona ir vikri lyg skruzdė... Balsas aštrus, metalinis.

– Palūkėkit čia. Nueisiu ir pažiūrėsiu, ar galima jus įleisti pas poną Ttt. Kokiu jūs reikalu?

Žmogus bjauriai nusikeikė, lyg ji jam būtų sudavusi plaktuku per pirštą.

– Pasakykite, kad mes atskridome iš Žemės. Pirmą kartą.

– Kas pirmą kartą? – ji pakėlė rusvą ranką. – Na gerai, nesvarbu. Aš tuojau.

Jos lengvučiai žingsniai nuaidėjo per akmeninį namą.

Lauke bekraštis mėlynas Marso dangus alsavo kaitra ir ramybe, tarsi drungnas jūros vanduo. Marso dykuma virė ir kunkuliavo lyg priešistorinės dumblo jūros, karščio bangos kilo, sruveno aukštyn. Netoliese, prisišliejęs prie kalvos viršūnės, stovėjo nedidelis kosminis laivas. Nuo jo didžiuliai pėdsakai vedė prie akmeninio namo durų.

Iš viršaus pasigirdo besiginčijančių balsai. Klausiamai žiūrėdami vienas į kitą, vyrai neryžtingai trypčiojo vietoje, kartais

pasitaisydami plačius diržus. Viršuje šūkalojo vyriškas balsas. Moteris kažką aiškino. Praėjo ketvirtis valandos. Neturėdami ką veikti, žemiečiai pradėjo slankioti po virtuvę.

– Gal užrūkysime? – pasiūlė vienas vyrų.

Kažkuris išsiėmė cigarečių pakelį. Rūkė, lėtai išpūsdami balsvų dūmų kamuolius. Pasitaisė uniformas, apykakles. Viršuje dusliai skambėjo balsai. Grupės vadas pažvelgė į savo laikrodį.

– Dvidešimt penkios minutės, – pasakė jis. – Įdomu, ką jie ten veikia?

Jis priėjo prie lango.

– Karšta dienelė, – pasakė vienas.

– Ta-a-igi, – tingiai nutęsė kitas, nukamuotas vidurdienio kaitros. Viršuje balsai darėsi duslesni ir pagaliau visai nutilo. Visame name – nė garso. Vyrai girdėjo savo pačių kvėpavimą.

Praėjo tylos valanda.

– Ar tik nepridarėme nemalonumų? – ištarė kapitonas. Jis nuėjo prie svetainės durų ir žvilgterėjo į vidų.

Ponia Ttt ten laistė gėles, augančias vidury kambario.

– Vis galvojau, ką čia užmiršau padaryti, – tarė ji, pamačiusi kapitoną, ir sugrįžo į virtuvę. – Atsiprašau. – Ji padavė jam skiautelę popieriaus. – Ponas Ttt labai užsiėmęs. – Ji nusisuko prie viryklės. – Be to, jums reikalingas ne jis, o ponas Aaa. Nueikite su tuo rašteliu į gretimą sodybą, ten, prie to žydro kanalo – ponas Aaa pasakys viską, ką tik jūs norite sužinoti.

– Mes nieko nenorime sužinoti, – atkirto kapitonas, papūtęs storas lūpas. – Mes ir taip jau *žinome.*

– Juk gavote raštelį, ko jums dar reikia? – tiesiai paklausė ji ir daugiau nebekalbėjo.

– Taip, – ištarė kapitonas vis delsdamas. Jis stovėjo, tarsi ko laukdamas. Lyg vaikas, žiūrintis į pliką Kalėdų eglutę.

– Taip, – vėl pakartojo. – Eime, vyrai.

Ir visi keturi išėjo iš namo į karštą vasaros dienos tylą.

Po pusvalandžio ponas Aaa, sėdėdamas bibliotekoje ir siurbčiodamas elektrinę ugnį iš metalinio puodelio, išgirdo lauke balsus, aidinčius ant akmenimis grįsto takelio. Jis iškišo galvą pro langą ir pamatė keturis uniformuotus vyrus, kurie tuoj pat sužiuro į viršų.

– Ar jūs ponas Aaa? – pasiteiravo jie.

– Aš.

– Mus čia atsiuntė ponas Ttt! – sušuko kapitonas.

– Kodėl jis taip pasielgė? – paklausė ponas Aaa.

– Jis buvo užsiėmęs!

– Koks įžūlumas, – sarkastiškai tarė ponas Aaa. – Jis, matyt, mano, kad aš neturiu ką veikti ir mielai užiminėsiu žmones, su kuriais jis pats nenori gaišti.

– Tai nesvarbu, sere! – sušuko kapitonas.

– Man – svarbu. Turiu perskaityti krūvą knygų. Ponas Ttt visai nepaiso kitų. Jau ne pirmą kartą jis man tokį akibrokštą padaro. Nemojuokite rankomis, sere, aš dar nebaigiau. Jums reikėtų būti atidesniam. Žmonės paprastai klausosi, kai aš kalbu. Taigi pasistenkite mane mandagiai išklausyti, kitaip aš iš viso nekalbėsiu.

Kieme keturi vyrai net išsižiojo ir sumišę trypčiojo vietoje. Kapitono smilkiniuose iššoko gyslos, o akyse sublizgo ašaros.

– Taigi, – toliau dėstė ponas Aaa, – mano nuomone, ponas Ttt parodė savo neišsiauklėjimą.

Vyrai žiūrėjo į jį pro karštą padūmavusį orą. Kapitonas neiškentė:

– Mes atskridome iš Žemės!

– Pasielgė visai nedžentelmeniškai, – niurzgėjo ponas Aaa.

– Kosminiu laivu. Raketa. Štai ji!

– Ir jau ne pirmą kartą ponas Ttt taip netaktiškai pasielgia.

– Girdite – iš Žemės!

– Matyt, reikia jam paskambinti ir gerai išbarti.

– Mes keturiese: aš ir šie trys vyrai – mano įgula.

– Imsiu ir tuojau pat paskambinsiu!

– Žemė. Raketa. Žmonės. Skridimas. Kosmosas.

– Paskambinsiu ir taip išdirbsiu!.. – sušuko ponas Aaa ir pranyko iš lango lyg lėlė nuo scenos. Buvo girdėti, kaip per kažkokį nežinomą aparatą prasidėjo barnis. Apačioje kapitonas ir jo įgula ilgesingai žvelgė į savo gražuolę raketą, prigludusią prie kalvos, tokią mielą, artimą...

Ponas Aaa vėl pasirodė lange ir triumfuodamas pareiškė:

– Dievaži, iššaukiau jį į dvikovą! Į dvikovą!

– Pone Aaa... – vėl kantriai pradėjo kapitonas.

– Girdite, – nušausiu kaip šunį!

– Pone Aaa, prašom mane išklausyti. Mes sukorėme šešiasdešimt milijonų mylių.

Ponas Aaa pagaliau atkreipė dėmesį į kapitoną.

– Iš kur jūs, sakote, atvykot?

Kapitonas blykstelėjo baltais dantimis. Atsisukęs jis sušnibždėjo savo žmonėms: – Na, dabar jau... – Ponui Aaa jis sušuko: – Mes skridome šešiasdešimt milijonų mylių. Iš Žemės!

Ponas Aaa nusižiovavo.

– Šiuo metų laiku – tik penkiasdešimt. – Jis paėmė kažkokį grėsmingai atrodantį ginklą. – Na, man laikas. Pasiimkite savo popiergalį, nors, tiesą sakant, nesuprantu, kokia jums iš jo nauda, ir drožkite per tą kalniuką į Iopro miestelį; ten viską išklokite ponui Iii. Jis yra tas žmogus, kurio jums reikia. O ne pono Ttt, to idioto, – vieną gražią dieną aš jį pribaigsiu. Ir ne manęs, nes jūs – ne mano sritis.

– Ne mano sritis, ne mano sritis! – subliuvo kapitonas. – Tartum reikia dirbti kažkokioje srityje, norint pasveikinti ateivius iš Žemės!

– Nekvailiokite, tai visi žino! – Ponas Aaa nuskubėjo žemyn laiptais. – Sudie!

Ir nužirgliavo taku it įsiutęs skriestuvas.

Visi keturi keliautojai stovėjo priblokšti. Pagaliau kapitonas pasakė:

– Ne, mes vis dėlto rasime ką nors, kas mus išklausys.

– O gal mums išvykti ir vėl sugrįžti, – liūdnai tarė vienas. – Pakilti ir vėl nusileisti? Duoti laiko suruošti sutikimą.

– Nebloga mintis, – sumurmėjo išvargęs kapitonas.

Miestelyje buvo pilna žmonių. Durys be paliovos atsidarinėjo ir užsidarinėjo, marsiečiai sveikinosi vieni su kitais. Jie dėvėjo kaukes – auksines, žydras, purpurines – dėl malonaus įvairumo, kaukes su sidabrinėmis lūpomis ir bronziniais antakiais, besišypsančias kaukes ir susiraukusias kaukes – priklausomai nuo savininko būdo.

Keturi vyrai, suprakaitavę nuo ilgo ėjimo, stabtelėjo ir paklausė mažos mergytės, kur gyvena ponas Iii.

– Ten, – parodė ji galva.

Tramdydamas susijaudinimą, kapitonas atsargiai priklaupė ant vieno kelio ir pažvelgė į jos mielą jauną veidelį.

– Paklausyk, mažyte, ką tau papasakosiu.

Jis pasisodino ją ant kelio, švelniai suėmė dideliais delnais jos rusvas rankutes, lyg ruošdamasis sekti pasaką. Sekė jis lėtai, su meile, apgalvodamas kiekvieną žodį.

– Supranti, mažyte, prieš šešis mėnesius viena raketa atlėkė į Marsą. Joje buvo žmogus, vardu Jorkas, su savo padėjėju. Mes nežinome, kas jiems nutiko. Galbūt jų laivas sudužo. O mes, mes irgi atskridome raketa. Kad tu ją pamatytum! Didžiulė didžiulė! Taigi mes jau Antroji ekspedicija, o prieš mus buvo Pirmoji. Ir mes atvykome iš Žemės – ten toli toli...

Mergaitė ištraukė vieną ranką ir užsileido ant veido bereikšmę auksinę kaukę. Po to išsiėmė žaislinį auksinį vorą ir, kapitonui vis dar kalbant, numetė jį ant žemės. Žaislinis voras vėl klusniai užropojo ant jos kelio, o ji šaltai sekė jį pro savo bejausmės kaukės plyšelius. Kapitonas švelniai papurtė ją, norėdamas kaip nors atkreipti jos dėmesį į savo pasakojimą.

– Mes – žemiečiai,– sakė jis.– Ar tiki manimi?

– Taip.– Mergaitė įsigilinusi kažką braižė koja dulkėse.

– Puiku.– Kapitonas įgnybo jai į ranką, pusiau juokaudamas, pusiau pykdamas, ko jinai nežiūri į jį.– Mes pasistatėme kosminį laivą. Ar tiki?

Mergaitė pradėjo krapštytis nosį.

– Aha.

– Ir... ištrauk iš nosies pirštą, mažyte... ir aš esu laivo kapitonas...

– Dar niekas istorijoje neskrido į kosmosą tokia didele raketa,– išpoškino mažoji būtybė, užmerkusi akis.

– Nuostabu! Iš kur žinai?

– O, telepatija.– Ji nerūpestingai nusišluostė pirštą į keliuką.

– Na ir ką? Nejaugi tai tavęs nė kiek nejaudina?– suriko kapitonas.– Argi tu nesidžiaugi?

– Geriau tuoj pat eikit pas poną Iii.– Ji numetė žaislą ant žemės.– Ponas Iii mielai jus išklausys.

Ir nubėgo tolyn, o žaislinis voras klusniai nurėpliojo iš paskos.

Kapitonas, vis dar pritūpęs ir ištiesęs ranką, žiūrėjo jai įkandin. Jo akys sudrėko, lūpa atvėpo. Jis pažvelgė į savo tuščias rankas. Jo draugai stovėjo tylėdami. Jie nusispjovė ant grindinio...

Ponas Iii pats atidarė duris. Jis skubėjo į paskaitą, bet galėjo paskirti jiems porą minučių, jeigu jie nedelsdami įeis ir pasakys, ko jiems reikia...

– Truputį dėmesio,– tarė kapitonas, pakeldamas paraudusias iš nuovargio akis.– Mes – iš Žemės, su raketa atskridome keturiese – įgula ir kapitonas; mes visai nusikamavę, alkani, norėtume kur nors pamiegoti. Ir tegu kas nors mums įteikia raktus nuo miesto vartų ar ką nors panašaus, tegu mums paspaudžia rankas, sušunka „Valio“,– pasako: „Puiku, vyrai!“ Štai, atrodo, ir viskas.

Ponas Iii buvo aukštas, padžiūvęs vyriškis. Stori mėlyni kristalai dengė jo gelsvas akis. Jis pasilenkė prie rašomojo stalo

ir ėmė vartyti kažkokius popierius, retkarčiais mesdamas skvarbų, tiriamą žvilgsnį į savo svečius.

– Bijau, kad neturiu čia blankų.– Jis pradėjo raustis po stalčius.– Kur aš juos nukišau?– Jis suraukė kaktą.– Kažkur... kažkur čia... A, štai jie! Prašom!– Staigiai atkišo popierius kapitonui.– Jums teks visa tai pasirašyti.

– Nejaugi neįmanoma apsieiti be tų formalumų?

Stori akinių stiklai dėbtelėjo į kapitoną.

– Bet jūs gi patys pasakėte, kad esate iš Žemės. Todėl jums būtinai reikia pasirašyti.

Kapitonas padėjo savo parašą.

– Ar įgulai irgi reikia pasirašyti?

Ponas Iii pažiūrėjo į kapitoną, pažiūrėjo į kitus tris vyrus ir prapliupo pašaipiai juoktis.

– Jiems – pasirašyti! Cha! Nepakartojama! Jie... jie...– Jam iš akių tryško ašaros. Jis pliaukšėjo sau per kelį ir, plačiai išsižiojęs, kvatojo susiriesdamas. Net į stalą įsikibo.– *Jiems* pasirašyti!

Kosmonautai paniuro.

– Jiems pasirašyti!– ponas Iii duso nuo juoko.– Tai bent pokštas. Reiks papasakoti ponui Xxx.– Jis peržiūrėjo pasirašytus blankus, vis dar juokdamasis.– Rodos, viskas gerai,– linktelėjo jis,– netgi sutikimas eutanazijai[2], jeigu galų gale tai pasirodys būtina.– Jis sukikeno.

– Sutikimas kam?

– Na, užteks. Va imkite šį raktą.

Kapitonas nuraudo.

– O, tai didelė garbė.

– Mulki, tai ne miesto raktas,– kandžiai pasakė ponas Iii.– Tai Namo raktas. Paeikite tuo koridoriumi, atsirakinkite dideles duris, įeikite ir gerai jas užtrenkite. Galite ten pernakvoti. O rytą aš atsiųsiu poną Xxx.

Kapitonas neryžtingai paėmė raktą. Jis įbedė žvilgsnį į grindis. Jo draugai nejudėjo. Raketinė karštligė buvo praėjusi, ir jie stovėjo suglebę, lyg būtų visai be kraujo.

– Na, ko dar? Kas atsitiko?– pasiteiravo ponas Iii.– Ko jūs laukiate? Ko norite?– Jis priėjo prie kapitono ir pasilenkęs pažvelgė jam į veidą.– Na, drožkite!

– Niekada nemaniau, kad jūs net negalite...– pradėjo kapitonas.– Tai yra negalite pabandyti ar pagalvoti apie...– Jis sutriko.– Mes neblogai pasidarbavome, nulėkėme tokį kelią,

[2] Eutanazija – greita neskausminga mirtis.

galbūt reikėtų, na, taip sakant, paspausti mums rankas ir pasakyti... na, nors: „Šaunuoliai!“ – Jis nutilo.

Ponas Iii atsainiai kyštelėjo jam ranką.

– Sveikinu,– šaltai šyptelėjo.– Sveikinu.– Jis nusisuko.– Man jau laikas. Nepamirškite rakto.

Ir daugiau nebekreipdamas į juos dėmesio, lyg jie būtų prasmegę skradžiai žemę, ponas Iii ėmė vaikščioti po kambarį, grūsdamas visokius popierius į mažą aplanką. Tai truko kokias penkias minutes, tačiau jis nė karto daugiau nebepažvelgė į ketvertą paniurusių vyrų, kurie stovėjo linkstančiomis iš nuovargio kojomis, panarinę galvas, užgesusiomis akimis. Išeidamas ponas Iii įdėmiai apžiūrinėjo savo nagus...

Jie nudūlino per tylų koridorių, nušviestą blausios popiečio saulės. Priėjo dideles blizgančias sidabrines duris ir atrakino jas sidabriniu raktu. Įėjo, užtrenkė duris ir apsižvalgė.

Jie buvo erdvioje saulėtoje salėje. Vyrai ir moterys sėdėjo už stalų, stovėjo būreliais, šnekučiavosi. Sugirgždėjus durims, visi sužiuro į keturis uniformuotus vyrus.

Vienas marsietis priėjo prie jų ir nusilenkė.

– Aš – ponas Uuu,– pasakė jis.

– O aš – kapitonas Džonatanas Viljamsas iš Niujorko, iš Žemės,– paprastai atsakė kapitonas.

Ūmai salė sprogo!

Lubos sudrebėjo nuo šauksmų ir valiavimų. Marsiečiai, mojuodami rankomis, entuziastingai šaukdami, vartydami stalus ir stumdydami vienas kitą, puolė iš visų salės kampų prie žemiečių, ėmė glėbesčiuoti juos ir galų gale pakėlė visą ketveriukę ant rankų. Šešis kartus jie apnešė juos ant pečių aplink salę, šešis kartus džiaugsmingai apibėgo garbės ratą, šokinėdami, strakaliodami ir dainuodami.

Žemiečiai taip apstulbo, kad iš pradžių tylėdami sėdėjo ant linguojančių pečių, kol pagaliau atgavę žadą pradėjo šaukti vienas kitam:

– Oho! Čia tai jau visai kas kita!

– Tai bent! Kad taip iš karto! Ei! Kad tave kur! E je je!

Laimingi ir išdidūs jie mirksėjo vienas kitam, iškėlę rankas garsiai plojo.

– Ohohoho!

– Valio!– šaukė minia.

Galų gale žemiečius pastatė ant stalo. Šauksmai nutilo.

Kapitonas vos neapsiverkė.

– Ačiū, ačiū jums. Tai nuostabu...

– Papasakokite apie save,– pasiūlė ponas Uuu.

Kapitonas atsikosėjo.

Jam kalbant, klausytojai aikčiojo iš nustebimo. Kapitonas pristatė įgulą: visi pasakė trumpas kalbas ir buvo sujaudinti griausmingų aplodismentų.

Ponas Uuu paplojo kapitonui per petį.

– Džiaugiuosi sutikęs žemietį. Aš ir pats iš Žemės.

– Kaip tai?

– Ogi paprastai. Mūsų čia daug iš Žemės.

– Jūs? Iš Žemės?– išvertė akis kapitonas.– Negali būti! Ką, jūs irgi atlėkėte raketa? Tai, ko gero, kosminės kelionės prasidėjo prieš kelis šimtmečius!– Jo balse skambėjo nusivylimas.– O iš kur jūs, iš kokios šalies?

– Tviereolio. Atvykau čia dvasios jėga prieš daugelį metų.

– Tviereolio...– kapitonas suraukė kaktą.– Negirdėjau tokios šalies. Kas tai per dvasios jėga?

– Štai panelė Rrr, ji irgi iš Žemės, tiesa, panele Rrr?

Panelė Rrr linktelėjo ir keistai nusijuokė.

– Ir ponas Www, ir ponas Qqq, ir ponas Vvv!

– O aš iš Jupiterio,– prisistatė vienas, krapštydamas panages.

– Aš iš Saturno,– gudriai subliksėjo akimis kitas.

– Jupiterio, Saturno...– murmėjo kapitonas mirkčiodamas.

Stojo kurti tyla. Marsiečiai stovėjo aplink kosmonautus ar sėdėjo prie stalų, tačiau stalai buvo tušti – nepanašu į banketą. Geltonos akys degė, po skruostikauliais juodavo šešėliai. Tik dabar kapitonas pastebėjo, kad salėje nėra langų; šviesa, rodės, sklido iš sienų. Durys vienerios. Kapitonas suvirpėjo.

– Keista, keista... Kurgi tas Tviereolis? Ar toli nuo Amerikos?

– O kas ta Amerika?

– Nežinote Amerikos?! Sakote, kad esate iš Žemės, o nežinote Amerikos!

Ponas Uuu piktai kilstelėjo smakrą.

– Žemę dengia jūros, vien tik jūros, ir nieko daugiau. Sausumos ten nėra. Aš pats iš ten, tai ir žinau.

– Luktelkit...– atsilošė kapitonas.– Betgi jūs – tikras marsietis! Geltonos akys. Rusva oda...

– Visa Žemė – džiunglės,– išdidžiai pareiškė panelė Rrr.– Aš iš Ori – sidabrinės civilizacijos Žemėje.

Dabar kapitonas ėmė žiūrėti iš eilės į poną Uuu, į poną Www, į poną Zzz. Paskui pažvelgė į poną Nnn, į poną Hhh.

į poną Bbb... Jis matė, kaip geltoni jų vyzdžiai tai išsiplečia, tai susiaurėja. Jį nukrėtė šiurpas. Pagaliau jis atsisuko į savo vyrus ir niūriai tarė:

– Ar suprantate, kas čia?

– Kas, sere?

– Tai – joks iškilmingas sutikimas,– pavargęs atsakė kapitonas.– Ir ne banketas. Jie ne Marso valdžios atstovai, ir čia ne priėmimas. Pažvelkite į jų akis. Pasiklausykite jų kalbų!

Visi sulaikė kvapą. Tik akių baltymai blykčiojo tvankioje salėje.

– Dabar suprantu,– toliau samprotavo kapitonas,– suprantu, kodėl visi mums kaišiojo raštelius ir siuntinėjo nuo vieno pas kitą, kol sutikome poną Iii... Na, o jis mus nusiuntė į tą koridorių, davė raktą nuo durų, liepė jas gerai užrakinti. Ir štai mes čia...

– Kur mes, sere?

Kapitonas giliai atsiduso.

– Beprocių namuose.

Atėjo naktis. Didžiulėje salėje viešpatavo tyla. Blausi šviesa liejosi iš nematomų žibintų skaidriose sienose. Ketvertas žemiečių sėdėjo aplink medinį stalą ir, suglaudę galvas, vos girdimai šnibždėjosi. Tai šen, tai ten susirietę ant grindų miegojo vyrai ir moterys. Tamsiuose kampuose kažkas knibždėjo, vienišos figūros keistai mosikavo rankomis. Kas pusvalandį vienas kuris kosmonautas paklebendavo sidabrines duris ir vėl sugrįždavo prie stalo.

– Neatsidaro, sere. Įkliuvome.

– Kapitone, ar jie iš tiesų mano, kad mes beprociai?

– Be abejo. Va kodėl nebuvo jokio subruzdimo, jokių sveikinimų, mums pasirodžius. Jie mus tiesiog palaikė psichiniais ligoniais, kurių čia, atrodo, nemaža.– Jis mostelėjo ranka į miegančias aplinkui tamsias figūras.– Šizofrenikai, visi lig vieno! Kaip jie mus sutiko! Akimirką,– jo akys sužibo ir vėl užgeso,– aš patikėjau, kad čia – tikras priėmimas! Tie šauksmai, dainos, kalbos... Neblogai buvo, a?

– Kiek jie čia mus dar laikys, sere?

– Kol įrodysim, kad nesame psichopatai.

– Na, tai nesunku padaryti.

– Galbūt.

– Bet jūs, atrodo, ne visai tuo tikite.

– Ne visai. Šit, pažiūrėkite į tą kampą.

Tamsoje tupėjo vienišas žmogus. Staiga iš jo burnos išsiveržė žydra liepsna ir įgavo apvalias mažos nuogos moters

formas. Moteris lengvai sklandė kobalto šviesos garuose, šnibždėdama ir dūsaudama.

Kapitonas linktelėjo į kitą pusę. Ten stovėjusi moteris be paliovos keitėsi. Pirmiausia ji atsidūrė krištolinės kolonos viduje, po to virto auksine statula, dar vėliau poliruoto kedro lazda ir galiausiai vėl atvirto į moterį.

Vidurnaktį salėje žmonės manipuliavo violetinėmis liepsnelėmis, keisdamiesi, išnykdami ir vėl atsirasdami, nes naktis — metamorfozių, priepuolių metas.

— Magai, burtininkai,— sušnibždėjo vienas žemietis.

— Ne, tai haliucinacijos. Jie perduoda mums savo beprotystę, ir mes matome jų haliucinacijas. Telepatija. Savitaiga ir telepatija.

— Ir tai jums kelia nerimą, sere?

— Taip. Jeigu tos haliucinacijos mums — ir ne tik mums — atrodo tokios realios, jeigu jos tokios gyvos ir įtikinančios, netenka stebėtis, kad jie ir mus palaikė psichopatais. Jei tas vyras gali kurti iš žydros liepsnos mažytes moteris, o ana moteris sugeba pasiversti kolona, savaime suprantama, kad normalūs marsiečiai mano, jog kosminis laivas — mūsų vaizduotės vaisius.

— Oi,— atsiduso jo draugai prietemoje.

Aplinkui, sužibdamos ir vėl užgesdamos, klaidžiojo žydros ugnelės. Iš miegančių vyrų burnų lindo raudono smėlio velniūkščiai. Moterys darėsi gličiomis gyvatėmis. Dvokė žvėrimis ir ropliais.

Išaušus rytui, visi vėl buvo žvalūs, laimingi ir normalūs. Išnyko liepsnos, išnyko demonai. Kapitonas su savo vyrais stovėjo prie sidabrinių durų, vildamiesi, kad jos atsidarys.

Ponas Xxx atėjo maždaug po keturių valandų. Žemiečiai įtarė, kad prieš įeidamas jis mažiausiai tris valandas už durų stebėjo juos pro rakto skylutę. Įžengęs į salę, pamojo jiems pirštu ir nusivedė į savo mažą kabinetą.

Tai buvo linksmas, geraširdis žmogus, jei tikėsim kauke, ant kurios buvo nupiešta ne viena, o trys šypsenos. Bet kai už kaukės pasigirdo psichiatro balsas, neatrodė, kad jis šypsotųsi.

— Kuo skundžiatės?

— Jūs manote, kad mes bepročiai, bet tai netiesa,— pasakė kapitonas.

— Priešingai, aš toli gražu nemanau, kad jūs visi bepročiai.— Psichiatras parodė maža lazdele į kapitoną.— Ne. Tik jūs, gerbiamasis. Visi kiti — antrinės haliucinacijos.

Kapitonas pliaukštelėjo sau per kelį.

– Štai kur šuo pakastas! Dabar suprantu, kodėl ponas Iii pradėjo juoktis, kai aš paklausiau, ar mano draugams taip pat reikia pasirašyti blankus!

– Taip, ponas Iii man tai minėjo.– Iš prasišiepusios kaukės nuskambėjo juokas.– Labai sąmojinga. Tai apie ką čia mes kalbėjome? Aha, antrinės haliucinacijos. Pas mane ateina moterys, kurioms iš ausų lenda gyvatės. Po mano gydymo gyvatės išnyksta.

– Dėl Dievo meilės – išgydykite, tuoj pat, nedelsiant.

Ponas Xxx nustebo.

– Keista. Nedaug kas sutinka gydytis, nes procedūra, reikia pasakyti, gan drastiška.

– Niekis, gydykit, kiek tik patinka! Patys įsitikinsite, kad mes visi sveiki.

– Pirmiausia leiskite patikrinti jūsų popierius, pažiūrėti, ar viskas gerai.– Jis pasiraušė kartotekoje.– Taip... Matote, tokiems ligoniams kaip jūs reikia specialaus gydymo. Žmonės toje salėje serga lengvesne forma. Bet kadangi jūsų liga pažengusi daug toliau – konstatuojamos pirminės ir antrinės klausos, kvapo ir skonio haliucinacijos ir dar taktilinės bei optinės iliuzijos,– bijau, kad padėtis beviltiška. Teks griebtis eutanazijos.

Kapitonas pašoko ir suriko:

– Na, užteks kvailioti! Tikrinkite mus, bilsnokite plaktuku per kelį, klausykite širdį, liepkite tūpti ir stotis, klausinėkite mus!

– Kalbėkite į sveikatą!

Kapitonas šėlo visą valandą. Psichiatras klausėsi.

„Neįtikėtina,– mąstė jis.– Dar niekad neteko girdėti tokių detalių svaičiojimų".

– Prakeikimas! Mes jums parodysime savo raketą! – griaudėjo kapitonas.

– Puiku. Ar galite ją pademonstruoti čia, šiame kambaryje?

– O kaipgi. Paieškokite savo kartotekoje – raidė „R".

Ponas Xxx atidžiai pervertė kartoteką, nusivylęs pliaukštelėjo liežuviu ir neskubėdamas uždarė dėžutę.

– Kodėl norite mane suklaidinti? Čia juk nėra jokios raketos.

– Žinoma, nėra, idiote! Aš tik pajuokavau. O pasakykite, ar bepročiai juokauja?

– Kai kurie iš jų humorą supranta labai savotiškai. Na, gerai, veskite prie raketos. Norėčiau ją pamatyti.

Buvo karštas vidurdienis, kai jie atėjo prie raketos.

– Ta-a-aip.– Psichiatras priėjo prie laivo ir pastukseno į korpusą. Metalas tyliai sugaudė.– Ar galima įeiti?– gudriai paklausė jis.

– Prašom.

Ponas Xxx įlipo į laivą ir ilgą laiką nesirodė.

– Dievaži, dar niekad nebuvau įsipainiojęs į tokią kvailą istoriją.– Kapitonas laukė, kramtydamas cigarą.– Kaip aš trokštu kuo greičiau sugrįžti namo ir pasakyti žmonėms, kad jie nesuktų galvos dėl to Marso. Jau tokių įtarių stuobrių...

– Man regis, sere, kad čia dauguma žmonių nenormalūs. Dėl to jie taip niekuo nepasitiki.

– Šiaip ar taip, man jau visa tai velniškai įgriso.

Pagaliau pasirodė psichiatras. Visą pusvalandį jis landžiojo po raketą, stukseno, klausė, uostė, ragavo.

– Na ką, *dabar* įsitikinote?– suriko kapitonas, lyg anas būtų kurčias.

Psichiatras užmerkė akis ir pasitrynė nosį.

– Tiesiog neįtikėtinas hipnotinės įtaigos ir pojūčių haliucinacijos pavyzdys. Aš ištyriau tą jūsų vadinamąją „raketą".– Jis pabarbeno pirštu į korpusą.– Aš girdžiu ją – garso iliuzija.– Jis įkvėpė.– Užuodžiu ją. Kvapo haliucinacija, sukelta telepatinio pojūčio perdavimo.– Jis palietė lūpomis raketos šarvą.– Jaučiu jos skonį – skonio iliuzija!

Jis paspaudė kapitonui ranką.

– Leiskite jus pasveikinti! Jūs – psichopatijos genijus! Tai – tobulumo viršūnė! Jūsų sugebėjimas telepatijos būdu perduoti savo psichopatines haliucinacijas į kitų sąmones, visiškai išsaugant pojūčių jėgą, yra nepakartojamas, stulbinantis. Kiti mūsų pacientai daugiausia mėgaujasi regėjimo haliucinacijomis arba, geriausiu atveju, derina jas su klausos iliuzijomis. O jūs susidorojate su visu kompleksu! Jūsų beprotybė yra nuostabiai tobula!

– Mano beprotybė...– Kapitonas išbalo.

– Taip, taip, tiesiog žavinga beprotybė. Metalas, guma, gravitatoriai, maistas, drabužiai, kuras, ginklai, kopėčios, veržlės, varžtai, šaukštai – patikrinau tūkstančius daiktų. Niekur nemačiau tokios įvairovės. Netgi šešėliai po lovomis – po

viskuo! Kokia valios koncentracija! Ir viską – ką tik tikrinau,– viską galima pačiupinėti, pauostyti, paragauti, išgirsti! Leiskite jus apkabinti!

Pagaliau jis apsiramino.

– Aš parašysiu apie tai monografiją. Tai bus mano geriausias darbas! Kitą mėnesį perskaitysiu pranešimą Marso Mokslų akademijoje! O jūsų *išvaizda!* Jūs net akių spalvą pasikeitėte iš geltonos į mėlyną, ir jūsų oda ne rusva, o rožinė. O tie drabužiai ir penki rankų pirštai vietoje šešių! Visiška biologinė metamorfozė dėl liguistos psichikos poveikio! Ir dar trys draugai...

Jis išsitraukė mažą pistoletą.

– Jūs, aišku, nepagydomas. Vargšas, įstabus žmogau. Tik mirtis jus išvaduos. Ar tarsite paskutinį žodį?

– Dėl Dievo meilės, sustokite! Nešaukite!

– Vargšelis. Aš išgelbėsiu jus nuo kančių, ir jums nebereikės vaizduotis raketos ir šių trijų vyrų. Įdomu bus stebėti, kaip jums žuvus išnyks jūsų draugai ir jūsų raketa. O, kokį straipsnį aš parašysiu apie neurozinių vaizdinių suirimą, remdamasis šiandieniniais stebėjimais!

– Aš iš Žemės! Mano vardas – Džonatanas Viljamsas, o šie...

– Žinau, žinau,– maloniai atsakė ponas Xxx ir iššovė.

Kapitonas pargriuvo ant žemės su kulka širdyje. Jo trys draugai suriko.

Ponas Xxx išpūtė akis.

– Jūs vis dar egzistuojate? Tai neregėta! Haliucinacijų persistencija laike ir erdvėje!– Jis nukreipė į juos pistoletą.– Nieko, aš tuoj priversiu jus išnykti.

– Ne!– kraupiai suriko trys kosmonautai.

– Garso iliuzija, išliekanti net po paciento mirties,– konstatavo ponas Xxx ir nušovė vieną po kito visus tris.

Jie gulėjo ant smėlio nejudėdami, nė kiek nepasikeitę.

Jis paspyrė juos koja. Po to pastuksenо į raketos korpusą.

– *Ji* neišnyko! *Jie* neprapuolė!– Jis vis šaudė ir šaudė į negyvus kūnus. Paskui žengė žingsnį atgal. Besišypsanti kaukė nukrito ant žemės.

Mažojo psichiatro veidas ėmė keistis. Apatinis žandikaulis atvėpo. Pistoletas iškrito iš nusilpusios rankos. Jo žvilgsnis pasidarė tuščias, bukas. Jis iškėlė rankas ir tarsi aklas ėmė suktis ratu. Jis čiupinėjo mirusius kūnus, mėšlungiškai rydamas seilę.

– Haliucinacijos,– karštligiškai murmėjo jis.– Skonis.

Vaizdiniai. Kvapas. Garsas. Lytėjimas.– Jis mosavo rankomis. Akys išsprogo. Ant lūpų pasirodė putos.

– Išnykite! – suriko jis mirusiems.– Prapulk! – suklykė jis laivui.

Jis pažiūrėjo į savo drebančias rankas.

– Užsikrėčiau,– sušnibždėjo paklaikęs.– Persimetė į mane. Telepatija. Hipnozė. Dabar aš beprotis. Visų rūšių pojūčių haliucinacijos.– Jis stabtelėjo ir nepaklusniais pirštais ėmė ieškoti pistoleto.– Vienintelis vaistas. Vienintelis būdas priversti juos išnykti, prapulti.

Nuaidėjo šūvis. Ponas Xxx pargriuvo.

Keturi kūnai gulėjo saulės atokaitoje. Ponas Xxx gulėjo netoliese.

Raketa stovėjo, prisišliejusi prie saulės nušviestos kalvelės, niekur neišnykusi.

Kai, saulei leidžiantis, miestiečiai rado raketą, jie ilgai suko galvas, kas tai galėtų būti. Niekas neatspėjo. Raketą pardavė senų daiktų supirkėjas, kuris išnarstė ją ir suvertė į metalo laužą.

Tą naktį lijo iki pat aušros. Rytas išaušo giedras ir šiltas.

MOKESČIŲ MOKĖTOJAS

Jis norėjo skristi raketa į Marsą. Anksti rytą atėjo į kosmodromą ir pro vielinę tvorą ėmė šaukti uniformuotiems žmonėms, kad nori į Marsą. Jis laiku sumoka visus mokesčius, jo pavardė Pričardas, ir jis turi pilną teisę skristi į Marsą. Argi jis gimė ne čia, ne Ohajo valstijoje! Argi jis nebuvo geras, lojalus pilietis! Tai kodėl gi *jis* negali vykti į Marsą? Grūmodamas kumščiu, jis šaukė, kad nori ištrūkti iš Žemės; visi protingi žmonės trokšta ištrūkti iš Žemės. Po poros metų Žemėje kils pasaulinis atominis karas, ir jis neketina laukti jo pradžios. Jis ir tūkstančiai kitų — visi, kas turi bent kruopelę sveiko proto,— visi nori į Marsą. Patys jų paklauskite! Toliau nuo karų ir cenzūros, nuo biurokratijos ir karo prievolės, nuo vyriausybės, kuri visur kišasi, viską vairuoja — net ir meną, ir mokslą! Turėkite, sveiki, tą Žemę sau! O jis pasiruošęs atiduoti savo dešinę ranką, širdį, galvą, kad tik nuskristų į Marsą! Ką reikia padaryti, kur pasirašyti, į ką kreiptis, kad pakliūtum į raketą?

Jie tik juokėsi iš jo pro vielinę užtvarą. Jam visai nesinori skristi į Marsą, sakė jie. Argi jis nežino, kad Pirmoji ir Antroji ekspedicijos baigėsi nesėkmingai, kad jų dalyviai tikriausiai žuvo?

Bet tą dar reikia įrodyti, to dar niekas tikrai nežino, šaukė jis, įsikibęs į vielinę tvorą. Galbūt ten, Marse, teka midaus ir pieno upės, galbūt kapitonas Jorkas su kapitonu Viljamsu nė nemano grįžti į Žemę. Na, tai ką — ar atkels jie pagaliau vartus, įleis jį į Trečiosios ekspedicijos raketą, ar jam teks įsilaužti jėga?

Jie patarė jam užsičiaupti.

Jis pamatė, kaip įgula nuėjo prie raketos.

Palaukite manęs, šaukė jis. Nepalikite manęs šiame baisiame pasaulyje, man būtinai reikia iš čia pabėgti, greitai prasidės atominis karas! Nepalikite manęs Žemėje!

Jie jėga nutempė jį nuo užtvaros. Užtrenkė policijos mašinos dureles ir nuvežė jį tą ankstyvą rytą. Jis prigludo prie galinio langelio; mašina kaukdama dar nespėjo peršokti per kauburį, o jis išvydo raudoną liepsną, išgirdo smarkų trenksmą, pajuto žemės virpesį — tai sidabrinė raketa šovė į viršų, palikusi jį niekuo neišsiskiriančioje Žemės planetoje tą eilinio, niekuo neišsiskiriančio pirmadienio rytą.

TREČIOJI EKSPEDICIJA

Laivas atskriejo iš kosmoso. Toli užpakalyje liko žvaigždės, svaiginantys greičiai, žėrintis judėjimas, nebylios kosmoso prarajos. Laivas buvo naujas: liepsna alsavo jo korpuse, o metalinėse celėse sėdėjo žmonės. Tyliai, be garso, jis skriejo, palikdamas karštą ugninį pėdsaką. Jis nešė septyniolika vyrų, įskaitant kapitoną. Minia Ohajo kosmodrome šaukė, mojavo rankomis, ištiesusi jas į saulę, po raketa pražydo įvairiaspalviai ugnies žiedai, ir ji nuskriejo aukštyn į kosmoso erdves. Prasidėjo Trečioji ekspedicija į Marsą!

Dabar laivas geležiniu tikslumu mažino greitį viršutiniuose Marso atmosferos sluoksniuose. Jis vis dar tebebuvo grožio ir jėgos įsikūnijimas. Lyg šmėkliška jūrų pabaisa jis skrodė juodas kosmoso gelmes. Jis pralėkė pro senelį Mėnulį ir skverbėsi vis tolyn ir tolyn, iš vienos tuštumos į kitą. Jo įgulą kratė ir mėtė, jie visi susirgo ir vėl pasveiko. Vienas numirė, bet likusieji šešiolika, prigludę prie storo stiklo iliuminatorių, akylai sekė, kaip apačioje, pašėlusiai sukdamasis, artėjo Marsas.

– Marsas! – sušuko Liustigas, šturmanas.

– Senukas Marsas! – ištarė archeologas Semiuelis Hinkstonas.

– Hm, – numykė kapitonas Džonas Blekas.

Raketa nusileido žalioje pievelėje. Netoliese, toje pačioje pievelėje, stovėjo geležinis briedis. Truputį toliau, ant žalios kalvelės, saulės atokaitoje snaudė vėjų nugairintas Viktorijos laikų namas. Jį puošė daugybė išpjaustytų ornamentų ir išraitymų, languose spindėjo žydri, rausvi, geltoni ir žali stiklai. Verandoje augo vešlios pelargonijos; senos sūpuoklės, prikabintos prie verandos lubų, švelniam vėjeliui pučiant, lėtai suposi: pirmyn-atgal, pirmyn-atgal. Namo stogą vainikavo kūgio formos kupolas su rombiniais krištolinio stiklo langais. Pirmame aukšte pro platų langą matėsi numestos ant piupitro gaidos, antraštė „Gražioji Ohajo".

Visose pusėse nuo raketos tą šiltą Marso pavasario dieną snaudė mažas žalias miestelis. Stovėjo namukai, balti ir raudonų plytų; šnarėjo aukštos guobos, plačiašakiai klevai, kaštonai. Stovėjo varpinės su auksu žibančiais tyliais varpais.

Visa tai kosmonautai pamatė pro iliuminatorius. Po to jie pažiūrėjo vienas į kitą ir vėl pažvelgė pro iliuminatorius. Čiupo vienas kitam už alkūnių, lyg dusdami nuo oro trūkumo. Veidai pabalo.

– Po perkūnais,– sušnibždėjo Liustigas, trindamas akis nutirpusiais pirštais.– Po perkūnais.

– Juk tai neįmanoma,– pasakė Semiuelis Hinkstonas.

– Viešpatie,– ištarė kapitonas Džonas Blekas.

Pasigirdo chemiko balsas:

– Kapitone, atmosfera reta. Bet deguonies pakanka. Nėra jokio pavojaus.

– Tai lipkime,– pasiūlė Liustigas.

– Lukterkit,– tarė kapitonas Džonas Blekas.– Pirmiausia reikia ištirti, kas čia yra.

– Čia? Nagi mažas miestelis, sere, su retu, bet kvėpuoti tinkamu oru.

– Mažas miestelis, nepaprastai panašus į Žemės miestelius,– pridūrė archeologas Hinkstonas.– Neįtikėtina. Taip? O vis dėlto taip yra.

Kapitonas Džonas Blekas metė į jį vangų žvilgsnį.

– Sakyk, Hinkstonai, ar gali dviejų planetų civilizacijos vystytis tais pačiais tempais ir ta pačia linkme?

– Vargu ar tai įmanoma, sere.

Kapitonas Blekas stovėjo prie iliuminatoriaus.

– Pažvelkite. Pelargonijos. Išvestos atrankos būdu. Ši atmaina atsirado Žemėje ne anksčiau kaip prieš penkiasdešimt metų. O dabar prisiminkite, kiek tūkstančių metų trunka augalų evoliucija. Ir dar pasakykite man, ar tai logiška, kad marsiečiai turėtų: pirma, flintglaso langus, antra, kupolus, trečia, sūpuokles verandose, ketvirta, instrumentą, kuris labai primena pianiną ir tikriausiai yra pianinas, ir penkta,– įdėmiai pažiūrėkite pro teleskopą,– sakykite, ar tai įmanoma, kad kažkokiam Marso kompozitoriui šautų į galvą pavadinti savo kūrinį „Gražiąja Ohajo“? Vadinasi, ir Marse yra Ohajo upė!

– Kapitonas Viljamsas, aišku, tai jis!– suriko Hinkstonas.

– Ką?

– Kapitonas Viljamsas su savo trejetu! Arba Natanielis Jorkas su savo bendrakeleiviu. Štai kur paaiškinimas!

– Tai joks paaiškinimas. Kiek mums žinoma, Jorko raketa sprogo, vos tik nusileidusi Marse, ir abu kosmonautai žuvo. O Viljamso ir jo trijų draugų laivas sprogo antrą dieną po atvykimo. Bent jau tada nutrūko jų radijo signalai, na, o jeigu

jie būtų išlikę gyvi, būtų pabandę užmegzti ryšį su Žeme. Ir galų gale Jorko ekspedicija čia buvo tik prieš metus, o kapitonas Viljamsas su savo vyrais atskrido praeitų metų rugpjūtį. Jeigu ir tarsime, kad jie tebėra gyvi, tai argi galėjo jie, netgi padedami sumaniųjų Marso gyventojų, pastatyti tokį miestą ir taip greitai jį susendinti? Jūs tik pažvelkite – tas miestas čia stovi mažiausiai septyniasdešimt metų. Pažiūrėkite į medinius verandos turėklus, į tuos šimtamečius medžius! Ne, tai ne Jorko ir ne Viljamso darbas. Tai visai kas kita. Nelabai man čia patinka. Ir kol nesužinosiu, ką visa tai reiškia, nelipsiu iš laivo.

– Beje,– pridūrė Liustigas,– ir Viljamsas su savo vyrais, ir Jorkas nusileido anoje Marso pusėje. O mes sąmoningai taikėme į šitą pusę.

– Iš tikrųjų. Galimas daiktas, kad Jorką ir Viljamsą nužudė priešiškai nusiteikusių marsiečių gentis. O kad išvengtume pakartotinos katastrofos, mums buvo įsakyta nusileisti kitame pusrutulyje. Taigi mes esame šalyje, kurios, kiek žinoma, Viljamsas ir Jorkas nė regėti neregėjo.

– Po velnių,– pasakė Hinkstonas,– jums leidžiant, sere, norėčiau išžvalgyti šį miestuką. Ko gero, pasirodys, kad mąstymas ir civilizacija vystėsi lygiagrečiai visose Saulės sistemos planetose. Galbūt mes stovime ant didžiausio mūsų amžiaus psichologijos ir metafizikos atradimo slenksčio!

– Aš mielai šiek tiek palūkėčiau,– tarė kapitonas Džonas Blekas.

– Kapitone, galbūt mes stebime reiškinį, kuris pirmą kartą leis įrodyti Dievo buvimą.

– Daugelis žmonių tiki, nereikalaudami tokio įrodymo, pone Hinkstonai.

– Aš – vienas jų, sere. Tačiau nėra abejonės, kad toks miestas negalėjo atsirasti be Dievo apvaizdos įsikišimo. Visos tos smulkmenos... Aš taip jaučiuosi, kad tiesiog nežinau – juoktis ar verkti.

– Tai susilaikykite ir nuo vieno, ir nuo kito, kol sužinosime, su kuo turime reikalą.

– Su kuo?– įsiterpė Liustigas.– Ogi su niekuo, kapitone. Šis mielas, ramus, žalias miestelis labai panašus į tą provincijos kampelį, kuriame gimiau. Man jis baisiai patinka.

– Kada jūs gimėte, Liustigai?

– Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimtaisiais, sere.

– O jūs, Hinkstonai?

– Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt penktais, sere, Ajovos valstijoje, Grinele. Žiūriu į tą miestelį ir, rodos, vėl sugrįžau į tėviškę.

– Hinkstonai, Liustigai, aš galėčiau būti jums tėvas, man lygiai aštuoniasdešimt. Gimiau 1920 metais Ilinojuj. Dėkui Dievui ir mokslui, kuris per pastaruosius penkiasdešimt metų išmoko kai kuriuos senius padaryti vėl jaunais, atskridau su jumis į Marsą ne daugiau už jus nuvargęs, tik kur kas įtaresnis. Tas miestelis toks ramus ir mieguistas ir taip panašus į Grin Blafą Ilinojuj, kad man net baisu darosi. Jis per daug panašus į Grin Blafą. – Kapitonas atsisuko į radistą. – Siųskite radiogramą į Žemę. Praneškite, kad mes nusileidome. Pasakykite, kad smulkesnę ataskaitą perduosime rytoj.

– Klausau, sere.

Kapitonas Blekas pažvelgė pro laivo iliuminatorių; niekas, pažiūrėjęs į jo veidą, nebūtų davęs jam aštuoniasdešimt – daugiausia keturiasdešimt metų.

– Štai ką mes padarysime, Liustigai. Jūs, aš ir Hinkstonas eisime apžiūrėti miestelio. Kiti pasiliks laive. Jei kas atsitiks, jie spės pasprukti. Geriau netekti trijų žmonių negu viso laivo. Jei įvyks nelaimė, mūsų įgula įspės sekančią raketą. Jeigu neklystu, kitais metais, per Kalėdas, ruošiasi startuoti kapitonas Vailderis. Jeigu Marse esama mums priešiškų jėgų, naujoji ekspedicija turi būti gerai ginkluota.

– Mes taip pat neblogai ginkluoti – visas įprastinis arsenalas.

– Na, gerai, liepkite žmonėms budėti prie pabūklų. Eime, Liustigai, eime, Hinkstonai.

Ir trys kosmonautai laivo koridoriais nusileido žemyn.

Buvo graži pavasario diena. Ant žydinčios obels tupėjo liepsnelė ir be perstojo čiulbėjo. Vėjui palietus žalias šakas, žemyn pabirdavo žiedlapių pusnys, ir švelnus aromatas sklido toli aplinkui. Kažkur miestelyje kažkas skambino pianinu, ir švelni svajinga muzika plaukė ore, čia išnykdama, čia vėl priartėdama. Skambino „Gražųjį svajotoją". O kitoje pusėje senas ir užkimęs patefonas šnypštė Hario Loderio plokštelę „Kai vaikštinėjom prieblandoj".

Trys vyrai stovėjo prie raketos. Jie godžiai rijo be galo retą orą, paskui lėtai, taupydami jėgas, pajudėjo į priekį.

Dabar patefonas grojo kitą plokštelę:

Aš ilgiuos nakties birželio,
Mėnesienos – ir tavęs...

Liustigas pradėjo virpėti, Semiuelis Hinkstonas taip pat. Dangus buvo giedras ir ramus; kažkur, medžiais apaugusios daubos dugnu, per išgraužas ir akmenis čiurleno upeliūkštis. Kažkur, šokinėdamas per kupstus, pradardėjo arklio traukiamas vežimas.

– Sere,– tarė Semiuelis Hinkstonas,– galbūt... ne, nėra jokios abejonės: kosminės kelionės į Marsą prasidėjo dar prieš pirmąjį pasaulinį karą.

– Ne.

– Kaipgi tada paaiškinti šių namų, šio geležinio briedžio, pianinų, muzikos atsiradimą?– Tarsi norėdamas įtikinti kapitoną, Hinkstonas paėmė jį už alkūnės ir pažvelgė jam į veidą.– Gal 1905 metais atsirado žmonių, kurie neapkentė karo, ir jie, slapta susitarę su mokslininkais, pasidirbo raketą ir persikraustė čia, į Marsą...

– Ne, ne, Hinkstonai.

– Kodėl gi ne? Pasaulis buvo visai kitoks 1905 metais; tada buvo daug lengviau bet ką išlaikyti paslapty.

– Tokį sudėtingą mechanizmą kaip raketa? Ne, to paslaptyje neišlaikysi.

– Jie atvyko čia visiems laikams ir, savaime suprantama, pasistatė namus, tokius pat kaip Žemėje, nes jie atsivežė Žemės kultūrą.

– Ir visus tuos metus gyveno čia?– paklausė kapitonas.

– Taip, taikoje ir ramybėje. Galbūt jie padarė dar keletą reisų, atsivežė čia žmonių tiek, kiek reikia, sakysime, apgyvendinti šitam miesteliui, o paskui, bijodami, kad jų nesusektų, nutraukė skridimus. Todėl ir tas miestelis toks senamadiškas. Aš dar nepastebėjau nė vieno daikto, padaryto po 1927 metų. Gal, kapitone, kosminės kelionės prasidėjo daug anksčiau, negu mes manome? Gal prieš kelis šimtmečius iš kokio nors nuošalaus Žemės kampelio keletas žmonių slapčia atlėkė į Marsą, tik niekas apie tai nežino? Ir jie retkarčiais apsilankydavo Žemėje.

– Jūsų lūpose tai skamba gana įtikinamai.

– Taip ir yra,– štai priešais mus įrodymai. Mums belieka tik surasti čia žmonių ir visa tai patikrinti.

Jų batai be garso skendo tankioje žalioje žolėje. Kvepėjo šviežiai nupjautu šienu. Nejučiomis kapitoną Bleką apėmė jauki ramuma. Jau gal trisdešimt metų praėjo nuo to laiko, kai jis paskutinį kartą buvojo tokiame miestelyje. Pavasario bičių dūz-

gimas ramino jį ir liūliavo, o skaisti atgimusios gamtos žaluma gaivino sielą.

Jie užlipo į verandą. Žingsniai garsiai nukaukšėjo per lentas tinklinių durų link. Viduje, koridoriuje, matėsi stikliniais karoliukais išsiuvinėtos portjeros, krištolinis sietynas, ant sienos virš gilaus krėslo kabėjo Maksfildo Perišo paveikslas. Neapsakomai jaukiai kvepėjo senove, palėpe, dar kažkuo. Buvo girdėti, kaip limonado ąsotyje tyliai cinksi ledo gabaliukai. Kitame namo gale, virtuvėje, kažkas ruošė šaltus priešpiečius, nes diena buvo karšta. Moteriškas balsas kažką tyliai ir švelniai niūniavo.

Kapitonas Džonas Blekas truktelėjo varpelį.

Koridoriuje sušlepsėjo žingsniukai, ir už tinklinių durų pasirodė kokių keturiasdešimt metų moteriškė, malonaus veido, apsirengusi taip, kaip tikriausiai dėvėjo apie tūkstantis devyni šimtai devintuosius metus.

— Kuo galiu patarnauti? — pasiteiravo ji.

— Atsiprašau, — neryžtingai pradėjo kapitonas Blekas. — Mes ieškome... tai yra ar jūs galėtumėte...

Jis užsikirto. Ji nustebusi žiūrėjo į jį tamsiomis akimis.

— Jeigu jūs turite ką parduoti... — pradėjo ji.

— Ne, ne, palaukite! — sušuko jis. — Koks čia miestas?

Ji nužvelgė jį nuo galvos iki kojų.

— Ką tai reiškia — koks čia miestas? Argi galima būti mieste ir nežinoti jo pavadinimo?

Iš kapitono veido atrodė, kad labiau už viską pasaulyje jam norėjosi nueiti ir atsisėsti obels pavėsyje.

— Mes ne čionykščiai. Mums reikia sužinoti, kaip čia atsirado šis miestas ir kaip jūs čia atsidūrėte.

— Ar jūs iš gyventojų surašymo valdybos?

— Ne.

— Visi žino, — toliau kalbėjo ji, — kad šis miestas įkurtas 1868 metais. Klausykite, gal jūs tik šaipotės iš manęs?

— Ką jūs, nieko panašaus! — skubiai nuramino kapitonas. — Mes iš Žemės.

— Jūs norite pasakyti — iš po žemės? — nustebo ji.

— Ne, mes atskridome iš trečiosios planetos, Žemės, kosminiu laivu. Ir nusileidome čia, ketvirtojoje, Marse...

— Jūs esate, — pasakė moteris taip, lyg aiškintų vaikui, — Grin Blafe, Ilinojaus valstijoje, Amerikos žemyne, tarp Atlanto ir Ramiojo vandenynų, planetoje, vadinamoje pasauliu arba kartais Žeme. O dabar keliaukite. Viso gero.

Ji nutrepseno koridoriumi, braukdama pirštais per portjerų karoliukus.

Trys vyrai susižvalgė.

– Išverskime duris,– pasiūlė Liustigas.

– Neturime teisės. Privati nuosavybė. O, Viešpatie!

Jie susėdo ant verandos laiptelių.

– Ar jums, Hinkstonai, kartais neatėjo į galvą mintis, kad mes galbūt kažkaip išklydome iš kelio ir visai atsitiktinai vėl sugrįžome ir nusileidome Žemėje?

– Argi taip galėjo atsitikti?

– Nežinau, nežinau. O Dieve, duokite man pagalvoti.

– Betgi mes tikrinome kiekvieną mūsų maršruto mylią,– nesutiko Hinkstonas.– Mūsų chronometrai tiksliai rodė mylių skaičių. Mes praskridome pro Mėnulį tolyn į kosminę erdvę ir štai atlėkėme čia. Aš nė kiek neabejoju, kad mes Marse.

Liustigas tarė:

– O jeigu, tarkime, mes pasiklydome erdvės ir laiko matmenyse ir sugrįžome į tokią Žemę, kokia ji buvo prieš trisdešimt ar keturiasdešimt metų?

– O, nekvaršinkite galvos, Liustigai!

Liustigas priėjo prie durų, paskambino ir šūktelėjo į vėsius tamsius kambarius:

– Kurie dabar metai?

– Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt šeštieji, žinoma,– atsakė šeimininkė, sėdėdama supamojoje kėdėje ir siurbčiodama limonadą.

– Girdėjote?– staigiai atsisuko Liustigas.– Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt šeštieji! Mes atvykome į praeitį! Tai – Žemė!

Liustigas atsisėdo. Trys vyrai lėtai svarstė mintyse tą keistą ir siaubingą žinią. Jų rankos mėšlungiškai virpčiojo ant kelių.

– Šito tai jau nelaukiau,– tarė kapitonas.– Man plaukai šiaušiasi. Argi galėtų taip atsitikti? Kad taip čia dabar Einšteiną...

– Kas šiame mieste mumis patikės?– paklausė Hinkstonas.– Ar tik mes neperžengėme kažkokios pavojingos ribos? Aš kalbu apie laiką. Ar ne geriau būtų sėsti į raketą ir grįžti namo?

– Ne. Pirmiau užsuksime dar į kokį namą.

Praėję tris namus, jie pamatė mažą baltą kotedžą po ąžuolu.

– Pergalvokime viską dar kartą, iš pradžios, nuosekliai, logiškai...– tarė kapitonas.– Man rodos, mes dar neįspėjome šios mįslės. Tarkime, kad jūs, Hinkstonai, teisus, kad kosminės kelionės prasidėjo prieš šimtus metų. Į Marsą atlėkė že-

miečiai, ir po kelerių metų juos ėmė kankinti Žemės ilgesys: jiems prasidėjo neurozė, o vėliau perėjo į tikrą psichozę. Jiems netgi ėmė grėsti beprotybė. Ką jūs darytumėt, būdamas psichiatras?

Hinkstonas pagalvojo.

– Na, manau, kad palaipsniui pertvarkyčiau Marso civilizaciją taip, kad ji vis labiau ir labiau primintų Žemę. Jeigu tai būtų įmanoma, atkurčiau visus augalus, visus kelius, ežerus ir netgi vandenynus. Paskui masinės hipnozės pagalba įtikinčiau visus štai tokio miestuko gyventojus, kad jie iš tikrųjų gyvena Žemėje, o ne Marse.

– Puiku, Hinkstonai. Dabar, rodos, einame teisingu keliu. Moteris, kurią matėme tame name, tik įsivaizduoja, kad gyvena Žemėje. Tas apsaugo ją nuo išprotėjimo. Tai didžiausias, kokį tik esame regėję, migracijos ir hipnozės eksperimentas, o ji ir visi kiti šio miesto gyventojai – to eksperimento objektai.

– Dievaži, taip ir yra, kapitone! – sušuko Liustigas.

– Tikra tiesa! – pridūrė Hinkstonas.

– Ką gi, – atsiduso kapitonas, – čia jau vis šis tas. Net kvėpuoti lengviau pasidarė. Bent yra jau šiokia tokia logika. O nuo visų tų kalbų apie laiką, apie keliones į ateitį, į praeitį, mane tik vemt verčia. Jeigu mano prielaida *teisinga*... – Kapitonas nusišypsojo. – Atrodo, kad mes čia būsime gan populiarūs.

– O gal priešingai? – suabejojo Liustigas. – Juk šie žmonės nelyginant piligrimai, atkeliavo čia, bėgdami iš Žemės. Gal jie nelabai apsidžiaugs, mus pamatę. Gal pabandys išvyti mus ar net užmušti.

– Mūsų ginklai geresni. Na, eime, dar užsuksime į tą namą.

Jie dar nebuvo perėję pievelės, kai Liustigas stabtelėjo ir apmirė, įsmeigęs akis į ramios, snaudžiančios gatvelės galą.

– Kapitone, – tarė jis.

– Ką, Liustigai?

– O, kapitone, kapitone... ką aš *matau*... – pasakė Liustigas ir pravirko. Iškeltų rankų pirštai drebėjo, veide atsispindėjo nuostaba, džiaugsmas, abejojimas. Atrodė, kad jis tuoj pakvaiš iš laimės. Vis tebežiūrėdamas į tą patį tašką, jis paknopstomis nukūrė gatve, griūdamas ir vėl keldamasis. – Žiūrėkit, žiūrėkit!

– Laikykite jį! – puolė jį vytis kapitonas.

Liustigas šaukdamas bėgo, kiek kojos neša. Pasiekęs pavėsingos gatvės vidurį, jis metėsi prie didelio žalio namo su

skardiniu gaidžiu ant stogo, perbėgo per kiemą ir įpuolė į verandą.

Kai Hinkstonas ir kapitonas jį pasivijo, Liustigas, vis dar verkdamas, įnirtingai beldė į duris. Jie gaudė kvapą, pailsę nuo bėgimo praretintame ore.

– Senele! Seneli! – šaukė Liustigas.

Tarpdury pasirodė du senukai.

– Deividai! – aiktelėjo jie ir puolė jį glėbesčiuoti, tapšnoti per nugarą, šokinėti aplinkui. – O, Deividai, Deividai, po tiek metų! Kaip tu, vaikeli, išaugai, koks didelis pasidarei! Deividai, mielas berniuk, kaipgi tau sekasi?

– Senele, seneli! – kūkčiojo Deividas Liustigas. – Kaip jūs nuostabiai, nuostabiai atrodote! – Jis glamonėjo savo senukus, mylavo juos, bučiavo, verkė ant jų pečių ir vėl atsitraukęs žiūrėjo į juos pro ašaras. Danguje švietė saulė, pūtė vėjas, lingavo žalia žolė, tinklinės durys buvo plačiai atvertos.

– Eikš į vidų, vaikeli, eikš. Pavaišinsime arbata su ledu, ką tik atšaldėme.

– Aš su draugais. – Liustigas atsigręžė ir juokdamasis nekantriai pamojo kapitonui ir Hinkstonui.

– Labas, – pasveikino juos senukai. – Prašom, įeikite. Deivido draugai – mūsų draugai. Nesivaržykite!

Senojo namo svetainėje buvo vėsu; viename kampe garsiai tiksėjo senas aukštas bronzinis laikrodis. Minkštos pagalvėlės ant plačių kušečių, palei sienas knygos, storas kilimas su išaustomis rožėmis, o rankose – aprasoję stiklai ledinės arbatos, taip maloniai gaivinančios išdžiūvusį gomurį.

– Į visų sveikatą. – Senelė pakėlė stiklinę prie baltų porceliano dantų.

– Ir seniai jūs čia gyvenate, senele? – paklausė Liustigas.

– Nuo to laiko, kai pasimirėme, – kandžiai atsakė ji.

– Nuo to laiko, kai... ką? – Kapitonas Džonas Blekas pastatė stiklinę.

– Na, taip, – linktelėjo Liustigas. – Jau trisdešimt metų, kaip jie mirę.

– O jūs čia sėdite lyg niekur nieko! – sušuko kapitonas.

– Tss. – Senutė gudriai primerkė akį. – Kas jūs toks, kad imatės spręsti apie tokius dalykus? Štai mes čia, ir viskas. Ir kas galų gale yra gyvenimas? Kam reikia visų tų „kodėl“ ir „dėl ko“? Mes vėl gyvi – tai viskas, ką žinome, ir mes nieko neklausinėjame. Antrasis gyvenimas. – Ji šlubčiodama priėjo prie kapitono ir ištiesė savo liesą ranką. – Pačiupinėkite.

Kapitonas pačiupinėjo.

– Na kaip, tikra?– paklausė jį.

Jis linktelėjo.

– Matote,– pasakė ji triumfuodama,– tai ko jums dar reikia?

– Žinote,– tarė kapitonas,– mes nė neįsivaizdavome, kad rasime ką nors panašaus Marse.

– O dabar radote. Pamatysite – kiekvienoje planetoje jūs surasite daug ko, kas parodys, kad Viešpaties keliai – nežinomi.

– Tai kas gi čia – dangus?– paklausė Hinkstonas.

– Nesąmonė, nieko panašaus. Čia toks pat pasaulis; čia mes gyvename antrą kartą. Kodėl? Niekas mums to nepasakė. Bet juk ir Žemėje mums niekas nepaaiškino, kodėl mes ten gyvenome. Anoje Žemėje. Iš kurios jūs atskridote. Ir kas pasakys, kad *prieš tai* negyvenome dar kartą?

– Geras klausimas,– tarė kapitonas.

O Liustigas vis šypsojosi, žiūrėdamas į savo senukus.

– Velniai rautų, aš taip džiaugiuosi, taip džiaugiuosi jus matydamas!

Kapitonas atsistojo ir nerūpestingai pliaukštelėjo ranka per šlaunį.

– Na, mums laikas. Ačiū už vaišes.

– Bet jūs dar ateisite?– sujudo senukai.– Lauksime jūsų vakarienės.

– Ačiū, pasistengsime ateiti. Dar tiek visokiausių reikalų. Mano įgula laukia manęs raketoje ir...

Jis nutilo ir sunerimęs pažvelgė į pravertas duris. Iš saulės nušviestų tolių sklido balsai, šūkavimai, skambėjo sutartiniai sveikinimai.

– Kas gi čia dabar?– paklausė Hinkstonas.

– Tuojau sužinosime.– Akimirksniu kapitonas iššoko pro duris ir nubėgo per žalią pievelę į Marso miestelio gatvę.

Nustėręs jis žiūrėjo į raketą. Visi liukai buvo atviri, ir įgula skubiai leidosi žemyn, draugiškai mojuodama rankomis. Aplink stovėjo didžiulė minia, ir kosmonautai maišėsi kartu, brovėsi pro ją, kalbėdamiesi, juokdamiesi, spausdami rankas. Minia vos nešoko iš džiaugsmo, susijaudinusi grūdosi prie žemiečių. Raketa stovėjo apleista, tuščia.

Blizgėdamas saulės spinduliuose, griaudė dūdų orkestras, iš pakeltų triūbų ir trimitų skriejo linksma melodija. Sudundėjo būgnai, suspiegė fleitos. Mažos auksaplaukės mergaitės ėmė šokinėti ekstazėje. Berniukai šaukė: „Valio!“ Stori vyrai visus vaišino dešimtcentiniais cigarais. Miesto meras pasakė kalbą.

Po to kosmonautus čiupo už parankių – motina iš vienos pusės, tėvas ar sesuo iš kitos – ir nutempė tolyn gatve į mažus kotedžus ar į dideles vilas.

– Stok! – suriko kapitonas Blekas.

Vienos po kitų užsitrenkė durys.

Karščio bangos sruveno į giedrą pavasario dangų. Miestelyje įsiviešpatavo tyla. Dūdų orkestras išnyko už gatvės posūkio. Vieniša raketa akinamai tviskėjo saulėje.

– Pametė! – sušuko kapitonas. – Savavališkai paliko laivą. Dezertyrai! Dievaži, kailį jiems nulupsiu! Juk jiems buvo duotas įsakymas!

– Sere, – tarė Liustigas, – nerūstaukite taip ant jų. Juk tai jų artimiausi giminės ir draugai.

– Tai ne pasiteisinimas!

– Bet jūs tik pagalvokite, ką jie pajuto, pamatę prie raketos pažįstamus veidus!

– Po velnių, jiems buvo duotas įsakymas!

– O kaip jūs pasielgtumėte jų vietoje, kapitone?

– Aš vykdyčiau įsa... – Kapitonas taip ir sustingo išsižiojęs.

Marso saulės nušviestu šaligatviu šypsodamasis žingsniavo aukštas, kokių dvidešimt šešerių metų jaunuolis, nuostabiai skaisčiomis žydromis akimis.

– Džonai! – šūktelėjo jis ir puolė prie kapitono.

– Ką? – susverdėjo kapitonas Džonas Blekas.

– Džonai, senas šelmi!

Pribėgęs jaunuolis čiupo kapitoną už rankos ir sudavė jam per petį.

– Tu?.. – suvapėjo kapitonas Blekas.

– Žinoma, aš, o *kas*, tu manai?

– Edvardas! – Kapitonas atsisuko į Liustigą ir Hinkstoną, nepaleisdamas nepažįstamojo rankos. – Čia mano brolis Edvardas. Edai, susipažink, štai mano vyrai – Liustigas, Hinkstonas! Mano brolis!

Jie kumščiavo vienas kitą, plojo per petį ir pagaliau apsikabino.

– Edai!

– Džonai, bastūne!

– Tu puikiai atrodai, Edai! Bet, palauk... kaip čia yra? Tiek metų praėjo, o tu nė kiek nepasikeitei. Juk tau, kiek pamenu, buvo dvidešimt šešeri, kai numirei, o man – devyniolika. Dieve tu mano, tiek metų, tiek metų, ir štai tu vėl gyvas ir sveikas – tiesiog galva neišneša, kaip...

– Mama laukia, – šypsodamasis pasakė Edvardas Blekas.

– Mama?

– Ir tėtis taip pat.

– Tėtis? – Kapitonas vos nepargriuvo, lyg kūju trenktas, ir žengė žingsnį, kitą pastirusiomis, neklusniomis kojomis. – Ar mama su tėčiu gyvi? Kurgi jie?

– Senajame name, Ouk Nolo gatvėje.

– Senajame name. – Džiaugsmas ir nuostaba spindėjo kapitono akyse. – Girdėjote, Liustigai, Hinkstonai?

Bet Hinkstono jau nebebuvo. Anapus gatvės jis pamatė savo namą ir nuskubėjo prie jo. Liustigas nusijuokė.

– Dabar suprantate, kapitone, kas atsitiko su įgula? Jie tiesiog negalėjo susivaldyti.

– Taip... Taip... – Kapitonas užsimerkė. – Štai atmerksiu akis, ir jūsų nebebus. – Jis sumirksėjo. – Jūs dar čia! Viešpatie, Edai, kaip tu puikiai atrodai!

– Eime, eime, pusryčiai laukia. Aš jau įspėjau mamą.

– Kapitone, – tarė Liustigas, – jeigu jums prireiks manęs, būsiu pas savo senukus.

– Ką? A, žinoma, Liustigai. Tai iki...

Edvardas patraukė jį už rankos ir nusivedė.

– Štai ir mūsų namas. Prisimeni?

– O kaipgi! Katras pirmas pribėgsim prie verandos?

Jie pasileido bėgti. Medžiai ūžė virš kapitono Bleko galvos, žemė dundėjo po kojomis. Lyg nuostabiame sapne jis aiškiai matė, kaip jį pralenkė auksinis Edvardas Blekas, kaip staigiai priartėjo namas ir plačiai atsivėrė tinklinės durys.

– Aš pirmas! – sušuko Edvardas.

– Žinoma, – vos ištarė uždusęs kapitonas, – aš jau senis, o tu dar vis jaunas. Bet juk tu *visada* mane aplenkdavai. Manai, kad aš užmiršau?

Tarpdury stovėjo mama – rausva, apvalutė, švytinti. Už jos – apšarmojusia galva tėtis su pypke rankoje.

– Mamyte, tėti!

Jis puolė prie jų laiptais į viršų tarsi vaikas.

Tai buvo puiki, ilga popietė. Po vėlyvų priešpiečių jie susėdo svetainėje. Jis vis pasakojo apie savo raketą, jie linkčiojo, šypsojosi, mama visai tokia pat kaip seniau, ir tėtis, kaip visada, nukanda cigaro galą ir iš lėto, rūpestingai užsidega. Laikas lėkte lėkė. Vakare buvo prašmatnūs pietūs – mama iškepė kalakutą. Kai ant lėkščių išaugo apčiulptų kauliukų krūvos, kapitonas patogiai atsilošė krėsle ir su didžiausiu pasitenkinimu giliai atsikvėpė. Už lango medžiai ir dangus ištirpo nakties tamsoje,

o sename jaukiame name lempos švytėjo lyg rausvos aureolės. Gatvėje iš visų namų sklido muzikos garsai, skambėjo pianinai, trinksėjo durys.

Mama uždėjo plokštelę ir išėjo pašokti su kapitonu Džonu Bleku. Jis užuodė tuos pačius kvepalus, kuriuos taip gerai prisiminė nuo tos vasaros, kai ji su tėčiu žuvo traukinio katastrofoje. Dabar gi jo rankos laikė tikrą, gyvą mamą, ir jie lengvai sukosi kambary.

– Ne kiekvieną dieną,– tarė ji,– pasitaiko proga antrą kartą pagyventi.

– Štai pabusiu rytą,– pasakė kapitonas,– ir pasirodys, kad aš savo raketoje, kosmose, ir kad nieko nebuvo.

– Kam tokios mintys?– švelniai prikišo ji.– Nekvaršink sau galvos. Dievas mums gailestingas. Būkime laimingi.

– Dovanok, mama.

Melodija baigėsi, o plokštelė vis dar sukosi šnypšdama.

– Nuvargai, sūneli.– Tėvas parodė pypke:– Tavo miegamasis laukia tavęs, ir senoji lova su variniais bumbulais – viskas po senovei.

– Bet man reiktų surinkti įgulą.

– Kam?

– Kam? Hm... nežinau. O gal iš tiesų nėra reikalo. Žinoma, nėra. Jie visi vakarieniauja arba jau miega. Tegul išsimiega, poilsis jiems išeis į sveikatą.

– Labanakt, sūneli.– Mama pabučiavo jį į skruostą.– Kaip gera, kad tu vėl namie.

– Taip, *gera* namie.

Jis paliko cigarų dūmų, kvepalų, knygų ir švelnios prieblandos karalystę ir, lipdamas aukštyn laiptais, be perstojo kalbėjo su Edvardu. Edvardas atvėrė duris, ir Džonas Blekas pamatė savo geltoną žalvarinę lovą, senas koledžo laikų gaireles ir aptrintus meškėnų kailinukus, kuriuos slapta meiliai paglostė.

– To jau per daug,– pasakė kapitonas.– Jaučiuosi visai apkvaišęs ir nuvargęs. Tiek įvykių per vieną dieną! Lyg būčiau dvi paras stovėjęs per smarkiausią liūtį be skėčio ar be apsiausto. Persisunkiau įspūdžių iki kaulų.

Edvardas patiesė sniego baltumo paklodes ir papurtė pagalvius. Paskui atvėrė langą, ir į kambarį įplaukė nakties, žydinčių jazminų kvapas. Švietė mėnulis, tolumoje girdėjosi šokių muzika, tylūs balsai.

– Tai štai koks tas Marsas,– pasakė kapitonas nusirengdamas.

— Tai jau toks.— Edvardas lėtai rengėsi, neskubėdamas nusivilko per galvą marškinius, apnuogindamas auksinius įdegusius pečius ir stiprų, raumeningą kaklą.

Šviesa užgeso, ir štai jie lovoje, greta vienas kito, kaip kadaise — prieš kiek dešimtmečių? Kapitonas pasirėmė ant alkūnės ir giliai įkvėpė jazminų kvapą, kurį lengvas vėjelis nešė į tamsų kambarį, išpūsdamas nertines užuolaidas. Ant pievelės, tarp medžių, kažkas užsuko patefoną — jis tyliai grojo „Visada".

Blekas prisiminė Meriliną.

— Ar Merilina irgi čia?

Brolis gulėjo ant nugaros, nušviestas krintančios pro langą mėnesienos. Jis kiek padelsė.

— Taip. Tik jos dabar nėra mieste, ji parvažiuos rytoj rytą.

Kapitonas užmerkė akis.

— Kaip norėčiau pamatyti Meriliną.

Kambario tyloje girdėjosi tik jų kvėpavimas.

— Labanakt, Edai.

Pauzė.

— Labanakt, Džonai.

Jis patogiai išsitiesė patale, ir dabar jau niekas netrikdė ramios minčių tėkmės. Pagaliau atslūgo visos dienos įtampa, ir dabar jis vėl galėjo logiškai samprotauti. Visa tai buvo jausmai — vien emocijos. Tie orkestrai, pažįstami veidai... Bet dabar...

„Kaip?— mąstė jis.— Kaip visa tai buvo padaryta? Ir dėl ko? Kuriam tikslui? Iš Dievo malonės? Ar Dievas iš tiesų taip rūpinasi savo vaikais? Kaip, vardan ko?"

Jis apsvarstė įvairias teorijas, kurias dar dieną, veikiami pirmųjų įspūdžių, siūlė Hinkstonas ir Liustigas. Po to pradėjo nagrinėti naujas hipotezes, tingiai, lyg akmenukus į vandenį sviesdamas jas į savo proto gelmes, sukinėdamas jas ir šiaip, ir taip, kol kartkarčiais tamsoje tvykstelėdavo blausi kibirkštėlė. Mama. Tėtis. Edvardas. Marsas. Žemė. Marsas. Marsiečiai.

Kas gyveno Marse prieš tūkstantį metų? Marsiečiai? O gal čia visada buvo taip kaip šiandien?

Marsiečiai. Lėtai mintyse kartojo tą žodį.

Ir staiga vos garsiai nesusijuokė. Jam dingtelėjo be galo paika mintis. Per nugarą perėjo šiurpas. Bet ne, tai neįtikėtina. Kvaila. Nėra ko kvaršinti galvos. Juokinga.

Ir vis dėlto... Tarkime... Taip, tarkime, kad Marse gyvena tikri marsiečiai, kad jie pamatė besiartinantį laivą, pamatė mus to laivo viduje. Sakysime, jie neapkenčia mūsų. Įsivaizduoki-

me – taip sau, dėl įdomumo,– kad jie nutarė mus sunaikinti kaip įsibrovėlius, nekviestus svečius, ir sumanė tai padaryti gudriai, klastingai, žodžiu, užklupti mus iš netyčių. O ką gi marsietis galėtų panaudoti prieš atomu apsiginklavusius Žemės gyventojus?

Atsakymas gan įdomus. Telepatiją, hipnozę, atsiminimus, vaizduotę.

Gal, svarstė kapitonas Džonas Blekas, visi šie namai nėra tikri, ši lova nėra tikra, gal visa tai – mano vaizduotės padariniai, sukurti marsiečių telepatijos ir hipnozės pagalba? Galbūt šie namai iš tikrųjų yra visai kitokie, marsietiški, bet, norėdami užmigdyti mano budrumą, marsiečiai prisiderino prie mano svajonių ir troškimų ir padarė taip, kad, žiūrėdamas į tuos namus, aš matau savo gimtąjį miestą, savo senąjį namą. Jeigu nori įvilioti žmogų į spąstus, ar bereikia geresnio masalo kaip jo tikras tėvas ir motina?

O šis miestelis, toks senas, viskas kaip 1926 metais, kai nė vieno iš mano įgulos dar nebuvo pasaulyje, kai man buvo šešeri metai, kai *iš tikrųjų* buvo populiarios Hario Loderio plokštelės, kai namuose dar kabėjo Maksfildo Perišo paveikslai, kai buvo karoliukų portjeros, daina „Gražioji Ohajo" ir dvidešimto amžiaus pradžios architektūra. O gal marsiečiai paėmė miesto vaizdinius tiktai iš *mano* sąmonės? Ne veltui sakoma, jog vaikystės prisiminimai – patys ryškiausi. Ir, sukūrę miestą pagal mano prisiminimus, jie apgyvendino jį giminėmis ir artimaisiais, gyvais visų įgulos narių atmintyje.

Ir galbūt tie du žmonės, miegantys gretimame kambaryje, yra visai ne mano motina ir tėvas, o du nepaprastai aštraus proto marsiečiai, galintys laikyti mane užhipnotizuotą visą laiką.

O tas dūdų orkestras? Koks velnioniškai gudrus planas! Pirmiausia apmulkina Liustigą, paskui Hinkstoną, po to surenka minią, o kai kosmonautai pamato savo motinas, tetas, dėdes, mylimąsias, mirusias prieš dešimt, dvidešimt metų, jie, aišku, užmiršta visus įsakymus, šoka iš laivo, palieka jį. Juk tai savaime suprantama! Kokių čia dar gali kilti įtarimų? Kaip paprasta! Kas gi pradės klausinėti, įtarinėti, pamatęs prisikėlusią iš numirusiųjų motiną – juk čia iš džiaugsmo galima visai išprotėti. Ir va: mes visi, išsibarstę po įvairius namus, gulime lovose, beginkliai, o raketa stovi sau tuščia mėnesienoje. O jeigu pasirodys, kad visa tai – dalis klastingo marsiečių plano mus išskirti ir nugalėti, o paskui visus užmušti, visus lig vieno? O siaube! Gal vidury nakties mano brolis, miegantis čia,

greta manęs, staiga ištirps, įgaus kitą pavidalą, taps kita būtybe, baisia, priešiška būtybe – taps marsiečiu? Jam vieni niekai apsiversti lovoje ir įsmeigti man į širdį peilį. Ir visuose kituose namuose kiti broliai ar tėvai staiga pasikeis, čiups peilius ir padarys tą patį nieko neįtariantiems, miegantiems žemiečiams...

Jo rankos suvirpėjo po antklode. Jis visas pastiro. Staiga tai jau nebebuvo teorija. Staiga jį apėmė klaiki baimė.

Jis atsisėdo ir įsiklausė. Aplink – nė garso. Muzika nebegrojo. Nurimo vėjas. Brolis gulėjo šalia ir miegojo.

Kapitonas atsargiai pakėlė antklodę, išlipo iš lovos ir jau tyliai sėlino prie durų, bet tuo tarpu pasigirdo brolio balsas:

– Kur eini?

– Ką?

Brolio balsas tapo ledinis.

– Aš klausiu, kur tu susiruošei?

– Atsigerti.

– Betgi tu nenori gerti.

– Noriu, tikrai noriu.

– Ne, nenori.

Kapitonas Džonas Blekas šoko bėgti per kambarį. Staiga jis suriko. Suriko du kartus.

Durų jis nepasiekė.

Rytą dūdų orkestras grojo gedulingą maršą. Iš visų gatvės namų, nešdamos ilgas dėžes, ėjo mažos iškilmingos procesijos; saulės nušviestu grindiniu ašarodami slinko tėvai, seneliai, dėdės, broliai ir seserys. Jie ėjo į kapines, kur jau laukė ką tik iškastos duobės ir naujutėliai antkapiai. Šešiolika duobių, šešiolika antkapių.

Meras pasakė trumpą graudžią kalbą. Jo veidas vis keitėsi ir keitėsi – tai meras, tai kažkas kitas.

Džono Bleko tėvai atėjo į kapines, ir brolis Edvardas atėjo. Jie gailiai verkė, o jų veidai palaipsniui keitėsi, nyko pažįstami bruožai.

Liustigo senelis ir senelė irgi stovėjo čia raudodami, o jų veidai tirpo it vaškas ir mirgėjo, kaip mirga ir virpa visi daiktai karštą dieną.

Nuleido karstus. Kažkas pramurmėjo kelis žodžius apie „staigią ir ankstyvą šešiolikos puikių vyrų mirtį šią naktį"...

Dūdų orkestras, trankiai grodamas „Kolumbija, vandenyno perlas", nužygiavo į miestą. Žmonės išsiskirstė po namus. Tą dieną visi ilsėjosi.

...NORS NAKTIS TOKIA ŠILTA

Kai jie išlipo iš raketos į nakties tamsą, buvo taip šalta, kad Spenderis tuoj pat ėmė rinkti laužui sausus Marso žagarus. Jis net neužsiminė, kad reikia atšvęsti atvykimą; tik pririnko šakų, uždegė jas ir žiūrėjo į liepsnojantį laužą.

Paskui pašvaistei nutvieskus retą orą virš išdžiūvusios Marso jūros, pažvelgė atgal per petį į raketą, kuri pernešė juos visus – kapitoną Vailderį, Čerokį, Hatavėjų, Semą Parkhilą ir jį patį – per nebylias juodas žvaigždžių erdves ir atvežė į mirusį, sapnuojantį pasaulį.

Džefas Spenderis laukė: tuoj pakils triukšmas. Jis žiūrėjo į savo draugus ir laukė, kada jie ims šokinėti aplinkui ir šūkauti... Tegu tik atsikvošės, kad jie „pirmieji" žmonės Marse. Niekas apie tai garsiai nekalbėjo, tačiau daugelis tikriausiai manė, kad kitos ekspedicijos sužlugo, ir ši, *Ketvirtoji*, laimės pirmenybės palmę. Ne, jie niekam blogo nelinkėjo. Ir vis dėlto, čia stovėdami, kol plaučiai priprato prie išretėjusios atmosferos, kurioje, greitai judant, svaigo galva kaip pasigėrus, jie galvojo apie tai, galvojo apie garbę ir šlovę.

Gibsas priėjo prie ką tik sukurto laužo ir tarė:

– Kam tie žagarai, juk laive turime cheminės ugnies?

– Koks skirtumas?– paklausė Spenderis, nepakeldamas akių.

Kažkaip netiko jau pačią pirmąją naktį Marse triukšmauti, atsitempti čia keistą, idiotiškai žibančią krosnį. Tai būtų lyg kokia šventvagystė. Tam ateis laikas vėliau; ateis laikas, kai kondensuoto pieno skardinės plūduriuos didinguose Marso kanaluose, kai seni „New York Times" numeriai šiugždės ir vartaliosis, pučiami vėjo, tuščiu žilu Marso jūrų dugnu; ateis laikas, kai bananų žievės ir riebaluoti popieriai mėtysis dailių senovinių miestų griuvėsiuose. Visam tam dar bus laikas. Ir vien pagalvojus apie tai, kūnas pagaugais ėjo.

Jis kurstė ugnį, tarsi atnašaudamas auką mirusiam milžinui. Jie stovėjo ant didžiulio kapo. Ant žuvusios civilizacijos kapo. Elementarus mandagumas reikalavo praleisti pirmąją naktį tyliai, be triukšmo.

– Na, aš ne taip maniau atšvęsti.– Gibsas atsigręžė į

kapitoną Vailderį.– Sere, gal padvigubinti džino ir mėsos davinį ir šiek tiek paūžti?

Kapitonas Vailderis žiūrėjo į dunksantį už mylios mirusį miestą.

– Visi nuvargę,– tarė jis išsiblaškęs, tarsi būtų užmiršęs savo įgulą ir galvojęs tik apie išmirusį miestą.– Gal rytoj vakare. Šįvakar pasidžiaukime, kad įveikėme tokius tolius ir visi sveiki ir gyvi, o laivo korpuse – nė skylutės.

Vyrai trypčiojo aplinkui; kas stovėjo uždėjęs ranką draugui ant peties, kas taisėsi diržą. Jų buvo dvidešimt. Spenderis žiūrėjo į juos. Jie buvo nepatenkinti. Jie rizikavo gyvybe, jie atliko žygdarbį. Dabar jie troško nusilakti, staugti dainas, šaudyti į dangų – štai, žiūrėkite, kokie šaunuoliai – pramušė skylę kosmose ir raketa atidūmė į Marsą!

Bet kol kas šauksmų nesigirdėjo.

Kapitonas kažką tyliai įsakė. Vienas vyras nubėgo į laivą ir atnešė konservų, juos atidarė ir išdalino be didelio triukšmo. Pamažu žmonės įsišnekėjo. Kapitonas atsisėdo ir trumpai apžvelgė kelionę. Jie viską patys žinojo, tačiau buvo malonu klausytis ir suvokti, kad visa tai jau praeityje, kad viskas baigėsi sėkmingai. Jie vengė kalbėti apie sugrįžimą. Kažkas bandė prasižioti apie tai, bet jam liepė nutilti. Dviguboje mėnesienoje greitai mirgėjo šaukštai: maistas buvo skanus, o vynas – dar skanesnis.

Danguje švystelėjo ugnies juosta, ir tuoj pat už stovyklos nusileido pagalbinė raketa. Spenderis žiūrėjo, kaip atsidarė mažas liukas ir iš jo išlipo Hatavėjus, gydytojas ir geologas,– kad mažiau reikėtų vietos raketoje, visi kosmonautai turėjo po dvi specialybes. Hatavėjus lėtai priėjo prie kapitono.

– Na kaip?– paklausė kapitonas Vailderis.

Hatavėjus pažvelgė į tolimus miestus, mirgančius žvaigždžių šviesoje. Nurijo gerklėje pakilusį kamuolį ir įsmeigė akis į kapitoną:

– Štai tas miestas, kapitone, išmirė jau prieš daug tūkstančių metų. Kaip ir kiti trys miestai ten, tose kalvose. Bet penktasis miestas, už dviejų šimtų mylių...

– Na?

– Dar praeitą savaitę jame gyveno žmonės, sere.

Spenderis atsistojo.

– Marsiečiai,– pridūrė Hatavėjus.

– O kurgi jie dabar?

– Mirė,– atsakė Hatavėjus.– Aš užėjau į vieną namą. Maniau, kad jis negyvenamas jau daugelį amžių, kaip ir kiti namai bei miestai. Dieve mano, kiek ten lavonų! Lyg bristum

per rudens lapus ar suanglėjusių laikraščių skiautes. Ir išmirė jie visai *neseniai*, daugių daugiausia prieš dešimtį dienų.

– O kaip kituose miestuose? Ar matėte nors vieną gyvą būtybę?

– Ne. Po to dar ne vieną patikrinau. Iš penkių miestų keturi stovi tušti jau tūkstančius metų. Visiškai neišmanau, kur dingo jų senieji gyventojai. O kas penktame mieste – tas pats vaizdas. Lavonai. Tūkstančiai lavonų.

– Nuo ko jie išmirė? – Spenderis priėjo arčiau.

– Vargu ar patikėsite.

– Kas juos išžudė?

– Vėjaraupiai, – trumpai atsakė Hatavėjus.

– Negali būti!

– Tikrai. Aš padariau analizes. Vėjaraupiai. Jie marsiečius veikė visai kitaip negu Žemės gyventojus. Matyt, skirtinga medžiagų apykaita. Jie pajuodo it nuodėguliai, išdžiūvo ir virto trapiomis plėnimis. Bet tai vėjaraupiai, nėra abejonės. Vadinasi, ir Jorkas, ir kapitonas Viljamsas, ir kapitonas Blekas – visos trys ekspedicijos buvo pasiekusios Marsą. Kas jiems po to nutiko, vienas Dievas žino. Bet mes nors sužinojome, ką *jie* iš netyčių padarė marsiečiams.

– Ir niekur jokių gyvybės žymių?

– Visai galimas daiktas, kad keletas marsiečių laiku susiprotėjo ir pabėgo į kalnus. Bet, jeigu ir taip, einu lažybų, kad vietinių gyventojų problemos čia nėra, jų pernelyg maža. Marsiečių dainelė sudainuota.

Spenderis nusisuko, nuėjo prie laužo ir atsisėdęs įsmeigė akis į ugnį. Vėjaraupiai, Viešpatie, tik pagalvokite, vėjaraupiai! Civilizacija vystėsi milijonus metų, tobulėjo, statė štai tokius miestus, darė viską, kad jos epochą žymėtų grožis ir garbė, ir... išmirė. Dalis jų išmirė dar prieš mūsų erą – išmušus jų valandai, tyliai, garbingai sutiko mirtį. Bet likusieji! Gal likusius marsiečius pakirto rafinuoto, grėsmingo ar didingo vardo liga? Nieko panašaus, tas vardas skamba lyg pasityčiojimas – vėjaraupiai, vaikų liga, liga, nuo kurios Žemėje net vaikai nemiršta! Tai neteisinga ir negarbinga. Tai tas pat, kaip pasakytum, kad senovės graikai žuvo nuo kiaulytės, o išdidžiuosius romėnus ant jų gražiųjų kalvų nušienavo kojų grybelis. Ak, reikėjo duoti marsiečiams laiko pasiruošti savo laidotuvėms, ramiai atsigulti, tinkamai apsirengus, ir išgalvoti kokią nors kitą mirties priežastį. Bet ne – kažkokie nususę, idiotiški vėjaraupiai! Ne, negali būti, tai taip nesiderina su šia architektūra, su visu šiuo pasauliu!

– Gerai, Hatavėjau, dabar eikite ir užkąskite.

– Ačiū, kapitone.

Ir viskas! Jau pamiršta. Jau kalbama visai apie ką kitą.

Spenderis nenuleido akių nuo savo bendrų. Jo valgis gulėjo nepaliestas lėkštėje ant kelių. Oras dar labiau atšalo. Žvaigždės priartėjo, didelės, ryškios.

Jei kas garsiau sukalbėdavo, kapitonas atsakydavo pusbalsiu, ir visi, juo sekdami, vėl prislopindavo balsą.

Koks čia tyras, švarus oras! Spenderis ilgai sėdėjo, traukdamas jį pilna krūtinc. Jis užuodė daugybę nepažįstamų dalykų: kažkokias gėles, chemikalus, dulkes, vėjus...

– O tada Niujorke pačiupau tą blondinę, kaip ją... Ginė! – sušuko Bigsas. – Tai bent mergiotė!

Spenderis susigūžė. Jo rankos pradėjo virpėti. Akys neramiai lakstė po trumpom, retom blakstienom.

– O Ginė man ir sako... – šaukė Bigsas.

Vyrai kvatojo.

– Na, o aš jai kad pliaukštelėjau! – riktelėjo Bigsas, nepaleisdamas iš rankų butelio.

Spenderis pastūmė lėkštę į šalį. Įsiklausė, ką šnibžda vėsus vėjelis. Pažvelgė į bekraščius tuščių jūrų plotus, kur lyg šalto skaidraus ledo kristalai stūksojo balti marsiečių pastatai.

– Liuks buvo mergytė! – Bigsas suvertė butelį į savo plačius nasrus. – Tokios niekad daugiau nebesutikau!

Nuo Bigso aitriai tvoskė prakaitu. Spenderis liovėsi kurstęs laužą.

– Ei, Spenderi, užmigai, ar ką, įpūsk ugnį! – sušuko Bigsas, žvilgterėjęs į jį, ir vėl užsivertė butelį.

Vienas kosmonautas, Šionkė, išsiėmė akordeoną ir pasileido trypti, kad net dulkės rūko.

– Ohoho! – rėkė jis. – Gyvuojam!

– Ehehe! – sukaukė kiti, nusviedę į šalį tuščias lėkštes.

Trys vyrai sustojo į eilę ir, garsiai rėkaudami, kilnojo kojas lyg kabareto šokėjos. Kiti plojo ir spygavo, reikalaudami dar ką nors išgalvoti. Čerokis nusimetė marškinius ir pasileido šokti ratu, išpūtęs blizgančią nuo prakaito krūtinę. Mėnesiena pasidabravo jo ežiuką ir švariai nuskustus jaunus skruostus.

Jūros dugne, pajudintos vėjo, bangavo pilkšvos miglos; didžiulės akmens statulos žvelgė nuo kalnų į sidabrinę raketą ir nedidelį laužą.

Triukšmas vis didėjo, šokėjų skaičius augo, kažkas pūtė lūpinę armonikėlę, kitas grojo aplenktomis rūkomuoju popierium šukomis. Dar dvidešimt butelių atkimšta ir išgerta. Bigsas strapaliojo aplinkui ir mosikavo, diriguodamas šokantiems vyrams.

— Čionai, kapitone! — riktelėjo Čerokis ir užtraukė kažkokią dainą.

Kapitonui teko prisijungti prie šokančiųjų. Jis tai darė nenoriai. Jo veidas buvo apsiniaukęs. Spenderis žiūrėjo į jį ir galvojo: „Vargšas! Kas per naktis! Jis nežino, ką daro. Jiems, prieš išskrendant, reikėjo suruošti instruktažą, paaiškinti, kad Marse reikia padoriai elgtis, bent jau pirmomis dienomis".

— Na, užteks. — Kapitonas išsiprašė iš rato ir atsisėdo, sakydamas, kad visai nusikamavo. Spenderis žvilgterėjo į kapitono krūtinę. Nepasakysi, kad ji kilojosi dažniau negu paprastai. Ir veidas nė kiek nesuprakaitavęs.

Akordeonas, armonikėlė, vynas, šauksmai, šokiai, stūgavimas, lakstymas, keptuvės žvangėjimas, kvatojimas.

Bigsas nukeverzojo prie kanalo kranto. Jis nusinešė šešis tuščius butelius ir ėmė svaidyti vieną po kito į gilius melsvus kanalo vandenis. Skęsdami jie burbuliavo ir kliunksėjo.

— Krikštiju tave, krikštiju tave, krikštiju tave... — žagsėjo Bigsas. — Krikštiju tave Bigso. Bigso vardu...

Spenderis pašoko, liuoktelėjo per laužą ir, dar niekam nespėjus nė krustelėti, atsidūrė prie Bigso. Jis kirto Bigsui į dantis, paskui per ausį. Bigsas susvirduliavo ir pūkštelėjo į kanalo vandenį. Spenderis tyliai laukė, kol jis vėl išsikapanos ant akmeninės krantinės. Tačiau tuo tarpu likusieji sučiupo Spenderį už rankų.

— Ei, Spenderi, sakyk, ko tau trūksta, a? — klausė jie.

Bigsas išsiropštė ant kranto, visas varvėdamas. Jis sustojo ir pamatė, kad Spenderis laikomas.

— Na, žinai, — tarė jis ir žengė priekin.

— Gana! — riktelėjo kapitonas Vailderis. Vyrai paleido Spenderį. Bigsas sustojo ir pažiūrėjo į kapitoną.

— Nusiraminkite, Bigsai, ir pasiieškokite sausų drabužių. Jūs, vyrai, galite toliau linksmintis! Spenderi, pas mane!

Pasilinksminimas tęsėsi toliau. Vailderis paėjo šiek tiek į šalį ir atsisuko į Spenderį.

— Gal malonėsite paaiškinti, kas atsitiko? — paklausė jis.

Spenderis pažvelgė į kanalą.

— Nežinau. Man pasidarė gėda. Dėl Bigso, dėl mūsų visų, dėl to triukšmo. Viešpatie, kokia šlykštynė!

— Kelionė buvo ilga. Reikia gi jiems šiek tiek prasiblaškyti.

— Bet kur jų savigarba, kapitone, kur taktas?

— Esate išvargęs, Spenderi, ir visai kitaip žiūrite į viską. Sumokėsite penkiasdešimt dolerių pabaudos.

– Klausau, sere. Man tiesiog pasidarė labai nejauku, kai pagalvojau, kad galbūt *jie* stebi, kai mes čia kvailiojame.

– Jie?

– Marsiečiai, mirę ar gyvi, nesvarbu.

– Aišku, mirę,– atsakė kapitonas.– Manai, jie žino, kad mes čia?

– Argi sena nežino, kai pasirodo nauja?

– Galbūt. Galima pagalvoti, kad jūs tikite dvasiomis.

– Tikiu daiktais, kurie sukurti darbu, o viskas aplinkui liudija, kiek čia daug buvo padaryta. Čia ir gatvės, ir namai, ir tikriausiai knygos, platūs kanalai, laikrodžiai, tvartai – na, jeigu ir ne arkliams, tai vis tiek kažkokiems naminiams gyvuliams, gal, sakysime, su dvylika kojų, kas gali žinoti? Kur tik pažiūrėsi, visur daiktai, kurie kadaise buvo naudojami. Jie buvo liečiami, vartojami ištisus amžius.

Jei paklausite, ar tikiu, kad naudoti daiktai turi sielą,– atsakysiu „taip". Juk jie visi čia, aplink mus, tie daiktai, kurių kiekvienas turėjo savo paskirtį. Kalnai, kurie turėjo savo vardus. Vartodami tuos daiktus, mes visada jausimės nejaukiai, nepatogiai. Ir kalnų pavadinimai mums visada skambės kažkaip ne taip. Mes juos perkrikštysime, bet senieji vardai niekur neišnyksta, egzistuoja kažkur laike; kažkieno vaizduotėje tie kalnai buvo susiję kaip tik su tais vardais. Vardai, kuriuos mes duosime kanalams, miestams ir kalnų viršūnėms, nuriedės nuo jų lyg vanduo nuo žąsies. Nors ir kiek mes stengtumėmės perprasti ir prisijaukinti Marsą, mums nieko iš to neišeis. Galų gale mes įsiusime ir, žinote, ką padarysime su Marsu? Mes nulupsime jam kailį, išmėsinėsime ir perdirbsime pagal savo skonį.

– Mes nesugriausime Marso,– pasakė kapitonas.– Jis pernelyg didelis ir puikus.

– Nesugriausime? Mes, žemiečiai, tiesiog talentingai mokame griauti visa, kas gražu ir didinga. Jeigu mes neatidarėme karštų dešrelių parduotuvių Egipte, Karnako šventovės griuvėsiuose, tai vien dėl to, kad jie toli nuo didžiųjų kelių ir komercinės veiklos ten neišvystysi. O Egiptas – tik maža Žemės dalelė. Bet čia – čia visas pasaulis, senovinis, visai kitoks, ir mes čia kur nors įsikursime ir pradėsime jį teršti. Štai šį kanalą pavadinsime Rokfelerio kanalu, tą kalną – karaliaus Jurgio kalnu, o jūrą – Diupono jūra. Atsiras Ruzvelto, Linkolno ir Kulidžo miestai, ir tai bus neteisinga, nes kiekviena vieta jau turi savo vardą.

– Čia jau jūsų, archeologų, darbas išaiškinti senuosius pavadinimus, na, o mes, mes sutinkame jais naudotis.

– Saujelė tokių kaip mes – prieš visus verteivas? – Spenderis pažvelgė į spindinčius metalu kalnus. – *Jie* žino, kad mes šįvakar atsiradome čia ir viską jiems apdergsime; man rodos, jie neapkenčia mūsų.

Kapitonas papurtė galvą.

– Ne, čia nėra neapykantos. – Jis įsiklausė į vėjo ūžimą. – Jų miestai liudija, kad tai buvo kilnių, gražių, išmintingų žmonių tauta. Jie ramiai sutiko tai, ką lėmė jiems likimas. Atrodo, kad jie susitaikė su mintimi apie mirtį ir apsiėjo be jokio karo, nepuolė paskutinę minutę su beviltišku įniršiu griauti savo miestų. Visi miestai, kuriuos mums iki šiol teko matyti, – net nepaliesti. Jie tikriausiai nepyksta, kad mes čia, kaip nepyktų ant žaidžiančių pievelėje vaikų: jie supranta – vaikai yra vaikai. Ir kas žino, galbūt galų gale visa tai padarys mus geresnius. Ar pastebėjote, Spenderi, kaip neįprastai ramūs buvo mūsų vyrai, kol Bigsas neprimetė jiems tų linksmybių? Kokie jie buvo romūs, netgi baikštūs! Ką gi, pamatęs visa tai, iš karto supranti – ne tokie jau mes šaunuoliai. Mes tik vaikėzai trumpomis kelnaitėmis, triukšmingi, nenuoramos, mes tik šūkaujam ir lakstom su savo raketiniais ir atominiais žaisliukais. Bet vieną gražią dieną Žemė taps tokia kaip Marsas šiandien. Taigi, Marsas mus prablaivins. Tai pamoka apie civilizacijų raidą. Naudinga pamoka. O dabar – aukščiau galvą! Grįžkime ir pavaidinkime tame spektaklyje. Penkiasdešimties dolerių bauda, aišku, tebegalioja.

Bet spektaklis nesiklijavo. Iš mirusios jūros ūmai papūtė vėjas. Jis šmižinėjo aplink kosmonautus, aplink kapitoną ir Džefą Spenderį, kai tie grįžo prie kitų. Vėjas kėlė dulkes, trūkčiojo blizgančią raketą, tampė akordeoną, prinešė dulkių į lūpinę armonikėlę. Į akis lindo dulkės, o nuo vėjo ore skambėjo aukšta, dainuojanti gaida. Staiga vėjas nurimo taip pat netikėtai, kaip ir pakilo.

Bet kartu dingo ir linksmumas.

Vyrai stovėjo nejudėdami tamsaus, šalto dangaus fone.

– Ei, vaikinai, gyviau! – Persivilkęs sausais drabužiais, iš raketos išvirto Bigsas. Jis stengėsi nežiūrėti į Spenderį. Jo balsas nuskambėjo lyg tuščioje salėje. Toks vienišas. – Na, gyviau!

Niekas nepajudėjo.

– Ei, Vaiti, kurgi tavo armonikėlė?

Vaitis išpūtė kažkokią trelę. Ji nuskambėjo kvailai ir juokingai. Vaitis iškratė iš armonikėlės seiles ir įsikišo ją į kišenę.

Kažkas suglaudė akordeoną. Jis sudejavo tarsi mirštantis žvėris. Viskas.

– Puiku, linksminsimės dviese su buteliuku. – Bigsas atsisėdo, atsilošęs nugara į raketą, užsivertė gertuvę ir išmaukė.

Spenderis nenuleido nuo jo akių. Ilgai stovėjo nejudėdamas. Po to jo pirštai tyliai tyliai nušliaužė aukštyn virpančia koja prie pistoleto, ėmė glostyti, tapšnoti odinį dėklą.

– Kas nori, gali eiti su manimi į miestą, – paskelbė kapitonas. – Pastatysime prie raketos sargybą ir pasiimsime ginklus – dėl viso pikto.

Savanoriai sustojo į eilę ir išsiskaičiavo. Jų buvo keturiolika, tarp jų ir Bigsas, kuris skaičiuojant juokaudamas iškėlė savo butelį. Šeši vyrai nutarė pasilikti.

– Na, tai drožiam! – subaubė Bigsas.

Būrys tyliai žengė mėnesienoje. Po kiek laiko tolumoje išniro snaudžiančio mirusio miesto pakraščiai, nužerti dviejų tarpusavy lenktyniaujančių mėnulių šviesos. Šešėliai, nutįsę nuo jų kojų, buvo dvigubi. Keletą minučių kosmonautai stovėjo ir, rodės, nekvėpavo. Jie laukė: va tuoj kas nors sujudės mirusiame mieste, pakils kokia pilka šmėkla, ir per tuščią jūros dugną nušuoliuos koks nors senovės protėvis ant senovinio šarvuoto žirgo, neregėto kraujo, nematytos veislės.

Spenderio vaizduotė užpildė tuščias miesto gatves. Akmenimis grįstose alėjose tarsi melsvi švytintys vaiduokliai vaikščiojo žmonės, girdėjosi prislopintas murmesys, keisti gyviai zujo per pilkai raudoną smėlį. Kiekviename lange kažkas stovėjo ir, persisvėręs per palangę, lėtai, lyg per amžių vandenis, mojavo kažkokiems siluetams, judantiems bedugnėse gelmėse mėnesienos nusidabrintų bokštų papėdėje. Spenderis girdėjo muziką ir tuoj pamėgino įsivaizduoti, kaip gali atrodyti instrumentai, kurie taip skamba... Tikras vaiduoklių kraštas.

– Ei! – sudėjęs delnus prie burnos šūktelėjo Bigsas, išsitiesęs visu ūgiu. – Ei, miesto žmonės, ei!

– Bigsai! – pasakė kapitonas.

Bigsas nusiramino.

Jie žengė pirmyn plytelėmis išklota gatve. Dabar jie visi kalbėjosi pašnibždom, tarsi įžengę į didžiulę biblioteką po atviru dangumi ar į kapinyną, kur vien tik vėjai švilpauja ir ryškios žvaigždės dega aukštai danguje. Kapitonas prabilo pusbalsiu. Jis svarstė, kur galėjo pradingti miesto gyventojai, kaip jie atrodė, kas buvo jų karaliai ir nuo ko jie mirė. Jis tyliai klausė: kaip jie pastatė šį miestą, kuris čia stovi jau amžių amžius? Ar buvo jie kada Žemėje? Ar ne jie prieš dešimtis tūkstančių metų davė pradžią žemiečių giminei? Ar taip pat

mylėjo ir neapkentė, taip pat klydo ir darė tokias pat kvailystes kaip ir mes?

Jie sustojo. Mėnuliai tarsi užbūrė, sustingdė juos; tyliai dvelkė glamonėjantis vėjelis.

– Lordas Baironas,– tarė Džefas Spenderis.

– Koks lordas?– atsigręžė kapitonas ir įdėmiai į jį pažiūrėjo.

– Lordas Baironas, devynioliktо amžiaus poetas. Seniai, labai seniai jis parašė eilėraštį, nuostabiai tinkantį šiam miestui ir išreiškiantį jausmus, kurie tiktų marsiečiams, jeigu bent vienas būtų išlikęs gyvas. Tokį eilėraštį būtų galėjęs parašyti paskutinis marsiečių poetas.

Vyrai stovėjo ramiai, nejudėjo ir jų šešėliai.

– Koks tai eilėraštis, Spenderi?

Spenderis patrypčiojo vietoje, ištiesė ranką, norėdamas prisiminti, prisimerkė ir akimirką patylėjo; paskui tyliu balsu, neskubėdamas, pradėjo tarti eilėraščio žodžius, ir visi klausėsi jo, sulaikę kvapą:

Nebebraidžiosim po rasą
Vakarais, kaip kitada,
Nors dar meilė neužgeso,
Nors naktis tokia šilta.

Miestas stūksojo pilkas, aukštas, nebylus. Kosmonautų veidus nušvietė mėnuliai.

Dyla makštys kardo kieto,
Dyla ir širdies geismai.
Daug mylėta, daug kentėta,
Prašo poilsio jausmai.
Blėsta mėnuo. Naktį šviesią
Rytmetys tuojau pakeis,–
Bet mes neisim, neisim dviese
Pabraidyt laukais...

Žemiečiai stovėjo tylėdami miesto centre. Naktis buvo šviesi, be debesų. Aplink – nė garso, tik vėjas. Priešais juos driekėsi plytelėmis išklota aikštė. Plytelių mozaika vaizdavo senovės gyvulius ir žmones. Jie stovėjo ir žiūrėjo.

Bigsas atsiriaugėjo. Jo akys susidrumstė. Rankos pakilo prie burnos, jis mėšlungiškai nurijo gurkšnį, užsimerkė, susirietė, tiršta srovė pripildė burną ir išsiveržė, pliūptelėjo ant plytelių,

užliedama mozaiką. Tai pasikartojo du kartus. Vėsiame ore pasklido rūgšti vyno smarvė.

Niekas nepajudėjo pagelbėti Bigsui. Jis vis vėmė ir vėmė. Spenderis akimirką žiūrėjo į jį, paskui apsisuko ir nužingsniavo miesto link. Jis ėjo vienišas mėnulių nušviestomis gatvėmis ir nė karto nesustojo ir nepažvelgė atgal, į savo draugus.

Jie grįžo ketvirtą ryto. Išsitiesė ant antklodžių, užmerkė akis ir kvėpavo nejudančiu oru. Kapitonas Vailderis sėdėjo prie laužo, mėtė mažas šakeles į ugnį.

Po dviejų valandų atmerkė akis Makliuras.

– Nemiegate, sere?

– Laukiu Spenderio,– šyptelėjo kapitonas.

Makliuras susimąstė.

– Žinote, kapitone, man rodosi, kad jis negrįš. Pats nežinau kodėl, bet turiu tokį nujautimą. Nebegrįš jis.

Makliuras apsivertė ant kito šono ir užmigo. Ugnis suspragsėjo ir užgeso.

Praėjo visa savaitė, o Spenderis nesirodė. Kapitonas pasiuntė jo ieškoti kelis būrius, bet jie sugrįžo, sakydami nesupranta, kur jis galėjęs nuklysti. Nieko, nusibos valkiotis – pats pareis. Amžinai jis niurzga, amžinai nepatenkintas. Velniop jį!

Kapitonas nieko neatsakė, tik pasižymėjo laivo žurnale...

Tai buvo pirmadienio ar antradienio, ar bet kurios kitos Marso dienos rytą. Bigsas sėdėjo ant kanalo krašto. Jo nukarusios kojos mirko vėsiame vandenyje, o veidas degė saulėje.

Kanalo krantu atėjo žmogus. Jo šešėlis uždengė Bigsą. Bigsas pakėlė akis.

– Prakeikimas!– sušuko Bigsas.

– Aš – paskutinis marsietis,– pasakė žmogus, išsitraukdamas pistoletą.

– Ką tu pasakei?– paklausė Bigsas.

– Aš nušausiu tave.

– Baik kvailioti. Kas tau užėjo, Spenderi?

– Stok ir mirk, kaip dera vyrui.

– Dėl Dievo meilės, mesk tą pistoletą.

Spenderis paspaudė gaiduką tik vieną kartą. Bigsas dar kiek pasėdėjo ant kanalo krašto, paskui palinko priekin ir įkrito į vandenį. Pistoleto šūvis buvo tylus tarsi šnibždesys, tarsi tolimas dūzgimas. Kūnas pamažu skendo, nešamas lėtos kanalo srovės. Pasigirdo duslus burbuliavimas ir tuojau nutilo.

Spenderis įsikišo pistoletą į dėklą ir begarsiais žingsniais nuėjo tolyn. Virš Marso švietė kaitri saulė, jos spinduliai svilino rankų odą, karštai glamonėjo jo apniukusį veidą. Jis nebėgo; jis ėjo taip, tarsi nuo praeito karto niekas nebūtų pasikeitę – tik tiek, kad dabar buvo diena. Jis priėjo prie raketos, kur po virėjo pastatyta pastoge keletas vyrų valgė karštus pusryčius.

– A, štai ir mūsų Vienišas Vilkas,– pasakė kažkuris.

– E, Spenderi! Ilgokai nesimatėme!

Keturi vyrai, sėdėję už stalo, įsmeigė žvilgsnius į žmogų, kuris savo ruožtu stebėjo juos tylėdamas.

– Velniai griebtų tave ir tavo griuvėsius,– sukikeno virėjas, maišydamas puode kažkokią juodą tyrę.– Apžiojai juos it alkanas šuo kaulą.

– Galbūt,– atsakė Spenderis.– Turėjau kai ką išsiaiškinti. Ką jūs pasakysite, jeigu aš jums pranešiu, kad netoliese mačiau vaikščiojant marsietį?

Visi keturi kosmonautai padėjo šakutes.

– Marsietį? Kur?

– Nesvarbu kur. Leiskite užduoti jums vieną klausimą. Ką jūs jaustumėte, būdami marsiečiais, jeigu į jūsų kraštą atvyktų žmonės ir pradėtų viską niokoti?

– Aš tai jau žinau, ką jausčiau,– pasakė Čerokis.– Mano gyslose teka čerokėjų genties kraujas. Senelis man daug yra pasakojęs apie Oklahomos nukariavimą. Taigi, jeigu čia dar liko marsiečių, aš – už juos.

– O jūs ką pasakysite?– atsargiai paklausė Spenderis kitų.

Niekas neatsakė, tyla iškalbingai bylojo: grobk, kiek apglėbi, ką radai – viskas tavo, jei artimas atkišo skruostą – duok iš viso vieko ir taip toliau, ir taip toliau.

– Tai va,– tarė Spenderis.– Aš radau marsietį.

Jie nepatikliai sužiuro į jį.

– Ten, viename mirusių miestų. Aš nesitikėjau jo sutikti. Net ir nemaniau ieškoti. Nežinau, ką jis ten veikė. Apie savaitę laiko gyvenau mažame miestelyje, bandžiau išskaityti senovinius rašmenis, tyrinėjau jų meno kūrinius. Ir štai vieną dieną pamačiau tą marsietį. Jis pasirodė trumpą akimirką ir vėl dingo. Kitą dieną jis nepasirodė. Aš vėl sėdau prie knygų, studijavau senovės raštus, ir marsietis vėl pasirodė. Ir taip keletą kartų, kaskart vis arčiau ir arčiau. Tą dieną, kai aš pagaliau perpratau marsiečių kalbą – ji nuostabiai paprasta ir, be to,

labai padeda piktogramos – marsietis pasirodė priešais mane ir tarė: „Duokite man savo batus“. Aš atidaviau jam batus, o jis sako: „Duokite man savo uniformą ir visus kitus drabužius“. Aš viską atidaviau, o jis vėl: „Duokite pistoletą“. Atiduodu pistoletą. Tada jis sako: „O dabar eime kartu ir žiūrėkite, kas bus“. Ir marsietis nuėjo į stovyklą, ir štai jis čia.

– Nematau jokio marsiečio,– tarė Čerokis.

– Gaila.

Spenderis išsitraukė pistoletą. Pasigirdo tylus dūzgimas. Pirmoji kulka kliudė vyrą iš kairės, antroji ir trečioji pataikė į dešinįjį ir tą, kuris sėdėjo per vidurį. Siaubo apimtas virėjas atsisuko nuo laužo ir gavo ketvirtą kulką. Jis krito kniūbščias į ugnį ir liko joje; jo drabužiai užsiliepsnojo.

Raketa stovėjo, nušviesta saulės. Trys vyrai sėdėjo nejudėdami, padėję rankas ant stalo. Priešais juos aušo pusryčiai. Tik vienas Čerokis, nepaliestas, nustėręs spoksojo į Spenderį, netikėdamas savo akimis.

– Gali eit su manim,– tarė Spenderis.

Čerokis nieko neatsakė.

– Girdi, priimu tave į savo kompaniją.– Spenderis laukė.

Pagaliau Čerokis atgavo žadą.

– Tu juos nušovei,– tarė jis, metęs baugų žvilgsnį į greta sėdinčius vyrus.

– Jie to užsitarnavo.

– Tu išsikraustei iš proto!

– Galbūt. Bet tu gali eiti su manimi.

– Eiti su tavimi – kurių velnių?– suriko Čerokis. Jo veidas mirtinai išbalo, akys pasruvo ašaromis.– Eik iš čia, nešdinkis!

Spenderio veidas suakmenėjo.

– O aš maniau, nors tu mane suprasi.

– Nešdinkis!– Čerokis siekė pistoleto.

Spenderis iššovė paskutinį kartą. Čerokis nebejudėjo.

Bet dabar susverdėjo Spenderis. Persibraukė ranka prakaituotą veidą. Pažvelgė į raketą ir staiga pradėjo smarkiai drebėti. Vos nepargriuvo ant žemės,– tokia stipri buvo reakcija. Iš veido jis atrodė tarsi ką tik pabudęs po hipnozės, po sunkaus sapno. Jis atsisėdo, stengdamasis nugalėti drebulį.

– Nustok! Tuoj pat!– įsakė jis savo kūnui.

Visi nervai virpėjo ir drebėjo.

– Nustok!

Jis sukaupė visas proto ir valios jėgas ir nugalėjo drebulį visiškai. Dabar rankos ramiai gulėjo ant sutramdytų kelių.

Jis pakilo ir neskubėdamas, įgudusiais judesiais, užsidėjo ant nugaros kuprinę su produktais. Jo rankos vėl suvirpėjo tik trumpą sekundės dalį, bet jis labai ryžtingai tarė: „Ne!", ir virpulys praėjo. Po to sunkiai nužingsniavo tolyn ir išnyko tarp įkaitusių raudonų kalvų. Vienas.

Svilinanti saulė pakilo dar aukščiau. Po valandos iš raketos išlipo kapitonas pusryčių. Jis jau buvo besakąs „Labas rytas!" sėdintiems už stalo vyrams, bet nebepasakė – jis užuodė silpną parako kvapą. Pamatė išsitiesusį laužavietėje virėją. Ketvertas vyrų sėdėjo prie ataušusių pusryčių.

Po valandėlės trapu nusileido Parkhilas ir dar du. Kapitonas stovėjo, užtvėręs jiems kelią, ir lyg užburtas žiūrėjo į tyliai sėdinčius už stalo vyrus, į jų keistas pozas.

– Sušaukti visą įgulą! – įsakė kapitonas.

Parkhilas nubėgo kanalo krantu.

Kapitonas palietė Čerokį. Čerokis pamažu susirietė ir nukrito nuo kėdės. Saulės spinduliai kibirkščiavo trumpai pakirptuose plaukuose, glostė išsišovusius skruostikaulius.

Įgula susirinko.

– Ko trūksta?

– Ir vėl Spenderio, sere. Bigsą radome plūduriuojantį kanale.

– Spenderio!

Kapitonas pažvelgė į kalnus, remiančius vidurdienio dangų. Grimasa iškreipė lūpas, saulėje sublizgėjo balti dantys.

– Tegu jį velniai, – ištarė jis pavargęs. – Kodėl gi jis neatėjo ir nepakalbėjo su manimi?

– Jam reikėjo pakalbėti su manim! – riktelėjo Parkhilas, sužaibavęs akimis. – Būčiau jam ištaškęs smegenis iš makaulės, dievaži!

Kapitonas Vailderis linktelėjo dviem vyram.

– Paimkite kastuvus, – pasakė jis.

Duobes kasti buvo karšta. Nuo sausos jūros pūtė šiltas vėjas, žėrė dulkes į veidus, o kapitonas sklaidė Biblijos lapus. Bet štai jis užvertė knygą, ir smėlio srovė lėtai siūbtelėjo nuo kastuvų ant įvyniotų į audeklą kūnų.

Jie sugrįžo prie raketos, tarkštelėjo šautuvų užraktais, užpakalyje prie diržų prisikabino granatų ryšulius, patikrino, ar lengvai išsiima iš dėklų pistoletai. Kalnus suskirstė sektoriais,

ir kiekvienas gavo po barą. Kapitonas paaiškino užduotį nekeldamas balso, nejudindamas bejėgiškai nukarusių rankų.

– Eime,– tarė jis.

Spenderis pamatė, kaip keliose slėnio vietose iškilo dulkių debesėliai, ir suprato, kad prasidėjo planingas persekiojimas. Jis atidėjo į šalį ploną sidabrinę knygą, kurią skaitė patogiai įsitaisęs ant plokščio akmens luito. Knygos puslapiai buvo padaryti iš gryniausio, plono kaip rūkomasis popierius sidabro, išmarginti ranka pieštais juodais ir auksiniais rašmenimis. Tai buvo dešimt tūkstančių metų senumo filosofinis traktatas, kurį jis rado vienoje Marso miestelio vilų. Spenderiui nesinorėjo nuo jo atsitraukti.

Jis dargi pradžioj pagalvojo: „Ar verta? Sėdėsiu ir skaitysiu, kol jie ateis ir nušaus mane".

Rytą, nušovęs šešis žmones, Spenderis pajuto širdyje nykią tuštumą, paskui jam darėsi bloga, o pagaliau jį apėmė keista ramybė. Bet dabar, matydamas dulkių kamuolius, žyminčius jo persekiotojų kelią, jis jautė, kad ramybė nyksta, vėl užleisdama vietą niūriam įniršiui.

Iš gertuvės gurkštelėjo vėsaus vandens. Paskui atsistojo, pasirąžė, nusižiovavo ir įsiklausė: aplink, visame slėnyje,– nuostabi ramybė. Kaip būtų puiku, jeigu jis ir dar keletas žmonių, jo pažįstamų iš Žemės, galėtų čia atvykti ir išgyventi visą gyvenimą be triukšmo, be rūpesčių...

Vienoje rankoje jis nešėsi knygą, kitoje – užtaisytą pistoletą. Priėjęs sraunų upokšnį, nusėtą baltais akmenukais ir uolų nuolaužomis, nusirengė ir įbrido į vandenį. Ilgai, neskubėdamas prausėsi, vėl išlipo į krantą, apsirengė ir pasiėmė nuo žemės pistoletą.

Pirmieji šūviai nuaidėjo apie trečią valandą dienos. Tuo metu Spenderis jau buvo aukštai kalnuose. Sekdami paskui, jie praėjo tris Marso kalnų miestelius. Virš jų, išbarstytos lyg akmenukai palei upokšnius ar žalias pieveles, stovėjo vienišos vilos su senovės marsiečių įrengtais koklėmis klotais baseinais, bibliotekomis, kiemuose trykštančiais fontanais. Laukdamas savo persekiotojų, Spenderis visą pusvalandį plaukiojo pilname lietaus vandens baseine.

Palikdamas mažąją vilą, jis išgirdo šūvius. Užpakalyje jo, už kokių dvidešimt pėdų, pasipylė plytelių skeveldros. Spenderis pradėjo bėgti, slėpdamasis už uolų, iškyšulių, paskui atsigręžė ir pirmu šūviu paklojo vieną persekiotoją.

Spenderis žinojo, kad bus apsuptas iš visų pusių ir atsidurs spąstuose. Išsidėstys ratu, slinks artyn ir artyn ir galų gale pribaigs jį. Kažin kodėl jie neméto granatų? Juk kapitonui Vailderiui užtektų ištarti žodį.

„Ne, aš per daug subtilus padaras, kad būčiau sudraskytas į gabalus,– pamanė Spenderis.– Štai kas sulaiko kapitoną. Jam norisi, kad viskas baigtųsi viena mažyte skylute. Ar ne keista? Norisi, kad aš mirčiau padoria mirtimi. Be kraujo klanų. Kodėl? O todėl, kad jis mane supranta. Štai kodėl jis pasiruošęs rizikuoti savo šauniųjų vyrų gyvybe, kad tik paklotų mane tiksliu šūviu į galvą. Argi ne taip?"

Devyni, dešimt šūvių pradrioksėjo vienas po kito. Aplinkui skraidė uolų skeveldros. Spenderis atsišaudė šaltai, kartais netgi neatitraukdamas akių nuo sidabrinės knygos, kurią vis dar laikė rankoje.

Kapitonas su šautuvu rankose iššoko iš už priedangos į skaisčią saulės šviesą. Spenderis nusitaikė, bet nešovė. Jis išsirinko kitą taikinį ir nuskėlė viršūnę uolos, už kurios gulėjo Vaitis. Iš ten pasigirdo piktas riksmas.

Staiga kapitonas atsistojo. Jo rankose buvo balta nosinaitė. Kažką pasakė savo žmonėms ir, palikęs šautuvą, pradėjo kopti šlaitu aukštyn. Spenderis kiek lukterėjo, paskui ir jis pakilo su pistoletu rankoje.

Kapitonas priėjo ir atsisėdo ant įkaitusio akmens. Kurį laiką jis nežiūrėjo į Spenderį.

Pagaliau įsikišo ranką į palaidinės kišenę. Spenderio pirštai suspaudė pistoletą.

– Cigaretę?– pasiūlė kapitonas.

– Ačiū.– Spenderis paėmė vieną.

– Ugnelės?

– Turiu savo.

Tylėdami užsitraukė kartą, kitą.

– Karšta,– tarė kapitonas.

– Labai.

– Ar gerai įsitaisėte?

– Puikiai.

– Ir kiek manote išsilaikyti?

– Kol nudėsiu bent tuziną vyrų.

– Kodėl nenušovėte mūsų visų rytą, kai buvo proga. Juk lengvai galėjote tą padaryti.

– Žinau. Nervai neišlaikė. Kai ką nors įsikali į galvą, pradedi meluoti sau pačiam. Sakai, kad visi kiti neteisūs, o tu teisus. Bet kai tik aš pradėjau šaudyti tuos žmones, tuoj pat

supratau, kad jie tiesiog kvailiai ir veltui juos šaudau. Deja, per vėlai. Taigi daugiau jau ranka nebekilo, dėl to ir atėjau čia, kad vėl galėčiau sau pameluoti ir įniršti, kad atgaučiau reikiamą ūpą.

– Atgavote?

– Ne visai. Bet pakankamai.

Kapitonas žiūrėjo į savo cigaretę.

– Kodėl jūs taip pasielgėte?

Spenderis ramiai pasidėjo pistoletą prie kojų.

– Pamačiau, kad mes galime tik svajoti apie tai, ką pasiekė ir sukūrė marsiečiai. Jie sustojo ten, kur mums reikėjo sustoti jau prieš šimtą metų. Aš išvaikščiojau visus jų miestus, pažinau šiuos žmones ir džiaugčiausi, galėdamas pavadinti juos savo protėviais.

– Štai ten – koks puikus miestas.– Kapitonas galva parodė vieną miestą.

– Ne tik tas vienas. Taip, jų miestai nuostabūs. Jie mokėjo jungti meną su buitimi. O amerikiečiams – tai du skirtingi dalykai. Jiems meno vieta – kvaišelio sūnaus palėpėje. Meną jie vartoja sekmadieninėmis dozėmis, atmieštą religija. O marsiečiai turi viską – ir meną, ir religiją, ir visa kita...

– Jūs manote, jie absoliučiai viską suprato?

– Esu tuo įsitikinęs.

– Ir dėl to jūs pradėjote šaudyti žmones.

– Kai buvau dar vaikas, tėvai nusivežė mane į Meksiko Sitį. Niekad nepamiršiu, kaip mano tėvas ten elgėsi – vaikščiojo pasipūtęs, garsiai šūkavo. O motinai nepatiko vietiniai žmonės, nes ir oda jų tamsi, ir retai prausiasi. Sesuo tai iš viso vengė su jais kalbėti. Man tik vienam ten labai patiko. Tai štai aš ir įsivaizduoju, kad, atvykę į Marsą, mano tėvas ir motina elgtųsi lygiai taip pat. Vidutiniam amerikiečiui nereikia užsienietiškų įmantrybių. Jei tik nėra štampo „Pagaminta Amerikoje“ – nesąmonė, šlamštas! Tik pagalvokite! Dieve mano, tik pagalvokite! O tas karas? Juk jūs girdėjote kalbas kongrese, prieš mums išskrendant. Jeigu ekspedicija pavyks, jie planuoja įrengti Marse tris atomines laboratorijas ir atominių bombų sandėlius. Tai reiškia – galas Marsui, galas jo stebuklingiems miestams. Na, sakykite, ką jūs pajustumėte, jeigu marsietis apvemtų Baltųjų Rūmų grindis?

Kapitonas nieko nesakė, tik klausėsi.

Spenderis kalbėjo toliau:

– O paskui į sceną įžengia kiti verteivos. Aukso ieškotojai, komivojažieriai... Ar atsimenate, kas atsitiko su Meksika,

kai ten iš Ispanijos atvyko Kortesas su savo šauniais sėbrais? Kokią civilizaciją sunaikino šie godūs, fanatiški šventeivos! Istorija niekada nedovanos Kortesui.

– Jūs ir pats šiandien ne visai etiškai pasielgėte,– tarė kapitonas.

– O ką aš galėjau daryti? Ginčytis su jumis? Juk aš vienas – vienas prieš visą tą gobšų, savanaudžių, sukčių gaują ten, Žemėje. Jie tuoj pat pradės čia mėtyti savo šlykščias atomines bombas, peštis dėl karinių bazių. Maža to, kad vieną planetą subjaurojo, reikia dar ir kitas apdergti! Bukagalviai plepiai. Kai pakliuvau čia, man pasirodė, kad išsivadavau ne tik nuo jų vadinamosios kultūros, bet ir nuo jų etikos, jų papročių. Pamaniau, kad ištrūkau iš jų įtakos sferų. Beliko tik užmušti jus visus ir pradėti savo gyvenimą.

– Bet išėjo kitaip,– pasakė kapitonas.

– Taip. Kai nušoviau penktąjį, tada, per pusryčius, supratau, kad visiškai atsinaujinti nesugebėjau, netapau tikru marsiečiu. Pasirodo, ne taip jau lengva išsivaduoti nuo viso to, ko išmokai Žemėje. Bet dabar mano abejonės dingo. Aš sunaikinsiu jus visus iki vieno. Tai nukels kitos ekspedicijos startą mažiausiai penkeriems metams. Mūsų raketa – vienintelė, daugiau tokių nėra. Žemėje žmonės lauks metus, kitus, o kai nieko apie mus nesužinos, pabūgs ruošti naują ekspediciją. Raketą statys dvigubai ilgiau, darys šimtus eksperimentinių modelių, kad apsidraustų nuo galimų nepasisekimų.

– Jūsų teisybė.

– Jei jūs grįžtumėt su geromis žiniomis, invazija į Marsą tik dar pagreitėtų. Jei duos Dievas, pragyvensiu bent iki šešių dešimčių ir galėsiu sutikti visas naujas ekspedicijas, kurios nusileis Marse. Per metus daugiau kaip viena raketa neatskris, o įgula nebus didesnė kaip dvidešimt žmonių. Aš, žinoma, su jais susidraugausiu ir papasakosiu, kad mūsų raketa netikėtai sprogo – aš susprogdinsiu ją dar šią savaitę, kai tik su jumis susidorosiu – o po to visus juos išžudysiu. Taip Marsas išliks nepaliestas dar pusę šimtmečio; žemiečiai tikriausiai greitai mes tuos bandymus. Prisimenate, kaip jiems įgriso dirižablių statyba, kai tie vis užsidegdavo ir krisdavo žemyn?

– Jūs viską numatėte,– pripažino kapitonas.

– Viską.

– Bet mūsų daugiau. Po valandos ratas užsidarys. Po valandos jūs būsite negyvas.

– Aš radau kelis požeminius perėjimus ir tokią slėptuvę, kurios jums nieku gyvu nepavyks surasti. Pasitrauksiu ten ke-

lioms savaitėms, o kai jūs užsižiopsosite, vėl išlįsiu ir išpleškinsiu visus iš eilės.

Kapitonas linktelėjo.

– Papasakokite man apie tą jūsų čionykštę civilizaciją,– tarė jis, rodydamas ranka į kalnų miestus.

– Jie mokėjo sugyventi su gamta. Jie per daug nesistengė atskirti žmogų nuo kitų gyvūnų. Štai kur mes padarėme klaidą, kai pasirodė Darvinas. Iš pradžių baisiai apsidžiaugėme ir apkabinome visus: ir Darviną, ir Hakslį, ir Froidą. Paskui staiga pastebėjome, kad Darvinas niekaip nesiderina su mūsų religija. Bent jau mums taip pasirodė. Bet juk tai kvaila! Užsigeidėme pastumti Darviną, Hakslį, Froidą. Jie nesidavė. Ir tada mes, puspročiai, puolėme griauti religiją. Ir mums puikiai sekėsi. Praradome tikėjimą ir pradėjome laužyti galvą – kame gyvenimo prasmė? Jeigu menas yra tik nepatenkintų geismų išraiška, jeigu religija yra savęs apgaudinėjimas, tai kam gi mes gyvename? Tikėjimas viskam surasdavo atsakymą. Bet, pasirodžius Darvinui ir Froidui, jis subankrutavo. Žmonių giminė kaip buvo paklydusi, taip ir liko.

– O marsiečiai, vadinasi, surado teisingą kelią?– pasiteiravo kapitonas.

– Taip. Jie mokėjo taip suderinti mokslą ir religiją, kad šie neneigė vienas kito, o atvirkščiai – vienas kitą turtino.

– Tai jie pasiekė idealą.

– Tikrai pasiekė. Norite, parodysiu jums, kaip jie tą padarė?

– Manęs laukia žmonės.

– Sugaišime ne ilgiau kaip pusvalandį. Perspėkite juos, sere.

Kapitonas kiek padelsė, po to pakilo ir garsiai šūktelėjo vyrams pakalnėn.

Spenderis nusivedė jį į mažą Marso miestelį, pastatytą iš puikaus, vėsaus marmuro. Jie pamatė didžiulius frizus su nuostabių gyvūnų atvaizdais, kažkokias kates su baltomis letenomis, geltonus apskritimus – saulės simbolius, pamatė panašių į bulius būtybių statulas, vyrų ir moterų skulptūras, milžiniškus taurių bruožų šunis.

– Štai atsakymas, kapitone.

– Nesuprantu.

– Marsiečiai sužinojo gyvenimo paslaptį iš gyvūnų. Gyvūnai neklausinėja, kame gyvenimo prasmė. Jie gyvena. Gyvena dėl paties gyvenimo, džiaugiasi ir mėgaujasi gyvenimu. Pažvelkite į šias skulptūras – visur simboliški įvairiausių gyvių atvaizdai.

– Atrodo gana pagoniškai.

– Atvirkščiai, tai Dievo simboliai, gyvenimo simboliai. Ir Marse buvo laikai, kai žmogaus intelektualinis pradas nustelbė kūnišką, gyvulišką elementą. Bet marsiečiai suprato, kad, norint išlikti gyviems, teks užmiršti klausimą: *Kame gyvenimo prasmė?* Pats gyvenimas – štai kur atsakymas. Gyvenimo tikslas – duoti pradžią naujiems gyvenimams ir kuo geriau juos pragyventi. Marsiečiai pastebėjo, kad klausimas: „Kam gyventi?“ – iškildavo karų ir negandų metais, kai atsakymo ir būti negalėjo. Bet vos tik civilizacijoje sugrįždavo pusiausvyra, ramybė, vos tik baigdavosi karai, tas klausimas vėl pasidarydavo beprasmiškas dėl visai kitos priežasties. Kai gyventi gera, nėra reikalo ginčytis dėl gyvenimo prasmės.

– Pasak jūsų, marsiečiai buvo gana naivūs.

– Tik tada, kai naivumas buvo pateisinamas. Jie atsikratė siekimo viską griauti, viską nuvainikuoti. Jie sujungė į vieną visumą ir religiją, ir meną, ir mokslą, nes mokslas galų gale tiria stebuklą, kurio mes niekad nepajėgsime suprasti, o menas tą stebuklą aiškina. Jie neleido mokslui sutriuškinti estetikos, grožio. Juk tai vis saiko klausimas. Žemietis samprotauja: „Šiame paveiksle spalvų iš esmės nėra. Mokslas gali įrodyti, kad spalva – tai tik tam tikras šviesą atspindinčių medžiagos dalelių išsidėstymas. Taigi spalva nėra reali mano regimų daiktų dalis“. Marsietis, kaip protingesnis, pasakytų taip: „Tai nuostabus paveikslas. Jį sukūrė įkvėpto žmogaus ranka ir protas. Jo idėja ir spalvos duoti paties gyvenimo. Puikus dalykas“.

Spenderis nutilo. Sėdėdamas popiečio saulėje, kapitonas smalsiai apžiūrinėjo tylų vėsų miestelį.

– Gera čia būtų gyventi, – tarė jis.

– Jums reikia tik panorėti.

– Jūs siūlote tai *man*?

– Argi nors vienas jūsų žmonių įstengs visa tai suprasti? Jie – profesionalūs cinikai, ir jų nebepataisysi. Ir ko jums grįžti į Žemę kartu su jais? Norite varžytis su Džonsais? Nusipirkti tokį pat malūnsparnį kaip Smito? Klausyti muzikos ne širdimi, o pinigine? Viename dengtame kiemelyje aš radau marsiečių muzikos įrašą, jam ne mažiau kaip penkiasdešimt tūkstančių metų. Ji vis dar skamba. Tokios muzikos jūs niekur daugiau neišgirsite. Pasilikite ir klausykitės. Čia yra knygų. Aš jau gan laisvai skaitau jas. Sėdėsime ir skaitysime.

– Visa tai puiku, Spenderi.

– Bet jūs nepasiliksite?

– Ačiū, vis dėlto – ne.

– Ir jūs, aišku, nepaliksite manęs ramybėje. Aš turėsiu jus visus užmušti.

– Jūs optimistas.

– Aš turiu už ką kovoti ir dėl ko kovoti, todėl man geriau seksis žudyti. Susiradau naują religiją: iš naujo mokausi kvėpuoti, kepintis saulėje, visu kūnu gerti saulės spindulius. Mokausi klausytis muzikos, skaityti knygas. O ką man gali pasiūlyti jūsų civilizacija?

Kapitonas brūkštelėjo koja ir papurtė galvą.

– Man labai gaila, kad taip viskas susiklostė. Iš tiesų, labai gaila...

– Ir man gaila. Matyt, jau laikas vesti jus atgal, kad galėtumėt pradėti savo ataką.

– Matyt.

– Kapitone, aš jūsų nenušausiu. Kai viskas pasibaigs, jūs liksite gyvas.

– Ką?

– Aš iš pat pradžių buvau nutaręs jūsų neliesti.

– Štai kaip...

– Iš visų jus tik vieną paliksiu. Kai jie bus negyvi, jūs galbūt apsigalvosite.

– Ne, – pasakė kapitonas. – Mano gyslose perneiyg daug Žemės kraujo. Negaliu leisti jums pabėgti.

– Netgi turėdamas progą likti čia?

– Taip, netgi tada, nors ir keista. Nežinau kodėl. Niekada to nesvarsčiau. Na, štai ir atėjome.

Jie sugrįžo į senąją vietą.

– Eime su manimi, Spenderi, savo noru. Paskutinį kartą siūlau.

– Dėkui, neisiu. – Spenderis ištiesė ranką. – Ir dar vienas prašymas. Jeigu laimėsite, padarykite man paslaugą. Pasistenkite, kiek galite, užvilkinti šios planetos nusiaubimą, bent jau penkiasdešimt metų. Tegu pirma archeologai kaip reikiant pasidarbuoja. Prižadate?

– Prižadu.

– Ir dar... Jei nuo to kam nors bus lengviau, laikykite mane nepataisomu psichopatu, kuris pakvaišo vieną vasaros dieną ir jau nebepasveiko. Gal jums bus lengviau...

– Pagalvosiu. Sudie, Spenderi. Laimingai.

– Keistas jūs žmogus, – pasakė Spenderis, kapitonui einant žemyn taku per šiltą vėją.

Kapitonas pagaliau sugrįžo pas savo dulkinus vyrus, kažkoks nesavas, prislėgtas. Prisimerkęs žiūrėjo į saulę ir sunkiai alsavo.

– Turit kas gerti?– paklausė kapitonas.
Pajuto rankoje vėsų butelį.
– Ačiū.
Jis gurkštelėjo. Nusišluostė lūpas.
– Tai va,– pasakė jis.– Būkite atsargūs. Skubėti nėra ko, laiko turime pakankamai. Iš mūsų daugiau aukų neturi būti. Jums teks jį nušauti. Jis nesutiko nusileisti nuo kalno. Pasistenkite paguldyti jį vienu šūviu. Nepaverskite į rėtį. Reikia baigti.
– Suknežinsiu jo prakeiktą makaulę,– pasakė Semas Parkhilas.
– Ne, tik į krūtinę,– pasakė kapitonas. Jam vis stovėjo akyse rūstus, ryžtingas Spenderio veidas.
– Jo prakeiktą makaulę,– pakartojo Parkhilas.
– Girdėjote mano įsakymą? Tik į krūtinę.
Parkhilas burbtelėjo kažką sau po nosimi.
– Eime,– pasakė kapitonas.

Jie vėl išsisklaidė; ėjo, bėgo ir vėl ėjo karštais šlaitais, čia įnerdami į vėsias, pakvipusias samanomis olas, čia vėl iššokdami į skaisčiai apšviestas aukšteles, kur kvepėjo saulėje įkaitusiais akmenimis.

„Kaip šlykštu būti gudriam,– galvojo kapitonas,– kai širdies gilumoje nesijauti gudrus ir *nenori* toks būti. Sėlinti, regzti pinkles ir didžiuotis savo klasta. Kaip bjauru dėtis teisingu, kai širdy nesi tikras, kad teisybė tavo pusėje. Kas gi mes, galų gale? Dauguma? Ar tai atsakymas? Juk dauguma niekada neklysta, tiesa? Niekada, niekada, nė trumpiausią akimirką, argi ne taip? Nesuklysta nė karto per dešimtį milijonų metų?"

Jis mąstė: „Kas yra ta dauguma, kas ją sudaro? Ką jie galvoja, ir kodėl jie tokie pasidarė, ir nejaugi niekada nepasikeis, ir – kaip, po velnių, aš pakliuvau į tą prakeiktą daugumą? Man nejauku čia. Gal tai klaustrofobija, minios baimė, o gal tik sveiko proto balsas? Ir ar gali būti vienas žmogus teisus, kai visas pasaulis įsitikinęs *savo* teisumu? Geriau negalvokime apie tai. Šliaužkime ant pilvų, sėlinkime, spauskime gaiduką! Va taip! Taip!"

Jo žmonės bėgo, krito ir vėl kėlėsi, slėpėsi šešėliuose, išsižioję gaudė orą, nes atmosfera reta, bėgti sunku; atmosfera buvo reta, ir jie dažnai prisėsdavo, kokias penkias minutes ilsėdavosi, sunkiai kvėpuodami, o akyse šokinėjo juodos kibirkštys; nenumalšinę deguonies alkio, vėl pašokdavo, įtemp-

davo akis, pakeldavo šautuvus ir perverdavo retą vasaros orą trenksmo ir karščio salvėmis.

Spenderis gulėjo ten, kur jį paliko kapitonas, ir kartas nuo karto paleisdavo šūvį į savo persekiotojus.

– Ištaškysiu į akmenis tavo prakeiktą makaulę! – suriko Parkhilas ir metėsi skardžiu aukštyn.

Kapitonas nusitaikė į Semą Parkhilą. Bet tuoj nuleido pistoletą ir pažvelgė į jį su siaubu.

– Ką jūs darot? – paklausė jis virpančios rankos ir pistoleto.

Jis vos neiššovė Parkhilui į nugarą.

– Viešpatie, susimilk!

Jis pamatė, kaip Parkhilas dar kiek pabėgėjo ir, suradęs priedangą, krito ant žemės.

Spenderį vis glaudžiau supo reta bėgančių žmonių grandinė. Jis gulėjo kalvos viršūnėje, už dviejų uolų, išvargęs, iškreipta burna gaudydamas orą; pažastyse juodavo didžiulės prakaito dėmės. Kapitonas gerai matė tas uolas. Tarp jų žiojėjo kokių keturių colių plyšys, pro kurį buvo matyti Spenderio krūtinė.

– Ei, tu! – suriko Parkhilas. – Tuoj gausi kulką į kaktą!

Kapitonas Vailderis delsė. „Bėk, Spenderi, – galvojo jis. – Pasitrauk į kalnus, kaip žadėjai. Po kelių minučių jau bus vėlu. Bėk, o paskui vėl sugrįši. Na, greičiau! Juk sakei, kad pabėgsi. Eik į tuos savo tunelius, pasislėpk ten ir gyvenk mėnesį, metus, skaityk savo nuostabias knygas, maudykis šventovių baseinuose. Na, paskubėk, žmogau, kol nevėlu“.

Spenderis nejudėjo iš vietos.

„Kas jam atsitiko?“ – klausė savęs kapitonas.

Jis paėmė pistoletą. Pažiūrėjo į bėgančius, besislapstančius žmones. Pažvelgė į mažo švaručio Marso miestelio bokštelius – saulėje tviskančias aštriabriaunes šachmatų figūras. Metė žvilgsnį į uolas, į plyšį, kur matėsi Spenderio krūtinė. Parkhilas veržėsi priekin, kriokdamas iš įniršio.

– Ne, Parkhilai, – tarė kapitonas. – Negaliu leisti, kad tu tą padarytum. Nei kuris kitas. Ne, nė vienas jūsų. Aš pats.

Jis pakėlė pistoletą ir nusitaikė.

„Ar mano sąžinė liks švari? – mąstė kapitonas. – Ar gerai darau, prisiimdamas tą atsakomybę? Taip, gerai, nes žinau, ką ir dėl ko darau, ir esu įsitikinęs, kad teisybė mano pusėje. Viliuosi ir tikiu, kad visu savo gyvenimu pateisinsiu šį žingsnį“.

Jis linktelėjo galva Spenderiui.

– Bėk! – garsiai sušnibždėjo jis, bet niekas jo neišgirdo. – Duodu tau dar trisdešimt sekundžių. Trisdešimt sekundžių!

Ant riešo tiksėjo laikrodis. Kapitonas sekė skubančią rodyklę. Vyrai bėgo pirmyn. Spenderis nejudėjo. Laikrodis tiksėjo labai ilgai ir labai garsiai, tiesiai kapitonui į ausį.

„Bėk, Spenderi, bėk greičiau!“

Trisdešimt sekundžių praėjo.

Pistoletas nutaikytas. Kapitonas giliai įkvėpė.

– Spenderi, – pasakė iškvėpdamas.

Jis paspaudė gaiduką.

Mažytis akmens dulkių debesėlis pakilo į saulės šviesą – štai ir viskas. Šūvio aidai pranyko tarp kalnų.

Kapitonas pakilo ir šūktelėjo saviškiams:

– Jis nebegyvas.

Jie nepatikėjo. Iš jų pozicijų nesimatė plyšio tarp uolų. Jie išvydo kapitoną bėgant aukštyn šlaitu ir nusprendė, kad jis arba labai drąsus, arba beprotis.

Tik po keleto minučių jie nusekė paskui.

Jie susirinko aplink kūną, ir kažkuris paklausė:

– Į krūtinę?

Kapitonas nuleido akis.

– Į krūtinę, – atsakė jis. Jis pastebėjo, kad po Spenderiu pasikeitė uolos spalva. – Norėčiau žinoti, ko jis laukė. Norėčiau žinoti, kodėl nepabėgo, kaip buvo sumanęs. Norėčiau žinoti, ko jis laukė, kol jį nušaus.

– Kas žino? – pasakė kažkas.

O Spenderis gulėjo priešais juos, viena ranka suspaudęs pistoletą, kita – tviskančią sidabrinę knygą.

„Ar tai mano kaltė? – galvojo kapitonas. – Ar taip atsitiko todėl, kad atsisakiau prie jo prisidėti? Galbūt Spenderiui nekilo ranka prieš mane? Galbūt aš kažkuo skiriuosi nuo jų? Gal čia ir yra atsakymas? Jis, matyt, galvojo, kad manimi galima pasikliauti. O gal yra kitas atsakymas?“

Ne.

Jis pasilenkė prie negyvo kūno.

„Turiu tai pateisinti visu savo gyvenimu, – galvojo jis. – Dabar nebegaliu jo apgauti. Jeigu jis manė, kad aš kažkuo panašus į jį, ir dėl to manęs nenušovė, tai kiek man teks nuveikti! Taip, taip, žinoma, taip ir yra. Aš – tas pats Spenderis, tik, prieš pradėdamas šaudyti, pagalvoju. O apskritai aš nešaudau, nežudau. Aš valdau žmones. Dėlei to jis manęs ir

negalėjo nušauti, nes matė manyje save patį, tik truputį kitokiomis sąlygomis".

Kapitonas pajuto, kad saulė kepina jam pakaušį. Jis išgirdo savo balsą:

– O, kad jis būtų atėjęs pas mane ir pasitaręs, prieš pradėdamas šaudyti – vis būtume radę kokią išeitį.

– Išeitį? – burbtelėjo Parkhilas. – Ką mes turime bendro su tokiais kaip jis?

Žemė, uolos ir mėlynas dangus alsavo tokia kaitra, kad net ausyse spengė.

– Tikriausiai jūsų teisybė, – pasakė kapitonas. – Mes nebūtume radę bendros kalbos. Spenderis ir aš – galbūt. Bet Spenderis ir jūs, ir visi kiti – ne, niekada. Jam geriau, kad taip išėjo. Duokite gurkšnį iš tos gertuvės.

Palaidoti Spenderį tuščiame sarkofage pasiūlė kapitonas. Sarkofagą jie rado senose marsiečių kapinėse. Paguldė Spenderį į tą sidabrinį karstą, sudėjo rankas ant krūtinės, šalia pastatė dešimt tūkstančių metų senumo žvakes ir vyno taures. Uždarant sarkofagą, į juos žvelgė giedras, ramus Spenderio veidas.

Jie kiek pastovėjo senoviniame rūsyje.

– Jums visiems ne pro šalį būtų kartais prisiminti Spenderį, – tarė kapitonas.

Jie išėjo iš rūsio ir uždarė marmurines duris.

Kitą dieną Parkhilas sumanė pašaudyti viename mirusiųjų miestų; taikiniu pasirinko krištolinius langus ir grakščias bokštų viršūnes. Kapitonas nutvėrė Parkhilą ir išmušė jam dantis.

NAUJAKURIAI

Žemiečiai skrido į Marsą.

Jie skrido, nes kažko bijojo ar nieko nebijojo, nes buvo laimingi ar nelaimingi, jautėsi esą piligrimai ar nesijautė piligrimai. Kiekvienas turėjo kokią nors priežastį. Vieni norėjo palikti blogas žmonas, blogą darbą ar blogus miestus; kiti atvyko trokšdami ko nors gauti, ką atrasti ar kuo atsikratyti, atkasti ar užkasti, išmesti ką iš galvos. Jie skrido daug ko tikėdamiesi, mažai tikėdamiesi ar visai nieko nesitikėdami. Bet daugelyje miestų vyriausybės pirštas iš keturspalvių plakatų rodė: TU RASI DARBO DANGUJE – SKRISK Į MARSĄ! Ir žmonės ruošėsi į kelionę – pradžioje tik saujelė, tik pora dešimčių, nes dauguma sunkiai susirgdavo, dar prieš raketai iššaunant į kosmosą. Ši liga gavo Vienatvės vardą, nes, matydamas savo gimtąjį miestą ten, apačioje, mažėjant – kaip kumštis, kaip citrina ir pagaliau tik kaip segtuko galvutė, išnykstanti reaktyvinėje ugnies srovėje,– pajunti, tarsi niekad nebuvai užgimęs, kad ir jokio miesto nebuvo, ir tu pats esi niekur, tik kosminė erdvė aplinkui, nieko pažįstamo, tiktai svetimi žmonės. O kai Ilinojaus, Ajovos, Misurio ar Montanos valstijos išnyksta debesų jūrose,– ką ten: visos Jungtinės Valstijos susitraukia į ūkanotą salelę, visa Žemės planeta pavirsta į kažkur lekiantį purviną futbolo kamuolį,– tada pasijunti vienišas kosmoso erdvių klajūnas, likimo nešamas į nežinomus kraštus.

Nenuostabu, kad pirmųjų buvo nedaug. Persikėlėlių skaičius augo proporcingai persikrausčiusių į Marsą žemiečių skaičiui. Vienam baisu, o draugėje – ne taip. Bet pirmiesiems, Vienišiesiems, teko tik savimi pasikliauti...

ŽALIASIS RYTAS

Saulei nusileidus, jis susirangė prie tako ir išsivirė skurdžią vakarienę, paskui lėtai kišo kąsnį po kąsnio į burną ir susimąstęs kramtė, klausydamasis ugnies spragsėjimo. Praėjo dar viena diena, panaši į trisdešimt kitų: rytais, auštant, jis kasė daugybę tvarkingų duobučių, bėrė į jas sėklas, vilko vandenį iš skaidrių kanalų. Dabar, sukaustytas švininio nuovargio, jis gulėjo ir žiūrėjo į dangų, kur vis keitėsi įvairūs tamsos atspalviai.

Jo vardas – Bendžaminas Driskolas; jam trisdešimt vieneri metai. Jis labai norėjo, kad visas Marsas sužaliuotų, kad sušlamėtų aukštais medžiais su vešlia lapija, gaminančia orą, vis daugiau ir daugiau oro; teauga jie vis aukštyn ir tekeroja, tegaivina miestus tvankią vasaros dieną, tesulaiko žiemos vėtras. Ko tik medis negali... Jis nuspalvina aplinką, teikia pavėsį, nusėja žemę vaisiais. Arba tampa vaikų žaidimų karalyste – bekraštis padebesių pasaulis, kur gali laipioti, karstytis, kabėti ant rankų. Stebuklingas kūrinys, teikiantis maistą ir džiaugsmą – štai kas yra medis. Bet visų pirmiausia medžiai – tai gaivaus, vėsaus oro šaltinis plaučiams, tai švelnus šlamesys, kuris glosto ausį ir užliūliuoja tave naktį baltam kaip sniegas patale.

Jis gulėjo ir klausėsi, kaip tamsi dirva kaupia jėgas, laukdama saulės, laukdama lietaus, kurio vis nėr ir nėr... Priglaudęs ausį prie žemės, jis girdėjo tolimus ateinančių metų žingsnius ir matė – matė, kaip iš šiandien pasėtų sėklų kalasi žali daigai, stiebiasi aukštyn į dangų, skleisdami šakelę po šakelės, kaip visas Marsas virsta saulėtu mišku, spindinčiu sodu.

Anksti rytą, vos tik maža blyški saulė pakildavo virš kalvų, jis, pašokęs iš miego, greitai pavalgydavo dūmais atsiduodančius pusryčius, sutrypdavo rusenančius nuodėgulius, užsimesdavo kuprinę ir vėl į darbą – parinkti vietos, ją išvarpyti, sodinti sėklas ar daigus, atsargiai sumindžioti žemę, palaistyti ir žygiuoti toliau, švilpaujant ir žvalgantis į giedrą dangų, kuris į vidurdienį darosi vis kaitresnis ir kaitresnis.

– Tau reikia oro,– pasakė jis savo laužui. Laužas – tai gyvas, raudonskruostis bičiulis, kuris išdykaudamas kandžioja tau pirštus, o vėsią naktį snaudžia šalia, primerkęs mieguistas

rausvas akis...– Mums visiems reikia to oro. Čia, Marse, atmosfera reta. Žiūrėk, jau ir pavargai. Lyg gyventum Anduose, Pietų Amerikoje – aukštai aukštai. Įkvėpi ir nieko nepajunti. Uždusti galima.

Jis pačiupinėjo krūtinės ląstą. Kaip ji išsiplėtė per trisdešimt dienų! Taip, čia visi turės mankštinti plaučius, kad galėtų įkvėpti daugiau oro. Arba daugiau sodinti medžių.

– Tai matai, dėl ko aš čia,– pasakė jis. Ugnis spragtelėjo.– Mokykloje mums pasakojo apie Džoną Obuolio Sėklą, kaip jis ėjo per Ameriką ir sodino obelis. Na, o mano darbas svarbesnis. Aš sodinu ąžuolus, guobas, klevus ir visokius kitokius medžius – drebules, kedrus, kaštonus. Ir aš ne kokius vaisius auginu, ne pilvui, o gaminu orą plaučiams. Kai po kelerių metų tie medžiai užaugs – įsivaizduok, kiek deguonies jie prigamins!

Jis prisiminė savo atvykimą į Marsą. Kaip ir tūkstančiai kitų, jis smalsiai žvelgė į tylų Marso rytą ir galvojo: „Ar apsiprasiu čia? Ką darysiu? Ar rasiu darbo?"

Ir apalpo.

Kažkas pakišo po nosim amoniako buteliuką, ir kosėdamas jis atsipeikėjo.

– Nieko, tuoj atsigausite,– pasakė gydytojas.

– Kas man buvo?

– Čia labai reta atmosfera. Kai kurie neištveria. Jums tikriausiai teks grįžti į Žemę.

– Ne!– jis atsisėdo, bet tą pačią akimirką jam aptemo akys, ir Marsas dukart apsisuko po juo. Šnervės išsiplėtė, jis privertė plaučius godžiai gerti tuštumą.– Aš priprasiu. Aš liksiu čia!

Jam davė ramybę; jis gulėjo, žiopčiodamas lyg žuvis ant smėlio, ir visą laiką galvojo: „Oras, oras, oras. Jie žada mane iš čia išsiųsti dėl oro". Ir jis pasuko galvą, norėdamas pažiūrėti į Marso kalvas ir lygumas. Įsižiūrėjo ir štai ką pamatė: kur bežvelgtum, kur bežiūrėtum – nei medžio, nei medelio. Tas kraštas atrodė, tarsi pats save būtų pasmerkęs – aplink plytėjo juodžemio laukai, o juose – nieko, nė vienos žolytės. „Oras,– galvojo jis, su švilpesiu traukdamas bespalvę tuštumą.– Oras, oras". Ir kalnų viršūnėse, ir jų šešėliuose, ir netgi prie mažų upelių – nei vieno medžio, nei žolės stiebelio. Na žinoma! Atsakymas gimė ne protе, o plaučiuose, gerklėje. Ir ši mintis, lyg gryno deguonies gūsis, iš karto atgaivino jį. Medžiai ir žolė. Jis apžiūrėjo savo rankas, delnus. Jis sodins medžius, sės žolę. Štai kur jo darbas: kovoti prieš tai, kas gali sukliudyti jam čia pasilikti. Jis paskelbs Marsui karą – sodininkystės karą. Senoji Marso dirva milijonus metų maitino vietinius augalus, kol pagaliau jie išlepo ir išsigimė. O jeigu atvežus naujų veislių? Žemės medžių – plačiašakių mimozų, svyruoklių gluos-

nių, magnolijų, didingų eukaliptų. Kas tada? Vienas Dievas žino, kokius mineralinius turtus slepia Marso dirva – neliestus turtus, nes senoviniai papartčiai, gėlės, krūmai ir medžiai seniai buvo iškaršę ir žuvę.

– Leiskit man atsikelti! – sušuko jis. – Man reikia nueiti pas Koordinatorių!

Visą rytą jis prakalbėjo su Koordinatoriumi apie tai, kas auga ir kas žalia. Praeis daug mėnesių, o gal ir metų, kol prasidės planingas sodinimas. Tuo tarpu produktai dar vežami iš Žemės, užšaldyti skrajojančiuose varvekliuose. Ir žaliuoja tik vienas kitas hidroponinis mėgėjų sodas.

– Taigi, – tarė Koordinatorius, – kol kas teks dirbti vienam. Padėsime kiek galėdami – gausime sėklų, šiokių tokių įrankių. Dabar raketose ypač maža vietos. Kadangi pirmieji kolonistai yra rūdakasiai, vargu ar kas pritars jūsų sumanymui.

– Bet jūs man leisite?

Jam leido. Gavęs motociklą ir prisikrovęs bagažinę sėklų bei daigų, jis išvažiavo į tyrlaukius; iš ten, slėnyje palikęs motociklą, patraukė pėsčias.

Tai prasidėjo prieš trisdešimt dienų, ir nuo to laiko jis nė karto neatsigręžė ir nepažiūrėjo atgal. Mat atsigręžęs galėjai prarasti viltį: buvo nepaprastai sausi orai, ir vargu ar nors viena sėklelė bus išdygusi. Gal mūšis pralaimėtas? Gal keturios savaitės lankstymosi ir kasimo praėjo veltui? Ir jis žiūrėjo tik priekin, ėjo plačiu saulėtu slėniu vis tolyn ir tolyn nuo Pirmojo Miesto ir laukė – laukė, kada gi prasidės lietūs.

... Jis užsitraukė antklodę ant pečių; virš išdžiūvusių kalnų rinkosi debesys. Marsas buvo mįslingas ir neįspėjamas kaip laikas. Jis jautė, kaip nakties gruodas kausto įkaitusias kalvas, ir vis galvojo apie tą derlingą, juodą kaip rašalas žemę, riebią ir blizgančią žemę, kuri it gyva kruta saujoje, tą nuostabią žemę, kurioje galėtų išaugti milžiniški pupų stiebai ir prinokusios ankštys, kurtinamai sprogdamos, svaidytų didžiules pupas.

Mieguista ugnis prigludo prie pelenų. Oras suvirpėjo nuo tolimo ratų dundesio. Griaustinis. Netikėtas drėgmės kvapas. „Šiąnakt, – pagalvojo jis ir, ištiesęs ranką, patikrino, ar nelyja. – Šiąnakt".

Kažkas paptelėjo į kaktą, ir jis pabudo. Per nosį ant lūpų nuriedėjo vandens lašas. Kitas pataikė į akį ir vieną akimirką apžabalino. Trečias tekštelėjo ant smakro.

Lietus.

Jis atsisėdo. Antklodė nusmuko, ir šiurkščius melsvus marš-

kinius išmargino juodos dėmės; lašai darėsi vis stambesni ir stambesni. Atrodė, tarsi po laužą ėmė šokinėti kažkoks nematomas žvėris ir trypė jį tol, kol liko tik pikti dūmai. Ėmė smarkiai lyti. Milžiniškas juodo dangaus dangtis suskilo į šešias žydras skeveldras ir griuvo žemyn, tarsi sudužusi glazūruota vaza. Jis pamatė dešimtis milijardų lietaus kristalų, pakibusių ore trumpą sekundės dalį – kiek truko juos apšvietęs žaibo blykstelėjimas. Ir vėl tamsa ir vanduo.

Jis peršlapo iki kaulų, tačiau sėdėjo, atkišęs veidą lietui, ir juokėsi, kai vandens lašai krito ant vokų. Pagaliau pliaukštelėjo delnais, pakilo ir apėjo savo mažą stovyklą; buvo pirma valanda nakties.

Lietus lijo be atvangos dvi valandas, paskui nustojo. Sužibėjo švariai išpraustos žvaigždės, skaisčios kaip niekada.

Ponas Bendžaminas Driskolas išsiėmė iš celofaninio maišelio sausus drabužius, persirengė, vėl atsigulė ir laimingas užmigo.

*

Tarp kalvų pamažu tekėjo saulė. Jos spinduliai prasiskverbė pro užtvaras, tyliai slystelėjo žeme ir pažadino poną Driskolą.

Jis neskubėjo keltis. Visą mėnesį, ilgą, karštą mėnesį, jis dirbo ir laukė ir tik dabar atsikėlęs pirmą kartą pažvelgė į tą pusę, iš kurios atėjo.

Aušo žalias rytas.

Kiek akis užmatė, į dangų stiebėsi medžiai. Ne vienas, ne du, ne tuzinas, o tūkstančiai – visi tie tūkstančiai, kuriuos jis pasėjo ar pasodino. Ir ne maži medeliai, ne, ne atžalynas, ne gležni augliai, bet dideli, galingi medžiai aukštumo sulig namu, žali, milžiniški, apvalūs, vešlūs medžiai, šlamantys vėjyje sidabrine lapija, išsirikiavę šlaituose ant kalvų,– citrinmedžiai ir liepos, sekvojos ir mimozos, ąžuolai ir guobos, drebulės, vyšnios, klevai, uosiai, obelys, apelsinmedžiai, eukaliptai – pažadinti smarkaus lietaus, išmaitinti svetimos, stebuklingos dirvos. Jam bežiūrint, vis stiebėsi aukštyn naujos šakos, skleidėsi nauji pumpurai.

– Neįtikėtina! – sušuko ponas Bendžaminas Driskolas.

Bet ir slėnis, ir rytas buvo žali.

O koks oras!

Iš visų pusių lyg gyva srovė, lyg kalnų upė sruveno gaivus oras, nuo žalių medžių dvelkė deguoniu. Krištolinės jo bangos tviskėdamos ritosi per dangų. Deguonis – šviežias, grynas, žalias, šaltas deguonis – pavertė slėnį upės delta. Dar akimir-

ka – ir mieste plačiai atsivers durys, žmonės išbėgs pasitikti stebuklo, pauostys jį, įtrauks pilna krūtine; skruostai paraus, nosys sužvarbs, plaučiai vėl atgis, širdys tankiau suplaks ir išsekę kūnai nuskries šokio sūkury.

Ponas Bendžaminas Driskolas giliai įkvėpė žalio, drėgno oro ir apalpo.

Kol jis atsipeikėjo, dar penki tūkstančiai medžių pakilo į geltoną saulę.

SKĖRIAI

Raketos degino sausas pievas, uolas vertė lava, medį – anglimi, vandenį – garu, lydė smėlį ir kvarcą į žalsvą stiklą, ir visur buvo pilna jo šukių, kuriose lyg sudužusiame veidrodyje atsispindėjo užplūdusios raketos. O jos vis skrido ir skrido, dundėdamos lyg būgnai naktį. Raketos skrido nelyginant skėrių debesys ir leidosi rožinių dūmų kamuoliuose. Iš raketų gužėjo žmonės su plaktukais, skubėdami perkalti svetimą pasaulį, sutvarkyti jį savaip, išdaužyti visas keistenybes. Iš jų burnų kyšojo vinys, tarsi mėsėdžių žvėrių plieninės iltys; vikriai išspjaudami jas į saują, jie statė surenkamus namukus, ropinėjo ant stogų, kalė gontus, norėdami užsidengti nuo baisių, nežemiškų žvaigždžių, kabino žalias užuolaidas – pasislėpti nuo Marso nakties. O kai dailidės nuskubėdavo toliau, ateidavo moterys su gėlių puodais, margais kartūnais, keptuvėmis ir pradėdavo garsiai tarškėti virtuvėje, kad tik nustelbtų Marso tylą, slypinčią už sienų, už langų užuolaidų.

Per šešis mėnesius plikoje planetoje išdygo pora dešimčių mažų miestukų su zirziančiais neono vamzdeliais ir geltonomis elektros lemputėmis. Iš viso apie devyniasdešimt tūkstančių žmonių atvyko į Marsą, o Žemėje jau krovėsi lagaminus kiti...

SUSITIKIMAS NAKTĮ

Prieš važiuodamas tolyn į melsvąsias kalvas, Tomas Gomesas stabtelėjo prie vienišos benzino stotelės.

– Nuobodoka vienam, tėvuk, a? – pasiteiravo Tomas.

Senis nušluostė priekinį nedidelio sunkvežimio stiklą.

– Nieko.

– O kaip tau, tėvuk, patinka Marsas?

– Labai. Vis kas nors nauja. Kai pernai atvykau čia, tariau sau: nieko nesitikėk, nieko neklausinėk ir niekuo nesistebėk. Reikia užmiršti Žemę ir visą žemišką gyvenimą. Geriau žiūrėk, kas aplink tave čia, Marse, ir kaip čia viskas *kitoniška*. Jau vien oras – tikras cirkas. Tai marsietiškas oras. Dieną velniškai karšta, naktį velniškai šalta. O kaip malonu matyti kitoniškas gėles, kitonišką lietų. Aš čia atvažiavau poilsio, sumaniau baigti savo dienas tokioje vietoje, kur viskas kitaip. Senam žmogui būtina pakeisti aplinką. Jauni su juo nebenori kalbėti, seniai jam velniškai įgrisę. Va ir sumečiau, kad man geriausia bus persikraustyti į tokią nepaprastą vietelę, kad beliktų tik atmerkti akis ir gėrėtis – aplink visokie stebuklai. Štai ir įsitaisiau šioje benzino stotelėje. Jei pasidarys pernelyg triukšminga, persikelsiu prie kokio seno ramaus plento, kur galėčiau užsidirbti duonos kąsnį ir dar liktų laiko stebėti Marso keistenybes.

– Teisybė, tėvuk, – tarė Tomas; jo įdegusios rankos tingiai ilsėjosi ant vairo. Jis buvo puikiai nusiteikęs. Dešimt dienų be pertraukos jis dirbo vienoje naujoje gyvenvietėje, o dabar gavo dvi laisvas dienas ir važiavo į pasilinksminimą.

– Aš jau niekuo nebesistebiu, – pasakė senis. – Žiūriu, dairaus, ir tiek. Man čia viskas įdomu. Jei Marsas, koks jis yra, tau nepatinka, tai geriau keliauk atgal į Žemę. Čia viskas atvirkščiai: dirva, oras, kanalai, čiabuviai (tiesa, dar nė vieno jų nemačiau, bet, sako, jie kažkur čia klaidžioja), laikrodžiai. Net ir mano laikrodis – ir tas krečia išdaigas. Net ir *laikas* čia atvirkščias. Kartais man atrodo, kad aš čia vienui vienas, kad visoje planetoje daugiau nė gyvos dvasios. Dievaži, tikrai taip. O kartais pasirodo, kad aš – aštuonerių metų berniūkštis, mažytis mažytis, o aplink viskas milžiniška. Mato Dievas,

čia pati tinkamiausia vieta senam žmogui. Čia neapkerpėsi, čia aš laimingas. Ar žinote, kas yra Marsas? Jis man primena vieną daiktelį, kurį prieš septyniasdešimt metų buvau gavęs dovanų per Kalėdas – gal esat kada turėjęs tokį? – juos vadina kaleidoskopais: viduje krištolo skeveldrėlės, medžiagos skuteliai, karoliukai, visokie blizgučiai... Pažiūri pro jį į saulę – kvapą užima! Kokie raštai! Tai va, toks ir Marsas. Gėrėkis juo ir nereikalauk, kad jis būtų kitoks. Viešpatie, ar jūs žinot, kad štai šitą plentą marsiečiai nutiesė prieš šešiolika amžių, ir jis vis dar geras? Doleris ir penkiasdešimt centų, ačiū ir labanakt.

Tomas nuvažiavo senuoju plentu tyliai juokdamasis.

Tai buvo ilgas kelias per kalnus, per tamsą, ir jis tvirtai laikė vairą, kartais nuleisdamas ranką į pintinėlę su valgiu ir išsitraukdamas iš ten saldainį. Jau visą valandą važiavo nesustodamas, ir nei vienos mašinos, nei vienos švieselės, tik kelio juosta, motoro gaudimas ir Marsas aplinkui – nebylus, begarsis. Marsas visada tylus, bet tąnakt buvo dar tyliau. Pro šalį skriejo dykumos ir sausos jūros, ir kalnų viršūnės slinko tarp žvaigždžių.

Tą naktį ore kvepėjo Laiku. Jis šyptelėjo ir susimąstė. O kuo iš tikrųjų kvepia Laikas? Dulkėmis, laikrodžiais, žmonėmis. O jeigu Laikas girdimas, tai kaipgi jis skamba? Jis – vanduo, čiurlenantis tamsioje uoloje, šaukiantys balsai, žemė, byranti ant tuščios dėžės dangčio, lietus. Eikime dar toliau ir paklauskime, kaip Laikas atrodo? Jis – sniegas, tyliai krentantis į juodą šulinį, senovinis begarsis filmas, kuriame šimtas milijardų veidų lyg naujametiniai balionai krenta žemyn, krenta į nebūtį. Tai va kaip Laikas kvepia, atrodo ir skamba. O šiąnakt – Tomas iškišo ranką pro šoninį langelį – šiąnakt, rodėsi, gali jį ir *paliesti*.

Tomas vairavo sunkvežimį tarp Laiko kalvų. Jam nudiegė kaklą, jis išsitiesė, įdėmiai žiūrėdamas į priekį.

Jis įvažiavo į mažą išmirusį Marso miestelį, išjungė motorą ir ėmė mėgautis supančia ramybe. Sulaikęs kvapą, žiūrėjo į mėnesienos užlietus baltus pastatus, kuriuose jau daug amžių niekas negyveno. Nuostabūs, tobuli pastatai, tegu ir sugriauti, bet vis tiek nuostabūs.

Įjungęs motorą, pavažiavo dar mylią, kitą, paskui vėl sustojo, išlipo ir, pasiėmęs savo pintinėlę, nuėjo prie mažo iškyšulio uolose, nuo kurio buvo galima apžvelgti dulkėmis užneštą miestą. Atsuko termosą ir įsipylė puodelį kavos. Pro šalį praskrido nakties paukštis. Širdyje buvo taip gera, taip ramu.

Po kokių penkių minučių Tomas išgirdo kažkokį garsą. Toli kalvose, ten, kur senovinis plentas darė vingį, jis pastebėjo kažką judant ir švysčiojant, paskui pasigirdo tylus murmesys.

Tomas lėtai pasisuko su kavos puodeliu rankose.

Nuo kalnų leidosi keistas padaras.

Tai buvo mašina, panaši į žalią kaip nefritas vabzdį maldininką; ji lengvai sklendė per šaltą orą, mirgėdama nesuskaitomais žalsvais deimantais, tviskėdama daugiabriaunių rubinų akimis. Jos šešios kojos barbėjo senoviniu plentu kaip reti tolstančio lietaus lašai, o nuo mašinos nugaros lydyto aukso akimis į Tomą žiūrėjo marsietis, žiūrėjo žemyn, lyg į šulinį.

Tomas pakėlė ranką ir automatiškai pagalvojo: „Sveikas!", bet jo lūpos nesujudėjo. Mat tai iš tiesų buvo marsietis. Bet Tomas buvo plaukiojęs melsvose Žemės upėse, keliavęs vienas nuošaliais keliais, valgęs svetimuose namuose su svetimais žmonėmis, ir visada jo geriausias ginklas buvo šypsena. Jis nesinešiojo pistoleto. Ir nemanė, kad jo prireiks dabar, nors nerimas truputį ir nusmelkė širdį.

Marsietis taip pat nieko neturėjo rankose. Valandėlę jie žiūrėjo vienas į kitą per vėsų orą.

Tomas pirmasis pajudėjo.

– Sveikas! – šūktelėjo jis.

– Sveikas! – šūktelėjo marsietis savo kalba.

Jie nesuprato vienas kito.

– Ar jūs taip sveikinatės? – paklausė abu vienu metu.

– Ką jūs pasakėte? – tarė vėl kiekvienas savo kalba.

Abu susiraukė.

– Kas jūs? – paklausė Tomas angliškai.

– Ką jūs čia veikiate? – nepažįstamojo lūpos ištarė marsietiškai.

– Kur jūs važiuojate? – abu pasakė ir suglumo.

– Aš – Tomas Gomesas.

– Aš – Mju 'Ka.

Jie nesuprato vienas kito. Tada kiekvienas pastuksėjo pirštu sau į krūtinę, ir prasmė tapo abiem aiški.

Staiga marsietis nusijuokė.

– Lukterkit!

Tomas pajuto, kaip kažkas palietė jo galvą, nors rankos nepamatė.

– Štai! – pasakė marsietis angliškai. – Taip bus geriau!

– Kaip greit jūs išmokote mano kalbą!

– Ką jūs, tai menkniekis.

Stojo tyla, ir abu sumišę pažiūrėjo į garuojančios kavos puodelį Tomo rankoje.

– Kažkas nauja? – paklausė marsietis, smalsiai žiūrėdamas į jį ir į kavą, matyt, turėdamas galvoje abu.

– Gal puodelį kavos? – pasiūlė Tomas.

– Ačiū.

Marsietis nušoko nuo savo mašinos.

Tomas išėmė antrą puodelį ir pripylė garuojančios kavos. Atkišo marsiečiui.

Jų rankos susitiko ir... lyg per miglą kiaurai perėjo viena per kitą.

– Jėzau! – suriko Tomas ir išmetė puodelį.

– O dievai! – sušuko marsietis sava kalba.

– Matėte, kas atsitiko? – sušnibždėjo abu.

Abu pastiro iš siaubo.

Marsietis pasilenkė pakelti puodelio, bet niekaip negalėjo jo paimti.

– Viešpatie! – aiktelėjo Tomas.

Čia jau iš tiesų... – marsietis vis bandė suimti pirštais puodelį, bet veltui. Jis išsitiesė, pagalvojo, ir atsegė nuo diržo peilį.

Ei! – suriko Tomas.

Jūs nesupratote, gaudykit! – pasakė marsietis ir metė peilį.

Tomas suglaudė delnus. Peilis kiaurai perėjo per rankas ir atsitrenkė į žemę. Tomas norėjo jį pakelti, tačiau negalėjo suimti ir atšoko virpėdamas.

Pažvelgė į marsietį, stovintį dangaus fone.

– Žvaigždės! – ištarė Tomas.

– Žvaigždės! – atsiliepė marsietis, žiūrėdamas į Tomą.

Ryškios baltos žvaigždės švietė pro marsiečio kūną, lyg kibirkštys plonos švytinčios medūzos drebučiuose. Jos mirgėjo nelyginant violetinės akys marsiečio pilve ir krūtinėje, žėrėjo ant riešų tarsi deimantų apyrankės.

– Aš matau kiaurai pro jus! – pasakė Tomas.

– O aš pro jus! – atsakė marsietis, atsitraukdamas per žingsnį.

Tomas pačiupinėjo savo kūną ir, pajutęs šilumą, apsiramino.

„Gyvas esu *aš*“, – pagalvojo jis.

Marsietis palietė savo nosį ir lūpas.

– Aš turiu kūną, – tarė jis pusbalsiu, – gyvas esu aš.

Tomas spoksojo į nepažįstamąjį.

– Bet jeigu aš gyvas, vadinasi, jūs – miręs.

– Ne, jūs!
– Vaiduoklis!
– Šmėkla!

Jie rodė pirštais vienas į kitą, o žvaigždžių šviesa blykséjo jų rankose lyg durklo ašmenys, lyg ledo varvekliai, lyg gelsvi jonvabaliai. Jie čiupinėjo savo rankas, kojas, ir kiekvienas jautėsi gyvas ir sveikas, sukaitęs, susijaudinęs, priblokštas, kupinas pagarbios baimės, na, o štai tas, kitas – na, žinoma, tas kitas – nereali būtybė, šmėkliška prizmė, atspindinti tolimų pasaulių šviesą.

„Aš girtas,– pagalvojo Tomas.– Rytoj niekam to nepasakosiu, nė žodžio!"

Jie stovėjo ant senojo plento, ir abu nejudėjo.

– Iš kur jūs?– pagaliau paklausė marsietis.

– Iš Žemės.

– Kas tai?

– Ten.– Tomas linktelėjo į dangų.

– Kada?

– Mes atskridome prieš metus, argi neatmenate?

– Ne.

– O jūs visi jau išmirę, beveik visi. Jūsų visai maža beliko, na, argi to *nežinote?*

– Netiesa.

– Sakau gi jums, išmirę. Pats mačiau lavonus. Pajuodę kūnai kambariuose, namuose, visi mirę. Tūkstančiai lavonų.

– Juokaujate. Mes gyvi!

– Pone, jūsiškius nušienavo ligos. Keista, kad nieko apie tai nežinote. Jūs, matyt, kažkaip išsigelbėjote.

– Aš nesigelbėjau, man nebuvo nuo ko gelbėtis. Ką jūs čia kalbate? Aš važiuoju į šventę prie kanalo, netoli Inijalo kalnų. Ir praeitą vakarą buvau ten. Argi nematote to miesto?– parodė marsietis.

Tomas pažiūrėjo ir pamatė griuvėsius.

– Betgi tas miestas išmirė jau prieš tūkstančius metų.

Marsietis nusijuokė.

– Išmirė? Aš vakar ten nakvojau!

– O aš jame buvau praeitą savaitę ir užpraeitą savaitę, ir dabar ką tik pravažiavau – ten vieni griuvėsiai. Ar matote sudužusias kolonas?

– Sudužusias? Puikiausiai matau – tokia skaisti mėnesiena... Tiesios, grakščios kolonos.

– Gatves kloja dulkės.

– Gatvės švarios!

– Kanalai sausi.

– Kanalai kupini levandų vyno!

– Miestas išmiręs.

– Jis gyvas! – užprotestavo marsietis, dar garsiau juokdamasis. – Kaip jūs klystate! Argi nematote, kiek ten karnavalo žiburių? Ten puikios eldijos, grakščios kaip moterys, ten puikios moterys, grakščios kaip eldijos, moterys, gelsvos kaip smėlis, moterys su ugnies žiedais rankose. Aš jas matau, matau, kaip jos bėgioja gatvėse tokios mažytės iš čia. Ir aš ten vykstu, į šventę; visą naktį mes irstysimės kanaluose, dainuosime, gersime, mylėsime. Argi jūs *nematote?*

– Pone, tas miestas negyvas kaip sena driežo oda. Paklauskite bet kurį mūsiškį. O aš, aš šįvakar važiuoju į Grin Sitį; tai nauja gyvenvietė prie Ilinojaus plento, neseniai pastatėme. Jums viskas susimaišė. Mes atsivežėme milijoną kietmetrių Oregono pušies, keliasdešimt tonų gerų plieninių vinių ir surentėme du žavingus miestukus – dar tokių neregėjote! Šįvakar viename jų švenčiame įkurtuves. Iš Žemės atskrenda dvi raketos su mūsų žmonomis ir sužadėtinėmis. Šoksim, trypsim, gersim viskį...

Marsietis sunerimo.

– Jūs sakote – toje pusėje?

– Taip, ten, kur raketos. – Tomas privedė jį prie uolos krašto ir parodė žemyn. – Matote?

– Ne.

– Prakeikimas! Va gi jos, štai ten! Pailgos, sidabrinės.

– Nematau.

Dabar jau Tomas nusijuokė.

– Tai jūs aklas.

– Anaiptol. Jūs pats nieko nematote.

– Na, o *naująjį miestelį* jūs matote?

– Nematau nieko, išskyrus vandenyną – ir dabar kaip tik atoslūgis.

– Pone, tas vanduo išgaravo prieš keturiasdešimt šimtmečių.

– Na, užteks tų pasakų.

– Tai gryniausia teisybė, patikėkite manimi.

Marsietis surimtėjo.

– Atsakykite man dar kartą. Juk jūs nematote tokio miesto, kokį jums nupiešiau: baltos baltutėlės kolonos, grakštūs laiveliai, šventiniai žiburiai – o, kaip *aiškiai* aš juos matau! Įsiklausykite! Aš net girdžiu ten dainuojant. Čia juk visai netoli.

Tomas pasiklausė ir papurtė galvą.

– Ne.

– O aš,– pasakė marsietis,– nematau, ką jūs rodote. Štai kaip.

Ir vėl juos nukrėtė šaltis, o kūnus pervėrė ledinės adatos.

– O gal tai?..

– Ką?

– Jūs sakote „iš dangaus"?

– Iš Žemės.

– Žemė – vardas, tuščias garsas,– pasakė marsietis.– Bet... kai prieš valandą privažiavau prie perėjos...– Jis palietė kaklą.– Pajutau...

– Šaltį?

– Taip.

– O dabar?

– Ir vėl šaltis. Keista. Kažkas atsitiko su šviesa, su kalnais, su keliu,– pasakė marsietis.– Ir kelias, ir šviesa lyg ne tie, kažkokie svetimi, ir akimirką man pasirodė, kad aš – paskutinis žmogus šiame pasaulyje...

– Ir man taip buvo!– sušuko Tomas susijaudinęs ir viską smulkiai papasakojo lyg geram senam draugui.

Marsietis užmerkė akis ir vėl atmerkė.

– Čia gali būti tik vienas paaiškinimas. Laikas. Taip, žinoma. Jūs atėjote iš Praeities!

– Ne, tai jūs iš Praeities,– atsakė žemietis, truputį pagalvojęs.

– Jūs taip drąsiai tai tvirtinate. O kaip įrodysite, kas iš Praeities, o kas iš Ateities? Kurie dabar metai?

– Du tūkstančiai antrieji!

– Ką tai sako man?

Tomas pagalvojo ir gūžtelėjo pečiais.

– Nieko.

– Lygiai kaip aš jums pasakyčiau, kad dabar 4462853 metai pagal mūsų laiko skaičiavimą. Tai – niekas, tuščias garsas. Kur laikrodis, kuris parodytų žvaigždžių padėtį?

– Bet griuvėsiai – štai kur įrodymas! Jie liudija, kad *aš* Ateitis, *aš* gyvas, o miręs – *jūs!*

– Visa mano esybė atmeta tokią galimybę. Mano širdis plaka, skrandis jaučia alkį, gomurys – troškulį. Ne, ne, nė vienas mūsų nei miręs, nei gyvas. Greičiau gyvas, negu miręs. Veikiausiai mudu susitikome pusiaukelyje. Iš tikrųjų: du nepažįstami keleiviai, susitikę naktį kelyje. Du keleiviai, susitikę ir vėl išsiskyrę. Jūs berods minėjote griuvėsius?

– Taip. Jums baisu?

– Kas gi nori pamatyti Ateitį? Ir kas ją pamatys? Žmogus gali pažvelgti atgal, į Praeitį, bet pagalvoti, kad... sakote, ko-

lonos sutrupėjo? Ir jūra išdžiūvo, kanalai sausi, mergaitės išmirė, gėlės nuvyto? – Marsietis kiek patylėjo, o paskui vėl pažiūrėjo į priekį. – Bet štai gi jie! Aš *regiu* juos, ir man to pakanka. Jie laukia manęs, kad ir ką jūs ten kalbėtumėte.

O Tomo lygiai taip pat tolumoje laukė raketos, miestelis, Žemės moterys.

– Mes niekada nesutarsime, – pasakė jis.

– Susitarkime nesutarti, – pasiūlė marsietis. – Argi taip svarbu, kuris mūsų iš Praeities, kuris iš Ateities, jei mes abu gyvi, juk tai, kas ateis po mūsų, vis tiek ateis – rytoj ar po dešimt tūkstančių metų. Iš kur jūs žinote, kad tos šventovės – ne jūsų civilizacijos griuvėsiai po šimto amžių? Nežinote. Tai ir neklauskite. Bet naktis tokia trumpa. Antai danguje sužiro šventinis fejerverkas, pakilo paukščiai.

Tomas ištiesė ranką. Marsietis pamėgdžiodamas padarė tą patį.

Jų rankos nesusilietė – jos ištirpo viena kitoje.

– Ar besusitiksime?

– Kas žino? Gal kurią kitą naktį?

– Norėčiau nuvažiuoti su jumis į tą šventę.

– O aš – nuvykti į jūsų naująjį miestelį, pamatyti tą laivą, apie kurį jūs pasakojote, visus tuos žmones, išgirsti apie viską, kas įvyko.

– Sudie, – tarė Tomas.

– Labanakt.

Marsietis įlipo į savo žalią metalinį vežimą ir be garso nusklendė kalnų link. Žemietis apsuko savo sunkvežimį ir tylėdamas nuvažiavo į priešingą pusę.

– Viešpatie, koks sapnas, – atsiduso Tomas, laikydamas rankas ant vairo, galvodamas apie raketas, moteris, stiprų viskį, Virginijos šokius, apie artėjantį pasilinksminimą.

„Koks keistas regėjimas“, – ištarė mintyse marsietis, didindamas greitį ir galvodamas apie šventę, kanalus, laivelius, auksaakes moteris, dainas.

Naktis buvo tamsi. Mėnuliai nusileido. Tik žvaigždės mirgėjo virš tuščio plento. Nei garso, nei mašinos, nei vienos gyvos būtybės, nieko. Ir taip iki pat tos vėsios tamsios nakties pabaigos.

KRANTAS

Marsas buvo tarsi tolimas jūros krantas, per kurį viena po kitos ritosi žmonių bangos. Kiekviena banga vis kitokia, viena galingesnė už kitą. Pirmoji atnešė vyrus, pripratusius prie plačių erdvių, šalčio, vienumos, prakaulius, išdžiūvusius aukso ieškotojus ir piemenis; jų veidai nugairinti laiko, jų akys kaip vinių galvutės, o rankos šiurkščios lyg senos odinės pirštinės – bet ką paims. Marsas jiems buvo niekas, nes jie patys išaugo lygumose ir prerijose, bekraštėse kaip Marso laukai. Jie apgyvendino tuščią vietą ir įkvėpė drąsos kitiems. Įstiklino kiaurus langus ir uždegė namuose žiburius.

Tokie buvo pirmieji vyrai.

Visi žinojo, kokios bus pirmosios moterys.

Antroji banga turėjo atnešti kitų kraštų žmones su savo kalba, savo idėjomis. Tačiau raketos priklausė amerikiečiams, ir jomis skrido amerikiečiai, o Europa ir Azija, Pietų Amerika, Australija ir Okeanija tik žiūrėjo, kaip danguje nyksta romėniškos žvakės[3].

Likusioji pasaulio dalis buvo užsiėmusi karu ar mintimis apie karą.

Taigi antrieji taip pat buvo amerikiečiai. Palikę daugiaaukščių celių ir metro vagonų pasaulį, jie atrado poilsį ir ramybę nekalbių vyrų iš prerijų valstijų draugėje, mokančių branginti tylą, padėjusią jiems atgauti dvasinę pusiausvyrą po ilgų metų grūdimosi Niujorko dėžutėse, narveliuose ir tuneliuose.

Ir tarp antrųjų buvo tokių, kurie, sprendžiant iš akių, tikėjosi čia rasti Dievą...

---

[3] Fejerverko raketų rūšis.

2003 metai, vasaris

INTERMEDIJA

Jie atsivežė penkiolika tūkstančių kietmetrių Oregono pušies ir septyniasdešimt devynis tūkstančius metrų Kalifornijos sekvojos Dešimtojo miesto statybai ir prie akmeninių kanalų surentė švarų, tvarkingą miestelį. Sekmadienių vakarais bažnyčių languose nušvisdavo raudoni, melsvi ir žali vitražai, pasigirsdavo balsai, giedantys sunumeruotus himnus. „O dabar giedosime 79. O dabar giedosime 94". Kai kuriuose namuose tarškėjo rašomosios mašinėlės – tai dirbo rašytojai; ar krebždėjo plunksnos – ten kūrė poetai; ar viešpatavo tyla – ten gyveno buvę valkatos. Atrodė, kad kažkokiu būdu smarkus žemės drebėjimas išjudino mažo Ajovos miestelio pamatus ir rūsius, o po to pasakiškos jėgos ciklonas akimirksniu perkėlė visą miestelį į Marsą ir atsargiai pastatė čia, net nekrestelėjęs...

2003 metai, balandis

MUZIKANTAI

Į kokius tik Marso kampelius nenuklysdavo berniūkščiai. Su savimi jie nešdavosi skaniai kvepiančius popierinius maišelius ir bekeliaudami kartkartėmis įkišdavo ten nosį įtraukti gundančio marinuotų agurkų ir kumpio kvapo, pasiklausyti apelsinų sulčių kliuksėjimo apšilusiuose buteliuose. Mojuodami krepšeliais, pilnais sultingų žalsvų svogūnų, kvapnios kepeninės dešros, raudono kečupo ir baltos duonos, jie kurstydavo vienas kitą peržengti ribas, nustatytas jų griežtų motinų. Jie bėgiojo ir spygavo:

– Kas pirmas – spardo lapus!

Jie iškylaudavo vasarą, rudenį, žiemą. Rudenį įdomiausia: gali įsivaizduoti, kad tu Žemėje ir braidai po nukritusius lapus.

Lyg akmenukų sauja, pabirdavo jie ant kanalų marmurinių krantinių, tie papūstžandžiai, žydraakiai berniūkščiai, ir uždusę drąsino vienas kitą svogūnu atsiduodančiais kuždesiais. Čia, prie uždrausto mirusio miesto sienų, jau niekas nebešaukė: „Paskutinis – boba!" ar „Kas pirmas – Muzikantas!" Štai jis, išmiręs miestas, ir visos durys atviros... Ir, rodos, kažkas tyliai šiugžda namuose tarsi rudens lapai. Jie sėlina tolyn, visi kartu, petys į petį, rankose lazdos, o galvoje – tėvų priesakas: „Tik ne ten! Į išmirusius miestus – nė kojos! Tik pabandyk – taip išpėrsiu kailį, kad visą amžių atsiminsi! Patikrinsiu batus!"

Ir štai jie mirusiame mieste, pulkas berniūkščių. Pusė priešpiečių jau sudorota, ir jie ragina vienas kitą šaižiu šnibždesiu:

– Na, pirmyn, ten nieko nėra!

Ir staiga vienas pasileidžia bėgti į artimiausią akmeninį namą, pro duris, per svetainę, į miegamąjį; net nepsidairęs ima spardyti ir kapstyti kojomis žemę, ir į orą pakyla juodi lapai, trapūs, plonyčiai, tarsi vidurnakčio dangaus skiautelės. Paskui, lenktyniaudami, įbėga ir kiti šeši, bet Muzikantas bus pirmasis, tik jis gaus pagroti baltų kaulų ksilofonu, kuris išnyra iš juodų snaigių apvalkalo. Lyg sniego kamuolys išrieda didžiulė kaukolė, berniūkščiai spiegia! Šonkauliai – voro kojos, šonkauliai – skambios arfos stygos, juodos mirties snaigės šoka

sūkuringą šokį, o berniukai siaučia, stumdosi, raičiojasi tarp lapų, kur mirtis pavertė žmonių kūnus į plėnis ir dulkes, į žaislą berniūkščiams, kurių pilvuose kliuksi apelsinų sultys.

O iš čia – į kitą namą ir dar į septyniolika namų; reikia skubėti' – juk iš miesto į miestą, degindami visas baisybes, eina Gaisrininkai; apsiginklavę kastuvais ir šiukšlių urnomis, dezinfekcijos riteriai šluoja lauk juodas kaip smala plėnis ir trapias kaulų lazdeles, lėtai, bet tiksliai atskirdami šiurpus nuo įprastų dalykų... Negaiškite, berniūkščiai, žaiskite, greit ateis Gaisrininkai!

Galų gale, blizgėdami nuo prakaito, suleidžia dantis į paskutinius sumuštinius. Paskutinis spyris, paskutinis ksilofonų koncertas, paskutinis šuolis į rudens lapų krūvas ir – atgal, namo.

Motinos kruopščiai patikrindavo batus, ar nėra prilipusių juodų snieguolių. Jei rasdavo, viskas baigdavosi plikinančia vonia ir tėvo diržu.

Iki metų galo Gaisrininkai iššlavė rudens lapus ir baltus ksilofonus. Pramogos pasibaigė.

PADANGIŲ KELIU

– Girdėjai?
– Ką?
– Negrai, juodukai!
– Ką gi jie?
– Išvažiuoja, kraustosi, sprunka – negi negirdėjai?
– Ką tai reiškia – kraustosi? Kur jie gali išsikraustyti?
– Ne tik gali, o jau...
– Vienas kitas?
– Visi iki vieno! Visi Pietų negrai!
– Ne-e...
– Tikrai!
– Nepatikėsiu, kol pats nepamatysiu. Ir kurgi jie susiruošė? Į Afriką?
Tyla.
– Į Marsą.
– Tai yra – į Marso *planetą?*
– Taip taip.
Jie stovėjo nuo saulės įkaitusioje geležies prekių krautuvės verandoje. Vienas pakėlė degtuką prie pypkės ir sustingo. Kitas nusispjovė į karštas vidudienio dulkes.
– Negali jie išvažiuoti, jokiu būdu.
– O jie jau važiuoja.
– Iš kur girdėjai?
– Visur kalba, ir per radiją ką tik pranešė.
Vyrai sujudėjo – rodės, atgijo apdulkėjusios statulos.
Semiuelis Tisas, krautuvės savininkas, dirbtinai nusijuokė.
– O aš vis galvoju, kas nutiko Siliui. Prieš valandą daviau jam savo dviratį ir pasiunčiau pas ponią Bordman. Ir iki šiol negrįžo. Ar tik nenupedaliavo į Marsą, tas juodas glušius?
Vyrai suprunkštė.
– O vis dėlto tegu pirma grąžina dviratį. Dievaži, vagystės tai jau niekam nedovanosiu.
– Klausykite!
Vyrai, kliūdami vienas už kito, irzliai pasisuko.
Atrodė, kad kažkur toli, gatvės gale, prakiuro užtvanka. Pliūptelėjo juodi, šilti vandenys ir užliejo miestą. Tarp akina-

mai baltų parduotuvių krantų, tarp nebylių medžių ritosi juodos potvynio bangos. Lyg klampus, tirštas sirupas jos liejosi ant rudo it cinamonu nuberto kelio. Jos kilo lėtai lėtai, viena po kitos – vyrai ir moterys, arkliai ir lojantys šunys, maži berniukai ir mergaitės. O žmonių – galingo srauto dalelių – kalba skambėjo lyg upės šniokštimas, upės, kažkur nešančios savo vandenis vasaros dieną, murmančios, nesustabdomos upės. Šioje lėtai judančioje tamsos juostoje, perkirtusioje akinančią dienos šviesą, tai šen, tai ten blykčiojo baltos akys, budrios akys, dramblio kaulo akys. Jos žvelgė priekin, į kairę, į dešinę, o upė tuo tarpu, ilga, begalinė upė, jau veržėsi iš senų krantų į naują vagą. Nesuskaičiuojami įvairių spalvų ir judesių intakai, upeliai, susiliejo į vieną motiną upę ir tekėjo tolyn. Patvinusi srovė plukdė iškilusius virš bangų skardžiabalsius senolių laikrodžius, tiksinčius žadintuvus, kudakuojančias narveliuose vištas, klykiančius kūdikius; tarp sūkurių ir verpetų plaukė mulai ir katės, tai šen, tai ten staiga išnirdavo suplyšusio matraco spyruoklės, idiotiškai styrantys jūros žolės kuokštai, dėžės, pintinės, tamsiaodžių protėvių paveikslai ąžuoliniuose rėmuose. Upė vis plaukė ir plaukė, o vyrai, tarsi suirzę skalikai, sėdėjo krautuvės verandoje ir nežinojo, ko griebtis – taisyti užtvanką buvo per vėlu.

Semiuelis Tisas vis dar negalėjo patikėti.

– Kas, po velnių, jiems duos transportą? Kaipgi jie galvoja *pasiekti* Marsą?

– Raketomis,– pasakė senelis Kvotermeinas.

– Tie mulkiai, tie avigalviai? Iš kurgi jie gaus tų raketų?

– Sutaupė pinigų ir pasistatė.

– Pirmą kartą girdžiu.

– Matyt, jie viską laikė paslaptyje. Patys pasidirbo raketas, kur – nežinau. Gal Afrikoje.

– Kaip jie galėjo?– vis nenurimo Semiuelis Tisas, blaškydamasis po verandą.– Kurgi įstatymas?

– Karo jie, rodos, niekam nepaskelbė,– ramiai atsakė senelis.

– Iš kurgi jie išlėks, velniai juos rautų, su visom jų paslaptimis ir sąmokslais?

– Pagal tvarkaraštį visi šio miestelio negrai renkasi prie Luno ežero. Pirmą valandą ten atskris raketos, pasiims juos ir nuveš į Marsą.

– Reikia skambinti gubernatoriui, iškviesti kariuomenę!– siuto Tisas.– Jie turėjo įspėti mus iš anksto!

– Ana tavo moteris eina, Tisai.

Vyrai atsigręžė.

Įkaitusios snaudžiančios gatvės galė, akinančioje popiečio šviesoje pasirodė baltoji moteris, po jos kita, trečia. Priblokštos, šnarėdamos drabužiais it seno pergamento lapais. Vienos verkė, kitų veidai buvo rūškani. Visos ėjo ieškoti savo vyrų. Pastūmėjusios sukamas duris, jos išnykdavo baruose. Ėjo į vėsias, tylias maisto produktų krautuvėles. Į užkandines ir garažus. Viena jų, ponia Klara Tis, sustojo dulkėse prie geležies prekių krautuvės verandos ir mirkčiodama žiūrėjo aukštyn į pasipūtusį, piktą vyrą, o už jos pečių vis plaukė juodoji upė.

– Eime namo, tėvai, Lusinda mus palieka.

– Nelakstysiu dėl kažkokios pajuodėlės!

– Ji išeina. Ką aš be jos darysiu?

– Pamėgink pati susitvarkyti. Aš prieš ją ant kelių nešliaužiosiu.

– Betgi ji mums lyg ir sava,– sudejavo ponia Tis.

– Nestauk! Betrūko dar, kad prie visų pradėtum žliumbti dėl kažkokios prakeiktos...

Jis nutilo, išgirdęs žmonos kūkčiojimą. Ji šluostėsi akis.

– Aš jai sakau: „Lusinda, pasilik,– sakau,– pakelsiu tau algą, gausi dvi laisvas dienas per savaitę, jei norėsi",– o ji lyg akmeninė! Niekada jos tokios nemačiau. „Argi tu manęs nebemyli, Lusinda?"– klausiu. „Myliu,– sako,– bet vis tiek turiu išeiti, taip jau viskas susiklostė". Sutvarkė visus kambarius, iššlavė, išdulkino, padėjo ant stalo pusryčius, tada atėjo į svetainę ir... sustojo tarpduryje, pasidėjusi prie kojų du ryšulėlius. Paspaudė man ranką ir sako: „Sudie, ponia Tis". Ir išėjo. Pusryčiai ant stalo, o mes kąsnio negalime nuryti. Ir dabar dar stovi, jau visai buvo ataušę, kai išėjau...

Tisas vos susilaikė nesmogęs jai.

– Prakeikimas! Ponia Tis, tuoj pat kraustykis namo! Darysi čia man scenas prie visų!

– Bet, tėvai...

Jis pradingo tvankioje krautuvės prieb'andoje. Netrukus vėl pasirodė su sidabriniu pistoletu rankoje.

Žmonos jau nebebuvo.

Juodoji upė plaukė tarp pastatų, čežėdama, girgždėdama, šnibždėdama. Rami, didinga, ji jautė savo jėgą – nė juoko, nė siautėjimo, tik nenutrūkstantis ryžtingas, begalinis srautas.

Tisas atsisėdo ant ąžuolinės kėdės kraštelio.

– Tegu tik kuris išsišieps, dievaži, visus išmušiu.

Vyrai laukė.

Upė ramiai tekėjo pro šalį per apsnūdusį vidurdienį.

– Man regis, Semai, kad nuo šiol tau pačiam teks dirbti juodą darbą,– sukikeno senelis Kvotermeinas.

– Aš galiu pataikyti ne tik į negrą.– Tisas nežiūrėjo į senelį.

Senelis nusisuko ir nutilo.

– Ei tu, stok!– Semiuelis Tisas iššoko iš verandos, prasibrovė pro minią ir sulaikė už vadelių arklį, kuriuo jojo aukštas negras.– Viskas, Belteri, užteks, lipk žemėn!

– Klausau, sere,– Belteris nuslydo nuo arklio.

Tisas nužvelgė jį nuo galvos iki kojų.

– Na, tai kur čia dabar susiruošei?

– Suprantate, pone Tisai...

– Į kelionę susiruošei? Kaip toje dainoje, tuoj prisiminsiu... „Padangių keliu" – taip, a?

– Taip, sere.

Negras laukė, kas bus toliau.

– O tu neužmiršai, Belteri, kad esi man skolingas penkiasdešimt dolerių?

– Ne, sere.

– Ir sumanei pasprukti? O rimbo paragauti nenori?

– Sere, per tą suirutę visai išėjo iš galvos.

– Iš galvos jam išėjo.– Tisas su piktu pasitenkinimu mirktelėjo stovintiems verandoje vyrams.– Po velnių, pone, ar žinai, ką tau teks padaryti?

– Ne, sere.

– Liksi čia ir atidirbsi man tuos penkiasdešimt dolerių arba aš ne Semiuelis V. Tisas.

Jis vėl atsisuko į stovinčius pavėsyje vyrus ir pergalingai nusišypsojo.

Belteris žiūrėjo į judančią gatve upę, juodą upę, be perstojo tekančią tarp parduotuvių, juodą upę su ratais, arkliais, dulkėtais batais, juodą upę, iš kurios jį taip staiga išplėšė. Jis suvirpėjo.

– Paleiskite mane, pone Tisai. Aš atsiųsiu jums tuos pinigus, garbės žodis!

– Paklausyk, Belteri.– Tisas užkišo pirštus už negro petnešų, timpčiodamas čia vieną, čia kitą, lyg arfos stygas, pažiūrėjo į dangų ir, paniekinamai suraukęs nosį, nutaikė kaulėtą pirštą tiesiai į patį Viešpatį Dievą.– O tu žinai, Belteri, kas ten tavęs laukia?

– Žinau tą, ką man pasakojo.

– Ką jam pasakojo! Viešpatie! Ar girdėjote? Ką jam pasakojo!– Jis tingiai, nerūpestingai tampė negrą už petnešų ir spragsėjo pirštais jam panosėje.– Atmink mano žodžius, Belteri, jūs išlėksite aukštyn lyg fejerverko raketa ir staiga –

driokst! Jūsų pelenai išlakstys po visą kosmosą. Tie mulkiai mokslininkai nieko neišmano, jie pražudys jus visus!

– Man vis tiek.

– Malonu tai girdėti. Nes tenai, tame jūsų Marse, žinai, kas jūsų laukia? Plėšrios pabaisos, akys didumo kaip puodeliai! Matei tikriausiai paveikslus tuose žurnaluose apie ateitį, kur mūsų užkandinėje pardavinėjame po dešimt centų? Tai va, tos pabaisos kad šoks ant jūsų ir iščiulps visus smegenis iš kaulų!

– Man vis tiek, visai vis tiek, vis tiek.– Belteris, neatitraukdamas akių, žiūrėjo į slenkančią pro šalį eiseną. Tamsią kaktą išpylė prakaitas. Atrodė, kad jis beregint apalps.

– O koks ten šaltis! Ir oro nėra, ten žmonės krenta, blaškosi lyg žuvys ant smėlio, žiopčioja, miršta, dūsta, dūsta ir miršta. Na kaip – patinka?

– Daug kas man nepatinka, sere. Maldauju jus, sere, paleiskite mane. Aš pavėluosiu.

– Paleisiu, kai panorėsiu. Mes čia mandagiai kalbėsimės, pakol aš tau leisiu eiti, tu ir pats tą puikiai žinai. Vadinasi, į kelionę susiruošei? Tai štai ką, pone Padangių Keliautojau, drožk namo ir atidirbk tuos penkiasdešimt doleriukų! Per porą mėnesių gal ir susidorosi.

– Bet, sere, jei liksiu atidirbti skolą, nespėsiu į raketą!

– Ai, kaip gaila!– Tisas pabandė suvaidinti nuliūdusį.

– Imkite mano arklį, sere.

– Arklys nėra teisėta mokėjimo priemonė. Tu niekur nevažiuosi, kol aš negausiu savo pinigų.– Tisas džiūgavo. Širdį jam užliejo maloni šilumos banga.

Aplink susirinko nedidelis tamsiaodžių žmonių būrelis ir klausėsi. Belteris stovėjo, panarinęs galvą, drebėdamas.

Staiga iš būrio išėjo senis.

– Pone!

Tisas metė į jį greitą žvilgsnį.

– Ko?

– Kiek tas žmogus jums skolingas, pone?

– Ne tavo reikalas!

Senis atsisuko į Belterį.

– Kiek, sūnau?

– Penkiasdešimt dolerių.

Senis ištiesė savo juodas rankas į aplink stovinčius žmones.

– Mūsų dvidešimt penki. Kiekvienas duokim po du dolerius, tik greitai, dabar ne laikas ginčytis.

– Ė, kas gi čia dabar?– riktelėjo Tisas, didingai išsitiesdamas visu ūgiu.

Sublizgėjo pinigai. Senis surinko juos į skrybėlę ir padavė Belteriui.

– Sūneli,– tarė jis,– tu nepavėluosi į raketą.

Belteris žvilgterėjo į skrybėlę ir nusišypsojo.

– Nepavėluosiu, sere, dabar nepavėluosiu.

Tisas suriaumojo:

– Tuoj pat grąžink jiems pinigus!

Belteris pagarbiai nusilenkė ir atkišo jam skolą, bet Tisas neėmė pinigų; tada negras padėjo juos ant žemės prie Tiso kojų.

– Štai jūsų pinigai, sere,– pasakė jis.– Labai dėkui.

Šypsodamasis Belteris užšoko ant arklio ir nušuoliavo, vis dėkodamas senukui, kuris jojo greta, kol abu išnyko iš akių.

– Šunsnukis!– sušnibždėjo Tisas, įbedęs aklą žvilgsnį į saulę.– Tikras šunsnukis!

– Pasiimk pinigus, Semiueli,– pasakė kažkas nuo verandos.

Tokie dalykai dėjosi visu keliu. Basakojai baltieji berniūkščiai lėkė su paskutinėmis žiniomis:

– Tie, kurie turi, padeda tiems, kurie neturi! Ir taip visi gauna laisvę! Vienas turčius davė vargšui du šimtus dolerių. Kitas dešimt dolerių, dar kitas penkis dolerius, šešiolika – ir visur tas pats, visi taip daro!

Baltieji sėdėjo surūgę. Jų akys buvo beveik užmerktos, lyg jų veidus būtų čaižiusios dulkės ir svilinęs vėjas.

Įniršis smaugė Semiuelį Tisą. Užlipęs į verandą, jis įtūžusiu žvilgsniu grąžė praeinančias minias. Pradėjo mosikuoti pistoletu. Po valandėlės, nebegalėdamas susivaldyti, ėmė rėkti, kreipdamasis į visus, į kiekvieną negrą, kuris tik pažvelgdavo į jo pusę.

– Bum! Štai dar viena raketa pakilo!– staugė jis visa gerkle.– Bum! Dievaži!

Juodosios galvos nė nekryptelėjo, apsimetė, kad negirdi, tik akių baltymai sušnairavo į Tisą.

– Driokst! Visos raketos krenta! Klyksmas, siaubas, mirtis! Bum! Visagalis Dieve, kaip aš džiaugiuosi, kad dar stoviu ant senosios motinos žemės. Tvirta mūsų senutė! Cha cha!

Dusliai trinksėjo kanopos, keldamos dulkes. Džeržgė sulūžusios furgonų spyruoklės.

– Bum!– Jo vienišas balsas skambėjo įkaitusiame ore, gąsdindamas dulkes ir žėrintį dangų.– Triokšt! Juodukai skraido po visą kosmosą! Kaip trenks meteoritas į raketą, išlakstysite į visas puses kaip žuveliokai! Kosmose pilna meteoritų. Ką, nežinojot? Aišku! Kaip šrapnelių, dar tirščiau! Pokšt! Iš-

pyškins jūsų skardines raketas kaip antis, sutriuškins kaip molinius vamzdelius! Dėžutės nuo sardinių, prikimštos juodų menkių, susproginės viena po kitos lyg pūslės: bum! bum! bum! Dešimt tūkstančių lavonų čia, dešimt tūkstančių ten. Plaukioja kosminėje erdvėje, sukasi aplink Žemę, amžinai sukasi, amžinai, sušalę, sustirę, aukštai aukštai, Dieve šventas! Girdite, ei, jūs! Girdite?!

Tyla. Plačiai išsiliejus teka begalinė upė. Išplovus visas lūšnas, išslavus visa, kas vertinga, ji neša laikrodžius ir skalbimo lentas, šilko rietimus ir užuolaidų karnizus, neša kažkur į tolimą juodą jūrą.

Potvynis baigėsi. Išmušė antrą. Srovė nuslūgo. Greitai ji visai išseko, miestą apgaubė tyla, plonas dulkių sluoksnis nusėdo ant parduotuvių, sėdinčių vyrų, leipstančių nuo kaitros medžių.

Tyla.

Vyrai verandoje įsiklausė.

Nė garso. Tada mintimis, vaizduotėje, jie persikėlė į nusidriekusias aplink miestelį pievas. Anksti rytą laukuose skamba visokiausi garsai. Tai šen, tai ten girdėti dainuojant, mimozų paunksmėje juokiasi įsimylėjėliai, maži negriukai kvatodami nardo į skaidrų upelio vandenį, laukuose šmėžuoja rankos ir nugaros, iš žaliais vijokliais apaugusių trobelių sklinda juokas ir linksmi šūksniai.

O dabar tarytum uraganas prašvilpė virš žemės ir nušlavė visus garsus. Nieko. Kapų tyla. Kiauros durys pakibo ant odinių vyrių. Tyliame ore sustingo pamestos sūpuoklės iš senų padangų. Ant plokščių akmenų upės pakrantėje nebesimatė skalbėjų, o lysvėse vieniši arbūzai nokino savo sultis saulės atokaitoje. Apleistose lūšnelėse vorai ėmė megzti naujus voratinklius; pro kiaurus stogus kartu su saulės spinduliais prasiskverbė auksinės dulkės. Kur ne kur ruseno per suirutę pamiršti laužai; kartais, vėl pajutusi naujų jėgų antplūdį, liepsna godžiai užpuldavo sausus kokios sukežusios lūšnos griaučius. Ir tada tylą sudrumsdavo patenkintas išbadėjusios ugnies urzgimas.

Vyrai it suakmenėję sėdėjo krautuvės verandoje.

— Negaliu suprasti, kodėl jie įsigeidė išvažiuoti kaip tik dabar. Rodos, viskas ėjo geryn. Kasdien vis naujų teisių gaudavo. Ko jiems dar reikia? Panaikino rinkimų mokestį, priėmė įstatymus prieš linčą, visur lygios teisės. Dar maža? Uždirba beveik tiek pat kiek baltieji,— ir še tau kad nori — išsikrausto.

Tolimame ištuštėjusios gatvės gale pasirodė dviratininkas.

— Tegu mane perkūnas, Tisai, juk tai tavo Silis.

Dviratis privažiavo prie verandos. Ant jo sėdėjo septyniolikos metų negriukas ištįsusiomis rankomis ir kojomis, apvalia kaip arbūzas galva. Jis pakėlė akis į Tisą ir nusišypsojo.

— Ką, sąžinė pradėjo graužti, sugrįžai? — pasakė Tisas.

— Ne, sere, aš tik atvežiau dviratį.

— Kas gi nutiko, gal netelpa į raketą?

— Ne, sere, ne todėl.

— Gali neaiškinti kodėl. Lipk nuo dviračio, aš neleisiu tau vogti mano nuosavybės! — Jis pastūmė vaikiną. Dviratis parvirto. — Drožk į vidų ir imkis darbo.

— Ką jūs pasakėte? — Berniukas išpūtė akis.

— Tą, ką girdėjai. Reikia iškrauti šautuvus ir dėžę atidaryti — Načesas atsiuntė vinių...

— Pone Tisai...

— Sutaisyti dėžę plaktukams.

— Pone Tisai, sere!

— Tu vis dar čia? — sužaibavo akimis Tisas.

— Pone Tisai, duokit man šiandien laisvą dieną, — pasakė jis lyg atsiprašydamas.

— Ir rytoj taip pat, ir poryt, ir užporyt?

— Bijau, kad taip, sere.

— Tau tikrai reikia bijoti, vaike. Nagi, eikš čia. — Tisas nusitempė berniuką į krautuvę ir iš rašomojo stalo ištraukė popieriaus lakštą. — O šitą atsimeni?

— Kas čia, sere?

— Tavo darbo sutartis. Pats pasirašei, štai tavo kryželis, tiesa? Atsakyk.

— Aš jos nepasirašiau, pone Tisai. — Berniukas visas drebėjo. — Kryželį gali bet kas padėti.

— Štai, paklausyk, Sili. Sutartis: „Aš įsipareigoju dirbti pas poną Semiuelį Tisą dvejus metus, skaitant nuo 2001 metų liepos 15 dienos, o jei panorėsiu išeiti, tai pranešiu prieš keturias savaites ir dirbsiu toliau, kol į mano vietą bus pasamdytas kitas". Matai. — Tisas tekštelėjo delnu per popierių, jo akys blizgėjo. — O jei imsi ožiuotis, eisime į teismą.

— Aš gi negaliu! — pravirko vaikinas; jo skruostais nuriedėjo ašaros. — Jei neišvažiuosiu šiandien, tai niekad nebeišvažiuosiu.

— Puikiai tave suprantu, Sili, taip taip, ir užjaučiu tave. Bet nieko, mes su tavimi gerai elgsimės, gerai maitinsim. O dabar eik, imkis darbo ir išmesk iš galvos visus tuos svaičiojimus, supratai? Tai va, Sili. — Tisas išsiviepė ir patapšnojo jam per petį.

Vaikinas atsisuko į sėdinčius verandoje senius. Ašaros temdė jam akis.

– Gal... gal vienas šių džentelmenų...

Sėdintys tvankiame pavėsyje vyrai sumišę pažvelgė pirma į vaikiną, paskui į Tisą.

– Kaip tai suprasti? Nori, kad tavo vietą užimtų baltasis?– šaltai paklausė Tisas.

Senelis Kvotermeinas pakėlė nuo kelių raudonas rankas. Susimąstęs pažiūrėjo į tolį ir tarė:

– Tisai, o jeigu aš?

– Ką?

– Aš apsiimu dirbti vietoje Silio.

Veranda nuščiuvo.

Tisas susverdėjo, lyg gavęs per galvą.

– Seneli...– įspėjo jis.

– Paleisk vaikiną, aš išvalysiu šautuvus.

– Jūs... tikrai, iš tiesų?– Netikėdamas savo ausimis, Silis pribėgo prie senelio, juokdamasis pro ašaras.

– Žinoma.

– Seneli,– pasakė Tisas,– nekišk savo nosies, kur nereikia.

– Paleisk vaiką, Tisai.

Tisas priėjo ir sučiupo berniuką už rankos.

– Jis mano. Aš jį užrakinsiu galiniame kambaryje iki vakaro.

– Nereikia, pone Tisai!

Vaikinas pradėjo raudoti. Jo aimanos skambėjo visoje verandoje. Vokai pabrinko. Toli gatvės gale pasirodė senas, iškleręs fordas su paskutiniais juodaodžiais.

– Tai maniškiai, pone Tisai. O, prašau jus, susimilkit, dėl Dievo meilės!

– Tisai,– tarė vienas vyrų atsistodamas,– tegu eina.

Pakilo kitas:

– Ir aš už tai.

– Ir aš,– pasakė trečias.

– Kam to reikia?– Dabar jau visi kalbėjo.– Liaukis, Tisai. Paleisk jį.

Tisas suspaudė kišenėje pistoletą. Pažiūrėjo vyrams į veidus. Išsiėmė ranką iš kišenės ir pasakė:

– Vadinasi, šitaip?

– Žinoma, šitaip,– atsiliepė kažkas.

Tisas paleido berniuką.

– Gerai, nešdinkis.– Jis dūrė pirštu į krautuvės pusę.– Tikiuosi, tu nemanai palikti man visą savo šlamštą?

– Ne, sere.

– Susirink visus skarmalus iš savo pašiūrės ir sudegink. Silis papurtė galvą.

– Aš juos pasiimsiu.

– Taip jie tau ir leis tempti į raketą visokius skudurus.

– Aš juos pasiimsiu,– švelniai spyrėsi berniukas.

Jis nulėkė per parduotuvę į priestatą. Buvo girdėti, kaip jis šlavė ir valė, o netrukus vėl pasirodė su pilnu glėbiu vilkelių, marmuro rutuliukų, senų apdulkėjusių aitvarų ir kitokio turto, surinkto per daugelį metų. Kaip tik tuo metu privažiavo senasis fordas: Silis įlipo, durelės užsitrenkė.

Tisas stovėjo verandoje, karčiai šypsodamasis.

– Ką gi tu ten veiksi?

– Pradėsiu naują gyvenimą,– atsakė Silis.– Atidarysiu nuosavą geležies prekių krautuvę.

– O tu, šunsnuki, tai štai kam čia parsisamdei, sumanei išmokti mano amato, o paskui pasprukti ir pasinaudoti mokslu!

– Ne, sere, nė manyt nemaniau, kad taip atsitiks. O atsitiko. Argi aš kaltas, kad išmokau, pone Tisai?

– Jūs turbūt sugalvojote vardus savo raketoms?

Jie žvilgterėjo į savo vienintelį laikrodį automobilio prietaisų lentoje.

– Taip, sere.

– Pavyzdžiui, „Elijas" ir „Fajetonas", „Didysis ratas" ir „Mažasis ratas", „Tikėjimas", „Viltis", „Gailestingumas"?

– Mes davėme vardus savo laivams, pone Tisai.

– „Dievo Sūnus" ir „Šventoji Dvasia", taip? Sakyk, vaikine, ar turite „Pirmąją baptistų bažnyčią"?

– Mums jau laikas važiuoti, pone Tisai.

Tisas nusikvatojo.

– Argi nė vienos nepavadinot „Skraidyk žemiau" arba „Prašmatniosios vežėčios"?

Mašina pajudėjo.

– Sudie, pone Tisai.

– O ar turite raketą „Barškėkit mano kaulai"?

– Likite sveikas, pone!

– O „Per Jordaną"? Cha! Puiku, vaikine, dėl manęs lįsk į tą raketą, kraustykis ir nusprok – aš nė nemirktelėsiu!

Mašina nuriedėjo, apgaubta dulkių debesio. Berniukas pakilo, sudėjo delnus prie burnos ir paskutinį kartą šūktelėjo Tisui:

– Pone Tisai, pone Tisai, o ką jūs dabar veiksite naktimis? Ką jūs veiksite naktimis, pone Tisai?

Tyla. Automobilis išnyko tolumoje. Kelias liko tuščias.

– Ką, po velnių, jis norėjo pasakyti? – suglumo Tisas. – Ką aš darysiu naktimis?

Jis spoksojo į sėdančias dulkes ir staiga suprato.

Jis prisiminė naktis, kai prie jo namo sustodavo mašinos, o jose – juodi siluetai, styro aštrūs keliai, dar aukščiau styro šautuvų vamzdžiai, tarsi pilnas gervių sunkvežimis stovėtų po juodais miegančiais medžiais. Ir bailios, niekšiškos akys... Šaižiai spiegia klaksonas. Jis užtrenkia namo duris, suspaudęs šautuvą rankoje, tyliai juokdamasis nuvažiuoja vasaros nakties keliu, o širdis plaka lyg dešimtmečio berniūkščio. Kanapinė virvė guli susirangiusi ant mašinos grindų, po apsiaustais pūpso naujutėlių patronų apkabos. Kiek buvo tokių naktų per pastaruosius metus – priešinis vėjas, draikantis plaukus virš piktų akių, triumfuojantis staugimas, aptikus gerą, storą medį, ir smūgiai į lūšnos duris!

– Štai ką prisiminė velnio išpera! – Tisas nušoko žemyn, į saulės šviesą. – Atgal, šunsnuki! Ką aš darysiu naktimis? Ak tu žalty, akiplėša...

Silio klausimas pataikė į jautrią vietą. Tisas pajuto kažkokią gėlą, tuštumą. „Iš tikrųjų ką gi mes veiksime naktimis? – galvojo jis. – Dabar, kai jie visi išvažiavo..." Sieloje buvo taip tuščia, nyku.

Išsitraukė iš kišenės pistoletą, perskaičiavo šovinius.

– Ką tu sumanei, Semai? – paklausė kažkuris.

– Nudėsiu tą niekšą.

– Nesikarščiuok, – tarė senelis.

Bet Semiuelis Tisas jau išnyko už krautuvės. Netrukus jis išvažiavo atviru automobiliu.

– Kas su manim?

– Ne pro šalį bus pasivėžyti, – tarė senelis atsistodamas.

– Kas dar?

Niekas neatsakė.

Senelis įlipo į mašiną ir užtrenkė dureles. Keldamas dulkes, Tisas išvairavo mašiną į kelią, ir jie nekalbėdami nuskriejo tolyn. Danguje švietė akinanti saulė, o virš sausų pievų sruveno karšto oro bangos.

Kryžkelėje jie stabtelėjo.

– Kur jie nuvažiavo, seneli?

Senelis Kvotermeinas prisimerkė.

– Man regis, tiesiai.

Jie važiavo toliau. Tik vienišas motoras burzgė po vasaros medžiais. Kelias buvo tuščias, tačiau kiek pavažiavę jie kažką

pastebėjo. Tisas sumažino greitį ir išsilenkė iš automobilio. Jo geltonos akys degė įniršiu.

– Prakeikimas! Seneli, matai, ką tie šunsnukiai sumanė?

– Ką gi? – paklausė senelis ir įsižiūrėjo į kelią.

Palei ištuštėjusį vieškelį, per kelis žingsnius vienas nuo kito, tvarkingai sudėti į krūveles, gulėjo seni riedučiai, margi mazgeliai su visokiais niekniekiais, suplyšę batai, vežimo ratai, kelnių, paltų ir senovinių skrybėlių stirtos, rytų krištolo šukelės, kadaise švelniai cingsėjusios vėjyje, skaisčiai raudonos pelargonijos skardinėse dėžutėse, vaškiniai vaisiai, dėžutės su konfederacijos laikų banknotais, rėčkos, skalbimo lentos, virvės, muilas, kažkieno triratis, kažkieno sodinės žirklės, lėlių vežimėlis, kipšiukas dėžutėje, vitražas iš negrų baptistų bažnyčios lango, pilnas stabdžių kaladėlių komplektas, automobilio kameros, matracai, kušetės, supamosios kėdės, šaltos grietinės stiklainiai, rankiniai veidrodėliai. Ir visa tai nebuvo numesta kaip pakliuvo, ne, viskas buvo gražiai ir tvarkingai sudėliota dulkėto kelio pakraščiuose. Rodės, čia buvo suėjęs visas miestas, pilnais glėbiais nešinas, o pasigirdus didžiojo trimito balsui, žmonės viską atidavė dulkėtai žemei ir pakilo tiesiai į melsvas dausas.

– „Nenorime deginti", kaipgi! – piktai sušuko Tisas. – Aš sakiau, jie viską sudegins, bet ne, tempė visą kelią ir sudėjo čia, kad paskutinį kartą galėtų pasigėrėti savo šlamštu. Kaip tie juodukai įsivaizdina!

Pašėlusiai mėtydamas automobilį į visas puses, jis nuskriejo tolyn keliu, triuškindamas, gniuždindamas, daužydamas, blaškydamas popierių krūvas, brangakmenių dėžutes, veidrodžius, kėdes.

– Štai jums, velniai griebtų... Dar! Štai jums!

Priekinė padanga gailiai sucypė. Mašina padarė beprotišką posūkį ir įlėkė į griovį. Tisas atsitrenkė į priekinį stiklą.

– Tai šunsnukiai! – Jis nusipurtė dulkes ir išlipo iš mašinos, vos neverkdamas iš įniršio.

Pažiūrėjo į tylų, tuščią kelią.

– Dabar mes jų jau niekada nebepavysim, niekada, niekada.

Kiek tik akis užmatė, visur gulėjo tvarkingai sudėtos krūvos ir ryšuliai, ir vėl krūvos, lyg apleisti altoriai gęstančios dienos šviesoje, drungname vėjyje.

Po valandos Tisas ir senelis nuvargę grįžo prie geležies prekių krautuvės. Vyrai vis dar sėdėjo ten, klausydamiesi ir stebėdami dangų. Vos tik Tisas prisėdo ir atsirišo batų raištelius, kažkas suriko:

– Žiūrėkite!

– Nė velnio,– suurzgė Tisas.

Bet kiti sužiuro. Ir toli toli pamatė kylančias į dangų auksines verpstes. Palikusios ugnies pėdsakus, jos greitai išnyko.

Medvilnės laukuose vėjas tingiai kedeno sniego kamuolėlius. Dar toliau gulėjo niekieno neliesti arbūzai, dryžuoti it rainos katės, besišildančios saulėje.

Verandoje vyrai vėl atsisėdo, pažiūrėjo vienas į kitą, pažiūrėjo į geltonos virvės ritinius, tvarkingai sukrautus krautuvės lentynose, į žibančius dėžutėse patronus, į sidabrinius pistoletus, į ilgus juodus šautuvus, kabančius aukštai tamsioje palubėje. Vienas įsikando šiaudą. Kitas nubraižė dulkėse žmogiuką.

Semiuelis Tisas triumfuodamas iškėlė tuščią batą, apvertė jį, žvilgterėjo į vidų ir pasakė:

– O jūs pastebėjote? Jis iki paskutinės minutės man sakė pone, dievaži!

NAUJI VARDAI

Jie atvyko į svetimus melsvus kraštus ir viskam davė savo vardus. Atsirado Hinkstono upelis ir Liustigo pievelė, Bleko upė ir Driskolo miškas, Peregrino kalnas ir Vailderio miestas – viskas garbei žmonių ir to, ką jie padarė. Ten, kur marsiečiai užmušė pirmuosius Žemės pasiuntinius, išaugo Raudonasis miestas, nes tat priminė pralietą kraują. O štai čia žuvo Antroji ekspedicija – iš čia ir pavadinimas – Antrasis bandymas; ir visur, kur kosmonautai išdegino žemę savo ugniniais cigarais, liko vardai – lyg pelenų krūvos; neapsiėjo, aišku, ir be Spenderio kalvos ir Natanielio Jorko miesto...

Seni marsietiški vardai buvo vandens, oro, kalvų vardai. Tai vardai sniegų, kurie, tirpdami pietuose, tekėjo akmeniniais kanalais į išdžiūvusias jūras. Vardai palaidotų užbalzamuotų burtininkų, bokštų ir obeliskų vardai. O raketos lyg kūjai daužė tuos vardus, trupindamos į miltelius marmurą, skaldydamos porceliano lentas su senųjų miestų pavadinimais, ir skeveldrų krūvose išdygdavo milžiniški stulpai su naujais vardais: GELEŽIES MIESTAS, PLIENO MIESTAS, ALIUMINIO MIESTAS, ELEKTROVILIS, KUKURŪZŲ KAIMAS, GRŪDŲ MIESTELIS, DETROITAS II – pažįstami vardai iš Žemės, metaliniai, mechaniniai vardai.

O kai buvo pastatyti ir pakrikštyti miestai, atsirado kapinės, jos taip pat gavo vardus: Žalioji kalva, Samanų miestas, Atgailos kalnelis, Pailsėk truputį, ir pirmieji numirėliai atsigulė į kapus...

Kai pagaliau viskas buvo susmaigstyta, sunumeruota, kai viskas atsirado savo vietose, kai miestai buvo patogiai įrengti ir vienumos beveik nesijautė – tada iš Žemės pradėjo važiuoti prityrę visažiniai. Jie važiavo atostogų arba šiaip į svečius, nusipirkti suvenyrų ir nusifotografuoti, „pakvėpuoti Marso oru"; važiavo tyrinėti ir praktikoje taikyti visuomenės vystymosi dėsnius; jie čia vežėsi savo žvaigždes, emblemas, taisykles ir įstatus; jie nešė biurokratizmą, kuris lyg gaji piktžolė kerojo Žemėje, ir sėjo jį Marse visur, kur tik galėjo. Jie ėmė mokyti, kaip gyventi ir ką skaityti,– mokyti ir uiti tuos pačius žmones, kurie pabėgo į Marsą nuo pamokslų, potvarkių ir ujimo.

Tad nenuostabu, kad kai kurie iš ujamųjų ėmė keršyti...

AŠERIS II

„Visą tą dieną – niūrią, tamsią, bežadę rudens dieną – aš vienišas jojau nepaprastai gūdžiomis apylinkėmis, virš kurių kabėjo žemi švininiai debesys, ir pagaliau, nutįsus vakaro šešėliams, atsidūriau priešais nykųjį Ašerio Namą...“

Ponas Viljamas Stendalis pertraukė citatą. Štai jis, tas Namas, priešais, ant nedidelio juodo kalnelio, ir ant kertinio akmens įbrėžta: 2005 metai.

Ponas Bigelou, architektas, tarė:

– Užbaigtas. Štai raktai, pone Stendali.

Abu vyrai stovėjo rudens dienos tyloje greta vienas kito nekalbėdami. Prie jų kojų, juodoje it varno sparnas žolėje, šiugždėjo brėžiniai.

– Ašerio Namas,– su pasitenkinimu ištarė ponas Stendalis.– Suprojektuotas, pastatytas, nupirktas, apmokėtas. Tai apsidžiaugtų ponas Po!

Ponas Bigelou prisimerkė.

– Ar viskas taip, kaip norėjote, sere?

– Taip!

– Koloritas toks, kokio reikia? Vaizdas nykus ir baisus?

– Nepaprastai nykus, nepaprastai baisus!

– Sienos – niūrios?

– Nuostabiai!

– Kūdra – pakankamai „juoda ir kraupi“?

– Tiesiog neįtikėtinai juoda ir kraupi.

– Na, o viksvos – mes jas, žinote, nudažėme, kaip atrodo ta pilka su juoda?

– Šlykščiai!

Ponas Bigelou žvilgterėjo į savo architektūrinį projektą ir pacitavo užduotį:

– Ar ansamblis „dvelkia lediniu šalčiu, sukelia širdgėlą, atbukina jausmus“? Namas, kūdra, sodyba?

– Jūs puikiai padirbėjot, pone Bigelou! Dievaži, tai nuostabu!

– Dėkui. Aš dirbau apgraibomis. Garbė Dievui, kad jūs turite nuosavas raketas, kitaip mums nebūtų leidę pervežti čia reikalingų įrengimų. Atkreipkite dėmesį, čia visada prieblanda,

visada spalis, žemė plika, nevaisinga, negyva. Tai mums nemažai kainavo. Mes viską užmušėme. Dešimt tūkstančių tonų DDT. Neliko nei gyvatės, nei varlės, nei vienos Marso musės! Amžina prieblanda, pone Stendali, tai mano pasididžiavimas. Paslėptos mašinos slopina saulės šviesą. Čia visada gūdu.

Stendalis negalėjo atsigėrėti gūduma, aitriu puvėsių tvaiku, visa slogia atmosfera,– kaip meistriškai, kaip tobulai viskas atkurta! O pats Namas! Niūrios aptriušusios sienos, klaiki kūdra, pelėsiai, visur puvimo požymiai. Sintetinės ar kitos kokios medžiagos – įspėk, kad geras.

Jis pažvelgė į rudens dangų. Kažkur aukštai, toli toli už debesų, švietė saulė. Kažkur Marso planetoje buvo balandis – auksinis balandis, žydro dangaus mėnuo. Kažkur aukštai brėžė ugnies juostas raketos, skubančios civilizuoti nuostabią mirusią planetą. Jų švilpesys ir trenksmas tilo šiame garso nepraleidžiančiame sutemų pasaulyje, amžino rudens pasaulyje.

– Dabar, kai darbas baigtas,– šiek tiek sumišęs pasakė ponas Bigelou,– norėčiau pasiteirauti, kam jums visa tai?

– Ašeris? Ar jūs dar neįspėjote?

– Ne.

– Ar Ašerio vardas jums nieko nesako?

– Nieko.

– Na, o šitoks vardas: Edgaras Alanas Po?

Ponas Bigelou papurtė galvą.

– Aišku.– Stendalis tyliai prunkštelėjo, pusiau liūdnai, pusiau su panieka.– Iš kur jums žinoti velionį poną Po? Jis mirė labai seniai, dar prieš Linkolną. Visos jo knygos buvo sudegintos Didžiajame laužė. Prieš trisdešimt metų – 1975.

– A,– supratingai linktelėjo ponas Bigelou.– Vienas iš tų!

– Taip, Bigelou, vienas iš tų. Jį ir Lavkraftą, Hotorną ir Ambrozą Birsą, visas siaubingas istorijas, visas fantastines knygas, tarp jų ir knygas apie ateitį, sudegino. Be pasigailėjimo. Išleido įstatymą. Viskas prasidėjo nuo mažo, nuo smiltelės, dar penkiasdešimtais ir šešiasdešimtais metais. Pirmiausia ėmė tikrinti karikatūrų knygeles, paskui detektyvinius romanus ir, žinoma, filmus. Visa tai buvo daroma vienokiu ar kitokiu pretekstu, spaudžiant įvairioms klikoms, politinėms grupuotėms, religinėms sektoms. Visada atsirasdavo žmonių, kurie kažko bijojo, o didžioji dauguma bijojo nežinomybės, bijojo ateities, bijojo praeities, bijojo dabarties, bijojo savęs pačių ir net savo šešėlių.

– Aišku.

– Bijodami žodžio „politika“ (kuris galų gale reakciniuose sluoksniuose tapo komunizmo sinonimu, taip taip, vien tik to žodžio paminėjimas galėjo kainuoti gyvybę!), vienur suktelėjo veržlę, kitur priveržė varžtą, čia pastūmė, ten patraukė; literatūrą ir meną tampė į visas puses lyg kramtomąją gumą, suko, pynė, suveržė į mazgą, kol nebeliko nei stangrumo, nei skonio. O paskui užspringo kino kameros, paskendo tamsoje teatrai, milžiniška knygų ir žurnalų Niagara išseko, ir iš rotacinių mašinų vos vos sunkėsi „gryno“, sterilaus skaitalo srovelė. Ar patikėsite – žodžiai „bėgimas nuo tikrovės“ taip pat buvo priskirti prie erezijų!

– Nejaugi?

– Taip, taip! Kiekvienas, sakė jie, privalo žvelgti į akis tikrovei. Matyti tik tai, kas vyksta šią akimirką. Visa kita – lauk. Gražias literatūrines išmones, fantazijos skrydį – pleškink, kol nevėlu. Ir štai vieną sekmadienio rytą, prieš trisdešimt metų, tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt penktaisiais, juos išrikiavo prie bibliotekos sienos: Kalėdų Senelį ir Raitelį be galvos, Snieguolę ir Rumpelštilcą,– o, kaip jie visi raudojo!– ir sušaudė juos, po to sudegino popierines pilis ir varles karalienes, senuosius karalius ir visus, kurie „nuo to laiko ilgai ir laimingai gyveno“ (nes iš tikrųjų, apie ką galima pasakyti, kad laimingai gyveno?), ir visai nebeliko „seniai, labai seniai“! Jie paleido pavėjui Užkeiktojo Rikšos pelenus kartu su Ozo Šalies degėsiais, sukapojo Gerąją Fėją ir Ozmą, suskaidė spektroskope Margaspalviukę, o Džeką Moliūgo Galvą padavė su pyragaičiais į stalą Biologų pokylyje! Žimio Ankštis uždusо biurokratizmo džiunglėse! Miegančiąją Gražuolę pabudino mokslininko bučinys, ir ji tučtuojau pasimirė nuo jo švirkšto dūrio. Alisą privertė kažko išgerti iš butelio, ir ji pasidarė tokia mažytė, kad jau nebegalėjo šaukti: „Juo toliau, juo keistiau!“ Vienu kūjo smūgiu sudaužė Stebuklingąjį Veidrodį, ir prapuolė visi Raudonieji Karaliai ir Austrės!

Stendalis suspaudė kumščius. Viešpatie, kaip gyvai jis visa tai įsivaizdavo! Jo veidą užliejo tamsus raudonis, jis duso iš pykčio.

Poną Bigelou apstulbino toks audringas išsiveržimas. Jis sumirksėjo ir pagaliau tarė:

– Dovanokite. Nesuprantu, apie ką jūs čia kalbate. Tie vardai man nieko nesako. Sprendžiant iš to, ką jūs papasakojote, Laužas išėjo tik į naudą.

– Lauk iš čia!– subliuvo Stendalis.– Atlikai savo darbą, o dabar drožk sau, mulki!

Ponas Bigelou pasišaukė savo dailides ir išėjo.

Ponas Stendalis liko vienas priešais Namą.

– Klausykite,– kreipėsi jis į nematomas raketas.– Aš pabėgau į Marsą, gelbėdamasis nuo jūsų, Tyrosios Sielos, o jūsų kasdien čia vis daugiau ir daugiau, jūs lekiate lyg musės, pajutusios dvėselieną. Na, tai aš jums kai ką parodysiu. Aš jus nubausiu už tai, ką padarėte Žemėje su ponu Po. Dabar saugokitės! Ašerio Namas pradeda veikti.

Jis pagrūmojo dangui kumščiu.

Raketa nusileido. Iš jos oriai išlipo žmogus. Jis pažiūrėjo į Namą, ir jo pilkose akyse šmėkštelėjo nepasitenkinimas ir apmaudas. Jis peržengė griovį, už kurio jau laukė nedidelis žmogelis.

– Jūsų pavardė Stendalis?

– Taip.

– Garetas, Dorovinio Klimato valdybos inspektorius.

– Aha, tai vis dėlto prisikapstėte iki Marso, Dorovinio Klimato saugotojai! Man buvo baisiai įdomu, kada gi jūs čia pasirodysite.

– Mes atvykome praeitą savaitę. Greitai ir čia bus švaru ir tvarkinga kaip Žemėje.– Susierzinęs mostelėjo vizitine kortele į Namą.– Gal pasakysite, Stendali, kas čia?

– Tai vaiduoklių pilis, jei jums patinka.

– Nepatinka, Stendali, visai nepatinka. *Vaiduokliai* — negerai.

– Viskas labai paprasta. Šiais du tūkstančiai penktaisiais mūsų viešpatavimo metais aš pasistačiau mechaninę šventovę. Joje skraido variniai šikšnosparniai, valdomi elektroninių spindulių, plastmasiniuose rūsiuose knibžda žalvarinės žiurkės, šoka automatinės giltinės; čia gyvena automatiniai vampyrai, klounai, vilkai ir baltos šmėklos, sukurti chemijos ir išradingo proto.

– Štai to aš ir bijojau,– pasakė Garetas su šypsenėle.– Bijau, kad teks nugriauti jūsų namuką.

– Aš taip ir žinojau, kad, kai tik suuosite, tuoj atlėksite.

– Būčiau anksčiau atvykęs, bet, prieš įsikišdami, mes norėjome ištirti jūsų ketinimus. Demontuotojai ir Degintojų komanda gali čia būti jau šį vakarą. Ligi vidurnakčio viskas bus nušluota iki pamatų. Man regis, pone Stendali, jūs nelabai gudriai padarėte. Paleisti vėjais sunkiai uždirbtus pinigus! Tatai jums atsiėjo turbūt kokius tris milijonus dolerių...

– Keturis milijonus! Bet, pone Garetai, būdamas dar visai jaunas, aš paveldėjau dvidešimt penkis milijonus, taigi dabar

galiu pasišvaistyti. Ir vis dėlto kokia gėda – vos tik pabaigiau Namą, o jūs jau skubate čia su savo Demontuotojais. Argi neleisite man pasidžiaugti savo žaisliuku, na, nors dvidešimt keturias valandas?

– Jūs žinote įstatymą. Ten griežtai pasakyta: jokių knygų, jokių namų, nieko, kas vienaip ar kitaip būtų susiję su vaiduokliais, vampyrais, fėjomis ar kitokiais vaizduotės tvariniais.

– Jūs greitai imsite deginti Bebitus!

– Pone Stendali, iš jūsų malonės mes jau pakankamai turėjome rūpesčių. Visa tai užprotokoluota. Prieš dvidešimt metų. Žemėje. Jūs ir jūsų biblioteka.

– O taip, aš ir mano biblioteka. Ir dar keli tokie kaip aš. Žinoma, Edgaras Po tada jau seniai buvo užmirštas, užmirštas Ozo burtininkas ir kiti padarai. Bet aš įrengiau mažą slėptuvę. Mes turėjome savo bibliotekas – aš ir dar keletas privačių asmenų, kol jūs atsiuntėte savo žmones su deglais ir šiukšlių degintuvais. Sudraskėte į skutus mano penkiasdešimt tūkstančių knygų ir sudeginote. Lygiai taip jūs susidorojote su visais stebukladariais ir dar įsakėte savo kino režisieriams, kad jeigu iš viso nori ką daryti, tegu filmuoja Ernestą Hemingvėjų, daug daug kartų. Dieve mano, kiek jau kartų aš mačiau „Kam skamba varpai“! Trisdešimt skirtingų pastatymų. Visi realistiniai. O, realizmas! Ak, tas realizmas! Kad jį kur!..

– Neverta taip sielotis!

– Pone Garetai, juk jums reikės pateikti išsamią ataskaitą, ar ne?

– Taip.

– Tada įdomumo dėlei įeikite, pasižiūrėkite. Tik minutėlę.

– Gerai. Rodykite. Tik be pokštų. Turiu pistoletą.

Girgždėdamos atsivėrė Ašerio Namo durys. Padvelkė drėgme. Pasigirdo gilūs atodūsiai ir aimanos, tarsi apleistose katakombose būtų alsavusios požeminės dumplės.

Per akmenines grindis šmirkštelėjo žiurkė. Garetas riktelėjo ir paspyrė ją koja. Žiurkė apsivertė, ir iš jos nailoninio kailiuko pabiro aibės metalinių blusų.

– Nuostabu! – pasilenkė Garetas susidomėjęs.

Nišoje, prie žydrų ir oranžinių kortų, sėdėjo sena ragana kretančiomis vaškinėmis rankomis. Ji atmetė galvą ir bedante burna sušvokštė ant Gareto, barbendama pirštu į taukuotas kortas.

– Mirtis! – sušuko ji.

– Štai tokius dalykus aš ir turėjau galvoje, – pasakė Garetas. – Apgailėtini iškrypimai.

– Aš leisiu jums pačiam ją sudeginti.

– Iš tikrųjų? – Garetas nušvito. Bet ir vėl susiraukė. – Jūs, atrodo, visai to neimate į širdį.

– Man užtenka to, kad galėjau visa tai sukurti, kad galiu pasakyti savo pasiekęs. Dabartiniame skeptikų pasaulyje atkūriau viduramžių atmosferą.

– Aš ir pats, sere, taip sakant, nenorom žaviuosi jūsų genijumi.

Garetas žiūrėjo, kaip pro šalį, šnarėdamas ir šnibždėdamas, praplaukė rūko debesėlis ir pavirto gražia šmėkliška moterimi. Drėgno koridoriaus gale gaudė kažkokia mašina. Iš jos it cukrinė vata iš centrifūgos slinko migla ir murmėdama sklaidėsi tyliose salėse.

Nežinia iš kur atsirado beždžionė.

– Šalin! – riktelėjo Garetas.

– Nebijokite. – Stendalis patapšnojo juodą gyvulio krūtinę. – Robotas. Variniai griaučiai ir taip toliau, kaip ir ragana. Štai!

Jis pašiaušė kailį, ir po juo sublizgo metaliniai vamzdeliai.

– Ta-aip. – Garetas baikščiai paglostė tą būtybę, – bet kam, pone Stendali, kam visa tai? Kas jus apsėdo?

– Biurokratizmas, pone Garetai. Tik nėr kada aiškinti. Valdžiai ir taip greitai viskas paaiškės. – Jis linktelėjo beždžionei. – Gerai. *Jau.*

Beždžionė užmušė poną Garetą.

– Ar jau baigėt, Paiksai?

Paiksas pakėlė galvą nuo stalo.

– Taip, sere.

– Jūs puikiai pasidarbavote.

– Man už tai moka, pone Stendali, – tyliai atsakė Paiksas. Jis pakėlė plastmasinį roboto voką, įstatė stiklinį akies obuolį ir mikliai pritvirtino guminius raumenis. – Štai ir viskas.

– Tikras ponas Garetas, kaip nulietas.

– O ką su tuo daryti, sere? – Paiksas linktelėjo į akmeninę plytą, kur gulėjo tikrojo Gareto lavonas.

– Geriausia bus sudeginti, Paiksai. Kam mums du Garetai, a?

Paiksas priveržė poną Garetą prie plytinio šiukšlių degintuvo.

– Lik sveikas.

Įstūmė jį į vidų ir užtrenkė dureles.

Stendalis kreipėsi į Garetą-robotą.

– Jums aiški užduotis, Garetai?

– Taip, sere.– Robotas atsistojo.– Turiu sugrįžti į Dorovinio Klimato valdybą. Pristatyti papildomą ataskaitą. Atidėti operaciją mažiausia keturiasdešimt aštuonioms valandoms. Pasakyti, kad teks viską nuodugniau ištirti.

– Teisingai, Garetai. Sėkmės!

Robotas nuskubėjo prie Gareto raketos, įlipo ir nuskrido.

Stendalis atsisuko į Paiksą.

– O dabar išsiųskime likusius pakvietimus į šios dienos vakarą. Linksma bus, a?

– Atsižvelgiant į tai, kad mes laukėme dvidešimt metų – netgi labai linksma!

Jie mirktelėjo vienas kitam.

Septinta valanda. Stendalis įsmeigė akis į laikrodį. Jau netrukus. Jis ramiai sėdėjo, sukinėdamas rankoje stikliuką chereso. Virš jo, tarp ąžuolinių sijų, cypavo ir mirkčiojo šikšnosparniai – mažyčiai variniai kūneliai, aptempti gumine oda. Jis pakėlė stikliuką, kreipdamasis į juos:

– Už mūsų sėkmę!

Po to atsilošė krėsle, užmerkė akis ir dar kartą viską pergalvojo. Kaip malonu bus prisiminti tai senatvėje! Jis atkeršys antiseptinei vyriausybei už susidorojimą su literatūra, už knygų laužus. O, kiek pykčio, kiek neapykantos pritvinko jo sieloje per pastaruosius metus! Ir sustingusiame prote pamažu brendo planas, kol pagaliau vieną dieną, prieš trejus metus, jis sutiko Paiksą.

Taip, Paiksą. Paiksą, kurio širdis buvo kupina kartėlio, lyg apanglėjęs, pilnas gailios rūgšties šulinys. Kas gi tas Paiksas? Didžiausias iš jų visų, ir tiek! Tūkstantveidis žmogus, furija, dūmų kamuolys, melsvas rūkas, baltas lietus, šikšnosparnis, hidra, pabaisa – štai kas Paiksas! Geresnis už Loną Čanį tėvą?– klausė savęs Stendalis. Kiek vakarų jis praleido, žiūrėdamas senuosius filmus su Lonu Čaniu!.. Taip, geresnis už Čanį. Geresnis už tą kitą senieną – kaip ten jis, Karlovas, rodos? Daug geresnis! O Liugosis? Juokinga ir lyginti! Ne, Paiksas – vienintelis, nepakartojamas. Ir štai jį apiplėšė, atėmė teisę fantazuoti, ir niekur Žemėje jis nebegalėjo parodyti savo meno. Jam netgi buvo uždrausta vaidinti sau pačiam prieš veidrodį!

Ne, tiesiog galvoje netelpa – vargšas, nugalėtas Paiksas! Ką tu jautei tą vakarą, kai jie konfiskavo tavo filmus, iš-

plėšė kino juostas iš kameros, it žarnas iš tavo kūno, sudraskė, suglamžė į gniutulus ir sukišo į liepsnojančią krosnį! Ar taip pat skaudu, kaip praradus penkiasdešimt tūkstančių knygų? Taip. Taip. Stendalis juto, kad jo rankos šąla nuo aklo įniršio. Taigi nieko nuostabaus, kad jie vieną dieną susitiko ir išsikalbėjo; jų pokalbiai tęsėsi nesuskaitomas naktis, prie nesuskaitomų kavos puodelių, ir iš visų tų kalbų, iš kartaus antpilo gimė Ašerio Namas.

Sugaudė didžiulis bažnytinis varpas. Pradėjo važiuoti svečiai.

Šypsodamasis Stendalis nuėjo jų sutikti.

Robotai laukė – suaugę, bet be vaikystės prisiminimų. Jie laukė, susisupę miško ežerų spalvos šilkais, varlės ir papar̃čio spalvos šilkais. Robotai laukė. Jų galvas dengė saulės ir smėlio spalvos plaukai. Robotai gulėjo, ištepti alyva, su bronzinių vamzdelių kaulais želatinoje. Karstuose ne gyviems ir ne mirusiems, lentinėse dėžėse, metronomai laukė, kada bus paleisti. Kvepėjo mašinų alyva ir žalvario drožlėmis. Visur kapų tyla. Robotai – abiejų lyčių, tačiau belyčiai, su vardais, bet bevardžiai, perėmę iš žmonių viską, išskyrus žmoniškumą, gulėjo, įsmeigę akis į vinimis prikaltus dėžių dangčius su užrašu F. O. B.[1], gulėjo, priglobti mirties, kurios nepavadinsi mirtimi, nes prieš tai nebuvo ir gyvenimo... Bet štai garsiai sucypė traukiamos vinys. Vienas po kito pakilo dangčiai. Tarp dėžių sušmėžavo šešėliai, iš rankoje suspaustos tepalinės ištryško alyva. Štai jau vienas mechanizmas sucikséjo, tyliai tyliai. Antras, trečias, ir štai aplinkui viskas sutiksėjo, sutarškėjo, lyg didžiulėje laikrodžių krautuvėje. Pakilo guminiai marmuriniu akių vokai. Suvirpėjo šnervės. Atsistojo robotai, padengti beždžionės kailiu ir balta triušių vilna: Vilkutis ir Sukutis, Netikras Vėžlys, Miegapelė, išblyškę paskenduoliai – viena druska ir liulantys dumbliai, pamėlę pakaruokliai su išsprogusiomis lyg pilkos austrės akimis, būtybės iš ledo ir žibančių blizgučių, moliniai nykštukai ir pipiriniai elfai, Tik-tak, Baubas, Kalėdų Senelis dirbtinės papūgos debesyje, Mėlynbarzdis su bakenbardais lyg acetileno degiklio liepsna. Aplink raitėsi sieros dūmu kamuoliai, kuriuose blykčiojo žalios ugnies liežuviai, o pro duris, tarsi milžiniška žvyniuota gyvatė,

[1] Free on board (*angl.*) – užrašas ant prekių, už kurių pervežimą siuntėjas neatsako.

išlindo drakonas su žaizdru pilve; cypimas, kauksmas, baubimas, tyla, oro sūkurys, vėjo gūsis. Tūkstančiai dangčių vėl užsitrenkė. Laikrodžių krautuvė nuciksėjo į Ašerio Namą. Kerų naktis prasidėjo.

Pūstelėjo šiltas vėjelis. Ugnimi gręždamos dangų, versdamos rudenį pavasariu, leidosi svečių raketos.

Iš raketų lipo vyrai vakariniais kostiumais, po jų sekė moterys su įmantriomis šukuosenomis.

– Tai toks tas Ašeris!

– O kurgi durys?

Čia pasirodė Stendalis. Moterys juokėsi ir plepėjo. Ponas Stendalis pakėlė ranką, prašydamas tylos. Paskui pasisuko, pažvelgė aukštyn į langą pilies sienoje ir šūktelėjo:

– Katilėli, Katilėli, leisk į žemę savo kasą.

Lange pasirodė nepaprasto grožio mergaitė ir paleido savo auksinius plaukus į nakties vėją. Jie plaikstėsi, draikėsi ir susipynė į kopėčias, kuriomis svečiai juokdamiesi ėmė kopti į Namą.

Žymiausi sociologai! Įžvalgiausi psichologai! Patys garsiausi politikai, bakteriologai ir psichoneurologai! Visi jie buvo čia, tarp šių drėgnų sienų.

– Sveiki atvykę!

Ponas Trajonas, ponas Ovenas, ponas Danas, ponas Langas, ponas Stivensas, ponas Flečeris ir dar pora tuzinų įžymybių.

– Prašom, prašom!

Panelė Gips, panelė Poup, panelė Čerčil, panelė Blant, panelė Dramond ir dar dvidešimt tviskančių moterų.

Visi įžymūs, visi iki vieno, patys įžymiausi Kovos su fantazijomis Draugijos nariai, raganų ir Gajaus Fokso uždraudimo šalininkai, šikšnosparnių naikintojai, knygų degintojai, deglininkai; visi be išimties geri, padorūs piliečiai, kurie palaukė, kol grubesni žmonės atskris į Marsą, palaidos marsiečius, išdezinfekuos gyvenvietes, pastatys miestus, suremontuos plentus ir pašalins visus pavojus. Ir tik po to, kai visur įsiviešpatavo Saugumas, tie Džiaugsmo Smaugikai, tie subjektai, kurių gyslose – formalinas, o akyse – jodo tinktūra, atvyko čia įvesti savo Dorovinio Klimato ir maloningai perteikti visiems savo dorybių. Ir jie visi – jo draugai! Taip, taip, pernai Žemėje jis pasistengė su visais jais susipažinti ir susidraugauti.

– Sveiki atvykę į erdviąsias Mirties menes! – sušuko jis.

– Ė, Stendali, kas gi čia dabar?

– Tuoj pamatysite. Visi nusirengia! Štai kabinos. Apsivilkite kostiumais, kuriuos ten rasite. Vyrai į dešinę, moterys į kairę.

Svečiai suglumę trypčiojo vietoje.

– Kažin, ar dera mums čia pasilikti,– pasakė panelė Poup.– Nepatinka man čia. Tai panašu į... šventvagystę.

– Niekai, tai *kaukių* balius!

– Kažin, ar tai teisėta.– Ponas Stivensas įtariai pauostė orą.

– Na ką jūs!– nusijuokė Stendalis.– Pasilinksminkite nors kartą. Rytoj čia bus griuvėsiai. Į kabinas!

Namas tviskėjo ir žėravo įvairiaspalvėmis ugnimis, skambėdami varpeliais, lakstė klounai, baltosios pelytės šoko miniatiūrinį kadrilį, kurį grojo nykštukai, čirpindami mažyčiais smičiais mažyčius smuikelius, po apanglėjusiomis sijomis plazdėjo vėliavėlės, o šikšnosparnių debesys sukosi aplink drakonų nasrus, iš kurių putodamas tryško vynas, šaltas ir svaiginantis. Per visas septynias kaukių baliaus sales vinguriavo upelis. Svečiai paragavo – tikras cheresas! Svečiai pasipylė iš kabinų; užsidėję kaukes, pakeitę veidus ir amžių, jie prarado bet kokią teisę ieškoti priekabių fantazijos ir siaubo karalystėje. Didingai plaukė besijuokiančios moterys raudonomis mantijomis. Aplink jas sukosi vyrai. Ant sienų mirgėjo nežinia kieno šešėliai, tai čia, tai ten kabėjo veidrodžiai, kurie nieko neatspindėjo.

– Ei, mes visi vampyrai!– nusikvatojo ponas Flečeris.– Numirėliai!

Septynios salės, kiekviena kitos spalvos: viena žydra, viena purpurinė, viena žalia, viena oranžinė, dar viena balta, šeštoji violetinė, o septintoji išmušta juodu aksomu. Juodojoje salėje skardžiai mušė valandas juodmedžio laikrodis. Iš salės į salę, tarp fantastinių robotų, tarp Miegapelių ir Skrybėlių, Trolių ir Milžinų, Juodųjų Kačių ir Baltųjų Karalienių, lakstė pagaliau įkaušę svečiai, ir nuo jų šokančių kojų grindys sunkiai ir dusliai pulsavo, tarsi po jomis būtų plakus milžiniška širdis.

– Pone Stendali!

Kažkas sušnibždėjo.

– Pone Stendali!

Šalia jo stovėjo pabaisa su Giltinės kauke. Tai buvo Paiksas.

– Mums reikia pasikalbėti vieniems.

– Kas atsitiko?

– Žiūrėkite.– Paiksas atkišo kaulėtą ranką. Joje buvo keli susilydę rateliai, suodinos veržlės, guoliai, varžtai.

Stendalis ilgai žiūrėjo į juos. Paskui įtraukė Paiksą į koridorių.

– Garetas? – sušnibždėjo.

Paiksas linktelėjo.

– Vietoje savęs jis buvo atsiuntęs robotą. Radau ką tik dabar, valydamas degintuvą.

Abu žiūrėjo į nelemtus varžtus.

– Tai reiškia, kad kiekvieną minutę gali užgriūti policija, – tarė Paiksas. – Mūsų planas sužlugs.

– Dar pažiūrėsime. – Stendalis pažvelgė į besisukančius šokio sūkury geltonus, žydrus ir oranžinius žmones. Miglotose salėse sklido muzikos bangos. – Galėjau susiprotėti, kad tose salėse sklido muzikos bangos. – Galėjau susiprotėti, kad Garetas nebus toks kvailas ir pats nevažiuos. Bet palaukite!

– Kas atsitiko?

– Nieko. Nieko neatsitiko. Garetas atsiuntė mums robotą. O mes jam nusiuntėme kitą. Jeigu jis kruopščiai netikrins, tai nė nepastebės klastos.

– Žinoma!

– O dabar jis *pats* atvyks. Dabar jis įsitikinęs, kad jam niekas negresia. Jis gali pabelsti į duris kiekvieną minutę, pats, *asmeniškai!* Dar vyno, Paiksai!

Sugaudė didysis varpas.

– Dievaži, tai jis. Eikite ir įleiskite poną Garetą.

Katilėlis nuleido savo auksinius plaukus.

– Ponas Stendalis?

– Ponas Garetas, *tikras* ponas Garetas?

– Tas pats. – Garetas įtariamai dėbtelėjo į drėgnas sienas ir šėlstančius žmones. – Nutariau, kad geriau bus pažiūrėti pačiam. Robotais negalima pasitikėti. Ypač svetimais robotais. Taip pat dėl viso pikto iššaukiau Demontuotojus. Po valandos jie bus čia ir nušluos šią šlykščią landynę iki pamatų.

Stendalis nusilenkė.

– Ačiū, kad įspėjote. – Jis mostelėjo ranka. – O tuo tarpu kviečiu pasilinksminti. Gal truputį vyno?

– Ne, ne, dėkui. Kas čia darosi? Kiekgi gali žmogus nusmukti?

– Įsitikinkite patys, pone Garetai.

– Ištvirkimas, – pasakė Garetas.

– Šlykščiausias ištvirkimas, – patvirtino Stendalis.

Kažkur suspigo moteris. Pribėgo panelė Poup, balta kaip sūris.

– Ai, kas atsitiko, koks siaubas! Mano akyse beždžionė pasmaugė panelę Blant ir įgrūdo į dūmtraukį!

Jie pažiūrėjo į kaminą ir pamatė nukarusius žemyn ilgus geltonus plaukus. Garetas riktelėjo.

– Tai siaubinga! – kūkčiojo panelė Poup. Staiga ji liovėsi verkusi. Sumirksėjo ir pasisuko: – Panelė Blant!

– Taip, tai aš. – Panelė Blant stovėjo šalia.

– Bet aš ką tik mačiau jus dūmtraukyje!

– Ne mane, – nusijuokė panelė Blant, – o robotą – mano antrininkę. Nepaprastas panašumas, tiesa?

– Bet, bet...

– Nusiraminkite, brangioji. Aš sveika ir gyva. Leiskite man pažvelgti į save. Tai štai kur aš! Tame dūmtraukyje, kaip jūs ir sakėte. Juokinga, ar ne?

Ir panelė Blant nuėjo juokdamasi.

– Gal išgersite, Garetai?

– Tikrai būtų ne pro šalį. Truputį susinervinau. Viešpatie, kas per vieta. Ją *būtinai* reikia sugriauti. Man pasirodė... – Garetas išgėrė vyno.

Vėl klyksmas. Keturi balti triušiai nešė ant nugarų poną Stivensą žemyn laiptais, kurie staiga kažkokiu stebuklu atsirado grindyse. Nutempė poną Stivensą į duobę ir paliko ten surištą, o iš viršaus vis žemyn ir žemyn, vis arčiau ir arčiau prie jo pasliko kūno siūbuodami leidosi aštrūs kaip skustuvas milžiniškos švytuoklės ašmenys.

– Hm, tai aš ten apačioje? – paklausė ponas Stivensas, atsiradęs greta Gareto. Jis pasilenkė virš duobės. – Kaip keista ir nejauku matyti savo mirtį.

Švytuoklė sušvytavo paskutinį kartą.

– Kaip tikroviška, – pasakė ponas Stivensas nusisukdamas.

– Dar stikliuką, pone Garetai?

– Mielai.

– Netrukus Demontuotojai jau bus čia.

– Ačiū Dievui!

Ir vėl, jau trečią kartą, pasigirdo klyksmas.

– Kas čia? – krūptelėjo Garetas.

– Dabar mano eilė, – pasakė panelė Dramond. – Žiūrėkite.

Antrąją panelę Dramond spiegiančią užkalė karste ir įmetė į šviežiai iškastą kapą po grindimis.

– Palaukite, juk aš atsimenu tai! – aiktelėjo Dorovinio Klimato inspektorius, – iš senų, uždraustų knygų... Gyvųjų laidojimas. Ir visa kita: duobė, švytuoklė, beždžionė, dūmtraukis... „Žmogžudystė Morgo gatvėje“! Aš gi pats sudeginau šią knygą, žinoma!

– Išgerkite, Garetai. Laikykite tvirčiau stikliuką.

– Viešpatie, na ir *vaizduotė!*

Jie pamatė dar penkias mirtis: vienas dingo drakono nasruose, kiti, įmesti į juodąją kūdrą, nugarmėjo į dugną ir dingo.

– Norite pažiūrėti, ką jums paruošėme? – paklausė Stendalis.

– Žinoma, – atsakė Garetas. – Koks skirtumas? Vis tiek mes išsprogdinsime šią šlykštynę. Jūs nepakenčiamas.

– Tai eime. Štai šičia.

Jis nuvedė Garetą žemyn į pogrindį, paskui jie ėjo per daugybę koridorių ir pagaliau vėl žemyn suktiniais laiptais į požemius, į katakombas.

– Ką jūs norite man čia parodyti? – paklausė Garetas.

– Jus, užmuštą.

– Mano antrininką?

– Taip. Ir dar kai ką.

– Ką gi?

– Amontiljado, – pasakė Stendalis. Jis žengė pirmyn, aukštai iškėlęs liepsnojantį žibintą. Iš pravirų karstų kyšojo išlindę balti griaučiai. Garetas su pasibjaurėjimu užsiėmė nosį.

– Ką taip?

– Argi nieko nesate girdėję apie amontiljado?

– Ne!

– Ar nepažįstate? – Stendalis parodė į nišą.

– Iš kur aš ją galiu pažinti?

– O šitą? – Stendalis šypsodamasis ištraukė iš apsiausto klosčių mūrininko kelnę.

– Kas čia per daiktas?

– Eime, – pasakė Stendalis.

Jie įžengė į nišą. Tamsoje Stendalis uždėjo pusgirčiam inspektoriui grandines.

– Dieve mano, ką jūs darote? – pradėjo rėkti Garetas, žvangindamas grandinėmis.

– Kaiu geležį, kol karšta. Netrukdykite žmogui, kalančiam geležį, kol ji karšta, tai nemandagu. Va taip!

– Jūs surakinote mane grandinėmis!

– Tikra tiesa.

– Ką jūs dabar darysite?

– Paliksiu jus čia.

– Jūs juokaujate.

– Geras juokas.

– Kur mano antrininkas? Argi mes nepamatysime, kaip jį užmuš?

– Nėra jokio antrininko.

– O kaipgi *kiti?*

– Kiti jau mirę. Jūs matėte žūvant gyvus žmones. O antrininkai, robotai, stovėjo šalia ir žiūrėjo.

Garetas nieko neatsakė.

– O dabar jums reikėtų sušukti: „Dėl Dievo meilės, Montrezorai!“ – pasakė Stendalis. – O aš atsakysiu: „Taip, dėl Dievo meilės“. Na, tai ką? Greičiau, paskubėkite. *Sakykite.*

– Kvaily.

– Argi man teks jus maldauti? Sakykite. Sakykite: „Dėl Dievo meilės, Montrezorai!“

– Nesakysiu, idiote. Išleiskite mane iš čia. – Jis jau prablaivėjo.

– Štai. Užsidėkite. – Stendalis kyštelėjo jam kažką su skambančiais žvangučiais.

– Kas čia?

– Kapišonas su žvangučiais. Jeigu užsidėsite, tai gal ir išleisiu.

– Stendali!

– Sakau jums, užsidėkite!

Garetas pakluso. Žvangučiai skambtelėjo.

– Ar jums kartais neatrodo, kad visa tai jau buvo, seniai seniai? – pasiteiravo Stendalis, imdamas kelnę, plytas ir kalkių skiedinį.

– Ką jūs darote?

– Užmūriju jus. Štai viena eilė. Štai antra.

– Jūs išsikraustėte iš proto!

– Nesiginčysiu.

– Jūs būsite patrauktas atsakomybėn už tai!

Stendalis pakaukšėjo į plytą ir niūniuodamas padėjo ją ant drėgnų kalkių. Iš tamsios nišos sklido riksmas, žvangėjimas, duslūs smūgiai. Siena augo.

– Prašom smarkiau žvanginti, – pasakė Stendalis. – Jei jau darote ką, tai darykite kaip reikiant.

– Išleiskite... išleiskite mane!

Beliko padėti paskutinę plytą. Iš skylės sklido nenutrūkstantis klyksmas.

– Garetai! – tyliai pašaukė Stendalis.

Garetas nutilo.

– Garetai, – pasakė Stendalis, – žinote, kodėl taip su jumis pasielgiau? Todėl kad jūs sudeginote pono Po knygas, net dorai jų neperskaitęs. Paklausėte kitų žmonių, kurie sakė, kad tas knygas reikia sudeginti. Jeigu būtumėte jas skaitęs, iš karto, kai tik mes čia atėjome, būtumėte supratęs, ką aš sumaniau. Nežinojimas yra pražūtingas, pone Garetai.

Garetas tylėjo.

– Viskas turi būti kaip reikia,– pasakė Stendalis, iškėlęs aukštyn lempą. Šviesos spindulių pluoštas krito ant susigūžusios figūros.– Suskambinkite žvangučiais.

Žvangučiai skambtelėjo.

– O dabar, jei jūs malonėsite pasakyti: „Dėl Dievo meilės, Montrezorai!", aš galbūt ir išleisiu jus.

Šviesoje pasirodė inspektoriaus veidas. Valandėlę jis dvejojo. Paskui sumišęs ištarė:

– Dėl Dievo meilės, Montrezorai.

– Aha,– pasakė Stendalis, užmerkęs akis. Padėjo paskutinę plytą ir storai uždrėbė kalkių.– *Requiescat in pace*, mielas drauge.

Jis skubiai išėjo iš katakombų.

Vidurnaktį nuaidėjus laikrodžio dūžiui, septyniose salėse viskas nutilo.

Pasirodė Raudonoji Giltinė.

Prie durų Stendalis atsisuko ir dar kartą viską apžvelgė.

Po to išbėgo iš didžiojo Namo, peršoko per griovį ir nuskubėjo prie malūnsparnio.

– Pasiruošęs, Paiksai?

– Pasiruošęs.

– Tik pažvelkit!

Šypsodamiesi jie žiūrėjo į didingą pastatą. Jis pradėjo skilti pusiau lyg per žemės drebėjimą; gėrėdamasis nuostabiu reginiu, Stendalis girdėjo, kaip už jo nugaros Paiksas tyliu monotonišku balsu deklamavo:

– „...man akyse aptemo, kai pamačiau griūvant galingas sienas; tik sudundėjo, sugriaudė, tarsi tūkstantis patrankų, ir Ašerio Namo griuvėsiai tyliai nugrimzdo niūriose juodos kūdros gelmėse".

Malūnsparnis pakilo virš garuojančio ežero ir nuskrido vakarų link.

SENIEJI

Ar betenka stebėtis, kad galiausiai ir seni žmonės pradėjo keliauti į Marsą? Jie ėjo pėdomis, pramintomis skardžiabalsių pionierių, rafinuotų intelektualų, profesionalų klajoklių ir ieškančių naujos dirvos romantikų pamokslininkų.

Ir štai tie išdžiūvę, iškaršę žmonės, kurie nieko daugiau neveikė, tik klausėsi savo širdžių plakimo, tikrino savo pulsą, susiraukę rijo mikstūras, žmonės, kurie anksčiau lapkričio mėnesį važiuodavo kietuose vagonuose į Kaliforniją, o balandį – trečios klasės garlaiviais į Italiją, tie džiovinti abrikosai, tos gyvos mumijos taip pat atskrido į Marsą...

MARSIETIS

Melsvos kalnų viršūnės išnyko už lietaus uždangos, lietus pliaupė į ilguosius kanalus, ir senasis Lafargas išėjo su žmona iš namo pasižiūrėti.

– Pirmasis lietus šį sezoną,– pasakė Lafargas.

– Kaip gera...– atsiduso žmona.

– Tikra palaima.

Jie uždarė duris. Sugrįžę susėdo prie židinio ir ėmė šildytis rankas. Juos krėtė smulkus drebulys. Pro langą tolumoje matėsi, kaip lietaus lašai blizgėdami ritasi nuo raketos, kuri atvežė juos iš Žemės.

– Tik štai kas man neduoda ramybės...– tarė Lafargas, žiūrėdamas į savo rankas.

– Kas gi?– paklausė žmona.

– Kad būtume galėję pasiimti su savimi Tomą...

– Leifai, tu ir vėl!

– Ne, ne, dovanok, daugiau nebekalbėsiu.

– Mes atvykome čia ne apie Tomą galvoti, o ramiai, be rūpesčių praleisti senatvę. Jau tiek metų praėjo nuo jo mirties, pabandykime užmiršti jį ir visa, kas buvo Žemėje.

– Tavo teisybė,– atsakė jis ir vėl ėmė šildyti rankas. Jo akys žvelgė į ugnį.– Nebekalbėsiu daugiau apie tai. Tik... na, kažkaip pasiilgstu tų sekmadieninių išvykų į Grin Lon Parką padėti gėlių ant jo kapo. Tai būdavo vienintelė mūsų kelionė...

Melsvas lietus tyliai barbeno į stogą.

Devintą valandą jie nuėjo gulti; ramiai, laikydamiesi už rankų gulėjo jie šnarančioje tamsoje – jam penkiasdešimt penkeri, jai – šešiasdešimt.

– Ana,– tyliai pašaukė jis.

– Ką?– atsiliepė ji.

– Ar nieko negirdėjai?

Abu pasiklausė lietaus ir vėjo šniokštimo.

– Nieko,– pasakė ji.

– Kažkas švilpė,– tarė jis.

– Ne, negirdėjau.

– Dėl visa ko atsikelsiu ir pažiūrėsiu.

Jis užsimetė chalatą ir nuėjo per visą namą prie laukujų durų. Šiek tiek padelsęs, stumtelėjo jas, ir šalti lietaus lašai ėmė čaižyti veidą. Pūtė vėjas.

Kieme stovėjo kažkokia žmogysta.

Žaibas perskrodė dangų, ir baltos šviesos plykstelėjimas nutvieskė veidą, atsuktą į stovintį tarpduryje senąjį Lafargą.

– Kas ten? – šūktelėjo Lafargas drebėdamas.

Tyla.

– Kas esi? Ko tau reikia?

Ir vėl nė žodžio.

Staiga Lafargas pasijuto baisiai nuvargęs, silpnas, išsekęs.

– Kas tu? – sušuko jis.

Žmona atėjo iš paskos ir paėmė jį už rankos.

– Ko tu taip rėki?

– Kažkoks mažas berniukas stovi kieme ir nenori man atsakyti, – tarė senukas drebėdamas. – Jis panašus į Tomą!

– Eime gulti, tau pasivaideno.

– Bet jis ir dabar dar stovi, pažiūrėk pati.

Jis dar plačiau pravėrė duris, kad žmona geriau matytų. Pūtė šaltas vėjas, purkštė smulkus lietus, mažasis žmogutis stovėjo prie verandos ir žvelgė į juos susimąsčiusiomis akimis. Senoji moteriškė įsikibo į durų staktą.

– Išnyk! – pasakė ji, mojuodama ranka. – Išnyk!

– Argi nepanašus į Tomą? – paklausė senukas.

Žmogutis nesujudėjo.

– Man baisu, – pasakė senoji. – Užsklęsk duris, ir einam gulti. Nenoriu, nenoriu...

Ji nuėjo į miegamąjį, verkšlendama ir dejuodama.

Senukas stovėjo, ištiesęs rankas į šaltą vėją ir lietų.

– Tomai, – tyliai pašaukė jis. – Tomai, jeigu tai tu, jeigu kokiu stebuklu čia tu, aš neužstumsiu durų. Ir jeigu tu sušalai ir norėsi pasišildyti, įeik ir atsigulk prie židinio, ten patiestas kailių kilimėlis.

Jis uždarė duris, bet neužsklendė.

Žmona išgirdo, kaip jis gulasi, ir suvirpėjo.

– Baisi naktis. Aš jaučiuosi tokia sena. – Ji sukūkčiojo.

– Na, nustok, nereikia, – jis švelniai guodė ją apkabindamas. – Miegok.

Pagaliau ji užmigo.

Ir tada jis staiga sukluso: lauko durys pamažėle atsidarė, įleisdamos lietų ir vėją, paskui užsidarė. Lafargas išgirdo atsar-

gius žingsnius prie židinio ir tylų alsavimą. „Tomas“,– tarė jis pats sau.

Danguje plykstelėjo žaibas ir suskaldė tamsą į dalis.

Rytą patekėjo kaitri saulė.

Lafargas atvėrė duris į svetainę ir greitai permetė ją žvilgsniu.

Ant kilimėlio nieko nebuvo.

Lafargas atsiduso.

– Senstu,– pasakė jis.

Jis nuėjo prie durų: reiks nusileisti prie kanalo, atsinešti kibirą švaraus vandens nusiprausti. Žengdamas per slenkstį, jis vos neparstūmė Tomo, kuris jau nešė pilnutėlį kibirą.

– Labas rytas, tėveli!

– Labas, Tomai.– Senukas šastelėjo į šalį. Berniukas basas nuskubėjo per kambarį, pastatė kibirą ir atsisuko šypsodamasis.

– Ar ne puiki diena?

– Tikrai puiki,– atsakė senukas, netikėdamas savo akimis.

O berniukas elgėsi, lyg nieko nebūtų atsitikę. Įsipylė vandens ir pradėjo praustis.

Senukas žengė į priekį.

– Tomai, kaip tu čia atsiradai? Argi tu gyvas?

– O ko man nebūti gyvam?– pakėlė akis berniukas.

– Bet, Tomai... Grin Lon Parkas, kiekvieną sekmadienį... gėlės... ir...– Lafargui pakirto kojas. Berniukas priėjo prie jo, sustojo ir paėmė jį už rankos. Senukas pajuto pirštus – šiltus, tvirtus.

– Tu iš tiesų čia, tai ne sapnas?

– Argi jūs *nenorite*, kad aš čia būčiau?– sunerimo berniukas.

– Ką tu, Tomai, aišku, norim!

– Tai kam tie klausimai? Atėjau, ir viskas.

– Bet tavo motina; ją gali ištikti...

– Nesirūpink dėl jos. Naktį aš dainavau jums abiem, tas padės jums priprasti prie manęs, ypač jai. Aš žinau, ką reiškia netikėtas smūgis. Lukterk, tuoj ji ateis, ir pats įsitikinsi.– Jis nusijuokė ir krestelėjo vario spalvos garbanas. Jo akys buvo labai žydros ir skaisčios.

– Labas rytas, Leifai ir Tomai.– Iš miegamojo išėjo motina, sukdama plaukus į kuodą.– Kokia nuostabi diena, tiesa?

Tomas žvilgterėjo į tėvą ir nusijuokė:

– Ar nesakiau?

Vėliau pavėsyje už namo jie trise skaniai papusryčiavo. Ponia Lafarg iš kažkur ištraukė seno saulėgrąžų vyno butelį, ir visi ta proga išgėrė po stikliuką. Dar niekada Lafargas nematė savo žmonos tokios linksmos. Jeigu ji ir turėjo kokių abejonių dėl Tomo, tai garsiai jų nereiškė. Ji elgėsi taip, tarsi tai būtų savaime suprantamas dalykas. Lafargas jautė, kad ir jam tas darosi savaime suprantama.

Kai motina plovė lėkštes, Lafargas pasilenkė prie sūnaus ir tyliai pasiteiravo:

– Kiek gi tau dabar metų, sūnau?

– Argi nežinai, tėveli? Keturiolika, aišku.

– O kas tu esi iš tikrųjų? Tu ne Tomas, tai neįmanoma, bet kažkas kitas. Kas tu?

– Nereikia.– Berniukas krūptelėjo ir užsidengė rankomis veidą.

– Gali man viską papasakoti,– pasakė senukas.– Aš suprasiu. Tu marsietis, a? Teko girdėti visokių pasakų apie marsiečius, bet nieko konkretaus. Kalba, neva jų labai maža belikę ir mums jie pasirodą žemiečių pavidalu. Va ir tu kažkoks keistas: lyg ir Tomas, lyg ir ne...

– Kam, kam visa tai?! Kodėl jūs nepriimate manęs tokio, koks esu?– sušuko berniukas, užsidengęs veidą delnais.– Neabejokite, maldauju jus, neabejokite manimi! – jis nusisuko ir pasitraukė nuo stalo.

– Tomai, sugrįžk!

Bet berniukas jau bėgo palei kanalą tolimo miesto link.

– Kur išlėkė Tomas?– paklausė Ana, sugrįžusi likusių lėkščių. Ji pažvelgė vyrui į veidą.– Tu ką nors pasakei, suerzinai jį?

– Ana,– tarė jis, imdamas ją už rankos,– Ana, tu prisimeni Grin Lon Parką, turgų, prisimeni, kaip Tomas susirgo plaučių uždegimu?

– Ką tu čia kalbi?– Ji nusijuokė.

– Nieko, aš taip sau,– tyliai atsakė jis.

Tolumoje, palei kanalą, lėtai sėdo dulkės, sukeltos nubėgusio Tomo kojų.

Penktą valandą vakaro, saulei leidžiantis, Tomas sugrįžo. Baugščiai pažvelgė į tėvą.

– Ar vėl pradėsi klausinėti?

– Jokių klausimų,– atsakė Lafargas.

Berniukas blykstelėjo baltais dantimis.

– Na ir puiku.

– Kur tu buvai?

– Netoli miesto. Kad kiek – nebūčiau grįžęs. Aš vos... – jis ieškojo žodžio,– vos nepakliuvau į spąstus.

– Kokius spąstus?

– Ten prie kanalo yra mažas skardinis namelis, ir kai aš ėjau pro šalį, manęs vos neprivertė... na, galėjau visai nebegrįžti čia pas jus. Nežinau, kaip jums tai paaiškinti, nerandu žodžių, nemoku pasakyti, man ir pačiam neaišku; tai taip keista, man nesinori net kalbėti.

– Ir nereikia. Geriau bėk ir nusiprausk. Metas vakarieniauti.

Berniukas nubėgo.

Po kokių dešimties minučių ant lygaus kaip veidrodis kanalo paviršiaus pasirodė valtelė. Joje stovėjo aukštas, padžiūvęs juodaplaukis vyras ir kartimi stūmėsi kanalo viduriu.

– Labas vakaras, broli Lafargai,– tarė jis stabtelėjęs.

– Labas, Solai, kas girdėti?

– Ir neklausk: tokie dalykai dedasi, kad... Pažįsti Nomlendą – tą, kur gyvena skardinėje trobelėje prie kanalo?

Lafargas nustėro.

– Pažįstu, o ką?

– Žinai, kas jis per paukštis?

– Girdėjau, jis palikęs Žemę dėl to, kad žmogų užmušęs.

Solas atsirėmė į šlapią kartį ir įdėmiai pažvelgė į Lafargą.

– O prisimeni pavardę žmogaus, kurį jis užmušė?

– Gilingsas, rodos.

– Teisingai. Gilingsas. Tai štai, maždaug prieš dvi valandas ponas Nomlendas atbėgo į miestą, rėkdamas, kad matė Gilingsą – gyvą, čia, Marse, šiandieną, šią popietę! Prašėsi į kalėjimą, norėjo ten pasislėpti nuo Gilingso. Bet į kalėjimą jo nepriėmė. Tada Nomlendas grįžo namo ir, kaip girdėjau, prieš dvidešimt minučių paleido sau kulką į kaktą. Aš kaip tik iš ten.

– Tu tik pagalvok!– pasakė Lafargas.

– Ir ko tik šiais laikais neatsitinka,– pritarė Solas.– Na ką gi, labanakt, Lafargai.

– Labanakt.

Valtis nuslydo toliau ramiu kanalo paviršiumi.

– Vakarienė ant stalo!– šūktelėjo ponia Lafarg.

Ponas Lafargas atsisėdo į savo vietą ir, paėmęs peilį, žvilgterėjo į Tomą.

– Tomai,– tarė jis,– ką tu veikei šią popietę?

– Nieko,– atsakė pilna burna Tomas.– O ką?

– Taip sau, norėjau žinoti.– Senukas užsikišo servetėlę. Septintą valandą vakaro senoji Lafarg užsigeidė važiuoti į miestą.

– Jau keli mėnesiai, kaip ten nebuvau,– pasakė ji.

Bet Tomas pasipriešino.

– Aš bijau miesto,– pareiškė jis.– Bijau žmonių. Man nesinori.

– Gėdinkis, toks didelis berniukas, ir tokios kalbos,– pasakė Ana.– Nenoriu ir klausyti. Važiuosi kartu. Aš taip nusprendžiau.

– Bet, Ana, jeigu berniukui nesinori...– pradėjo senukas.

Bet ponia Lafarg buvo neperkalbama. Ragindama ir skubėdama vos ne per jėgą įsodino juos į valtį – ir štai jie jau plaukė kanalu po vakaro žvaigždėm. Tomas gulėjo aukštielninkas, užmerkęs akis, nesuprasi – miega ar ne. Senukas vis nenuleido nuo jo akių ir mąstė. „Kas gi jis, kas per būtybė, trokštanti meilės kaip ir mes? Kas jis, pabėgęs nuo vienumos, atėjęs į svetimą aplinką, prisiėmęs svetimą veidą ir balsą ir pagaliau laimingas, suradęs prieglobstį tarp mūsų? Iš kokio jis kalno, iš kokio urvo, kokios, gal paskutinės vietinės genties, dar gyvenusios šioje planetoje, kai iš Žemės atskrido raketos?“ Lafargas palingavo galvą. Kas žino? Šiaip ar taip, vis tiek jis – Tomas.

Senukas pažvelgė priekin, į artėjantį miestą, ir jo veidas apsiniaukė. Bet ir vėl jo mintys grįžo prie Tomo ir Anos. Jis mąstė: „Gal ir negerai darome, priglausdami Tomą, kad ir ne ilgam; šiaip ar taip, tas nieko gero nežada, išskyrus rūpesčius ir skausmą... Bet, antra vertus, kaip atsisakyti nuo to, ko taip troškome, net jeigu jis pas mus bus tik vieną dieną, o paskui išnyks, ir tuštuma taps dar tuštesnė, tamsios naktys – dar tamsesnės, lietingos naktys – dar drėgnesnės? Jau verčiau netekti paskutinio kąsnio negu Tomo“.

Ir jis vėl pažiūrėjo į berniuką, taip ramiai snaudžiantį valties dugne. Staiga berniukas sudejavo; matyt, kažkas jam prisisapnavo.

– Žmonės,– murmėjo jis per miegą.– Vis keičiuosi ir keičiuosi... Spąstai...

– Nusiramink, miegok, sūneli.– Lafargas paglostė jo švelnias garbanas, ir Tomas nurimo.

Lafargas padėjo žmonai ir sūnui išlipti iš valties.

– Štai ir atvykome!– Ana šypsodamasi žvelgė į gausybę

šviesų, klausėsi sklindančios iš barų muzikos, pianinų ir patefonų garsų, stebėjo susikabinusias už parankių poreles, vaikštančias triukšmingomis gatvėmis.

– Geriau būčiau likęs namie,– pasakė Tomas.

– Tu niekad anksčiau taip nekalbėdavai,– tarė motina.– Tau visada patikdavo šeštadienio vakarą važiuoti į miestą.

– Nepalikite manęs,– sušnibždėjo Tomas.– Nenoriu, kad mane pagautų.

Ana užgirdo jo žodžius.

– Ką tu ten paistai, eime!

Lafargas pajuto berniuko pirštus savo delne ir tvirtai juos spustelėjo.

– Aš su tavimi, Tomai, mano berniuk.– Jis pažiūrėjo į aplinkui zujančius žmones ir taip pat sunerimo.– Mes ilgai neužtruksime.

– Nekalbėk niekų,– įsikišo Ana.– Atvažiavome čia visam vakarui.

Pereinant per gatvę, juos užkliudė trys girti vyrai. Prasilenkiant Lafargas paleido Tomą, ir jie išsiskyrė; Lafargas apsižvalgė ir suakmenėjo.

Tomas dingo.

– Kurgi jis?– irzliai paklausė Ana.– Tik išleisk iš akių – žiūrėk, ir prapuolęs. Tomai!

Ponas Lafargas puldinėjo aplinkui, stumdydamas praeivius, bet Tomo niekur nebebuvo.

– Atsiras, pamatysi, lauks prie valties, kai reikės grįžti namo,– tvirtai pasakė Ana ir nuvairavo vyrą kino teatro link.

Staiga minioje kilo sambrūzdis, ir pro Lafargą pralėkė vyras su moterimi. Jis atpažino juos: Džo Spoldingas su žmona. Jie taip greitai prabėgo, kad jis net išsižioti nespėjo.

Susirūpinęs, vis atsigręždamas atgal, jis nupirko bilietus ir klusniai leidosi žmonos įtraukiamas į nemielą kino salės tamsą.

Vienuoliktą valandą Tomo nebuvo prieplaukoje. Ponia Lafarg labai išblyško.

– Nieko, motin,– tarė Lafargas,– nesijaudink. Aš surasiu jį. Lukterk čia.

– Tik paskubėk.

Jos balsą užslopino bangų pliuškenimas.

Susikišęs rankas į kišenes, jis žingsniavo nakties gatvėmis. Viena po kitos geso šviesos. Kai kur prie atvirų langų dar rymojo žmonės – naktis buvo šilta, nors danguje tarp žvaigž-

džių kartkartėmis praslinkdavo juodi audros debesys. Eidamas jis prisiminė, kad berniukas visą laiką minėjo spąstus, vis bijojo minios, miestų. „Beprasmiška,– pagalvojo nuvargęs senukas.– Galbūt berniukas niekad nebegrįš, o gal jo ir visai nebuvo". Lafargas įsuko į skersgatvį, jo akys slydo per namų numerius.

– Lafargai, sveikas!

Tarpduryje, rūkydamas pypkę, sėdėjo vyras.

– Sveikas, Maikai.

– Ką, susivaidijai su pačia? Išėjai prasivėdinti?

– Ne, taip sau vaikštinėju, ir tiek.

– Atrodai, lyg būtum ką pametęs. Beje, jei jau išėjo iš kalbos,– tarė Maikas,– galiu pasakyti, kad šį vakarą kai kas atsirado. Džo Spoldingą pažįsti? Atsimeni jo dukterį Laviniją?

– Atsimenu.– Lafargą nukrėtė šaltis. Viskas priminė jau matytą sapną. Jis gerai žinojo, kas seks toliau.

– Šįvakar Lavinija grįžo namo,– pasakė Maikas, išpūsdamas dūmą.– Atsimeni, maždaug prieš mėnesį ji pasiklydo išdžiūvusios jūros dugne? Paskui atrado kažkokį kūną, jau gerokai apipuvusį, lyg ji, lyg ir ne... Nuo to laiko Spoldingai tiesiog pamišo. Džo vis vaikščiojo ir tvirtino, kad ji nemirė, kad tai ne jos kūnas. Vadinasi, jis buvo teisus. Šiandien Lavinija atsirado.

– Kur?– Lafargui užgniaužė kvapą, širdis daužėsi it kūjis.

– Centrinėje gatvėje. Spoldingai pirko bilietus į kiną. Ir staiga žiūri – minioje Lavinija. Tai bent scena buvo, įsivaizduoju! Iš pradžių ji nepažino jų. Jie visą gatvę sekė paskui ją, vis kalbėjo, kalbėjo. Pagaliau ji prisiminė.

– Ir tu matei ją?

– Ne, bet girdėjau dainuojant. Pameni, ji mėgdavo dainuoti „Gražieji Loumondo krantai"? Tai va, ką tik girdėjau, kaip ji tralialiavo savo tėvui, ten, jų name. Miela klausytis, o ir ji pati tokia graži mergaitė. Kur teisybė, pagalvojau tada, jei tokios miršta? O dabar, kai sugrįžo, net ant širdies lengviau pasidarė. Ei, klausyk, tu, atrodo, nesveikuoji. Užeik, išgersi lašelį viskio...

– Dėkui, Maikai, nesinori.– Senukas nukiūtino toliau.

Jis girdėjo, kaip Maikas palinkėjo labos nakties, bet nieko neatsakė, o įsmeigė žvilgsnį į dviaukštį pastatą su aukštu krištoliniu stogu, nuo kurio sviro purpurinių Marso gėlių kekės. Virš sodo kyšojo balkonas su raitytos geležies grotelėmis, antro aukšto languose degė šviesa. Buvo jau labai vėlu, bet jis pagalvojo: „Kas gi bus Anai, jeigu aš neatvesiu Tomo? Vėl

smūgis, vėl mirtis,– ar pakels ji tai? Prisimins pirmąją mirtį? Ir tą visą sapną? Ir tą staigų dingimą? Viešpatie, turiu surasti Tomą dėl Anos! Vargšė Ana, ji laukia ten, prieplaukoje..."

Jis pakėlė galvą. Kažkur viršuje švelnūs balsai linkėjo labos nakties kitiems balsams, trinksėjo durys, geso šviesos, ir visą laiką girdėjosi tyli daina. Po valandėlės į balkoną išėjo kokių aštuoniolikos metų nepaprasto grožio mergaitė.

Lafargas šūktelėjo jai, stengdamasis pergalėti vėjo šniokštimą.

Mergaitė atsisuko ir pažvelgė žemyn.

– Kas ten?– šūktelėjo ji.

– Tai aš,– pradėjo senukas ir užsikirto, pajutęs, kaip kvailai ir beprasmiškai atsakė, tik lūpos vis dar krutėjo be garso. Gal sušukti: „Tomai, sūneli, čia tavo tėvas?" Kaip į ją kreiptis? Ji pagalvos, kad jis pamišęs, ir pašauks tėvus.

Mergaitė persilenkė per turėklus šaltoje, virpančioje šviesoje.

– Aš jus pažįstu,– švelniai atsakė ji.– Prašau, palikite mane, jūs čia nieko negalite padaryti.

– Tu turi sugrįžti!– nejučiomis išsprūdo Lafargui.

Mėnesienos apšviesta mergaitė pasitraukė į šešėlį ir pradingo, tik balsas liko.

– Aš jau nebe jūsų sūnus,– tarė balsas.– Ir ko mes važiavome į miestą?..

– Ana laukia prieplaukoje!

– Deja,– atsakė tylus balsas,– aš nieko negaliu padaryti. Aš laiminga čia, mane myli – kaip kad jūs mylėjote. Aš tas, kas esu, ir imu tai, kas duodama; dabar jau vėlu – jie pagavo mane.

– Bet pagalvok apie Aną, koks jai bus smūgis...

– Mintys šiame name pernelyg stiprios, aš tarsi kalėjime. Aš negaliu atgauti pirmykščio pavidalo.

– Bet juk tu Tomas, juk tu buvai Tomas, tiesa? O gal tu tyčiojiesi iš senuko – gal tu iš tiesų Lavinija Spolding?

– Aš nei viena, nei kita, aš esu aš – tik įgaunu kieno nors pavidalą, bet dabar jūs nieko neįstengsite pakeisti.

– Tau pavojinga pasilikti mieste. Tau geriau bus pas mus, prie kanalo, ten niekas tavęs nenuskriaus,– maldavo senukas.

– Tai tiesa...– Atsakymas skambėjo neryžtingai.– Bet dabar aš privalau skaitytis su šiais žmonėmis. Kas jiems bus, jeigu rytą paaiškės, kad aš vėl pradingau – šįkart amžinai? Beje, mama žino, kas aš,– atspėjo, kaip ir jūs. Man rodos, jie visi žino, tik nenori klausinėti. Apvaizdos niekas neklausinėja. Jei nerandi ko tikrovėje, pasitenkini sapnais. Tegul aš ir ne ta,

kurią jie prarado, tačiau jiems aš dar geresnė: aš – jų vaizduotės sukurtas idealas. Dabar man teks pasirinkti, ką įskaudinti – juos ar jūsų žmoną.

– Jų didelė šeima, penki žmonės. Jiems ne taip bus skaudu!

– Nereikia,– paprašė balsas.– Aš nuvargau.

Senukas prabilo griežčiau:

– Tu privalai eiti su manimi. Negaliu leisti, kad Ana vėl patirtų tokį skausmą. Tu mūsų sūnus. Tu mano sūnus ir priklausai mums.

– Nustokite, maldauju jus.– Šešėlis virpėjo.

– Tavęs niekas nesieja su šiuo namu ir jo gyventojais!

– O, ką jūs darote?

– Tomai, Tomai, sūneli, paklausyk manęs. Sugrįžk pas mus, nusileisk tais vijokliais. Na greičiau, eime gi, Ana laukia; tu turėsi jaukius namus, viską, ko tik panorėsi.

Jis vis nenuleido akių nuo balkono, trokšdamas, kad tai išsipildytų.

Šešėliai mirgėjo, šlamėjo vijokliai.

Pagaliau tylus balsas ištarė:

– Gerai, tėve.

– Tomai!

Mėnesienoje berniukas greitai ėmė slysti vijokliais žemyn. Lafargas iškėlė aukštyn rankas jo sugauti.

Viršuje kambariuose užsidegė šviesa. Iš vieno lango pro pinučius pasigirdo balsas:

– Kas ten?

– Gyviau, berniuk!

Dar užsidegė šviesa, dar keli balsai.

– Stok, šausiu! Vini, tau nieko neatsitiko?

Bėgančių kojų trepsėjimas...

Lafargas su berniuku metėsi per sodą.

Nuaidėjo šūvis. Kulka atsimušė į sieną prie pat vartelių.

– Tomai, tu – į šitą pusę! Aš bėgsiu čia, suklaidinsiu juos. Bėk prie kanalo, po dešimties minučių ten susitiksime! Greičiau!

Jie išsiskyrė.

Mėnulis pasislėpė už debesies. Senukas bėgo visiškoje tamsoje.

– Ana, aš čia!

Ji drebėdama padėjo jam įlipti į valtį.

– Kur Tomas?

– Tuoj atbėgs,– vos ištarė uždusęs Lafargas.

Jie žiūrėjo į siauras gatveles ir miegantį miestą. Dar pasi-

rodydavo vėlyvi praeiviai: policininkas, naktinis sargas, raketos pilotas, vieniši vyrai, grįžtantys namo po naktinio pasimatymo; iš baro kvatodami išvirto keturi vyrai ir moterys. Kažkur dusliai skambėjo muzika.

– Kodėl jo nėra? – paklausė senoji.

– Ateis, ateis.

Bet Lafargas nebebuvo tuo tikras. O gal berniuką vėl pagavo – kažkur, kažkaip, – kai jis skubėjo prieplaukon, kai bėgo per vidurnakčio gatves tarp tamsių namų? Žinoma, bėgti toloka netgi jaunam, bet vis dėlto Tomas turėjo atbėgti pirmas...

Staiga tolumoje į mėnesienos nušviestą gatvę kažkas išbėgo.

Lafargas suriko ir tuoj pat užsiėmė burną, nes tolumoje pasigirdo ir kiti balsai, kitų kojų trepsėjimas. Vienas po kito sušvito langai. Vienišas žmogutis skuodė per plačią aikštę link prieplaukos. Tai buvo ne Tomas, o kažkokia bėganti būtybė su sidabriniu veidu, spindinčiu baltoje žibintų šviesoje. Vis arčiau ir arčiau, veidas vis pažįstamesnis, ir prieplaukoje – jau Tomas! Ana ištiesė aukštyn rankas, Lafargas puolė rišti valtį. Bet jau buvo vėlu.

Iš gatvės į tylią aikštę išbėgo vienas vyras, antras, moteris, dar du vyrai, ponas Spoldingas. Sustojo ir sumišę dairėsi. Jau norėjo pasukti atgal: juk tai... tikrų tikriausias košmaras, beprotybė, na, žinoma! Bet ir vėl šoko priekin, abejodami, neryžtingai stabčiodami.

Taip, jau vėlu. Pasibaigė naktis, pasibaigė sapnas. Lafargas suko rankose lyną. Jam buvo šalta, ir jis jautėsi baisiai vienišas. O žmonės vis artėjo, žmonės bėgo, išpūtę akis, mėnesienoje mirgėjo kylančios ir nusileidžiančios kojos, ir štai pagaliau visas būrys, visi dešimt, sustojo prieplaukoje. Įsiutę sužiuro žemyn, į valtį. Ėmė šaukti.

– Nė iš vietos, Lafargai! – Spoldingas laikė rankoje pistoletą.

Dabar paaiškėjo, kas įvyko... Tomas vienas, aplenkdamas praeivius, skuodžia mėnesienos nušviestomis gatvėmis. Policininkas pastebi pro šalį neriančią figūrą. Apsisuka, pažvelgia į veidą, rikteli kažkokį vardą, puola vytis. „Ei, tu stok!" Nusikaltėlio veidas! Ir taip visą kelią, kas tik pasipainioja – vyras ar moteris, panaktinis ar raketos pilotas. Toje greitai bėgančioje figūroje jie matė, ką norėjo, kiekvienas joje įžiūrėjo pažįstamą veidą, pažįstamą vardą. Kiek įvairiausių vardų buvo ištarta per paskutines penkias minutes! Kiek veidų atpažinta Tomo veide – ir visi klaidingai!

Visu keliu – bėglys ir persekiotojai, svaja ir svajotojai, užguita auka ir skalikai. Visu keliu – netikėtas atradimas, pažįstamų akių blykstelėjimas, lūpos taria užmirštą vardą, prisimenami seni laikai, o minia vis auga, vis didėja. Visi šoka iš vietos ir puola vytis, vos tik pro šalį pralekia toji bėganti vizija, tas veidas, atsispindintis tūkstančiuose veidrodžių, tūkstančiuose akių, vienoks tiems, kurie priekyje, kitoks tiems, kurie užpakalyje, ir visai kitas, naujas tiems, kurie dar pasitaikys kelyje, kurių dar nematyti.

Ir štai jie visi čia, prie valties, kiekvienas trokšta savo svajonės, lygiai kaip mes norime, kad tai būtų tik Tomas, nei Lavinija, nei Rodžeris, nei kas nors kitas, pagalvojo Lafargas. Bet dabar jau nieko nebepadarysi. Dabar viskam atėjo galas.

– Lipkite iš valties, greit! – sukomandavo Spoldingas.

Tomas užlipo ant krantinės. Spoldingas sučiupo jį už rankos.

– Eisi su manimi namo. Aš žinau.

– Stok, – įsikišo policininkas, – jis areštuotas! Jo pavardė Deksteris, paieškomas dėl žmogžudystės.

– Ne, ne! – sukūkčiojo moteris. – Tai mano vyras! Ką, ar aš nepažįstu savo vyro?

Kiti balsai prieštaravo. Minia veržėsi artyn.

Ponia Lafarg užstojo Tomą.

– Tai mano sūnus, jūs neturite jokios teisės jį kuo nors kaltinti. Mes tuoj pat vykstame namo!

O Tomas virpėjo ir drebėjo, lyg drugio krečiamas. Jis atrodė visiškas ligonis. Minia vis tirštėjo, godžiai tiesė rankas, graibstė jį, reikalavo.

Tomas sukliko.

Jis pradėjo keistis visų akyse. Čia jis Tomas, čia Džeimsas, čia vyras, pavarde Svičmanas, čia kitas, pavarde Baterfildas; jis ir miesto meras, ir jauna mergaitė, vardu Judita, ir vyras Viljamas, ir žmona Klarisa. Jis lyg minkštas vaškas lengvai pasidavė jų vaizduotei. Jie rėkė, grūdosi artyn, maldavo. Jis irgi klykė, tiesdamas į juos rankas, o jo veidas keitėsi sulig kiekvienu nauju šūksniu.

– Tomas! – šaukė Lafargas.

– Alisa! – rėkė kitas.

– Viljamai!

Jie graibstė jį už rankų, tampė, kol jis pagaliau paskutinį kartą sukliko siaubo kupinu balsu ir pargriuvo.

Jis gulėjo ant akmenų – stingo ištirpęs vaškas, o veide – visų veidų bruožai, viena akis mėlyna, kita auksinė, plaukai

kaštoniniai, rausvi, geltoni, juodi, vienas antakis vešlus, kitas plonutis, viena ranka didelė, kita mažytė.

Prisidėję pirštus prie lūpų, jie stovėjo, palinkę prie jo.

– Jis mirė,– pasakė kažkas pagaliau.

Lietaus lašai nukrito ant žmonių, ir jie pažvelgė į dangų. Po to nusisuko ir ėmė eiti šalin iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau, o galų gale pasileido bėgti į visas puses. Aikštė tučtuojau ištuštėjo. Tiktai ponas ir ponia Lafargai pasiliko ir, laikydamiesi už rankų, pasibaisėję žiūrėjo į gulinčią ant žemės būtybę.

Lietus lijo ant viršun atgręžto nebepažįstamo veido.

Ana nieko nepasakė, tik pradėjo verkti.

– Važiuojam namo, Ana, nieko nebepadarysi,– tarė senukas.

Jie sulipo į valtį ir tamsoje nuplaukė kanalu. Namie susikūrė židinį ir ėmė šildytis prie jo rankas. Nuėję miegoti, gulėjo greta, sustirę, nusikamavę, klausydamiesi, kaip virš jų barbena į stogą lietus.

– Klausyk,– staiga ištarė Lafargas vidurnaktį.– Ar tu nieko negirdėjai?

– Ne, nieko...

– Aš vis dėlto pažiūrėsiu.

Jis apgraibomis perėjo tamsų kambarį ir ilgai stovėjo prie lauko durų, prieš jas atidarydamas.

Staiga stumtelėjo duris ir iškišo galvą į lauką.

Lietaus čiurkšlės liejosi iš juodo dangaus į tuščią kiemą, į kanalą, tarp melsvų kalnų.

Jis kokias penkias minutes palaukė, paskui šlapiomis rankomis tyliai uždarė duris ir užstūmė velkę.

LAGAMINŲ KRAUTUVĖ

Labai jau tolima pasirodė ta naujiena, kurią lagaminų krautuvės savininkas išgirdo vakare per radiją, kai moduliuotas šviesos spindulys atnešė paskutines žinias iš Žemės. Tolima ir nereali.

Žemėje brendo karas.

Jis išėjo ir pažiūrėjo į dangų.

Štai ji, Žemė, vakarinio dangaus skliaute vejasi nusileidusią už kalvų saulę. Ta žalia žvaigždė – tai apie ją kalbėjo radijas.

– Negaliu patikėti,– tarė krautuvininkas.

– Todėl, kad esate ne ten,– atsiliepė tėvas Peregrinas, priėjęs pasišnekučiuoti.

– Kaip tai suprasti, tėve?

– Lygiai taip buvo, kai buvau dar mažas,– atsakė tėvas Peregrinas.– Mes girdėjome apie karus Kinijoje, bet niekada tuo netikėjome. Pernelyg toli visa tai buvo. Ir pernelyg daug žmonių ten žūdavo. Neįmanoma įsivaizduoti. Net ir filmus žiūrėdami, negalėjome patikėti. Tas pat ir dabar. Žemė – kaip ir ta Kinija. Pernelyg toli, todėl ir negali patikėti. Tai ne čia, ne pas mus. Ne tik pačiupinėti – įžiūrėti negali. Žalia šviesele – štai ir viskas, ką mes matome. Ir ant tos spingsulės gyvena du milijardai žmonių? Neįtikėtina! Karas? Bet mes negirdime sprogimų.

– Išgirsime,– pasakė krautuvininkas.– Aš vis galvoju apie tuos žmones, kurie turi čia atskristi šią savaitę. Ką ten praneše apie juos? Apie šimtą tūkstančių žmonių atvyks į Marsą kitą mėnesį – taip, rodos? Kas jiems bus, jeigu prasidės karas?

– Tikriausiai pasuks atgal. Jų prireiks Žemėje.

– Ta-aip,– pasakė krautuvininkas.– Eiliu ir nušluostysiu dulkes nuo lagaminų. Jaučia širdis, greit užplūs pirkėjai.

– Ar manote, kad visi panorės grįžti į Žemę, jeigu čia tas Didysis karas, kurio mes bijojome jau daug metų?

– Gal tai ir juokinga, tėve, bet manau, kad taip – mes visi panorėsime sugrįžti. Žinau, mes atvykome čia, gelbėdamiesi nuo daugelio dalykų – nuo politikos, nuo atominės bombos, karo, galingų klikų, prietarų, įstatymų. Bet tėviškė tai

vis dėlto ten. Pamatysite. Kai tik ant Amerikos nukris pirmoji bomba, čionykščiai žmonės pradės nerimauti. Dar labai neseniai jie čia gyvena – gal tik porą metų. Jei taip keturiasdešimt metų, tada kas kita, o dabar ten, Žemėje,– jų giminaičiai, gimtieji jų miestai. Aš pats, galima sakyti, jau nebetikiu Žeme, dėl manęs jos gali ir nebūti. Bet aš – senis, iš manęs vis tiek jokios naudos. Aš gal ir pasiliksiu.

– Kažin.

– Gal ir jūsų teisybė.

Jie stovėjo verandoje žiūrėdami į žvaigždes. Po kiek laiko tėvas Peregrinas išsiėmė iš kišenės keletą monetų ir padavė jas krautuvininkui.

– Beje, gal parinktumėt ir man lagaminą. Mano senasis jau visai suplyšęs...

NEPELNINGAS SEZONAS

Semas Parkhilas smagiai mojavo šluota, braukdamas nuo tako melsvą Marso smėlį.

– Štai ir viskas! – pasakė jis. – Prašom, pasigėrėkite! – Jis parodė ranka. – Pažvelkite į iškabą. „KARŠTOS SEMO DEŠRELĖS“! Puikumėlis – tiesa, Elma?

– Žinoma, Semai, – patvirtino jo žmona.

– Šimts pypkių, tai bent šoktelėjau! Pamatytų dabar mane vyrukai iš Ketvirtosios ekspedicijos. Aš čia sau biznį varau, o jie, vargšeliai, vis dar kareiviauja. Mes tūkstančius užkalsime, Elma, tūkstančius.

Žmona ilgai žiūrėjo į jį, nieko nesakydama.

– O kur dingo kapitonas Vailderis? – pagaliau paklausė ji. – Tavo viršininkas, kuris nušovė tą tipą, na tą, kur norėjo išmušti visus žemiečius – kaip jo pavardė?

– Ar to psicho? Spenderis. Velnio bambeklis. O kapitonas Vailderis, sako, išskrido į Jupiterį. Lyg ir šioks toks paaukštinimas, taip sakant. Man regis, ir jis kiek pasimaišė dėl Marso. Jau toks irzlus pasidarė. Po kokių dvidešimt metų sugrįš iš Jupiterio ir Plutono, jeigu jam gerai klosis. Žinos, kaip laidyti gerklę. Stimpa dabar ten nuo speigo, o aš čia – ne, tu tik pažvelk į šią vietelę!

Čia kirtosi ir vėl skyrėsi, nykdami tamsoje, du seni plentai.

Prie kryžkelės Semas Parkhilas surentė kniedyto aliuminio statinį, akinančiai tviskantį balta šviesa ir virpantį nuo automatinio patefono kauksmo.

Jis pasilenkė pataisyti stiklo šukių bordiūrą. Stiklo jis prisidaužė kalnuose nuo senovinių marsiečių pastatų.

– Geriausios karštos dešrelės abejose planetose! Pirmasis dešrelių pardavėjas Marse! Svogūnai, pipirai, garstyčios – viskas aukščiausios rūšies! Kuo kuo, bet jau vėpla manęs nepavadinsi. Štai jums dvi autostrados, štai išmiręs miestas, o štai ten kasyklos. Sunkvežimiai iš Gyvenvietės Nr. 101 važiuos pro mus dvidešimt keturias valandas per parą. Sakysi, blogą vietą išrinkau?

Žmona apžiūrinėjo savo nagus.

– Manai, kad tos dešimt tūkstančių naujų raketų su darbininkais atskris į Marsą? – pagaliau paklausė ji.

– Nepraeis ir mėnuo, – atsakė jis įsitikinęs. – Ko tu išsivieplei?

– Nelabai aš pasitikiu ta Žemės publika, – atsakė ji. – Tik tada patikėsiu, kai pati pamatysiu dešimt tūkstančių raketų su šimtu tūkstančių meksikiečių ir kiniečių.

– Klientų, – jis pasigardžiuodamas ištarė tą žodį. – Šimtą tūkstančių alkanų burnų!

– Jeigu, – lėtai ištarė žmona, žiūrėdama į dangų, – jeigu nebus atominio karo. Tos atominės bombos man ramybės neduoda. Dabar jų tiek daug Žemėje, kad nežinai, ko ir belaukti.

Semas nerūpestingai švilptelėjo ir toliau šlavė kiemą.

Akies kampučiu jis pastebėjo melsvą žybsėjimą. Kažkas be garso sklendė ore už jo nugaros. Jis išgirdo žmonos balsą:

– Semai, pas tave draugas.

Semas staigiai atsigręžė ir pamatė siūbuojančią vėjyje kaukę.

– Vėl atėjai! – Semas iškėlė šluotą tarsi ginklą.

Kaukė linktelėjo. Ji buvo išpjauta iš šviesiai mėlyno stiklo ir uždėta ant plono kaklo, po kuriuo plaikstėsi plonyčio geltono šilko klostės. Iš jų kyšojo dvi sidabrinės rankos, permatomos lyg tinklelis. Pro siaurą burnos plyšį sklido melodingi garsai, o rankos, klostės ir pati kaukė tai pakildavo, tai vėl nusileisdavo.

– Pone Parkhilai, aš vėl atėjau pakalbėti su jumis, – tarė balsas už kaukės.

– Sakiau juk, kad tavo ir kvapo čia nebūtų! – riktelėjo Semas. – Nešdinkis, o tai Ligą užleisiu!

– Aš jau persirgau ta Liga, – atsakė balsas. – Aš vienas iš nedaugelio, kurie išliko gyvi. Aš ilgai sirgau.

– Nešdinkis į savo kalnus ir tupėk ten, kur tavo vieta. Ko tu čia vaikštai ir kvaršini man galvą? Nei iš šio, nei iš to. Ir dar du kartus per dieną.

– Mes nepadarysime jums nieko blogo.

– Už tai aš jums padarysiu! – pasakė Semas, traukdamasis atatupstas. – Nepatinka man užsieniečiai. Ir marsiečiai nepatinka. Iki šiol nė vieno dar nebuvau matęs. Apskritai čia kažkokia velniava! Tiek metų kažkur sėdėjote, slapstėtės ir staiga kažko pradėjote prie manęs kibti. Palikite mane ramybėje.

– Mes su svarbiu reikalu, – pasakė žydroji kaukė

– Jeigu dėl žemės sklypo, tai jis mano. Aš pasistačiau šią dešrelinę savo rankomis.

– Iš dalies taip, dėl žemės.

– Na, žinai ką,– pasakė Semas.– Aš esu iš Niujorko. Tai milžiniškas miestas; ten dar dešimt milijonų tokių kaip aš. O jūsų, marsiečių, tik pora tuzinų beliko; neturite jūs nei miestų, nei valdžios, nei įstatymų, tik bastotės po kalnus ir dar reiškiate pretenzijas į mano žemę. Atsimink: sena turi užleisti vietą naujam. Toks jau gyvenimo dėsnis. Štai pistoletas, matai? Šįryt, kai tu išėjai, aš tuoj jį išsitraukiau ir užtaisiau.

– Mes, marsiečiai – telepatai,– šaltai pasakė žydroji kaukė.– Mes palaikome ryšį su vienu jūsų miestu anapus mirusios jūros. Ar klausėtės radijo?

– Mano radijas sustreikavo.

– Tada jūs nieko nežinote. Labai svarbios žinios. Iš Žemės...

Sidabrinė ranka mostelėjo. Joje atsirado bronzinis vamzdelis.

– Štai, malonėkite pažvelgti.

– Pistoletas!– suriko Semas Parkhilas.

Akies mirksniu jis išplėšė iš dėklo savo pistoletą ir pradėjo šaudyti į miglą, į apsiausto klostes, į žydrąją kaukę.

Kaukė dar kiek pakabėjo ore. Paskui šilkai ėmė raukšlėtis ir bliūkšti tarsi mažytė cirko palapinė, ištraukus atramas; sidabrinės rankos dzingtelėjo ant akmeninio takelio, kaukė nukrito ir pridengė nebylią baltų kaulų ir audinių krūvelę.

Semas išsižiojęs gaudė orą.

Jo žmona svirduliuodama priėjo prie marsiečio palaikų.

– Tai visai ne ginklas,– pasilenkusi tarė ji ir pakėlė bronzinį vamzdelį.– Jis, matyt, norėjo parodyti tau laišką. Čia kažkoks gyvačių raštas, matai – vien melsvos gyvačiukės. Nemoku perskaityti tų ženklų. O tu?

– Ne. Čia tos marsiečių piktogramos, niekai. Mesk šalin!– Semas skubiai apsižvalgė.– Dar kiti užeis! Reikia jį kaip nors pašalinti. Nešk kastuvą!

– Ką tu darysi?

– Užkasiu jį, ką gi daugiau?

– Nereikėjo jo nušauti.

– Tai buvo klaida. Na, vikriau!

Ji tylėdama atnešė jam kastuvą.

Aštuntą valandą jis sugrįžo ir vėl ėmė šluoti aikštelę priešais dešrelinę, jausdamas kažkokį sąžinės graužimą. Žmona, sunėrusi rankas ant krūtinės, stovėjo nušviestame tarpduryje.

– Gaila, žinoma, kad taip atsitiko,– pasakė jis. Pažiūrėjo į žmoną ir nukreipė žvilgsnį į šalį.– Matyt, taip buvo lemta.

– Taip,– pasakė žmona.

– Toks pyktis paėmė, kai jis išsitraukė tą ginklą.

– Kokį ginklą?

– Na, man pasirodė, kad ginklą! Gailiuosi, tikrai gailiuosi! Kiek dar kartų reiks kartoti!

– Ššš,– ištarė Elma, pridėjusi pirštą prie lūpų.– Ššš.

– O man nusispjauti,– pasakė jis.– Jei kas – už mane užsistos visa kompanija „Žemiečių gyvenvietės“!– Jis paniekinamai prunkštelėjo.– Tie marsiečiai ir neišdrįs...

– Žiūrėk,– pertraukė jį Elma.

Semas pažvelgė į išdžiūvusios jūros pusę. Šluota iškrito jam iš rankų. Jis vėl ją pakėlė, išsižiojo, mažas seilių lašelis ištiško ir nulėkė pavėjui. Staiga jį ėmė krėsti drebulys.

– Elma, Elma, Elma!– riktelėjo jis.

– Štai jie ir atėjo,– pasakė Elma.

Senosios jūros dugnu lyg melsvi vaiduokliai ar melsvi dūmai, iškėlę melsvas bures, plaukė koks dešimt aukštų Marso smėlio laivų.

– Smėlio laivai! Betgi jų jau nebėra, Elma, jų nebeliko.

– Ir vis dėlto čia, rodos, smėlio laivai,– pasakė ji.

– Bet valdžia juos visus konfiskavo! Ir visus išnarstė, tik keletą pardavė iš varžytinių. Visoje mūsų apygardoje aš tik vienas turiu tokią geldą ir moku ją valdyti.

– Matyt, ne vienas,– linktelėjo ji į jūros pusę.

– Na, greičiau, mums reikia nešdintis iš čia!

– Kodėl?– lėtai ištarė ji, lyg užburta žiūrėdama į marsiečių laivus.

– Jie užmuš mane! Į sunkvežimį, greičiau!

Elma nejudėjo.

Jam teko jėga nutempti ją už dešrelinės, kur stovėjo dvi mašinos: sunkvežimis, kuriuo jis dažnai važinėjo, išskyrus pastarąjį mėnesį, ir senas marsiečių smėlio laivas, kurį jis dėl juoko buvo nusipirkęs varžytinėse. Paskutines tris savaites jis vežiojo juo maisto produktus per jūrą lygiu kaip stiklas dugnu. Jis pažvelgė į sunkvežimį ir staiga prisiminė. Motoras gulėjo ant žemės – jau dvi dienas su juo krapštėsi.

– Neatrodo, kad jis pajudės iš vietos,– pasakė Elma.

– Į smėlio laivą! Lipk greičiau!

– Kad tu mane vežtum smėlio laivu? O, ne.

– Lipk! Aš moku!

Jis įstūmė ją, įšoko paskui, truktelėjo vairą, ir vakaro vėjas išpūtė kobalto burę.

Danguje skaisčiai degė žvaigždės; melsvi marsiečių laivai lengvai slydo per šnibždantį smėlį. Semo laivas niekaip nejudėjo iš vietos; tada jis prisiminė inkarą ir įtraukė jį į vidų.

– Jau!

Vėjas vaitodamas stvėrė smėlio laivą ir nunešė per išdžiūvusios jūros dugną, virš smėlio užpiltų kristolinių bokštų, pro nuvirtusias kolonas, pro apleistas marmuro ir vario prieplaukas, pro išmirusius baltus šachmatų miestus, pro purpurines įkalnes, vis tolyn ir tolyn. Marsiečių laivų siluetai atitolo ir sumažėjo, bet po kiek laiko jie vėl pradėjo vytis Semo laivą.

– Tai nušluosčiau jiems nosį! – sušuko Semas. – O dabar pranešiu Raketų Korporacijai, ir man duos apsaugą. Aš ne iš kelmo spirtas, dievaži!

– Jie galėjo tave sulaikyti, jei būtų panorėję, – pasakė nuvargusi Elma. – Jiems tiesiog to nereikėjo.

Jis nusijuokė.

– Nekalbėk niekų. Ko jie mane paleis? Nepavijo, štai ir viskas!

– Nepavijo? – Elma linktelėjo atgal.

Jis neatsigręžė. Pajuto šalto vėjo gūsį. Jis bijojo atsisukti, nes jautė, kad už nugaros kažkas sėdi, kažkas trapus kaip atokvėpis speiguotą rytą, melsvas kaip vinguriuojantis prieblandoje laužo dūmelis, kažkas panašus į baltus mezginius ir lekiantį sniegą, primenantis ledinį žiemos šerkšną ant trapių viksvų.

Pasigirdo juokas – dūžtančio plonyčio stiklo skambesys. Ir vėl tyla. Jis atsigręžė.

Vairagalyje ramiai sėdėjo jauna moteris. Riešai ploni lyg ledo varvekliai, akys skaisčios ir didelės kaip mėnuliai, baltos, ramios. Vėjas pūtė pro ją, ir ji raibuliavo lyg atspindys šaltame vandenyje, o šilko klostės plaikstėsi aplink ją it melsvo lietaus srovės.

– Sukite atgal, – tarė ji.

– Ne. – Semą krėtė smulkus virpulys, jis drebėjo lyg pakilusi į orą širšė, svyruodama tarp baimės ir neapykantos. – Lauk iš mano laivo!

– Tai ne jūsų laivas, – atsakė šmėkla. – Jis senas kaip mūsų pasaulis. Jis plaukiojo smėlio jūromis jau prieš dešimt tūkstančių metų, o paskui jūros išgaravo, prieplaukos ištuštėjo, ir štai jūs atėjote ir pasiėmėte jį sau, pagrobėte jį. Dabar sukite atgal ir grįžkite prie kryžkelės. Mums reikia su jumis pasikalbėti. Atsitiko svarbus dalykas.

– Lauk iš mano laivo! – pasakė Semas. Odinis dėklas sugirgždėjo jam traukiant pistoletą. Jis rūpestingai nusitaikė. – Šok, skaičiuoju iki trijų...

– Nereikia! – sušuko mergaitė. – Aš jums nieko blogo nepadarysiu. Mes – taikingi žmonės.

– Viens, – ištarė Semas.

– Semai, – pasakė Elma.

– Išklausykite mane, – paprašė mergaitė.

– Du, – tvirtai pasakė Semas, atlauždamas gaiduką.

– Semai! – šūktelėjo Elma.

– Trys, – ištarė Semas.

– Mes tik... – pradėjo mergaitė.

Pistoletas iššovė.

Saulės spinduliuose sniegas tirpsta, ledo kristalai garuoja, virsta į nieką. Laužo liepsnoje blaškosi ir išnyksta miglos. Ugnikalnio krateryje suyra ir prapuola visa, kas gležna ir netvirta. Nuo šūvio, nuo ugnies, nuo trenksmo mergaitė susmuko it švelnutė skraistė, ištirpo tarsi ledo statulėlė. O viską, kas beliko iš jos – ledo kristalus, snaiges, dūmus, – nusinešė vėjas. Vairagalis liko tuščias.

Nežiūrėdamas į žmoną, Semas įsikišo pistoletą į dėklą.

Visą minutę laivas šnarėdamas slydo mėnesienos nudažyta smėlio jūra.

– Semai, – tarė žmona, – sustabdyk laivą.

Jis žvilgterėjo į ją perbalęs.

– Ne, šito nebus. Po tiek metų tu manęs nemesi.

Ji pažiūrėjo į jo ranką, gulinčią ant pistoleto.

– Ką gi, tikiu, tu galėtum, – pasakė ji, – iš tavęs galima šito laukti.

Jis krestelėjo galva, mėšlungiškai spausdamas vairolazdę.

– Elma, nekvailiok. Tuoj pasieksime miestą ir viskas susitvarkys!

– Taip, – atsakė jo žmona, abejingai atsilošdama.

– Elma, išklausyk mane.

– Tau nėr ką sakyti, Semai.

– Elma!

Jie skriejo pro baltą šachmatinį miestelį, ir, bejėgiško įniršio pagautas, jis paleido šešias kulkas į jo pusę, triuškindamas krištolinius bokštus. Miestelis pavirto senovinio stiklo šukių ir kvarco skeveldrų debesiu ir sutrupėjo, ištirpo, lyg išpjaustytas iš muilo. Miestelio nebeliko. Semas nusikvatojo ir dar kartą iššovė. Paskutinis bokštelis, paskutinė šachmatų figūrėlė žybtelėjo, užsiliepsnojo, ir melsvos skeveldros pliūptelėjo aukštyn, į žvaigždėtą dangų.

– Aš jiems parodysiu! Aš visiems parodysiu!

– Nagi, Semai, drąsiau, parodyk. – Jos veidą slėpė tamsus šešėlis.

– Štai dar vienas miestas! – Semas vėl užtaisė pistoletą. – Žiūrėk, kaip aš su juo susidorosiu!

O užpakalyje, sparčiai artėdami, skriejo melsvi, šmėkliški laivai. Iš pradžių jis net nepamatė jų, tik išgirdo švilpesį ir aštrų slystančio per smėlį plieno spiegimą; tai aštrios it skustuvas smėlio laivų nosys skrodė jūros dugną. Žydruose laivuose po melsvomis ir raudonomis gairelėmis stovėjo tamsiai mėlynos figūros, žmonės su kaukėmis, žmonės su sidabriniais veidais, su žydromis it žvaigždės akimis, lydyto aukso ausimis, metalu spindinčiais skruostais ir rubinų lūpomis. Jie stovėjo, sunėrę rankas ant krūtinių, jie vijosi Semą, jie – marsiečiai!

Vienas, du, trys... Semas skaičiavo. Marsiečių laivai visai priartėjo.

– Elma, Elma, aš neatsilaikysiu prieš visus!

Elma neatsakė, netgi nepajudėjo.

Semas iššovė aštuonis kartus. Vienas smėlio laivas suiro, burė subliuško, sutrupėjo smaragdinis korpusas, bronziniai apkaustai, baltas it mėnulis vairas ir visos figūros, stovėjusios denyje. Visi žmonės su kaukėmis, visi lig vieno, prasmego smėlyje, išnyko oranžinėje liepsnoje ir dūmuose.

Bet kiti laivai vis supo Semą.

– Jų tiek daug, Elma! – suriko jis. – Jie užmuš mane!

Jis išmetė inkarą. Priešintis beprasmiška. Burė nuplazdėjo žemyn ir susiraukšlėjo dūsaudama. Laivas sustojo. Vėjas nuščiuvo. Kelionė baigėsi. Rodės, visas Marsas apmirė, kai didingi marsiečių laivai priartėję ėmė sklandyti aplinkui Semą.

– Žemieti, – pašaukė balsas kažkur iš aukštybių. Sublikséjo sidabrinė kaukė, sužybsėjo, tardamos žodžius, rubininės lūpos.

– Aš nieko nepadariau! – Semas žiūrėjo į supančius jį veidus – jų buvo koks šimtas.

Nebe daug Marse buvo likę marsiečių – gal šimtas, gal pusantro. Ir beveik visi jie buvo čia, mirusios jūros dugne, prikeltuose iš numirusių laivuose, prie išmirusių šachmatinių miestelių, kurių vienas ką tik subyrėjo lyg suduota akmeniu trapi vaza. Aplink švytravo sidabrinės kaukės.

– Tai tiesiog nesusipratimas, – ėmė maldauti Semas, išsilenkęs per bortą; jo žmona, susirietusi į kamuoliuką, gulėjo lyg negyva laivo dugne. – Aš atskridau į Marsą kaip ir daugelis sąžiningų, sumanių biznierių, pasistačiau šaunią krautuvėlę iš sudužusios raketos nuolaužų, ten prie kryžkelės – jūs žinote tą vietelę. Prašmatni trobelė, tiesa? – Semas sukikeno, žiūrėdamas čia į vieną, čia į kitą. – Ir štai, vadinasi, pasirodo tas marsietis, žinau – jis jūsų draugas. Bet jo mirtis – nelaimin-

gas atsitikimas, patikėkite. Man nieko daugiau nereikia, aš tik norėjau atidaryti dešrelinę, pirmąją, vienintelę visame Marse, centrinę, taip sakant. Suprantate? Kad galėčiau, velniai griebtų, pardavinėti geriausias visoje planetoje karštas dešreles su pipirais, su svogūnais ir apelsinų sultis.

Sidabrinės kaukės nejudėdamos žėrėjo mėnesienoje. Švytėjo įsmeigtos į Semą geltonos akys. Jam lyg replėmis suspaudė paširdžius. Jis sviedė pistoletą ant smėlio.

– Pasiduodu.

– Pasiimkite savo pistoletą,– choru pasakė marsiečiai.

– Ką?

– Pistoletą.– Tviskanti deimantais ranka mostelėjo nuo melsvo laivo nosies.– Pakelkite jį nuo žemės. Įsidėkite.

Jis, vis dar netikėdamas, pasiėmė pistoletą.

– O dabar,– toliau dundėjo balsas,– apsukite laivą ir grįžkite prie savo dešrelinės.

– Dabar?

– Dabar,– atsakė balsas.– Mes jums nieko blogo nepadarysime. Jūs leidotės bėgti, ir mes nesuspėjome jums paaiškinti. Sekite paskui.

Milžiniški laivai apsisuko lengvai tarsi mėnulio pūkeliai. Sparnai-burės plazdėjo vėjyje ir tyliai pliaukšėjo, lyg kas plotų delnais. Kaukės tviskėjo pasisukdamos, šalta liepsna degino šešėlius.

– Elma!– Semas įsirito į laivą.– Kelkis, Elma. Mes grįžtame.– Jis buvo sukrėstas. Vos apvertė liežuvį nuo palengvėjimo.– Jie man nieko nedarys, neužmuš manęs, Elma. Kelkis, brangioji, kelkis.

– Ką... Ką?– Elma suglumusi apsidairė, ir kol jų laivas apsisuko pavėjui, ji lėtai, lyg sapne, pakilo ir kaip akmenų maišas sudribo ant sėdynės, netardama daugiau nė žodžio.

Smėlis po laivu skriejo atgal. Po pusvalandžio jie vėl buvo prie kryžkelės, laivai išmetė inkarus, ir visi išlipo iš laivų.

Priešais Semą ir Elmą stovėjo marsiečių vadas: kaukė, nukalta iš poliruotos bronzos, akys – tuščios tamsiai mėlynos prarajos, burna – plyšys, iš kurio pavėjui plaukė žodžiai.

– Sutvarkykite savo užkandinę,– pasakė balsas. Ore švystelėjo deimantinė pirštinė.– Ruoškite maistą, ruoškite valgius, ruoškite svetimus vynus, nes ši naktis – iš tiesų didi naktis!

– Vadinasi,– tarė Semas,– jūs leisite man čia pasilikti?

– Taip.

– Jūs nepykstate ant manęs?

Kaukė buvo griežta ir atšiauri, beaistrė ir akla.

– Ruoškite savo valgyklą,– tyliai pasakė balsas.– Ir paimkite štai šitą.

– Kas čia?

Semas įbedė akis į jam įteiktą ritinėlį plono sidabrinio popieriaus, kuriame raitėsi hieroglifų gyvačiukės.

– Tai žemės dovanojimo aktas – visų žemės plotų nuo sidabrinių kalnų iki žydrųjų kalvų, nuo mirusios druskos jūros iki tolimųjų smaragdinių slėnių,– pasakė Vadas.

– Viskas m-mano?– sulemeno Semas, netikėdamas savo ausimis.

– Jūsų.

– Šimtas tūkstančių kvadratinių mylių?

– Jūsų.

– Girdėjai, Elma?

Elma sėdėjo ant žemės, atsirėmusi nugara į aliumininę dešrelinės sieną; jos akys buvo užmerktos.

– Bet kodėl... kodėl... kodėl jūs man dovanojate visa tai?– paklausė Semas, stengdamasis įžiūrėti ką nors metaliniuose akių plyšiuose.

– Tai ne viskas. Štai.

Dar šeši ritinėliai. Garsiai skaitomi pavadinimai, pranešamos kitų žemių ribos.

– Bet juk tai pusė Marso! Man priklauso pusė Marso!– Suspaudęs saujoje žvangančius ritinėlius, Semas mosavo jais priešais Elmą, springdamas nuo beprotiško juoko.– Elma, tu girdėjai?

– Girdėjau,– atsakė Elma, žiūrėdama į dangų.

Atrodė, ji kažko ieško. Pamažu ji ėmė žvalėti.

– Ačiū jums, ačiū,– pasakė Semas bronzinei kaukei.

– Tai įvyks šią naktį,– atsakė kaukė.– Pasiruoškite.

– Gerai. O kas tai bus – kokia nors staigmena? Gal raketos atskris iš Žemės anksčiau, negu mes manėme, mėnesiu anksčiau negu paskelbta? Visos dešimt tūkstančių raketų su naujakuriais, su rūdakasiais, su darbininkais ir jų žmonomis, šimtas tūkstančių žmonių, kaip kalbėjo? Tai būtų gyvenimėlis, Elma, a? Atsimeni, ką aš sakiau? Sakiau tau, kad tūkstantis šio miestuko gyventojų – tai tik pradžia. Čia atskris dar penkiasdešimt tūkstančių, po mėnesio – dar šimtas tūkstančių, o iki metų galo – penki milijonai Žemės gyventojų. Ir pačioje judriausioje autostradoje, prie kelio į kasyklas – vienintelė dešrelinė, mano dešrelinė!

Kaukė sklandė vėjyje.

– Mes paliekame jus. Ruoškitės. Ši žemė – jūsų.

Vėjuotoje mėnesienoje senoviniai laivai – metaliniai prieštvaninės gėlės žiedlapiai, žydrų plunksnų sultonai, milžiniškos, tylios kobalto peteliškės – apsisuko ir nuslydo per lekiantį smėlį, o kaukės vis žybčiojo ir tviskėjo, kol paskutinis atspindys, paskutinis melsvas atšvaitas pradingo tarp kalvų.

– Elma, kodėl jie taip pasielgė? Kodėl neužmušė manęs? Nejaugi jie nieko nežino? Gal jiems protas pasimaišė? Elma, tu supranti ką nors? – Jis papurtė ją už peties. – Aš – pusės Marso savininkas!

Ji žiūrėjo į nakties dangų, kažko laukdama.

– Eime, – pasakė jis. – Reikia viską paruošti. Užkaisti dešreles, skrudinti bandeles, virti pipirų padažą, lupti ir pjaustyti svogūnus, išdėstyti prieskonius, sumaustyti į žiedus servetėles, ir kad švaru būtų – nė mažiausios dėmelės! Ehe-hei! – Jis ėmė trypti kažkokį laukinį šokį, aukštai mėtydamas kulnis. – Aš laimingas, draugai, aš laimingas labai, – uždainavo jis detonuodamas. – Šiandien mano laimės diena!

Jis dirbo lyg apsėstas: įmetė į karštą vandenį dešreles, suraikė duoną, supjaustė svogūnus.

– Tu girdėjai, ką pasakė tas marsietis – staigmena, sako! Tai gali reikšti tik viena, Elma. Tie šimtas tūkstančių žmonių atskrenda prieš laiką, šiąnakt atskrenda! Tai bus antplūdis! Dirbsime iki išnaktų kiekvieną dieną, o kai dar turistai pradės važiuoti... Tai vis pinigai, Elma, pinigai!

Jis išėjo į lauką ir pažiūrėjo į dangų. Nieko nepamatė.

– Gal net šią minutę, – ištarė jis, džiugiai įtraukė vėsaus oro, pasirąžė, sudavė sau į krūtinę. – Ė ė ė!

Elma nieko neatsakė. Ji tylėdama skuto bulves kepinimui, nenuleisdama akių nuo dangaus.

– Semai, – tarė ji po pusvalandžio. – Štai ji. Žiūrėk.

Jis pažiūrėjo ir pamatė.

Žemė.

Ryški, žalia, lyg dailiai nušlifuotas akmuo, ji patekėjo virš kalvų.

– Senutė Žemė, – meiliai sušnibždėjo jis. – Mieloji senutė Žemė. Siųsk čia man savo išalkusius ir išbadėjusius. Ė-ė... kaip ten tas eilėraštis? Siųsk man savo išalkusiuosius, senute Žeme. Semas Parkhilas viską suruošė, dešrelės karštos, padažas verda, viskas blizga tviska. Na, Žeme, paskubėk, siųsk raketas!

Jis kiek paėjo į šalį pasigėrėti savo kūriniu. Štai ji, dešrelinė, naujutėlė kaip ką tik padėtas kiaušinis mirusios jūros dugne, vienintelis šviesos ir šilumos židinys per šimtus mylių nykios, bevaisės dykumos. Tarsi vieniša širdis, plakanti milži-

niškame tamsiame kūne. Jis net susigraudino, akys sudrėko iš pasididžiavimo.

– Ne, iš tiesų, prie jos žmogus jauties toks menkas,– pasakė jis, įtraukdamas verdančių dešrelių, šiltų bandelių ir geltono sviesto kvapą.– Įeikite,– kreipėsi jis į žvaigždes,– pirkite. Kas pirmas?

– Semai,– tarė Elma.

Žemė juodame danguje staiga pasikeitė.

Ji suliepsnojo.

Jos disko dalis staiga subyrėjo į milijonus šukelių, lyg būtų sudužęs didžiulis veidrodis. Kokią minutę Žemė degė klaikia, pulsuojančia liepsna, trigubai padidėjusi, o paskui susitraukė.

– Kas ten buvo?– Semas žiūrėjo į žalią liepsną danguje.

– Žemė,– atsakė Elma, prispaudusi rankas prie krūtinės.

– Tai ne Žemė, tai negali būti Žemė! Ne, ne, ne Žemė! Negali būti.

– Tu nori pasakyti: negalėjo būti?– tarė Elma, žiūrėdama į jį.– Dabar tai jau nebe Žemė, taip, tai ne Žemė – tu tą norėjai pasakyti?

– Ne Žemė, ne ne, tai neįmanoma,– staugė jis.

Jis stovėjo nejudėdamas, rankos nukaro kaip botagai, lūpa atvėpo, akys išsprogo.

– Semai,– pašaukė ji. Po tiek dienų jos akys pirmą kartą nušvito.– Semai!

Jis žiūrėjo aukštyn, į dangų.

– Ką gi,– pasakė ji ir tylėdama apsidairė. Paskui ryžtingai persimetė per petį drėgną rankšluostį.– Uždek daugiau šviesų, įjunk patefoną, plačiai atverk duris! Lauk naujos klientų partijos – maždaug po milijono metų. Taip taip, sere, kad viskas būtų paruošta.

Semas nejudėjo.

– O, kokia nuostabi vieta dešrelinei!– Ji išėmė iš stiklinės dantų krapštuką ir įsikišo tarp priekinių dantų.– Klausyk, Semai, pasakysiu tau kaip paslaptį,– sušnibždėjo, pasilenkdama prie jo.– Atrodo, sezonas bus nepelningas...

STEBĖTOJAI

Tą vakarą visi išėjo iš savo namų ir žiūrėjo į dangų. Liovėsi vakarieniavę, plovę indus, ruošęsi į kiną, išėjo į savo dabar jau ne tokias naujutėles verandas ir įsmeigė akis į žaliąją Žemės žvaigždę. Jie tai darė instinktyviai, be jokių valios pastangų, stengdamiesi suvokti žinią, kurią ką tik atnešė radijas. Štai ji – Žemė, kur bręsta karas, ir ten šimtai tūkstančių motinų, senelių, tėvų, brolių, tetų, dėdžių, pusbrolių. Jie stovėjo verandose, stengdamiesi patikėti, kad Žemė egzistuoja, lygiai kaip kadaise jie bandė patikėti, kad egzistuoja Marsas,– priešingas uždavinys. Apskritai Žemė jiems buvo kaip ir mirusi. Jie išsiskyrė su ja prieš trejus ar ketverius metus. Atstumas veikė kaip narkotikai, septyniasdešimt milijonų mylių kosminės erdvės atbukino jausmus, užmigdė atmintį, paliko Žemę be gyventojų, išdildė praeitį ir leido žmonėms čia darbuotis, apie nieką negalvojant. Bet šį vakarą mirusieji atgijo, Žemė vėl tapo gyvenama, atmintis pabudo, ir jie tarė tūkstančius vardų. Ką veikia toks ir toks šįvakar Žemėje? Kaip sekasi jam ar jai? Žmonės stovėjo verandose ir dirsčiojo vienas į kitą.

Devintą valandą Žemė tartum sprogo ir užsiliepsnojo.

Žmonės verandose ištiesė aukštyn rankas, lyg norėdami užgesinti liepsną.

Jie laukė.

Vidurnaktį gaisras užgeso. Žemė liko savo vietoje. Per verandas lyg rudens vėjelis pralėkė atodūsis.

– Jau seniai nieko negavome iš Hario.

– Nieko jam neatsitiks.

– Reikėtų nusiųsti žinutę mamai.

– Ji sveika ir gyva.

– Tu taip manai?

– Na, jau tu tik nesijaudink.

– Manai, kad jai nieko neatsitiko?

– Žinoma, žinoma, eime gulti.

Bet niekas nejudėjo. Į naktinę veją išnešė ataušusią vakarienę, padengė sudedamus stalus, ir žmonės vangiai knebinėjo maistą iki antros valandos nakties; tada iš Žemės atskriejo

šviesos radiograma. Lyg tolimi jonvabaliai mirkčiojo ryškūs Morzės abėcėlės žybsniai, ir jie skaitė:

NETIKĖTAI SPROGUS ATOMINIŲ BOMBŲ SANDĖLIUI, AUSTRALIJOS ŽEMYNAS IŠLĖKĖ Į ORĄ. LOS ANDŽELAS IR LONDONAS SUBOMBARDUOTI. KARAS. GRĮŽKITE NAMO. GRĮŽKITE NAMO. GRĮŽKITE NAMO.

Jie pakilo nuo stalų.

GRĮŽKITE NAMO. GRĮŽKITE NAMO. GRĮŽKITE NAMO.

– Ar šiais metais gavai kokią žinią iš savo brolio Tedo?

– Lyg nežinai: laiškas į Žemę kainuoja penkis dolerius, taigi daug neprirašysi.

GRĮŽKITE NAMO.

– Man vis Džeinė rūpi – pameni Džeinę, mano jaunesniąją sesutę?

GRĮŽKITE NAMO.

Trečią valandą, kai padvelkė ryto vėsa, lagaminų krautuvės savininkas pakėlė galvą. Gatve ėjo būriai žmonių.

– O aš tyčia neuždariau. Ką imsite, pone?

Iki aušros visos lentynos ištuštėjo.

NEBYLŪS MIESTAI

Prie mirusios Marso jūros krašto stovėjo nebylus baltas miestelis. Jis buvo tuščias. Gatvėse – nė mažiausio judėjimo. Dieną ir naktį parduotuvėse degė vienišos šviesos. Krautuvių durys atlapos, tarsi žmonės būtų pamiršę užrakinti. Prie įėjimų į tylias užkandines ant vielinių lotelių šiugždėjo neskaityti, pageltę nuo saulės žurnalai, atvežti prieš mėnesį sidabrine raketa iš Žemės.

Miestelis buvo išmiręs. Patalai tušti ir šalti. Vienintelis garsas – elektros srovės gaudimas laiduose ir dinamo mašinose, kurios vis dar gyveno savo atskirą gyvenimą. Vanduo perpildė užmirštas vonias, bėgo į gyvenamuosius kambarius, į verandas, į darželius, laistydamas apleistas gėles. Tamsiose žiūrovų salėse kietėjo prilipinta prie kėdžių apačių kramtomoji guma, kurioje dar buvo matyti dantų žymės.

Už miesto buvo kosmodromas. Dar trenkė aitriais svilėsiais ten, iš kur pakilo paskutinė raketa į Žemę. Įmetęs pinigėlį į teleskopą ir nukreipęs jį į Žemę, galėjai, ko gero, išvysti ten siaučiantį didelį karą. Pamatyti, sakysime, kaip sprogsta Niujorkas. O gal ir įžiūrėti Londoną, apgaubtą naujos rūšies rūko.

Ir galbūt tada pasidarys aišku, kodėl apleistas šis Marso miestelis. Ar greitai vyko evakuacija? Įeikite į bet kurią parduotuvę, paspauskite kasos klavišus. Tuoj pat iššoks stalčiukas, pilnas spindinčių, skambių monetų. Taip, vadinasi, ne kokie reikalai Žemėje...

Tuščiomis miestelio gatvėmis, tyliai švilpaudamas ir mąsliai spardydamas tuščią konservų dėžutę, žingsniavo aukštas, liesas žmogus. Jo niūriose, ramiose akyse atsispindėjo vienatvė. Jis ėjo, susikišęs kaulėtas rankas į kišenes, kuriose žvangėjo naujutėlės monetos. Kartais jis numesdavo pinigą ant žemės, tyliai nusijuokdavo ir eidavo toliau, barstydamas spindinčias monetas.

Tai – Volteris Gripas. Toli melsvose Marso kalvose jis turėjo aukso kasyklą ir trobelę nuošalioje vietoje. Kartą per dvi savaites jis išsiruošdavo į miestą pasiieškoti sau žmonos – kokios ramios, protingos moteriškės. Tai truko ne vienerius

metus, ir jis visada sugrįždavo nusivylęs ir vienišas. O prieš savaitę, atvykęs į miestą, pamatė štai tokį vaizdą!

Tą dieną jis taip nustebo, kad užbėgo į pirmą pasitaikiusią užkandinę ir užsisakė sau trigubą sumuštinį su jautiena.

– Užsakymas priimtas! – užsimetęs rankšluostį ant rankos, riktelėjo jis.

Jis išdėliojo ant padėklo užkandžius ir dar vakar iškeptą duoną, nubraukė dulkes nuo stalo, pats sau pasiūlė sėstis ir tol valgė, kol užsigeidė susiieškoti saturatorių ir užsisakyti gazuoto vandens. Savininkas, kažkoks Volteris Gripas, pasitaikė nuostabiai mandagus ir akies mirksniu pripylė jam šnypščiančio gėrimo!

Jis prisikimšo džinsų kišenes pinigų, kokie tik jam pakliuvo po ranka. Prisikrovė pilną vežimėlį dešimties dolerių banknotų ir, godumo apsėstas, leidosi bėgti per miestą. Jau pakraštyje jam staiga toptelėjo, kaip gėdingai jis elgiasi. Kam jam pinigai? Jis nuvežė dešimties dolerių banknotus atgal, kur buvo radęs, išėmė iš savo piniginės vieną dolerį, įmetė jį į užkandinės kasą – už sumuštinius – ir pridėjo ketvertuką arbatpinigių.

Vakare jis mėgavosi karšta turkiška pirtimi, sultinga filė su gardžiu grybų padažu, importiniu sausu cheresu ir braškėmis vyne. Prisimatavo naują mėlyną flanelinę eilutę ir prašmatnią pilką skrybėlę, kuri komiškai maskatavo ant jo smailo pakaušio. Jis įkišo monetą į automatinį patefoną, kuris užgrojo „Senus draugus". Prikišo centų į dvidešimt automatų visame mieste. Liūdni „Senų draugų" garsai pripildė naktį ir ištuštėjusias gatves, o jis ėjo vis tolyn ir tolyn, aukštas, liesas, vienišas, minkštai žengdamas savo naujais batais, susikišęs į kišenes sustirusias rankas.

Nuo to laiko praėjo savaitė. Jis miegojo puikiame name Marso aveniu, rytais keldavosi devintą, maudydavosi ir tingiai slinkdavo į miestą pusryčių. Kas rytą jis pridėdavo vis naują šaldytuvą mėsos, daržovių, pyragaičių su citrininiu kremu, kad susidarytų atsargos kokiai dešimčiai metų, kol sugrįš iš Žemės raketos. Jeigu jos iš viso sugrįš.

O šį vakarą jis slampinėjo gatve, apžiūrinėdamas vaškines moteris puošniose vitrinose – raudonskruostes, gražias. Ir pirmą kartą pajuto, koks miestas negyvas. Išgėrė bokalą alaus ir pravirko.

– Po velnių, – tarė jis. – Juk aš visai *vienas*.

Jis užėjo į „Elito" kino teatrą, norėjo parodyti sau filmą, mėgindamas kaip nors užmiršti savo vienatvę. Salėje buvo tuščia ir nyku kaip katakomboje, pilki ir juodi vaiduokliai šliaužiojo po milžinišką ekraną. Šiurpo krečiamas, jis puolė lauk iš tos šmėklų buveinės.

Nusprendęs grįžti namo, jis greitai žingsniavo, beveik tekinas bėgo tylios gatvelės viduriu ir staiga išgirdo telefono skambutį.

Įsiklausė.
„Kažkur skamba telefonas".
Nudrožė toliau.
„Dabar kas nors pakels ragelį",– pagalvojo.
Atsisėdo ant šaligatvio krašto ir pradėjo neskubėdamas kratyti akmenuką iš bato.
Ir staiga surikęs pašoko.
– Kas nors! Viešpatie gailestingas, kas čia man pasidarė!
Jis dairėsi lyg proto netekęs. Kuriame name? Štai tame!
Metėsi per pievelę, aukštyn laiptais, į namą, per tamsų holą. Stvėrė ragelį.
– Alio! – šūktelėjo jis.
– Bzzzzzzz.
– Alio, alio!
Per vėlu.
– Alio! – suriko jis ir trenkė į aparatą.– Idiote prakeiktas! – iškeikė pats save.– Sėdi, baslys, ant šaligatvio! Mulki tu, avigalvi! – Jis suspaudė telefoną.– Na, paskambink dar kartą! Paskambink!
Iki šiol jam ir į galvą nebuvo atėję, kad be jo Marse galėjo dar kas nors pasilikti. Per visą savaitę jis nematė nė gyvos dvasios. Tad nutarė, kad ir visi kiti miestai ištuštėję kaip šis.
Dabar, virpėdamas iš susijaudinimo, jis nenuleido akių nuo tos baisios juodos dėžutės. Visus Marso miestus jungia automatinis telefonų tinklas. Tų miestų trisdešimt – iš kurio skambino?
Jis nežinojo.
Jis laukė. Užsuko į svetimą virtuvę, atsišildė šaldytų mėlynių ir suvalgė jas nusiminęs.
– Nieko ten nebuvo,– sumurmėjo jis.– Tikriausiai vėjas kur nors nuvertė telefono stulpą ir aparatas pats suskambėjo.
Betgi jis girdėjo trakštelėjimą, vadinasi, kas nors aname gale padėjo ragelį.
Jis praleido hole visą naktį.
– Visai ne dėl telefono,– įtikinėjo save.– Tiesiog neturiu, ką veikti.
Jis klausėsi savo laikrodžio tiksėjimo.
– Ji daugiau nebepaskambins,– tarė jis.– Ko jai rinkti numerį, kuris neatsakė? Tikriausiai dabar ji skambina į kitus miestelio namus! O aš sėdžiu čia... Palauk! – Jis nusijuokė.– Kodėl aš sakau „ji"?
Jis sumirksėjo.
– Lygiai taip pat galėtų būti ir „jis", tiesa?
Širdis nurimo. Šalta ir nyku, labai nyku.

Jam taip norėjosi, kad tai būtų „ji".

Jis išėjo iš namo ir sustojo vidury gatvės, nušviestos blausaus ankstyvo ryto žaros.

Įsiklausė. Nė garso. Nė vieno paukščio. Nė vieno automobilio. Tik širdies plakimas. Tvinksnis – pauzė – tvinksnis. Veido raumenis skaudėjo nuo įtempimo. O vėjas švelniai, taip švelniai, plaikstė jo švarko skvernus.

– Tss,– sušnibždėjo jis.– Klausyk!

Jis lėtai sukosi ratu, apžvelgdamas nebylius namus vieną po kito.

Ji vis rinks kitus ir kitus numerius, galvojo jis. Tai turi būti moteris. Kodėl? Tik moteris ims skambinti visais numeriais. Vyras to nedarytų. Vyras savarankiškesnis. Argi aš kam nors skambinau? Ne! Net ir į galvą neatėjo. Tai turi būti moteris. *Būtinai,* dievaži!

Klausyk.

Toli, kažkur po žvaigždėmis, suskambėjo telefonas.

Jis ėmė bėgti. Stabtelėjo pasiklausyti. Tylus skambesys. Dar keletas žingsnių. Garsiau. Jis nukūrė tolyn gatvele. Dar garsiau! Prabėgo šešis namus, dar šešis! Visai garsiai! Šitas? Durys buvo užrakintos.

Viduj skambėjo telefonas.

– Prakeikimas!– Jis patraukė durų rankeną.

Telefonas vis čirškė ir čirškė.

Jis čiupo stovinčią verandoje kėdę, sviedė į svetainės langą ir pats įšoko paskui.

Nesuspėjus paliesti ragelio, telefonas nutilo. Tada jis ėmė klaidžioti po namą, daužė veidrodžius, draskė portjeras, kojos spyriu parvertė viryklę.

Pagaliau, netekęs jėgų, pakėlė nuo grindų ploną telefonų knygą, kurioje buvo visi Marso abonentai. Penkiasdešimt tūkstančių pavardžių.

Pradėjo nuo pirmos pavardės.

Amelija Amz. Naujoji Čikaga, už šimto mylių anapus mirusios jūros. Jis surinko jos numerį.

Tyla.

Antrasis abonentas gyveno Naujajame Niujorke, už penkių tūkstančių mylių anapus melsvųjų kalnų.

Tyla.

Trečias, ketvirtas, penktas, šeštas, septintas, aštuntas; virpantys pirštai vos išlaikė telefono ragelį.

Moteriškas balsas atsakė:

– Alio!

— Alio, Viešpatie, alio! — suriko Volteris.

— Tai įrašas, — deklamavo moteriškas balsas. — Panelės Helenos Arazumian nėra namie. Prašom pasakyti, ko jums reikia, bus įrašyta į juostelę, kad ji galėtų jums paskambinti, kai sugrįš. Alio? Tai įrašas. Panelės Arazumian nėra namie. Prašom pasakyti, ko jums reikia...

Jis padėjo ragelį.

Jo lūpos trūkčiojo.

Pagalvojęs jis vėl surinko tą numerį.

— Kai panelė Helena Arazumian grįš namo, — pasakė jis, — perduokite jai, kad eitų po velnių.

Jis paskambino į centrinį Marso komutatorių, į Naujojo Bostono, Arkadijos ir Ruzvelt Sičio telefonų stotis, samprotaudamas, kad ten greičiausiai būtų galima užtikti žmonių, mėginančių kur nors prisiskambinti, paskui iššaukė visų miestų rotušes ir kitas oficialias įstaigas. Paskambino į geriausius viešbučius. Kokia moteris atsispirs pagundai pagyventi prabangoje!

Staiga jis garsiai pliaukštelėjo delnais ir nusijuokė. Na žinoma! Pažiūrėjo į abonentų knygą ir per tarpmiestinę surinko didžiausio Naujojo Teksas Sičio kosmetikos salono numerį. Kurgi daugiau ieškoti moters, jeigu ne žėrinčiame, aksomu išmuštame kosmetikos salone, kur ji gali lakstyti nuo veidrodžio prie veidrodžio, tepti veidą visokiais tepalais, sėdėti po elektriniu džiovintuvu!?

Ilgas signalas. Kažkas aname laido gale pakėlė ragelį.

Moteriškas balsas pasakė:

— Alio?

— Jeigu tai įrašas, — pareiškė Volteris Gripas, — aš atvažiuosiu ir išsprogdinsiu viską po velnių!

— Tai ne įrašas, — atsakė moteriškas balsas. — Alio! Alio, argi čia *yra* gyvas žmogus? Kur jūs?

Ji džiugiai spygtelėjo.

Volteris vos nenugriuvo nuo kėdės.

— Alio!.. — Jis pašoko, jo akys degė. — Dieve mano, kokia laimė, kas gi jūs tokia?

— Ženevjeva Selzor! — Ji verkė į ragelį. — O Viešpatie, aš taip džiaugiuosi, girdėdama jūsų balsą, kad ir kas jūs būtumėte!

— Aš — Volteris Gripas!

— Volteri, sveikas, Volteri!

— Sveika, Ženevjeva!

— Volteris. Koks nuostabus vardas. Volteris, Volteris.

— Dėkui.

– Bet kurgi jūs, Volteri?

Koks mielas, švelnus, malonus balsas... Jis tvirčiau prispaudė ragelį prie ausies, kad galėtų girdėti ją šnibždant meilius žodžius. Jam pakirto kojas. Skruostai degė.

– Aš Marlino miestelyje,– pasakė jis.– Aš...

Bzzz.

– Alio?– suglumo jis.

Bzzz.

Jis pastukseno į ragelį. Nieko.

Kažkur vėjas nuvertė stulpą. Ženevjeva Selzor pradingo taip pat staigiai, kaip ir atsirado.

Jis surinko numerį, bet aparatas tylėjo.

– Nieko, dabar aš žinau, kur ji.

Jis išbėgo į lauką. Tekančios saulės spinduliuose išvairavo sportinį automobilį iš svetimo garažo, prisikrovė užpakalinę sėdynę paimtų iš namo produktų ir aštuoniasdešimt mylių per valandą greičiu nudūmė plentu į Naująjį Teksas Sitį. Tūkstantis mylių, pagalvojo jis. Pakentėk, Ženevjeva Selzor, tau nereiks ilgai laukti!

Išvažiuodamas iš miestelio, jis garsiai tūtavo prieš kiekvieną posūkį.

Saulei leidžiantis, po visos dienos beprotiško važiavimo, jis pasuko į pakelę, nusitraukė ankštus batus, išsitiesė ant sėdynės ir užsismaukė savo pilką skrybėlę ant nuvargusių akių. Jo kvėpavimas pasidarė lėtas, ritmingas. Prieblandoje virš jo pūtė vėjas, švelniai degė žvaigždės. Aplink stūksojo seni seni Marso kalnai. Žvaigždžių šviesa mirgėjo marsiečių miestelio bokštuose ir stoguose, kurie iš čia atrodė kaip šachmatų figūrėlės ant melsvų šlaitų.

Jis snūduriavo, sklandydamas kažkur tarp sapno ir tikrovės. Jis šnibždėjo: Ženevjeva. Paskui tyliai uždainavo. *O Ženevjeva, brangi Ženevjeva, lai bėga metai į laiko marias. Bet Ženevjeva, brangi Ženevjeva...* Sieloje buvo taip gera, šilta. Jam ausyse skambėjo švelnus, mielas, melodingas jos balsas: *Alio, o, alio, Volteri! Tai ne įrašas. Kur jūs, Volteri, kur?*

Jis atsiduso ir ištiesė ranką paliesti ją mėnesienoje. Vėjas draikė ilgus juodus plaukus, nuostabius plaukus. Jos lūpos – kaip raudoni mėtiniai saldainiai, skruostai – lyg ką tik nupjautos rasotos rožės, kūnas – tarsi lengva šviesi migla, o žemas, švelnus, mielas balsas jam niūniuoja senos liūdnos dainos žodžius: *O Ženevjeva, brangi Ženevjeva, lai bėga metai į laiko marias...*

Jis užmigo.

Jis pasiekė Naująjį Teksas Sitį vidury nakties. Staigiai sustabdė mašiną prie kosmetikos salono „Deliuks“ ir riktelėjo.

Štai ji išbėgs, spinduliuodama linksmybe, kvepalų debesies apgaubta.

Nieko panašaus neatsitiko.

– Miega. – Jis nuėjo prie durų. – Aš jau čia! – šūktelėjo jis. – Alio, Ženevjeva!

Nebylus miestas snaudė, nušviestas dvigubos mėnulių šviesos. Kažkur vėjas draskė brezentinį stogą.

Jis pastūmė stiklines duris ir įėjo.

– Ei! – nusijuokė suglumęs. – Nesislėpk! Aš žinau, kad tu čia!

Jis apieškojo visas kabinas.

Rado ant grindų mažą nosinaitę. Ji taip nuostabiai kvepėjo, kad jis susverdėjo.

– Ženevjeva, – ištarė jis.

Jis pravažiavo tuščiomis gatvėmis, bet nieko nepamatė.

– Jei tu sumanei pajuokauti...

Jis sumažino greitį.

– Pala, juk mus pertraukė. Galbūt ji nuvažiavo į Marlino miestelį, kol aš važiavau čia?! Tikriausiai pasuko senuoju Jūros keliu, ir mes prasilenkėme dieną. Iš kur ji galėjo žinoti, kad aš čia atvažiuosiu? Aš gi jai nesakiau. Kai telefonas nutilo, ji taip persigando, kad tuoj pat puolė į Marliną ieškoti manęs! O aš tupiu čia. Dieve mano, koks aš idiotas!

Jis paspaudė klaksoną ir kaip kulka išlėkė iš miesto.

Važiavo visą naktį. Ir galvojo: „O jeigu aš nerasiu jos Marlino miestelyje?“

Šalin tokias mintis! Ji *turi* būti ten. Jis pribėgs prie jos ir apkabins ją, gal net ir pabučiuos – vieną kartą – į lūpas.

Ženevjeva, brangi Ženevjeva, – švilpavo jis, spausdamas akceleratorių iki šimto mylių per valandą.

Marlino miestelyje viešpatavo ryto tyla. Krautuvėse dar degė geltonos šviesos; automatinis patefonas, grojęs be pertraukos šimtą valandų, pagaliau spragtelėjo ir nutilo; įsivyravo visiška tyla. Saulė ėmė šildyti gatves ir šaltą tuščią dangų.

Volteris įsuko į centrinę gatvę, neišjungdamas šviesų, garsiai tūtuodamas – po šešis kartus prieš kiekvieną posūkį. Įdėmiai sekė akimis krautuvių iškabas. Veidas buvo baltas ir išvargęs, rankos slidinėjo ant šlapio nuo prakaito vairo.

– Ženevjeva! – sušuko jis tuščioje gatvėje.

Atsidarė kosmetikos salono durys.

– Ženevjeva! – Jis sustabdė mašiną ir nubėgo skersai gatvę.

Ženevjeva Selzor stovėjo salono tarpdury. Rankose laikė

atidarytą šokoladinių saldainių dėžutę. Jos pirštai buvo putnūs, balti. Veidas – jį Volteris pamatė išėjęs į šviesą,– buvo apvalus ir riebus, akys – du didžiuliai kiaušiniai, įsmeigti į beformį baltos tešlos gniutulą. Kojos – storos kaip kaladės, eisena nerangi. Plaukai – neaiškios rudos spalvos, kruopščiai susukti į kuodą kaip paukščio lizdas. Lūpų ji visai neturėjo, jas atstojo nupiešta per trafaretą didelė raudona burna, kuri čia džiaugsmingai prasižiodavo, čia vėl baugščiai susičiaupdavo. Antakiai išpešioti, lyg du ploni siūleliai.

Volteris sustojo. Šypsena nuo jo veido dingo. Jis stovėjo ir žiūrėjo.

Ji išmetė iš rankų saldainių dėžutę.

– Jūs Ženevjeva Selzor?– Jam spengė ausyse.

– Tu Volteris Grifas?– paklausė ji.

– Gripas.

– Gripas,– pasitaisė ji.

– Labas,– iškošė jis pro dantis.

– Labas.– Ji paspaudė jam ranką. Jos pirštai buvo lipnūs nuo šokolado.

– Na,– tarė Volteris Gripas.

– Ką?– paklausė Ženevjeva Selzor.

– Aš tik pasakiau „na",– atsakė Volteris.

– A-a.

Devinta valanda vakaro. Dieną jie iškylavo už miesto, o vakarienei jis pakepė filė minjon, bet Ženevjevai ji pasirodė neiškepusi, tada Volteris ją dar kiek pakepino, bet dabar vėl ar perkepė, ar prisvilino, ar dar kažką ne taip padarė. Jis nusijuokė ir tarė:

– Einam į kiną!

Ji pasakė „gerai" ir savo lipniais šokoladuotais pirštais įsikibo už parankės. Bet ji tenorėjo žiūrėti penkiasdešimties metų senumo filmą su Klarku Geiblu.

– Oi, mirsiu iš juoko,– kikeno ji.– Oi, mirsiu!

Filmas pasibaigė.

– Paleisk dar kartą,– paliepė ji.

– Dar kartą?– paklausė jis.

– Dar kartą,– atsakė ji.

Kai jis sugrįžo, ji prisiglaudė prie jo ir meiliai apkabino savo letenomis.

– Tu ne visai toks, kokio tikėjausi, bet vis dėlto nieko sau,– prisipažino ji.

– Ačiū,– jam sugniaužė gerklę.

– Ak, tas Geiblas,– tarė ji ir įgnybo jam į koją.

– Uch,– pasakė jis.

Po kino jie ėjo tyliomis gatvėmis per krautuves. Ji išdaužė vitriną ir užsivilko pačią margiausią suknelę, kokią tik galėjo rasti. Paskui užsipylė ant galvos flakoną kvepalų ir pasidarė panaši į šlapią mopsą.

– Kiek tau metų? – pasiteiravo jis.

– Spėk. – Ji vedėsi jį gatve; jai nuo galvos ant asfalto varvėjo kvepalai.

– Trisdešimt, – pasakė jis.

– Dar ko, – šaltai atsakė ji, – man tik dvidešimt septyneri, jei nori žinoti! Oi, štai dar viena cukrainė! Garbės žodis, nuo to laiko, kai prasidėjo šita suirutė, aš gyvenu kaip milijonierė. Niekada nemėgau savo giminaičių – jau tokie stuobriai... Išskrido į Žemę prieš du mėnesius. Aš irgi turėjau išskristi paskutine raketa, bet pasilikau. Žinai, kodėl?

– Kodėl?

– Todėl, kad visi mane erzino. O dabar, čia pasilikus, galiu pilti ant savęs kvepalus, kiek širdis geidžia, gerti alų, kiek lenda, čiulpti saldainius, ir niekas nezirzia: „Per daug kalorijų!" Štai kodėl aš *čia!*

– Tu čia. – Volteris užsimerkė.

– Jau vėlu, – tarė ji, žiūrėdama į jo pusę.

– Taigi.

– Aš pavargau, – pasakė ji.

– Keista. Manęs visai neima miegas.

– O, – pasakė ji.

– Ko gero, neisiu gulti visą naktį, – tarė jis. – Žinai, Maiko bare yra gera plokštelė. Eime, aš tau ją paleisiu.

– Nuvargau. – Ji blykstelėjo į jį gudriomis, blizgančiomis akimis.

– O aš – nė kiek, – atsakė jis. – Tiesiog stebiuosi.

– Eime į kosmetikos saloną, – pasakė ji. – Aš tau kai ką parodysiu.

Ji įtempė jį pro stiklines duris ir privedė prie didelės baltos skrynios.

– Važiuodama iš Teksas Sičio, – paaiškino ji, – pasiėmiau kartu. – Ji atrišo rožinį kaspinėlį. – Pamaniau: va aš vienintelė dama Marse, o jis vienintelis vyras, taigi...

Ji atvožė dangtį ir nuėmė kelis rožinius traškančio rūkomojo popieriaus sluoksnius. Paglostė kažką skrynioje.

– Štai.

Volteris Gripas išpūtė akis.

– Kas čia? – Jį pradėjo krėsti drebulys.

– Lyg nežinotum, kvailuti. Žiūrėk, vieni nėriniai – viskas taip balta, taip elegantiška...

– Kaip Dievą myliu, nežinau, kas čia.
– Vestuvinė suknelė, žiopliuk!
– Vestuvinė? – Jam užkando žadą.
Jis užmerkė akis. Jos balsas skambėjo vis taip pat minkštai, ramiai ir maloniai, kaip ir tada per telefoną. Bet kai atmerkė akis ir pažiūrėjo į ją...
Jis pasitraukė atatupstas.
– Labai graži, – pasakė jis.
– Tikrai?
– Ženevjeva. – Jis sušnairavo į duris.
– Ką?
– Ženevjeva, man reikia tau kai ką pasakyti.
– Taip?
Ji priplaukė prie jo, nuo apvalaus balto veido padvelkė saldžiai šleikštus kvapas.
– Noriu tau pasakyti... – tęsė jis.
– Na?
– Sudie!
Ir, nespėjus jai nė riktelėti, jis išlėkė pro duris ir įšoko į automobilį.
Ji išbėgo ir sustingo ant šaligatvio krašto, žiūrėdama, kaip jis suka mašiną.
– Volteri Grifai, sugrįžk! – suvaitojo ji, ištiesusi rankas.
– Gripai, – pataisė jis.
– Gripai! – šūktelėjo ji.
Automobilis nudūmė nebylia gatve, nepaisydamas jos trepsėjimo ir klyksmo. Dūmų srovė pūstelėjo baltą suknelę, kurią ji glamžė putniose rankose, danguje degė ryškios žvaigždės, mašina išnyko tyruose ir paskendo tamsoje.

Jis be perstojo važiavo dieną ir naktį ištisas tris paras. Kartą jam pasivaideno, kad užpakalyje važiuoja mašina, jį nukrėtė šiurpas, išpylė prakaitas, ir jis įsuko į kitą plentą, kertantį negyvenamus Marso plotus, bėgantį pro tuščius miestelius. Jis važiavo ir važiavo – visą savaitę, ir dar vieną dieną, kol atsidūrė už dešimt tūkstančių mylių nuo Marlino. Tada užvažiavo į Hotvil Springso gyvenvietę. Ten buvo keletas krautuvėlių, kur vakarais jis galėdavo uždegti šviesą vitrinose, ir restoranų, kur galėjo pasėdėti, užsisakinėdamas valgius. Nuo to laiko jis ten ir gyvena, turi dvi šaldymo kameras, prikrautas maisto produktų mažiausiai šimtui metų, cigarų dešimčiai tūkstančių dienų ir gerą lovą su minkštu matracu.
Eina metai po metų, ir jeigu retkarčiais suskamba jo telefonas – jis neatsako.

ILGIEJI METAI

Kai iš dangaus atlėkdavo vėjas, jis ir nedidelė jo šeima sėdėdavo akmeninėje trobelėje ir šildydavosi rankas virš liepsnojančių pliauskų. Vėjas suaudrindavo kanalų vandenis ir vos nenupūsdavo žvaigždžių nuo dangaus, o ponas Hatavėjus sėdėdavo, gėrėdamasis jaukumu, ir kažką kalbėdavo žmonai, o žmona atsakinėdavo jam; jis pasakodavo apie senus laikus Žemėje dviem dukterim ir sūnui, kurie kada ne kada irgi įterpdavo žodį.

Ėjo dvidešimtieji metai po Didžiojo Karo. Marsas buvo milžiniškas kapinynas. O Žemė? Kas ten atsitiko? Ilgais Marso vakarais Hatavėjus ir jo šeima dažnai galvodavo apie tai.

Tą naktį baisi smėlio audra praūžė virš prigludusių prie žemės marsiečių kapinių, stūgaudama senovinių miestų gatvėmis ir draskydama dar visai naujas apleisto amerikietiško miestelio plastmasines sienas, palengva grimztančias į smėlį.

Bet štai audra nurimo, išsigiedrijo, ir Hatavėjus išėjo į lauką pažiūrėti į Žemę – žalią švieselę vėjų nugairintoje padangėje. Jis pakėlė ranką aukštyn, lyg norėdamas geriau įsukti blausiai degančią lemputę tamsaus kambario palubėj. Pažvelgė tolyn per mirusios jūros plotus. „Visoje planetoje nė gyvos dvasios,– pagalvojo jis.– Tik aš vienas. Ir jie". Jis žvilgterėjo atgal į akmeninės trobelės duris.

Kas dabar dedasi Žemėje? Pro savo trisdešimties colių teleskopą iki šiol jokių pakitimų nepastebėjo. „Ką gi,– pagalvojo jis,– jei pasisaugosiu, dar kokius dvidešimt metų pragyvensiu". Gal kas pasirodys. Ar iš mirusių jūrų, ar iš kosmoso raketoje, pakibusioje ant raudonos liepsnos siūlelio.

– Eisiu pasivaikščioti,– šūktelėjo jis į trobelę.

– Gerai,– atsiliepė žmona.

Jis neskubėdamas nuėjo žemyn pro griuvėsių krūvas.

– „Pagaminta Niujorke",– perskaitė jis ant metalo gabalo.– Senieji marsiečių miestai pergyvens visus šiuos daiktus iš Žemės...

Ir pažvelgė ten, kur tarp melsvų kalnų jau penkiasdešimt amžių stovėjo marsiečių miestelis.

Jis atėjo į nuošalias marsiečių kapines – kelias mažų šešiakampių antkapių eiles ant kauburio, atviro dykumos vėjams.

Nulenkęs galvą, jis žiūrėjo į keturis kapus, keturis grubiai sukaltus kryžius su vardu ant kiekvieno. Jo akyse nebuvo ašarų. Jos jau seniai išdžiūvo.

– Ar atleisite man už tai, ką padariau?– klausė jis kryžių.– Aš buvau labai labai vienišas. Juk suprantate?

Jis sugrįžo prie akmeninės trobelės ir, prieš įeidamas, prisidengęs delnu akis, įdėmiai apžvelgė dangų.

– Vis lauki ir lauki, vis žiūri,– sumurmėjo jis,– ir gal vieną naktį...

Danguje degė raudonas žiburėlis.

Hatavėjus kiek paėjo į šalį, kad netrukdytų pro duris krentanti šviesa.

– Ir *vėl* žiūri,– sušnibždėjo jis.

Raudonas žiburėlis degė toje pačioje vietoje.

– Vakar vakare jo nebuvo,– sušnibždėjo jis.

Griuvinėdamas jis paknopstomis nubėgo už trobelės, pasuko teleskopą, nukreipė jį į dangų ir lyg apkvaitęs ilgai pro jį žiūrėjo.

Po kiek laiko Hatavėjus pasirodė žemame trobelės tarpdury. Žmona, abi dukterys ir sūnus atsisuko. Pagaliau jis atgavo žadą.

– Pasakysiu gerą naujieną,– tarė jis.– Aš žiūrėjau į dangų. Atskrenda raketa, ji parveš mus visus namo. Anksti rytą bus čia.

Jis užsikniaubė ant stalo, suėmė galvą delnais ir tyliai pravirko.

Trečią valandą ryto jis sudegino visa, kas buvo likę iš Naujojo Niujorko.

Pasiėmęs deglą, nuėjo į tą plastmasinį miestą ir pradėjo kaišioti prie sienų liepsną. Miestas pražydo didžiuliais šviesos ir karščio sūkuriais. Jis virto kvadratinės mylios dydžio laužu – tokį pastebėsi ir iš kosmoso. Šis švyturys atves raketą pas poną Hatavėjų ir jo šeimą.

Jis sugrįžo į namelį; širdis plakė tankiai ir skausmingai.

– Matote?– Iškeltoje rankoje jis laikė apdulkėjusį butelį.– Išsaugojau tą vyną specialiai šiam vakarui. Aš žinojau, kad ateis laikas ir kas nors suras mus! Išgerkime ir pasidžiaukime!

Jis pripylė penkias taures.

– Taip, nemažai laiko praėjo...– vėl tarė, įdėmiai žvelgdamas į savo taurę.– Atsimenate tą dieną, kai prasidėjo karas? Prieš dvidešimt metų ir septynis mėnesius. Visas raketas atšaukė iš Marso namo. O tu, aš ir vaikai – buvome kalnuo-

se, vykdėme archeologinius kasinėjimus, tyrinėjome senąją marsiečių chirurgiją. Pameni, kaip mes vos neužplakėme arklių — taip skubėjome... Ir vis tiek pavėlavome visą savaitę. Miestas jau buvo tuščias. Ameriką sunaikino, ir visos lig vienos raketos išskrido, nelaukdamos atsilikėlių, ar pameni, pameni? O paskui pasirodė, kad likome tik mes vieni, pameni? Dieve mano, kiek praėjo metų! Be jūsų aš nebūčiau išlaikęs. Be jūsų būčiau nusižudęs. Bet su jumis buvo ne taip sunku laukti. Taigi išgerkime už mus.— Jis pakėlė taurę.— Ir už mūsų ilgą laukimą.

Jis išgėrė.

Žmona, abi dukterys ir sūnus pakėlė prie lūpų savo taures. Ir visiems keturiems vynas nutekėjo per smakrus.

Auštant vėjas išnešiojo po jūros dugną dideles minkštas juodas plėnis — visa, kas liko iš miesto. Gaisras liovėsi, bet tikslas buvo pasiektas: raudona dėmelė danguje ėmė augti.

Iš akmeninės trobelės sklido gardus paskrudintų meduolių kvapas. Kai Hatavėjus įėjo, žmona dėjo ant stalo karštas šviežio pyrago keptuves. Dukterys standžiomis šluotomis tyliai šlavė plikas akmenines grindis, o sūnus šveitė stalo sidabrą.

— Mes paruošime jiems karališkus pusryčius,— linksmai nusijuokė Hatavėjus.— Apsivilkite geriausiais drabužiais!

Jis nuskubėjo per savo sklypą prie didelės metalinės pašiūrės. Čia buvo šaldymo kamera ir elektros stotelė, kurias jis per tuos metus pataisė ir sureguliavo savo mikliais, plonais, nervingais pirštais, kaip kadaise, laisvalaikiu, taisydavo laikrodžius, telefonus ir magnetofonus. Pašiūrė buvo užgriozdinta jo sukurtais daiktais, kažkokiais nesuprantamais mechanizmais, kurių paskirties jis ir pats dabar nebegalėjo atsiminti.

Jis išėmė iš šaldytuvo apšerkšnijusias dėžutes pupų ir dvidešimties metų senumo braškes. „Lozoriau, kelk",— pagalvojo jis ir ištraukė šaltą viščiuką.

Kai raketa nusileido, oras buvo pilnas visokiausių kulinarinių kvapų.

Tarsi berniūkštis, Hatavėjus pasileido žemyn šlaitu. Staiga aštrus skausmas nudiegė krūtinę, ir jis sustojo. Pasėdėjo ant akmens, atgavo kvapą ir vėl nubėgo toliau.

Pajutęs karšto oro dvelkimą nuo įkaitusios raketos, jis sustojo. Atsidarė liukas. Iš jo iškišo galvą žmogus.

Hatavėjus ilgai žiūrėjo, prisidengęs delnu akis, ir pagaliau tarė:

– Kapitonas Vailderis!

– Kas čia? – paklausė kapitonas Vailderis. Jis nušoko žemyn ir apstulbęs žiūrėjo į senuką. Paskui ištiesė ranką. – Viešpatie, juk tai Hatavėjus!

– Visai teisingai, tai aš.

– Hatavėjus iš mano pirmosios įgulos, iš Ketvirtosios ekspedicijos!

Jie įdėmiai apžiūrėjo vienas kitą.

– Seniai besimatėme, kapitone.

– Baisiai seniai. Aš taip džiaugiuosi, jus sutikęs.

– Aš pasenau, – paprastai pasakė Hatavėjus.

– Aš ir pats nebe jaunas. Dvidešimt metų trankiausi: Jupiteris, Saturnas, Neptūnas.

– Kaipgi, girdėjau, jus paaukštino, taip sakant, kad nekliudytumėte Marso kolonizacijai. – Senukas apsidairė. – Jūs tiek keliavote, kad tikriausiai nė nežinote, kas atsitiko...

– Beveik numanau, – atsakė Vailderis. – Mes du kartus apskridome Marsą. Be jūsų, radome dar vieną vienintelį žmogų, kažkokį Volterį Gripą, už dešimties tūkstančių mylių nuo čia. Norėjome paimti jį kartu, bet jis atsisakė. Kai mes kilome, jis sėdėjo supamojoje kėdėje vidury plento, rūkė pypkę ir mojavo mums įkandin. Marsas visiškai išmirė, nė marsiečių nebesimato. O kaip Žemė?

– Aš žinau ne daugiau už jus. Kartais pavyksta pagauti Žemės radiją, vos vos girdisi. Bet vis kokia svetima kalba. O aš, deja, moku tik lotyniškai. Atskirus žodžius galima suprasti. Sprendžiant iš visko, didesnėje Žemės dalyje visi išmušti, o karas vis dar tęsiasi. Jūs ten skrendate, sere?

– Taip. Patys suprantate, norisi savo akimis pamatyti. Juk mes negalėjome palaikyti radijo ryšio, per daug dideli atstumai. Kad ir kas ten būtų, skrendame į Žemę.

– Ar paimsite mus kartu?

Kapitonas suglumo.

– Ak taip, žinoma, jūs su žmona, atsimenu, atsimenu. Mes matėmės, rodos, prieš dvidešimt penkerius metus, tiesa? Kai buvo pastatytas Pirmasis Miestas, jūs metėte tarnybą ir atsivežėte ją iš Žemės. Jūs ir vaikų turėjote...

– Sūnų ir dvi dukteris...

– Taip taip, atsimenu. Jie čia?

– Mūsų trobelėje, va ten ant kalniuko. Jums visiems mes paruošėme puikius pusryčius. Ateisite?

– Tai didelė garbė, pone Hatavėjau.– Kapitonas Vailderis atsisuko į raketą.– Ei, lipkite laukan!

Jie kopė aukštyn – Hatavėjus ir kapitonas Vailderis, o už jų dar dvidešimt įgulos narių, giliai įkvėpdami vėsų praretintą ryto orą. Pasirodė saulė, išaušo graži diena.

– Prisimenate Spenderį, kapitone?

– Niekada nebuvau užmiršęs...

– Kartą per metus pasitaiko praeiti pro jo kapą. O vis dėlto galų gale išėjo taip, kaip jis norėjo. Jis buvo nusistatęs prieš Marso apgyvendinimą. Dabar tikriausiai laimingas, kad visi iš čia išsikraustė.

– O tas... kaip jį? Parkhilas, Semas Parkhilas, kas jam atsitiko?

– Atidarė dešrelinę.

– Iš jo buvo galima to laukti.

– O po savaitės – karas, ir jis sugrįžo į Žemę.– Staiga Hatavėjus griebėsi už širdies ir atsisėdo ant uolos luito.– Dovanokite. Taip susijaudinau. Tiek metų praėjo – ir staiga vėl regiu jus. Reikia truputį pailsėti.

Jis jautė, kaip daužosi širdis. Patikrino pulsą. Blogai...

– Mes turime gydytoją,– pasakė Vailderis.– Neįsižeiskite, Hatavėjau, aš žinau – jūs pats gydytojas, bet vis dėlto gal pasitarkime su mūsiškiu...

Pašaukė gydytoją.

– Tuoj praeis,– tvirtino Hatavėjus.– Tai vis tas laukimas, jaudinimasis.

Jis duso. Lūpos pamėlynavo.

– Suprantate,– tarė jis, kai gydytojas pridėjo prie krūtinės stetoskopą,– juk aš visus tuos metus gyvenau, laukdamas šios dienos. O dabar, kai jūs čia atskridote ir pasiimsite mane kartu į Žemę, man nieko daugiau nebereikia, galiu gulti ir niekuo nebesirūpinti.

– Prašom.– Gydytojas padavė jam geltoną tabletę.– Jums reikėtų dar kiek pailsėti.

– Niekai. Dar valandėlę pasėdėsiu, ir viskas. Kaip aš džiaugiuosi jus visus matydamas. Girdėdamas naujus balsus.

– Ar tabletė padeda?

– Puikiausiai. Eime!

Jie įkopė į kalnelį.

– Alisa, žiūrėk, kas atėjo!

Hatavėjus susiraukė ir įkišo galvą pro duris.

– Alisa, girdi?

Pasirodė žmona. Paskui išėjo abi dukterys, aukštos, lieknos, o už jų dar aukštesnis sūnus.

– Alisa, prisimeni kapitoną Vailderį?

Ji sutriko, žvilgterėjo į Hatavėjų, tarsi laukdama nurodymų, paskui nusišypsojo.

– Na, žinoma, kapitonas Vailderis!

– Ponia Hatavėj, pamenu, mes kartu pietavome, prieš man išskrendant į Jupiterį.

Ji karštai paspaudė jam ranką.

– Mano dukterys: Margarita ir Siuzana. Mano sūnus Džonas. Vaikai, jūs gi atsimenate kapitoną?

Rankų paspaudimai, juokas, triukšmas, kalbos.

Kapitonas Vailderis patraukė nosimi.

– Nejaugi tai imbieriniai meduoliai?

– Norite?

Visi subruzdo. Akies mirksniu buvo pastatyti sudedami stalai, ištraukti iš orkaičių karšti valgiai, išdėliotos lėkštės, stalo sidabras, plonos damaskinės servetėlės. Kapitonas Vailderis ilgai žiūrėjo į ponią Hatavėj, paskui nukreipė žvilgsnį į jos sūnų ir tyliai judančias aukštas dukteris. Stengėsi įsižiūrėti į šmėžuojančius pro šalį veidus, sekė kiekvieną jų jaunų rankų judesį, jų lygių, be mažiausios raukšlelės veidų išraišką. Jis atsisėdo ant kėdės, kurią atnešė ponios Hatavėj sūnus.

– Kiek jums metų, Džonai?

– Dvidešimt treji,– atsakė tas.

Vailderis sumišęs sukinėjo rankoje šakutę. Jo veidas staiga išbalo. Šalia sėdintis kosmonautas šnibždtelėjo:

– Kapitone Vailderi, čia kažkas ne taip.

Sūnus nuėjo atnešti daugiau kėdžių.

– Ką jūs norite pasakyti, Viljamsonai?

– Man keturiasdešimt treji metai, kapitone. Prieš dvidešimt metų aš mokiausi kartu su jaunuoju Hatavėjumi. Jis dabar sako, kad jam tik dvidešimt treji, bet taip jis tik *atrodo*. Visa tai neteisinga. Jam turėtų būti mažų mažiausiai keturiasdešimt dveji. Ką visa tai reiškia, sere?

– Nežinau.

– Jums negera, sere?

– Nekaip jaučiuosi. O dukterys irgi – aš jas mačiau prieš kokius dvidešimt metų, ir jos nė kiek nepasikeitė – nė vienos raukšlelės. Būkite toks geras, Viljamsonai, padarykite man vieną paslaugą. Tuoj paaiškinsiu, kur nueiti ir ką patikrinti. Į pusryčių pabaigą nežymiai pradinkite. Daugiau dešimties minučių

neužtruksite. Čia netoli. Aš mačiau iš raketos, kai mes leidomės.

– Prašom, prašom! Apie ką jūs ten taip rimtai kalbate? – Ponia Hatavėj vikriai pripylė sriubos į jų dubenėlius. – Nagi nusišypsokite! Mes visi vėl kartu, kelionė baigėsi, jūs kaip ir namie!

– Taip, taip, žinoma. – Kapitonas Vailderis nusijuokė. – Jūs taip puikiai, taip jaunai atrodote, ponia Hatavėj!

– Oi, tie vyrai!

Jis žiūrėjo, kaip ji oriai nuplaukė toliau, įdėmiai stebėjo jos išraudusį veidą, skaistų ir dailų lyg prinokęs obuolys. Ji linksmai juokėsi po kiekvieno anekdoto, nė neatsikvėpdama uoliai krovė į lėkštes mišrainės.

Ilgšis sūnus ir lieknos dukterys iškalbingumu ir sąmoju nenusileido tėvui ir vis pasakojo ir pasakojo apie ilgus vienišo gyvenimo metus, o išdidus tėvas linkčiojo galvą, klausydamasis vaikų kalbų.

Viljamsonas nubėgo pakalnėn.

– Kurgi jis? – paklausė Hatavėjus.

– Patikrinti raketos, – atsakė Vailderis. – Tai va, Hatavėjau, Jupiteryje nieko nėra, žmogui ten nėr ką veikti. Saturne ir Plutone – tas pat...

Vailderis kalbėjo mašinaliai, negirdėdamas savo balso; jis galvojo tik apie Viljamsoną, kuris dabar bėga pakalnėn, o netrukus sugrįš ir parneš atsakymą...

– Ačiū.

Margarita Hatavėj įpylė vandens į jo stiklinę. Tartum nejučiom jis palietė jos ranką. Ji net dėmesio neatkreipė. Jos kūnas buvo šiltas ir švelnus.

Priešais kapitoną sėdintis Hatavėjus retkarčiais nutildavo ir su skausmo iškreiptu veidu paliesdavo pirštais krūtinę, paskui vėl klausėsi negarsaus pokalbio ir staigių skardžių šūktelėjimų, tarpais mesdamas susirūpinusį žvilgsnį į Vailderį, kuris lyg nesavais dantimis kramtė meduolį.

Sugrįžo Viljamsonas. Jis tylėdamas knebinėjo šakute valgį, kol kapitonas šnibždtelėjo per petį:

– Na?

– Aš suradau tą vietą, sere.

– Na ir ką?

Viljamsonas buvo baltas kaip drobė. Jis vis nenuleido akių nuo besilinksminančios draugijos. Dukterys santūriai šypsojosi, o sūnus pasakojo kažkokį anekdotą.

Viljamsonas tarė:

– Buvau kapinėse.

– Matėte keturis kryžius?

– Mačiau keturis kryžius, sere. Ir vardai išlikę. Aš užsirašiau juos, kad neapsirikčiau.– Jis ėmė skaityti iš mažo popierėlio: – Alisa, Margarita, Siuzana ir Džonas Hatavėjai. Mirė nuo nežinomo viruso, 2007 metais, liepos mėnesį.

– Dėkui, Viljamsonai.– Vailderis užmerkė akis.

– Prieš devyniolika metų, sere.– Viljamsono rankos drebėjo.

– Taip.

– Bet kas yra *šitie?*

– Nežinau.

– Ką jūs darysite?

– Taip pat nežinau.

– Papasakosime kitiems?

– Vėliau. Dabar valgykite lyg niekur nieko.

– Man nebesinori, sere.

Pusryčius užbaigė atsineštu iš raketos vynu. Hatavėjus atsistojo.

– Į jūsų sveikatą. Taip gera vėl būti kartu su draugais. Ir dar už mano žmoną ir vaikus – be jų aš nebūčiau čia išgyvenęs pats vienas. Tik dėl jų rūpesčio aš suradau savyje jėgų gyventi ir laukti jūsų atvyksiant.

Su taure rankoje jis atsisuko į namiškius; tie žiūrėjo į jį sumišę, o kai visi ėmė gerti, ir visai nuleido akis.

Hatavėjus išgėrė ligi dugno. Nespėjęs nė riktelėti, griuvo kniūbsčias ant stalo ir nuslydo ant žemės. Keletas vyrų prišoko ir paguldė jį patogiau. Gydytojas atsiklaupė, paklausė širdies. Vailderis atsiklaupė ir paėmė senuko ranką.

– Vailderis?– Hatavėjaus balsas vos girdėjosi.– Aš sugadinau jums pusryčius.

– Nekalbėkite niekų.

– Atsisveikinkite už mane su Alisa ir vaikais.

– Tuoj aš juos pašauksiu.

– Ne ne, nereikia!– dusdamas sušnibždėjo Hatavėjus.– Jie nesupras. Ir aš nenoriu, kad jie suprastų! Nereikia!

Vailderis pasiliko prie jo.

Hatavėjus numirė.

Vailderis ilgai klūpojo prie jo. Pagaliau pakilo ir nuėjo pro sukrėstus žmones, stovinčius aplink Hatavėjų. Priėjo prie Alisos Hatavėj, pažvelgė jai į veidą ir tarė:

– Jūs žinote, kas atsitiko?

– Kas nors mano vyrui?

– Jis ką tik mirė. Širdis.– Vailderis sekė jos veido išraišką.

– Labai gaila,– pasakė ji.

– Jums neskaudu?– paklausė jis.

– Jis nenorėjo, kad mes sielvartautume. Jis buvo mus įspėjęs, kad tai kada nors įvyks, ir liepė neverkti. Žinote, jis netgi neišmokė mūsų verkti, nenorėjo, kad mes mokėtume. Sakė, kad užvis blogiausia žmogui yra pažinti vienatvę, pažinti liūdesį ir verkti. Todėl mes neturime žinoti, kas yra ašaros ir liūdesys.

Vailderis pažvelgė į jos rankas, minkštas, šiltas rankas, į gražiai nulakuotus nagus, plonus riešus. Pažvelgė į jos švelnų, gracingą, baltą kaklą ir protingas akis. Pagaliau tarė:

– Ponas Hatavėjus puikiai padarė jus ir jūsų vaikus.

– Jūsų žodžiai pradžiugintų jį. Jis taip mumis didžiavosi. Po kurio laiko netgi užmiršo, kad pats mus padarė. Pamilo mus ir laikė savo tikrąja žmona ir vaikais. Tam tikra prasme taip ir yra.

– Su jumis jam buvo lengviau.

– Taip, metai iš metų mes sėdėdavome ir kalbėdavomės. Jis taip mėgo kalbėtis. Mėgo mūsų akmeninę trobelę ir židinį. Galėjome apsigyventi tikrame name, mieste, bet jam labiau patiko čia, kur galėjo gyventi kaip norėjo – tai primityviai, tai moderniškai. Jis pasakojo man apie savo laboratoriją ir apie visokiausius daiktus, kuriuos jis ten darė. Visą tą apleistą amerikietišką miestą ten, pakalnėje, jis apnarpliojo garsiakalbiais. Paspaus mygtuką – visur užsidega šviesos, pasigirsta triukšmas, klegesys, lyg ten gyventų dešimt tūkstančių žmonių. Girdisi lėktuvų ir automobilių burzgimas, žmonių kalba. Sėdi sau, rūko cigarą ir kalbasi su mumis, o iš apačios sklinda miesto triukšmas. Kartais suskamba telefonas ir užrašytas į juostelę balsas klausia pono Hatavėjaus patarimo įvairiais mokslo ir chirurgijos klausimais, ir jis atsakinėja. Ir telefono skambučiai, ir mes, ir miesto triukšmas, ir cigaras – ponas Hatavėjus jautėsi visai laimingas. Tik vieno dalyko jis nesugebėjo padaryti – kad mes sentume. Pats seno diena iš dienos, o mes nesikeitėme. Bet, man rodos, tas jo nejaudino. Manau netgi, kad jam taip labiau patiko.

– Mes palaidosime jį pakalnėje kapinėse, kur stovi keturi kryžiai. Taip turbūt jis pats norėtų.

Ji švelniai palietė ranka jo riešą.

– Aš tuo tikra.

Kapitonas davė įsakymą. Mažytė procesija pajudėjo kalvos papėdėn; šeima sekė paskui. Du vyrai nešė Hatavėjų ant uždengtų neštuvų. Jie praėjo pro akmeninę trobelę, pro

pašiūrę, kur Hatavėjus prieš daugelį metų pradėjo savo darbą. Vailderis stabtelėjo prie tos dirbtuvės durų.

Kaip, klausė jis savęs, pasijustų žmogus, gyvendamas planetoje su žmona ir trim vaikais, kai staiga jie miršta, palikdami jį vieną su vėju ir tyla? Kaip jis tada pasielgs? Palaidos mirusiuosius kapinėse, pastatys kryžius, po to nueis į dirbtuvę ir, pasišaukęs į pagalbą proto ir atminties galią, rankų įgudimą ir išradingumą, surinks dalelė po dalelės tai, kas paskui taps jo žmona, sūnumi, dukterimis. Kada pakalnėje yra amerikietiškas miestas, kur rasi visa, kas reikalinga, talentingas žmogus gali bet ką sukurti.

Smėlis slopino jų žingsnių garsą. Kapinėse, jiems atėjus, du vyrai jau kasė duobę.

Jie sugrįžo prie raketos pavakare.

Viljamsonas linktelėjo į akmeninę trobelę:

– Ką darysime su jais?

– Nežinau,– pasakė kapitonas.

– Gal jūs išjungsite juos?

– Išjungti?– Kapitonas truputį nustebo.– Man tas neatėjo į galvą.

– Bet jūs nepasiimsite jų kartu?

– Ne, kam to reikia.

– Nejaugi jūs norite palikti juos čia *tokius*, kokie jie yra?

Kapitonas padavė Viljamsonui pistoletą.

– Jeigu jūs galite ką nors padaryti, jūs – stipresnis už mane.

Po penkių minučių Viljamsonas grįžo iš trobelės, visas išprakaitavęs.

– Štai, imkite savo pistoletą. Dabar suprantu, ką jūs norėjote pasakyti. Aš įėjau pas juos su pistoletu rankoje. Viena duktė man nusišypsojo. Ir kiti. Žmona pasiūlė puodelį arbatos. Viešpatie, tai būtų žmogžudystė!

Vailderis linktelėjo.

– Tokios tobulybės žmogus niekad daugiau nebesukurs. Jie gyvens amžius – dešimt, penkiasdešimt, du šimtus metų. Taip, jie turi nė kiek ne mažesnę teisę gyventi kaip jūs, aš, bet kuris mūsų.– Jis iškratė pelenus iš pypkės.– Na ką gi, lipkite į laivą. Skrisime toliau. Vis tiek šis miestas žuvęs, jis mums nebetinka.

Diena geso. Papūtė šaltas vėjas. Įgula jau buvo raketoje. Kapitonas delsė. Viljamsonas paklausė:

– Ar tik nesiruošiate nueiti ė-ė... atsisveikinti su jais?

Kapitonas šaltai pažvelgė į Viljamsoną.

– Ne jūsų reikalas.

Vailderis nužingsniavo per sutemų vėją aukštyn, akmeninės trobelės link. Kosmonautai matė, kaip jo siluetas sustingo tarpduryje. Jie matė moters siluetą. Jie matė, kaip kapitonas paspaudė jai ranką.

Po valandėlės jis tekinas grįžo į raketą.

Naktimis, kai vėjai švilpauja virš mirusios jūros dugno, virš šešiakampių antkapių, virš keturių senų kryžių ir vieno naujo, naktimis žemoje akmeninėje trobelėje spingso žiburys; stūgauja vėjas, lekia dulkių sūkuriai, dega šaltos žvaigždės, o toje trobelėje keturios žmogystos – moteris, dvi dukterys ir sūnus – kursto ugnį židinyje, patys nežinodami kodėl, ir kalbasi, ir juokiasi.

Metai po metų, metai po metų, kiekvieną naktį, pati nežinodama kodėl, moteris išeina iš trobelės ir, iškėlusi rankas, ilgai žiūri į dangų, į žalią Žemės liepsną, nesuprasdama, kam ji tai daro; paskui grįžta į namą ir įmeta į ugnį skiedrelę, o vėjas vis stiprėja, ir mirusi jūra pasilieka negyva.

SODRŪS LIETŪS PALIS

Svetainėje kalbantis laikrodis vis kartojo: *tik-tak, jau septinta, laikas keltis, laikas keltis, jau septinta!* – tarsi bijodamas, kad niekas jo nepaklausys. Ryto tyla viešpatavo tuščiame name. Laikrodis tiksėjo ir tiksėjo, siųsdamas savo garsus į tuštumą: *devynios po septynių, pusryčių kviečiu!*

Virtuvėje plyta atsidusdama sušnypštė ir iš savo karštų vidurių išmetė aštuonis nepriekaištingai pakeptus skrebučius, kiaušinienę iš aštuonių kiaušinių, šešiolika griežinėlių bekonienos, du puodelius kavos ir dvi stiklines šalto pieno.

– Šiandien Elendeilo mieste, Kalifornijos valstijoje, du tūkstančiai dvidešimt šeštųjų metų rugpjūčio ketvirtoji,– ištarė kitas balsas virtuvės palubėj. Jis pakartojo datą tris kartus, kad būtų galima geriau atsiminti.– Šiandien pono Federstouno gimimo diena. Šiandien Tilitos vestuvių metinės. Draudimo mokesčio terminas, laikas mokėti už vandenį, dujas ir elektrą.

Kažkur sienose spragsėjo relės, priešais elektrines akis slydo užprogramuotos juostos.

Aštuonios viena, tik-tak, aštuonios viena, mokyklon lėk, darban skubėk, bėk, bėk, aštuonios viena! Bet durys netrinksėjo ir ant kilimų nesigirdėjo minkštos guminių puspadžių eisenos.

Lauke lijo. Oro dėžutė ant lauko durų tyliai dainavo: „Visą dieną lis lietus, imk apsiaustą, kaliošus!.." Ir lietus dusliai barbeno į tuščio namo stogą.

Kieme suskambėjo garažas, pakeldamas duris, už kurių laukė paruošta važiuoti mašina... Po kiek laiko durys vėl nusileido.

Aštuntą trisdešimt kiaušinienė susiraukšlėjo, o skrebučiai pavirto į akmenį. Aliumininė mentelė nubraukė juos į kriauklę, o iš ten karšto vandens srovė nunešė į metalinę gerklę, kuri viską prarydavo ir kanalizacijos vamzdžiais siųsdavo į tolimąją jūrą. Nešvarios lėkštės paniro į karštą plovyklą ir išniro iš jos sausos, spindinčios.

Penkiolika po devintos, – uždainavo laikrodis,– *laikas imtis ruošos.*

Iš skylučių sienose išbėgo mažytės pelės-robotai. Visuose kambariuose knibždėte knibždėjo tos miniatiūrinės šlavėjos iš metalo ir gumos. Jos stukseno į krėslus, sukdamos apvalius šepetu-

kus, šiaušė kilimų plaukelius, tyliai išsiurbdamos nematomas dulkeles. Po to, lyg kokie paslaptingi ateiviai, šmurkštelėjo į savo urvelius. Jų rausvos elektrinės akutės užgeso. Namas buvo švarus.

Dešimta valanda. Pro lietaus debesį išlindo saulė. Namas stovėjo vienišas tarp griuvėsių ir pelenų. Jis vienintelis išliko visame mieste. Naktimis virš miesto švytėjo radioaktyvi pašvaistė, kuri matėsi už šimtų mylių.

Dešimt penkiolika. Sode iš purkštuvų ištryško aukso fontanai, pripildydami gaivų ryto orą žibančių vandens purslų. Vanduo tekėjo langų stiklais, sruveno apanglėjusia vakarine siena, kurios balti dažai buvo visiškai išdegę. Visa vakarinė siena buvo juoda, išskyrus penkias nedideles dėmes. Štai baltas pjaunančio žolę vyro siluetas. O čia, lyg fotografijoje, moteris, pasilenkusi nuskinti gėlės. Dar toliau kiti siluetai, išdegę medyje per vieną titanišką akimirksnį... Berniukas, iškėlęs rankas, virš jo išmestas sviedinys; priešais berniuką — mergaitė, jos rankos ištiestos, gaudo sviedinį, kuris taip ir nenukris.

Tik penkios dažų dėmės — vyras, moteris, vaikai, sviedinys. Visa kita — plonas medžio anglies sluoksnis.

Tylus purkštuvų lietus pripildė sodą krentančių žiežirbų.

Kaip patikimai saugojo namas savo ramybę iki pat šios dienos! Kaip budriai jis klausinėjo: „Kas ten? Slaptažodis?“ Ir, negaudamas jokio atsakymo iš vienišų lapių ir gailiai kniaukiančių kačių, jis skubiai, it baikšti senmergė, uždarydavo langus ir nuleisdavo užuolaidas. Savisauga, besiribojanti su šizofrenija,— jeigu tik mechanizmai gali sirgti šizofrenija.

Tas namas virpėjo nuo kiekvieno garso. Paliečia žvirblis sparnu langą, tuoj užuolaida šauna aukštyn, ir persigandęs paukštis lekia į šalį. Niekas — netgi paukštis — neturi paliesti namo!

Tas namas — tai altorius su dešimt tūkstančių šventikų ir tarnų, didelių ir mažų, lakstančių, tarnaujančių, giedančių giesmes. Bet dievai dingo, ir ritualas tęsėsi be jokios prasmės ir naudos.

Dvylika.

Prie paradinių durų gailiai suinkštė šuo.

Durys pažino šuns balsą ir atsidarė. Šuo, kadaise didelis, nusipenėjęs, o dabar tik oda ir kaulai, visas žaizdotas, įbėgo į namą, palikdamas purvinas pėdas. Jam iš paskos ėmė šurmuliuoti piktos pelės — piktos, kad joms vėl uždavė darbo, kad vėl reikia valyti!

Juk reikėjo tik mažiausiai dulkelei prasiskverbti į vidų pro plyšį po durimis, sienų paneliai akimirksniu pakildavo, ir iš

ten iššokdavo metalinės šlavėjos. Įžūli dulkelė, plaukas ar popierėlis, pagauti mažyčių plieninių ilčių, tuoj pat išnykdavo sienose. Iš ten šiukšlės vamzdžiais leidosi į rūsį, į gaudžiantį degintuvą, kuris tūnojo tamsiame kampe lyg piktasis Baalas.

Šuo nubėgo į viršų, isteriškai lodamas prie kiekvienų durų, kol pagaliau suprato,– namas tai jau seniai žinojo,– kad nieko nėra, yra tik mirtina tyla.

Jis pauostė orą ir pakrapštė virtuvės duris. Ten, už durų, plyta kepė blynus. Po visą namą sklido gardūs kvapai ir viliojantis klevo sirupo aromatas.

Šuo gulėjo prie durų ir vis uostė, uostė; jo snukis apsiputojo, akyse įsižiebė liepsna. Jis pašoko, ėmė blaškytis, kandžiodamas savo uodegą, keletą kartų kaip patrakęs apsisuko ir padvėsė. Beveik valandą gulėjo jis svetainėje.

Dvi valandos,– pragydo laikrodis.

Pagaliau, užuodusios vos juntamą maitos kvapą, iš urvelių tyliai dūgzdamos išlėkė galybės pelių, lyg sausi pilki lapai, papūsti elektrinio vėjo.

Dvi penkiolika.

Šuo dingo.

Rūsyje degintuvas staiga sužioravo, ir pro dūmtraukį sūkuriuodami išlėkė kibirkščių kamuoliai.

Dvi trisdešimt penkios.

Iš dengto vidinio kiemelio sienų iššoko kortų stalai. Mirgėdamos būgnais ir kryžiais, išlakstė į vietas kortos. Ant ąžuolinio stalo pasirodė kokteiliai ir sumuštiniai su kiaušiniais. Užgrojo muzika.

Bet prie stalų buvo tylu, ir niekas nelietė kortų.

Ketvirtą valandą stalai susiglaudė lyg milžiniškos peteliškės ir vėl pasislėpė sienose...

Keturios trisdešimt.

Vaikų kambario sienos nušvito.

Ant jų pasirodė žvėrys: geltonos žirafos, mėlyni liūtai, rausvos antilopės, violetinės panteros, šokinėjančios krištolo masėje. Sienos buvo stiklinės, jautrios spalvoms ir vaizduotei. Sutarškėjo gerai ištepti dantračiai, sukdami paslėptas kino juostas, ir sienos atgijo. Vaikų kambario grindys vilnijo lyg vėjo papūstas javų laukas, ir jomis bėgiojo aliumininiai tarakonai ir geležiniai svirpliai, o karštame nejudančiame ore, aštriuose žvėrių pėdsakų kvapuose, plazdeno peteliškės iš plonyčio raudono audinio! Girdėjosi duslus garsas, tarsi dūgztų milžiniškas geltonų bičių spiečius tamsiose dumplėse,– tai tingiai urzgė

sotus liūtas. Girdėjosi okapio kanopų kaukšėjimas ir gaivaus džiunglių lietaus, tekančio trapiais sausos žolės stiebeliais, šnarėjimas. Staiga sienos ištirpo, atitolo, atskleisdamos neaprėpiamus saulės išdegintų pievų plotus ir bedugnį karštą dangų. Žvėrys išnyko dygiuose brūzgynuose, upėse ir ežeruose.

Tai buvo valandėlė vaikams.

Penkta valanda. Vonia prisipildė skaidraus karšto vandens.

Šešta, septinta, aštunta valanda. Tarsi mostelėjus burtininko lazdelei, atskrido lėkštės su pietų valgiais, paskui kabinete kažkas spragtelėjo, ir ant metalinio stovo priešais židinį, kuriame liepsnojo jauki ugnis, staiga atsirado rūkstantis cigaras su minkštų, pilkų pelenų kepuraite.

Devinta valanda. Nematomi laidai sušildė patalus — naktimis čia buvo šalta.

Devinta penkios. Kabinete iš lubų prabilo balsas:

— Ponia Maklelan, ko pageidautumėte paklausyti šį vakarą?

Namas tylėjo.

Pagaliau balsas pasakė:

— Kadangi jūs nepareiškėte jokio pageidavimo, imsiu pirmą pasitaikiusį.

Suskambėjo tylus muzikinis akompanimentas.

— Sara Tisdeil. Jūsų mėgstamas eilėraštis, jei neklystu...

Sodrūs lietūs palis, žemė vėlei kvepės
Ir žiūrės į skridimą vakarės kregždės;

Vėlei kūdrose varlės dainuos naktimis,
Baltom snaigėm žiedų sušlamės obelis.

Ir atskris raudonsparnė liepsnelė linksma,
Ant gyvatvorės vėl nusileis suokdama.

Bus praūžus seniai karo vėtra baisi,
Ir norės vėl gyvenimu džiaugtis visi.

Jei nuo žemės paviršiaus išnyks žmonija,
Greit ir medžiai, ir paukščiai pamirš apie ją,

Ir pavasario naujo atbudus aušra
Nežinos, kad jau mūsų čionai nebėra...

Židinyje ruseno gęstanti ugnis; cigaro nuorūka tyliai nukrito ant pilkų pelenų krūvelės. Tarp nebylių sienų vieni prieš kitus stovėjo tušti krėslai, grojo muzika.

Dešimtą valandą prasidėjo agonija.

Papūtė vėjas. Nulaužta šaka, krisdama nuo medžio, išmušė virtuvės langą. Dėmėms valyti skysčio butelis susikūlė į viryklę, skystis išsiliejo. Tučtuojau visą virtuvę apėmė liepsna!

— Gaisras! — sukliko balsas. Sumirgėjo lemputės, iš paslėptų lubose siurblių pliūptelėjo vandens čiurkšlės. Bet degantis skystis nutekėjo ant linoleumo, prasisunkė po virtuvės durimis, ir štai suskambėjo visas choras:

— Gaisras! Gaisras! Gaisras!

Namas nenorėjo pasiduoti. Durys sandariai užsitrenkė, bet langų stiklai susproginėjo nuo karščio, ir vėjas dar labiau įpūtė liepsną.

Spaudžiamas ugnies, milijardų piktų žiežirbų, kurios įžūliai blyksėdamos, lakstė iš kambario į kambarį ir skrido aukštyn laiptais, namas nebeišlaikė.

Dar kurį laiką iš sienų galvotrūkčiais šokinėjo vandens žiurkės, švirkštė vandenį ir vėl bėgo papildyti atsargų. Iš sienų purkštuvų tryško mechaninio lietaus kaskados.

Vėlu. Kažkur, sunkiai atsidusęs, siurblys truktelėjo pečiais ir apmirė. Liovėsi slopinęs ugnį lietus. Išseko atsarginis bakas, kuris jau daug dienų tiekė vandenį vonioms ir indų plovykloms.

Ugnis spragėdama kopė laiptais aukštyn. Viršutiniuose kambariuose ji pasigardžiuodama rijo Pikaso ir Matiso paveikslus, nulaižydama aliejinę plėvelę, rūpestingai susukdama drobes į juodų drožlių ritinėlius.

Štai ji jau pasiekė lovas, laksto palangėmis, perdažo užuolaidas!

Bet čia atėjo pastiprinimai.

Iš palėpės liukų pasirodė akli robotų veidai, ir pro burnaskranus pasipylė žali chemikalai.

Ugnis pasitraukė atatupsta: netgi dramblys traukiasi, išvydęs negyvą gyvatę. O čia grindis čaižė dvidešimt gyvačių, marindamos ugnį šaltais žalių putų nuodais.

Tačiau ugnis buvo gudri, ji pasiuntė liepsnos liežuvius per lauko sieną į viršų, į palėpę, kur stovėjo siurbliai. Sprogimas! Valdžiusios siurblius elektroninės smegenys lyg bronzinis šrapnelis ištiško ant pastogės sijų.

Po to ugnis metėsi atgal ir apėjo visas sienines spintas, čiupinėdama ten kabančius drabužius.

Subraškėjo ąžuoliniai namo kaulai, jo pliki griaučiai raitėsi nuo karščio, laidų tinklas — jo nervai — apsinuogino, tarsi chirurgas būtų nulupęs nuo jo odą, kad raudonos venos ir kapiliarai virpėtų įkaitusiame ore. „Gelbėkite, gelbėkite! Gais-

ras! Bėkite, bėkite!" Ugnis trupino veidrodžius lyg ploną žiemos ledą. O balsai aimanavo: „Gaisras, gaisras, bėkite, bėkite!" Tarsi graudi dainelė, kurią dvylika balsų, vieni garsiau, kiti tyliau, dainavo mirštantys vaikai, pamesti gūdžioje girioje. Tačiau laidų izoliacija sproginėjo lyg kepti kaštonai, ir balsai vienas po kito tilo. Du, trys, keturi, penki balsai užduso ir nutilo.

Vaikų kambaryje užsiliepsnojo džiunglės. Riaumojo mėlynieji liūtai, šuoliavo purpurinės žirafos. Panteros blaškėsi ratu, kas sekundę keisdamos spalvą; dešimt milijonų žvėrių, gelbėdamiesi nuo ugnies, bėgo prie tolumoje garuojančios upės...

Dar dešimt balsų nutilo. Paskutinę akimirką per ugnies lavinos ūžimą dar girdėjosi kitų sukvailintų balsų chorai, vis dar buvo skelbiamas laikas, grojo muzika, pievelėje blaškėsi radijo bangomis valdoma šienapjovė, pamišęs skėtis šokinėjo tai pirmyn, tai atgal pro lauko duris, kurios be perstojo užsidarinėjo ir atsidarinėjo, – vienu metu vyko tūkstančiai dalykų lyg laikrodžių dirbtuvėje, kai daugybė laikrodžių vienas po kito karštligiškai muša valandas; tai buvo beprotiškas chaosas, tačiau viskas glaudžiai tarpusavyje siejosi. Dainos, klyksmas, paskutinės šlavėjos pelės, drąsiai šokančios iš urvelių nuvalyti, nušluoti tų šlykščiųjų pelenų! O vienas balsas, visiškai nepaisydamas, kas dedasi aplinkui, garsiai deklamavo eilėraščius liepsnojančiame kabinete, kol sudegė visos juostelės, išsilydė laidai, subyrėjo visos schemos.

Ir pagaliau liepsna susprogdino namą, jis triokštelėjo ir nugriuvo, sukeldamas žiežirbų ir dūmų debesis.

Virtuvėje, prieš pat pasipilant nuodėguliams ir liepsnojančioms sijoms, viryklė beprotišku greičiu taisė pusryčius: dešimt tuzinų kiaušinių, šešios dešimtys skrebučių, dvidešimt tuzinų bekonienos riekelių – ir viską, viską rijo ugnis, o viryklė, isteriškai šnypšdama, kepė dar ir dar!

Trenksmas. Palėpė susmuko į virtuvę ir svetainę, svetainė – į namo cokolį, cokolis – į rūsį. Šaldytuvai, krėslai, filmų ritės, lovos, elektros prietaisai – viskas griuvo žemyn it apanglėję griaučiai, nusviesti ant šiukšlių krūvos.

Dūmai ir tyla. Milžiniški dūmų kamuoliai.

Rytuose brėško aušra. Tik viena siena styrojo tarp griuvėsių. Iš šios sienos kalbėjo vienišas balsas. Pakilo saulė ir nušvietė rūkstančias nuolaužas, o balsas vis kartojo ir kartojo:

– Šiandien 2026 metų rugpjūčio penktoji, šiandien 2026 metų rugpjūčio penktoji, šiandien...

AMŽINOS ATOSTOGOS

Ši mintis kažkodėl atėjo į galvą mamai – ar nenuvažiavus visai šeimai pameškerioti? Bet tai buvo ne mamos žodžiai. Timotis tai puikiai žinojo. Tai buvo tėčio žodžiai, bet kažkodėl juos už tėtį pasakė mama.

Tėtis pabrūžino koja Marso žvirgždą ir sutiko. Tuoj pat pakilo šauksmas ir triukšmas, akies mirksniu palapinės buvo nuimtos, visa manta sukišta į kapsules ir konteinerius, mama apsivilko kelioniniu treningu ir palaidine, tėvas, nenuleisdamas akių nuo Marso dangaus, virpančiais pirštais prisikimšo pypkę, ir visi trys berniukai džiugiai klykaudami sušoko į motorinę valtį – iš jų trijų tik vienas Timotis visą laiką žvilgčiojo į tėtį ir mamą.

Tėtis paspaudė mygtuką. Nuo dangaus atsimušė motoro aidas. Vanduo sukunkuliavo ir liko užpakalyje, o valtis nuskriejo priekin, visiems sutartinai šaukiant „valio".

Timotis sėdėjo vairagalyje kartu su tėvu, padėjęs mažus pirščiukus ant plaukuotų jo pirštų. Štai už kanalo vingio išnyko ta išrausta aikštelė, kurioje jie nusileido su maža šeimynine raketa po ilgo skridimo iš Žemės. Jis prisiminė naktį prieš išskridimą, visą tą sambrūzdį ir skubą, raketą, kurią tėvas kažkaip kažkur gavo, kalbas apie atostogas Marse. Lyg ir toloka skristi ten atostogauti, bet Timotis prikando liežuvį, nes greta buvo jaunesnieji broliukai. Jie sėkmingai pasiekė Marsą ir štai, nespėję net apsidairyti, išsiruošė – taip bent buvo sakoma – meškerioti.

Valtis skriejo kanalu... Keistos šiandien tėčio akys. Timotis niekaip negalėjo suprasti, kas yra. Iš jų spinduliavo ryški šviesa ir lyg kažkoks palengvėjimas. Ir dėl to gilios raukšlės juokėsi, o nesiblausė, neliūdėjo.

Dar vienas vingis – ir atvėsusi raketa išnyko iš akių.

– O ar mes toli plauksim?

Robertas panardino ranką – ji šokinėjo it mažytis krabas per violetinį vandenį.

Tėvas atsiduso:

– Už milijono metų.

– Oho,– nustebo Robertas.

– Žiūrėkite, vaikai.– Mama ištiesė ilgą lanksčią ranką.– Išmiręs miestas.

Kaip užburti jie įsmeigė akis į mirusį miestą, kuris driekėsi negyvas, jiems vieniems, ir snaudė Marso meteorologų sukurtos vasaros tyloje.

Iš tėvo veido atrodė, tarsi jis džiaugtųsi, kad miestas išmiręs.

Miestas... Smėlio įkalnėje užmigusių rausvų luitų sangrūdis, keletas nuvirtusių kolonų, apleista šventovė, o toliau — vėl smėlis, smėlis, kiek akis užmato... Balta dykuma aplink kanalą, žydra dykuma virš jo.

Staiga nuo kranto pakilo paukštis. Lyg kieno sviestas akmuo jis prašvilpė virš melsvo tvenkinio, įsmigo į vandenį ir išnyko.

Tėvas krūptelėjo.

— Man pasivaideno, kad tai raketa.

Timotis žiūrėjo į bedugnes dangaus gelmes, stengdamasis pamatyti Žemę ir karą, sugriautus miestus ir žmones, kurie, kiek jis prisiminė, visą laiką žudė vieni kitus. Bet nieko nepamatė. Karas buvo toks pat tolimas ir abstraktus, kaip dviejų musių mirtina kova ant milžiniškos, tylios katedros skliauto. Ir toks pat beprasmiškas.

Viljamas Tomas nusibraukė prakaitą ir susijaudino, pajutęs sūnaus pirštus ant savo rankos, lengvus lyg voro letenėlės. Jis nusišypsojo sūnui:

— Na kaip, Timi?

— Puiku, tėte.

Timotis niekaip negalėjo suprasti, kas darosi tam milžiniškam suaugusiam mechanizmui greta jo. Tam žmogui su didele, besilupančia nuo saulės erelio nosimi, su karštomis žydromis akimis it agato rutuliukai, kuriais jis žaisdavo vasarą namie, Žemėje, su ilgomis ir storomis kaip kolonos kojomis, apautomis plačiom jojimo kelnėm.

— Į ką tu taip žiūrėjai, tėti?

— Aš ieškojau žemiškos logikos, sveiko proto, geros valdžios, taikos ir atsakomybės.

— Na ir ką — pamatei?

— Ne. Neradau. Jų nebėra Žemėje. Ir turbūt niekada nebebus. Galimas daiktas, mes tik save apgaudinėjome, nes jų iš viso nebuvo.

— A?

— Žiūrėk, žuvis,— parodė tėvas.

Visas trejetas riktelėjo skambiais balsais, ir valtis pasviro, kai jie ištiesė savo plonus kakliukus, skubėdami pamatyti žuvį. O o o, tai bent! Pro šalį praplaukė sidabrinė žuvis-ratas, rangydamasi ir akies mirksniu susitraukdama it vyzdys, kai tik į ją pakliūdavo kas valgoma.

– Visai kaip karas,– dusliu balsu ištarė tėvas.– Karas plaukia, mato maistą, susitraukia. Akimirka,– ir Žemės nebėra.

– Viljamai,– pasakė mama.

– Dovanok.

Jie nutilo, o pro šalį vis skriejo šalti, stikliniai kanalo vandenys. Aplink – nė garso, tik motoro gaudimas, vandens teliūskavimas, saulėkaitoj besiplečiančio oro švilpimas.

– O kada mes pamatysime marsiečius?– sušuko Maiklas.

– Greitai,– užtikrino jį tėvas.– Gal net šį vakarą.

– Bet juk marsiečiai visi išmirė,– pasakė mama.

– Ne, neišmirė,– ne iš karto atsakė tėvas.– Aš tikrai parodysiu jums marsiečių.

Timotis susiraukė, bet nieko nepasakė. Viskas buvo ne taip: ir atostogos, ir meškeriojimas, ir suaugusiųjų žvilgsniai.

O jo broliai jau prisidėjo delnus prie akių ir akylai žiūrėjo į dvimetrinius kanalo krantus, laukdami, ar nepasirodys marsiečiai.

– Kaip jie atrodo?– nekantravo Maiklas.

– Pamatysi – sužinosi.– Tėvas lyg ir nusijuokė; Timotis matė, kaip trūkčioja jo skruostas.

Mama buvo trapi ir švelnutė, susukta auksinė kasa lyg tiara vainikavo galvą, o akys – pavėsyje tekančio gilaus, šalto kanalo vandens spalvos, beveik purpurinės, su gintaro taškeliais. Jos akyse galėjai matyti, kaip plaukia mintys – lyg žuvys, vienos šviesios, kitos tamsios, vienos greitos, guvios, kitos lėtos, nepaslankios, o kartais – sakysime, kai ji žiūrėjo į dangų, ten, kur Žemė,– akyse nieko nebuvo, tik vien spalva... Mama sėdėjo valties priekyje, vieną ranką padėjusi ant borto, kitą ant tamsiai mėlynų kelnių kanto, ir ten, kur lyg balta gėlė buvo prasiskleidusi palaidinė, matėsi švelnaus, įdegusio kaklo juostelė.

Ji visą laiką žiūrėjo į priekį, kažko ieškodama, bet nieko negalėjo įžiūrėti ir atsisuko į vyrą; jo akyse atsispindėjo tai, kas buvo priešakyje, ir kadangi tame atspindyje ji matė ir jo paties dalelę, tvirtą jo ryžtą, įtampa iš jos veido dingo, ji vėl atsisuko priekin, dabar jau rami, žinodama, ko jai ieškoti.

Timotis irgi žiūrėjo. Bet jis matė tik tiesią violetinio kanalo liniją, bėgančią per platų, lygų slėnį, apsuptą žemų, išgraužtų kalvų, ir besibaigiančią už dangaus krašto. Tas kanalas bėgo vis toliau ir toliau, pro miestus, kurie, gerai pakračius, subarškėtų it vabalai išdžiūvusioje kaukolėje. Šimtas, du šimtai miestų, sapnuojančių karštų vasaros dienų sapnus ir vėsių vasaros naktų sapnus...

Jie atskrido milijonus mylių – paiškylauti, pameškerioti. O raketoje buvo kulkosvaidis. Jie važiavo atostogų. O kam tie visi produktai,– jų užtektų ne vieneriems metams,– kuriuos jie paslėpė netoli raketos? Atostogos! Bet už atostogų šydo

slėpėsi ne džiugi šypsena, o kažkas žiauru, griežta, netgi kraupu. Timotis neįstengė pakelti to šydo, o jo broliams tas visai nerūpėjo,– ko norėti iš dešimties ir aštuonerių metų berniūkščių?

– Na, kurgi marsiečiai? Tai kvailiai! – Robertas parėmė rankomis smailą smakrą ir pasipiktinęs įsmeigė akis į kanalą.

Tėvas turėjo prisisegęs ant riešo senovišką atominį radiją: prispaustas prie galvos, šalia ausies, jis pradėdavo vibruoti, ir galėjai klausytis žinių, muzikos. Kaip tik dabar tėtis klausėsi, ir jo veidas buvo panašus į vieną tų mirusių Marso miestų – niūrus, išsekęs, negyvas.

Paskui jis davė paklausyti mamai. Jos burna prasižiojo.

– Ką...– pradėjo Timotis, bet taip ir nebaigė savo klausimo.

Tą akimirką juos sukrėtė du galingi vienas po kito sekę sprogimai, o po jų dar keletas kiek silpnesnių smūgių.

Tėvas ūmai pakėlė galvą ir tučtuojau padidino greitį. Valtis trūktelėjo ir šovė pirmyn, šokinėdama per bangas. Robertas bemat atsikvošėjo nuo išgąsčio, o Maiklas baimingai ir džiugiai suspigo, prisispaudė prie mamos kojų ir žiūrėjo, kaip pro pat jo nosį skrieja vandens srovės.

Sumažinęs greitį, tėvas staigiai pasuko valtį, ir jie įnėrė į siaurą kanalo atšaką su labai sena, apgriuvusia akmenine prieplauka, atsiduodančia krabais. Valtis taip smarkiai trinktelėjo į krantinę, kad jie vos neiškrito į vandenį, tačiau niekas neužsigavo; tėvas tuoj pat atsisuko pažiūrėti, ar neliko vandeny vagos, kuri galėtų išduoti jų slėptuvę. Kanalo paviršiumi, vydamos viena kitą, ritosi ilgos bangos ir, atsimušusios į akmenis, mirgėjo, raibuliavo saulės spinduliuose. Paskui bangos nurimo.

Tėtis įsiklausė. Jie visi įsiklausė.

Tėvo kvėpavimas dusliai aidėjo po stogine lyg kumščio smūgiai į šaltus, šlapius prieplaukos akmenis. Prietemoje mama žiūrėjo katės akimis į tėtį, nebyliai klausdama: „Kas dabar bus?"

Tėvas giliai, su palengvėjimu, atsiduso ir nusijuokė pats iš savęs.

– Juk tai mūsų raketa! Aš toks bailys pasidariau. Žinoma, raketa.

– Kas čia buvo, tėti,– paklausė Maiklas,– kas čia buvo?

– Mes tik susprogdinom savo raketą, štai ir viskas,– rimtai paaiškino Timotis.– Argi negirdėjai, kad raketos sprogdinamos? Va ir mūsų taip pat...

– O kodėl mes savo raketą susprogdinome? – vis nerimavo Maiklas.– A, tėti?

– Tai toks žaidimas, kvaileli! – atsakė Timotis.

– Žaidimas! – Maiklui ir Robertui tas žodis baisiai patiko.

– Tėtis padarė taip, kad ji susprogtų ir niekas nesužinotų, kur mes nusileidome ir kur pasidėjome! Jeigu kas panorėtų mūsų ieškoti, supranti?

– U-u, paslaptis!

– Savo raketos išsigandau, – prisipažino mamai tėvas. – Nervai! Juokinga net pagalvoti, kad čia gali pasirodyti kitos raketos. Tiesa, viena gal ir atskris, jeigu Edvardsui su žmona pavyks atsikapstyti.

Jis vėl prisidėjo prie ausies mažytį radijo imtuvą. Po dviejų minučių jo ranka nusviro lyg skudurinė.

– Viskas, galas, – pasakė jis mamai. – Ką tik nustojo dirbusi atominio spindulio stotis. Kitos Žemės stotys jau seniai tyli. Paskutiniais metais jų iš viso beliko dvi ar trys. Dabar eteryje kapų tyla. Ir, matyt, ilgam.

– Kiek metų tai truks? – paklausė Robertas.

– Galbūt... galbūt jūsų proanūkiai vėl išgirs radiją, – atsakė tėvas. Jis sėdėjo, nuleidęs galvą, ir vaikams nejučiomis persidavė jo baimė, nusiminimas, neviltis, nuolankumas likimui.

Pagaliau jis vėl išvedė valtį į kanalą, ir jie keliavo toliau.

Diena ėjo vakarop. Saulė artėjo prie horizonto; priešakyje driekėsi visa eilė išmirusių miestų.

Tėvas kalbėjo su sūnumis ramiu, švelniu balsu. Anksčiau jis dažnai būdavo šaltas, užsidaręs, nepricinamas, o dabar – jie tai jautė – jo žodžiai glostyte glostė jiems galvas.

– Maiklai, rinkis miestą.

– Ką, tėti?

– Išsirink miestą, sūneli. Bet kurį iš tų, pro kuriuos pravažiuosime.

– Gerai, – pasakė Maiklas. – O kaip išsirinkti?

– Kuris tau labiausiai patiks. Ir tu, Robertai, ir tu, Timi. Išsirinkite, kokį tik norite miestą.

– Aš noriu miesto su marsiečiais, – pasakė Maiklas.

– Bus ir marsiečių, – atsakė tėvas. – Prižadu. – Jo lūpos kreipėsi į vaikus, bet akys žiūrėjo į mamą.

Per dvidešimt minučių jie praplaukė šešis miestus. Tėvas daugiau nebekalbėjo apie sprogimus; atrodė, kad dabar labiau už viską pasaulyje jam rūpėjo pralinksminti savo sūnus, padaryti juos laimingus.

Maiklui patiko pats pirmasis miestas, bet jį visi atmetė, gerai žinodami, ko verti skuboti sprendimai. Antrasis miestas niekam nepatiko. Tai buvo žemiečių gyvenvietė, ir medinės

namų sienos jau beveik sutrūnijusios. Trečiasis miestas patiko Timočiui tuo, kad buvo didelis. Ketvirtasis ir penktasis visiems pasirodė per maži, užtat, pamatę šeštąjį, visi, netgi mama, ėmė šaukti: „Oho!" „Tik pažiūrėk!" „Čia tai bent!"

Čia buvo dar išlikę koks penkiasdešimt ar šešiasdešimt didžiulių pastatų, gatvės buvo nors ir dulkėtos, bet grįstos. Keli senoviniai fontanai aikštėse dar pulsavo drėgme. Tai buvo vienintelis gyvybės ženklas – vandens srovės, šokančios besileidžiančios saulės spinduliuose.

– Čia,– sutartinai pasakė visi.

Tėvas nuvairavo valtį į prieplauką ir iššoko ant kranto.

– Štai ir atvažiavome. Visa tai – mūsų. Nuo šiol gyvensime čia!

– Nuo šiol?– Maiklas suglumo. Jis atsistojo, pažvelgė į miestą, paskui mirksėdamas atsisuko į tą pusę, kur jie paliko raketą.– O raketa? O Minesota?

– Štai,– tarė tėtis. Jis prispaudė mažąjį radijo imtuvą prie šviesios Maiklo galvutės.– Klausyk.

Maiklas įsiklausė.

– Nieko,– pasakė jis.

– Teisingai. Nieko. Nieko nebeliko. Nei Mineapolio, nei raketų, nei Žemės.

Maiklas minutėlę svarstė šią baisią žinią, paskui ėmė tyliai verkšlenti.

– Palauk, Maiklai,– skubiai pasakė tėvas.– Aš tau duosiu mainais daug daugiau!

– Ką?– Smalsumas sulaikė ašaras, bet Maiklas buvo pasiruošęs tuoj pat paleisti dūdas, jeigu kitos tėvo žinios bus tokios pat liūdnos kaip pirmoji.

– Aš dovanoju tau šį miestą, Maiklai. Jis tavo.

– Mano?

– Tavo, Roderto ir Timočio, visų trijų, jūsų nuosavas miestas.

Timotis iššoko iš valties.

– Ei, vaikai, žiūrėkite, viskas mūsų!

Jis žaidė kartu su tėvu, puikiai žaidė, iš visos širdies. Paskui, kai viskas aprims ir susitvarkys, jis tikriausiai įlįs kur nors ir paverks kokią dešimt minučių vienas. Bet dabar žaidžiama „šeima atostogauja", ir broliukai turi žaisti.

Maiklas ir Robertas iššoko ant kranto. Jie padėjo mamai išlipti į prieplauką.

– Saugokite sesutę,– pasakė tėtis; ir tik daug vėliau jie suprato, ką jis turėjo galvoje.

Jie nuskubėjo į didelį rausvų akmenų miestą ir žiūrėjo į nusileidžiančią saulę. Jie kalbėjo pašnibždom – mirusiuose miestuose kažkodėl norisi kalbėti pašnibždom.

– Maždaug po penkių dienų,– tyliai pasakė tėvas,– aš grįšiu ten, kur buvo mūsų raketa, ir atvešiu paslėptą griuvėsiuose maistą. Kartu paieškosiu Berto Edvardso su žmona ir dukterimis.

– Dukterimis?– pakartojo Timotis.– Kiek jų?

– Keturios.

– Kad tik dėl to vėliau nebūtų nemalonumų.– Mama lėtai palingavo galvą.

– Mergiūkštės,– Maiklas susiraukė: nei pridėt, nei atimt – tikras senovės marsiečių akmeninis stabas.– Mergiūkštės.

– Jie irgi raketa atskris?

– Taip. Jeigu jiems pavyks. Šeimyninės raketos sukonstruotos kelionėms į Mėnulį, bet ne į Marsą. Mums tiesiog pasisekė, kad mes prisikapstėme.

– O iš kur tu gavai raketą?– pašnibždom paklausė Timotis; kiti du berniukai jau buvo nubėgę į priekį.

– Aš ją slėpiau. Dvidešimt metų slėpiau, Timi. Laikiau nuošalioje vietelėje ir tikėjausi, kad jos niekad neprireiks. Tikriausiai reikėjo man ją atiduoti vyriausybei, kai prasidėjo karas, bet aš vis galvojau apie Marsą...

– Ir apie iškylą.

– Įspėjai! Kai pamačiau, kad Žemei ateina galas, išlaukęs lig paskutinės minutės, pradėjau ruoštis į kelionę. Bertas Edvardsas irgi turėjo paslėpęs raketą, bet mes nutarėme, kad bus saugiau pakilti atskirai, jei kartais kas bandytų mus numušti.

– O kodėl tu ją susprogdinai, tėti?

– Kad mes nebegalėtume grįžti, niekada. Ir kad tie nedori žmonės, jei jie kada nors atsiras Marse, nesužinotų, kad mes čia.

– Tai todėl vis į dangų žiūri?

– Žinoma, tai kvaila. Niekas mūsų nepersekios. Nėra su kuo. Aš per daug atsargus, štai kas.

Sugrįžo Maiklas, tekinas.

– Tėti, ar tai iš tikrųjų mūsų miestas?

– Visa planeta priklauso mums, vaikai. Visa visutėlė.

Jie stovėjo – Kalvų Karalius, Vyriausias iš Vyriausių, Visų Atrastų Žemių Valdovas, Neklystantys Monarchai ir Prezidentai – stengdamiesi suprasti, ką tai reiškia valdyti visą pasaulį, ir kaip tai daug – visas pasaulis!

Retoje Marso atmosferoje greitai temo. Palikęs juos aikštelėje prie pulsuojančio fontano, tėvas nuėjo prie valties ir grįžo, nešdamas didelėse rankose popierių šūsnį.

Jis pažėrė juos ant žemės apleistame kieme ir uždegė. Visi sutūpė aplink laužą pasišildyti ir juokėsi, o Timotis žiūrėjo, kaip mažos raidelės strykčioja lyg pabaidyti žvėriukai, kaip ugnis jas griebia ir ryja. Popierius raukšlėjosi lyg senio oda, kai liepsnos supo nesuskaičiuojamus žodžių būrius:

„Valstybinės obligacijos; 1999 metų komercinė statistika; Religiniai prietarai, paskaita; Karinio tiekimo mokslas; Amerikos vienybės problemos; 1998 metų liepos 3 dienos biržos biuletenis; Karinių straipsnių rinkinys..."

Tėvas tyčia pasiėmė visas šias knygas kaip tik šiam tikslui. Ir dabar, atsisėdęs prie laužo, jis su pasitenkinimu mėtė jas vieną po kitos į ugnį ir aiškino savo vaikams, ką visa tai reiškia.

– Laikas jums kai ką papasakoti. Matyt, aš buvau neteisus, nieko jums nesakydamas. Nežinau, ar viską suprasite, bet man reikia išsikalbėti, net jeigu jūs tesuvoksite tik mažą dalelę.

Jis įmetė į ugnį popieriaus lapą.

– Aš deginu gyvenimo būdą – tą patį, kurį dabar išdegino nuo Žemės veido. Atleiskite man, jei kalbu kaip politikas, bet juk aš buvęs valstijos gubernatorius. Aš buvau doras žmogus, ir manęs už tai neapkentė. Žemėje gyvenimas niekaip negalėjo nusistovėti, kad nors ką galėtum padaryti kaip reikiant, iki galo. Mokslas per greitai ir per toli užbėgo priekin, ir žmonės paklydo mašinų džiunglėse, jie tarsi vaikai pernelyg susižavėjo įdomiais daikčiukais, gudriais mechanizmais, malūnsparniais, raketomis. Ne ten žiūrėjo: vis kūrė naujas ir naujas mašinas – užuot mokęsi jas valdyti. Karai darėsi vis didesni ir didesni ir pagaliau pražudė Žemę. Štai kodėl radijas tyli. Štai nuo ko mes bėgome.

Mums pasisekė. Daugiau raketų nebėra. Laikas jums sužinoti, kad ne meškerioti atvažiavome. Aš vis atidėliojau, nesakiau... Žemė žuvo. Tarpplanetiniai reisai vėl prasidės tik po ilgų amžių, jeigu jie iš viso kada prasidės. Anas gyvenimo būdas pasirodė niekam tikęs ir pats save pražudė. Jūs jauni. Tą jums kartosiu kiekvieną dieną, kol jūs gerai suprasite...

Jis stabtelėjo ir vėl įmetė kelis popierius į laužą.

– Dabar mes vieni. Mes ir dar saujelė žmonių, kurie atskris čia po poros dienų. Pakaks ir tiek, kad galėtume pradėti viską iš naujo. Pakaks, kad galėtume užbraukti visa, kas buvo Žemėje, ir eiti nauju keliu...

Liepsnos liežuviai šoktelėjo aukštyn, tarsi pabrėždami jo žodžius. Jau visi popieriai sudegė, išskyrus vieną. Visi Žemės įstatymai ir tikėjimai virto karštų pelenų dulkėmis, kurias greit išbarstys vėjas.

Timotis pažvelgė į paskutinį lapą, kurį tėvas įmetė į laužą. Pasaulio žemėlapis... Jis raukšlėjosi ir raitėsi nuo kaitros ir – švilpt – nulėkė tarsi karšta juoda peteliškė. Timotis nusisuko.

– O dabar aš jums parodysiu marsiečius,– pasakė tėvas.– Kelkitės, eime. Ir tu, Alisa.– Jis paėmė ją už rankos.

Maiklas balsiai pravirko, tėtis pakėlė jį ir nusinešė. Pro griuvėsius jie nuėjo prie kanalo.

Kanalas. Čia ryt ar poryt atplauks valtimi jų būsimosios žmonos, kol kas mažos jukios mergytės, su savo tėčiu ir mama.

Naktis apgaubė juos, sužibo žvaigždės. Bet Žemės Timotis niekaip negalėjo atrasti. Ji jau buvo nusileidusi. Yra apie ką pagalvoti...

Griuvėsiuose ūbavo naktinis paukštis. Tėvas vėl prašneko:

– Mes su mama pamėginsime tapti jūsų mokytojais. Tikiuosi, kad sugebėsime... Mums teko nemaža išgyventi ir patirti. Šią kelionę mes sumanėme prieš daugelį metų, kai jūsų dar nebuvo. Jeigu ir nebūtų buvę karo, mes tikriausiai vis tiek būtume atskridę į Marsą gyventi čia, savaip, kurti savo gyvenimo būdo. Žemės civilizacijai dar būtų prireikę mažiausiai šimto metų apnuodyti Marsą. Dabar, žinoma...

Jie priėjo prie kanalo. Jis buvo ilgas, tiesus, šaltas, drėgname jo veidrodyje atsispindėjo naktis.

– Aš taip noriu pamatyti marsietį,– tarė Maiklas.– Kurgi jie, tėti? Juk tu prižadėjai.

– Štai jie, žiūrėk,– atsakė tėvas. Jis pasisodino Maiklą ant peties ir parodė tiesiai žemyn.

Marsiečiai!.. Timotį nukrėtė šiurpas.

Marsiečiai. Kanale. Atspindžiai vandenyje. Timotis, Maiklas, Robertas, mama, tėtis.

Ilgai ilgai iš raibuliuojančio vandens žiūrėjo į juos nebylūs marsiečiai...

TURINYS

Raketų vasara ... 7
Ila ... 8
Vasaros naktis ... 20
Žemiečiai ... 22
Mokesčių mokėtojas ... 37
Trečioji ekspedicija ... 38
...Nors naktis tokia šilta ... 54
Naujakuriai ... 78
Žaliasis rytas ... 79
Skėriai ... 84
Susitikimas naktį ... 85
Krantas ... 93
Intermedija ... 94
Muzikantai ... 95
Padangių keliu ... 97
Nauji vardai ... 110
Ašeris II ... 111
Senieji ... 126
Marsietis ... 127
Lagaminų krautuvė ... 140
Nepelningas sezonas ... 142
Stebėtojai ... 153
Nebylūs miestai ... 155
Ilgieji metai ... 165
Sodrūs lietūs palis ... 176
Amžinos atostogos ... 182

Bredberis R.
Br-152 Marso kronikos: Romanas / Iš anglų k. vertė G. Kirvaitis. – 2-asis leid. – V.: Vaga, 1992. – 229,[2] p.

R. Bredberis (Ray Douglas Bradbury, g. 1920 m.) – vienas populiariausių mokslinės fantastinės literatūros kūrėjų visame pasaulyje, o „Marso kronikos“ – vienas būdingiausių jo kūrybos pavyzdžių, puikiai atspindintis jo kaip rašytojo credo: paversti paprastus dalykus stebuklingais, o stebuklingus – paprastais. Šioje knygoje autorių domina ne tiek mechaniniai įtaisai ir aparatai, kiek žmogaus psichologija ir socialinis elgesys naujomis ir netikėtomis aplinkybėmis. Fantazijos apie ateitį čia skamba kaip įspėjimas žmonėms. „Marso kronikos“ patraukia skaitytoją ir nepaprasta menine įtaiga, ir vien Bredberiui būdingais romantiškais kosmoso vaizdais.

UDK 820-31

Ray Bradbury
MARSO KRONIKOS
Redaktorė *R. Vidugirienė*
Viršelio dailininkas *A. Matuliauskas*
Meninis redaktorius *R. Tumasonis*
Techninė redaktorė *J. Meškauskaitė*
Korektorės *L. Niauraitė, A. Stanaitytė*

SI, 257. Užsakymas /296 Tiražas 30000 egz.
„Vagos“ leidykla. 2600 Vilnius, Gedimino pr. 50
Spausdino Valstybinė įmonė „Spauda“
Kaina sutartinė